

Άγγελος Καλοδούκας

Το Κυπριακό

από τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο
μέχρι και το σχέδιο Ανάν

Εκδόσεις Διεθνιστική Εργατική Αριστερά, Αθήνα 2003
Μεσολογγείου 5, Τ.Κ.: 10681, Τηλ.: 210-3306286

Περιεχόμενα

Πρόλογος	5
Εισαγωγή.....	9
Η φύση του Κυπριακού προβλήματος.....	11
Η εκκλησία της Κύπρου	18
Ακροδεξιά, ΕΟΚΑ, Μακάριος	20
ΑΚΕΛ	27
Οι συμφωνίες Ζυρίχης-Λονδίνου.....	33
1963-1974: Η εθνοκάθαρση	36
«Συνυπευθυνότητα των δυο κοινοτήτων»;.....	39
Το ελληνοκυπριακό Απαρτχάιντ.....	44
Οι ιμπεριαλιστές και ο Μακάριος.....	49
Οι Βρετανοί	50
Το Κίνημα των Αδεσμεύτων.....	51
Οι σχέσεις με ΕΣΣΔ.....	52
ΗΠΑ και Κυπριακό.....	54
Αντιθέσεις και αναγκαιότητες	58
1974: Η διχοτόμηση	66
«Ένας αμερικάνος φίλος».....	75
Οι εξελίξεις μετά το 1974	84
Οικονομικές εξελίξεις.....	85
«Εθνικές στρατηγικές» και διπλωματία	89
Η ιμπεριαλιστική εμπλοκή	96
Το σχέδιο Ανάν	100
Κυπριακό και Αριστερά.....	108
Τουρκοκύπριοι και Τουρκική Δημοκρατία της Βόρειας Κύπρου	118
Στροφή στον διεθνισμό.....	123
Βιβλιογραφία	127
Σημειώσεις.....	129

Πρόλογος

Το Κυπριακό, εδώ και μερικούς μήνες, έχει ξαναγίνει θέμα της επικαιρότητας κατακτώντας την προσοχή της κοινής γνώμης μέσα από τρία ξεχωριστά αλλά συνδεδεμένα περιστατικά: το σχέδιο Ανάν, το μαζικό κίνημα του τουρκοκυπριακού λαού για την ειρήνη και την επανένωση του νησιού και τελευταίο η νίκη του υποψηφίου Τάσσου Παπαδόπουλου στις προεδρικές εκλογές.

Το σχέδιο Ανάν που πρότεινε ο ίδιος ο γ.γ. του ΟΗΕ αλλά έχει πραγματική προέλευση τις ΗΠΑ και την Βρετανία, είναι αποτέλεσμα της ανάγκης των μεγάλων δυνάμεων να προωθήσουν κάποιες σταθεροποιητικές λύσεις στον ελληνοτουρκικό ανταγωνισμό, λόγω των τεράστιων αποσταθεροποιητικών τάσεων στην ανατολή με επίκεντρο το Ιράκ. Προωθεί για λύση του Κυπριακού προβλήματος ένα κρατικό μόρφωμα που αναγνωρίζει τους νέους συσχετισμούς που έχουν διαμορφωθεί στο νησί τις τελευταίες δεκαετίες, μέσα απ'τον οικονομικό και διπλωματικό πόλεμο μεταξύ της ελληνικής και τουρκικής πλευράς. Ο Μητσοτάκης συμπύκνωσε σε δύο αράδες τη νέα πραγματικότητα : «...σε δέκα χρόνια οι Ελληνοκύπριοι θα έχουν κυριαρχήσει σε όλο την Κύπρο...».

Εδώ και μερικά χρόνια η Τουρκική δημοκρατία της βόρειας Κύπρου, ακολουθώντας την οικονομική και κοινωνική κρίση της Τουρκίας, βούλιαξε με την σειρά της μέχρι τον πάτο. Η οργή των λαϊκών μαζών ενάντια στον νεοφιλελευθερισμό και το αυταρχικό εθνικιστικό καθεστώς του Ντενκτάς έρχεται σήμερα στην επιφάνεια. Ο ένας λόγος ήταν το σχέδιο Ανάν. Ο άλλος λόγος ήταν η νίκη του Λευκού Κόμματος των μετριοπαθών ισλαμιστών στην Τουρκία και συγχρόνως η εκλογική πανωλεθρία του παλιού διεφθαρμένου πολιτικού κατεστημένου. Αυτές οι δύο εξελίξεις έδωσαν την ευκαιρία στην τουρκοκυπριακή Αριστερά και το μαζικό κίνημα διαμαρτυρίας να ξεσπάσουν ανοιχτά και ορμητικά. Για πρώτη φορά, μετά τους αντιαποικιακούς και ταξικούς αγώνες του '30 και του '40 που

οδηγούσε το Κομμουνιστικό Κόμμα της Κύπρου , ένα μαζικό κίνημα παίρνει στροφή Αριστερά σπάζοντας την απολίθωση του εθνικιστικού μίσους στο νησί.

Σ' αυτό το σημείο πρέπει να τονίσουμε ότι η ελληνική και ελληνοκυπριακή Αριστερά έχει μια ιδιαίτερη σχέση με το Κυπριακό ζήτημα. Το Κυπριακό ιστορικά, υπήρξε μια απ' τις πιο σκληρές πολιτικές ήττες των προοδευτικών δυνάμεων. Η Αριστερά βρέθηκε πολύ πίσω απ' τις ανάγκες και τις προσδοκίες των απλών ανθρώπων γιατί δεν λειτούργησε σαν αυτόνομος ταξικός πόλος των καταπιεσμένων ενάντια στον ιμπεριαλισμό και την αστική τάξη.

Στο Κυπριακό, η Αριστερά έχασε ή καλύτερα εγκατέλειψε την ηγεσία του εθνικού αντιαποικιακού αγώνα ενάντια στους Βρετανούς (1925-1960). Παραχώρησε την θέση της στην εθνικιστική πτέρυγα του ιερατείου και των παραστρατιωτικών, κάτω απ' το σύνθημα της Ένωσης. Το αποτέλεσμα ήταν το 1960 να γεννηθεί το έκτρωμα – κρατίδιο της Κυπριακής Δημοκρατίας βασισμένο απ' την μια στην εγγύηση των δυνάμεων Ελλάδας, Τουρκίας και Βρετανίας και απ' την άλλη στον εθνικιστικό ανταγωνισμό των δύο κοινοτήτων στο νησί. Από τότε μέχρι και το 1974 και την διχοτόμηση της Κύπρου, η Αριστερά σιώπησε μπροστά στην συνδυασμένη προσπάθεια της ελληνοκυπριακής αστικής τάξης και της Αθήνας να εμπεδώσουν την απόλυτη κυριαρχία τους στο νησί πιέζοντας συστηματικά και υποβαθμίζοντας τα δικαιώματα των Τουρκοκυπρίων. Απ' το 1974 μέχρι σήμερα, η ελληνική Αριστερά σέρνεται στα ατέλειωτα διπλωματικά παζάρια για την λύση στο Κυπριακό, πάντα μέσα στα όρια που θέτει η ελληνική αστική τάξη και οι σχέσεις της με τον ιμπεριαλισμό, εγκλωβισμένη στην πολιτική που ανέδειξε το Κυπριακό ως «εθνικό ζήτημα», συσκοτίζοντας την ταξική βάση των διαφορών και την ανάγκη συναδέλφωσης των λαϊκών μαζών από τα κάτω.

Σήμερα με αφορμή το σχέδιο Ανάν ξεπροβάλλει ξανά το ιστορικό κενό μια μαχητικής διεθνιστικής Αριστεράς . Στην Κύπρο, το ΑΚΕΛ ενώ μιλάει γενικά για επαναπροσέγγιση, δεν τολμάει να δώσει περιεχόμενο σε αυτή την πολιτική κλιμακώνοντας την αντιπαράθεση με την ελληνοκυπριακή αστική τάξη. Χαρακτηριστική ήταν η υποψηφιότητα του Τάσσου Παπαδόπουλου, με το εθνικιστικό πολιτικό παρελθόν, που συγκέντρωσε μεν τις ελπίδες για «αλλαγή» αλλά με

μια πολιτική που για άλλη μια φορά στηρίζεται στους «εθνικούς» συμβιβασμούς. Στην Ελλάδα το ΚΚΕ «συγγχεί» τον αντιιμπεριαλισμό με τον εθνικισμό και απορρίπτει το σχέδιο Ανάν, όχι απ' τα αριστερά, αλλά βαδίζοντας δίπλα δίπλα με τις πιο δεξιές και ρατσιστικές απόψεις. Ταυτόχρονα ο ΣΥΝ, με τις αυταπάτες του ευρωπαϊσμού και του κοσμοπολιτισμού, δεν βρίσκει την πολιτική βάση για τη διαφοροποίηση με την κυβέρνηση και το σχέδιο Ανάν, για τη διαμόρφωση της αναγκαίας ανεξάρτητης στρατηγικής και τακτικής της Αριστεράς.

Και όμως σήμερα είναι η ευκαιρία για να αναπτύξουμε μια άλλη πολιτική με άλλους ορίζοντες και άλλες μεθόδους που δεν έχει σε τίποτα να κάνει με την «έξυπνη» διπλωματία των Ελλήνων καπιταλιστών και που εμείς ονομάσαμε «επαναπροσέγγιση απ' τα κάτω».

Η εποχή στην οποία ζούμε, απαιτεί τέτοια πολιτική. Η παγκόσμια οικονομική κρίση και ο πόλεμος στο Ιράκ απ' τη μια και απ' την άλλη τα κινήματα αντίστασης και διαμαρτυρίας σ' όλο τον κόσμο ενάντια στον πόλεμο και τον νεοφιλελευθερισμό είναι η νέα πραγματικότητα. Απ' το Σιάτλ, το Νοέμβριο του 1999 μέχρι τον παγκόσμιο αντιπολεμικό σεισμό στις 15 του Φλεβάρη φέτος, το κίνημα έχει προχωρήσει μπροστά με τεράστια βήματα, αγκαλιάζοντας δεκάδες εκατομμύρια ανθρώπων και ανοίγοντας και πάλι την συζήτηση για το εφικτό ενός άλλου κόσμου. Πολύ πιο απλά: η Αριστερά επιστρέφει.

Τι σημαίνει όμως «επαναπροσέγγιση απ' τα κάτω»; Ότι οι Ελληνοκύπριοι και οι Τουρκοκύπριοι είναι δύο διαφορετικές εθνικές κοινότητες που όμως για να ζήσουν μαζί ειρηνικά και δημιουργικά πρέπει να σπάσουν τα δεσμά των εθνικών ανταγωνισμών. Αυτό σημαίνει η τουρκοκυπριακή κοινότητα έχει το δικαίωμα –αυτονόητο για μας αλλά ακατανόητο για τους Έλληνες εθνικιστές κάθε είδους και παραλλαγής– να αποφασίζει για τη ζωή της και τη μοίρα της. Μόνο πάνω σ' αυτό το θεμέλιο μπορούμε να κτίσουμε τους κοινούς αγώνες και την αλληλεγγύη μεταξύ των εργαζομένων και των δύο κοινοτήτων. Μόνο έτσι μπορεί η Αριστερά να ξανακερδίσει το δικαίωμα να ζωγραφίζει το μέλλον με σοσιαλιστικά χρώματα.

Η εργασία που εκδίδουμε είναι μια μικρή συμβολή στη μελέτη του Κυπριακού και έχει σκοπό να αποκαλύψει και να ξεσκεπάσει την εθνικιστική μυθολογία γύρω απ' το ζήτημα. Όσες και όσοι

διαβάσουν αυτή την μπροσούρα δεν θα δυσκολευτούν να αναγνωρίσουν ότι ο Άγγελος Καλοδούκας έχει κάνει μια υπεύθυνη προσπάθεια φωτίζοντας τα γεγονότα και τις εξελίξεις από διεθνιστική σκοπιά, τη μοναδική οπτική γωνία που μπορεί να στηρίξει τη συγκρότηση μιας ανεξάρτητης, αριστερής πολιτικής τόσο στο Κυπριακό, όσο και στους ελληνοτουρκικούς ανταγωνισμούς.

Παναγιώτης Λίλλης
26/3/03

Εισαγωγή

Το Κυπριακό παρότι επανήλθε πρόσφατα στην άμεση επικαιρότητα λόγω του σχεδίου Ανάν, εντούτοις έχει (προφανώς) μια μεγάλη προ-ϊστορία. Στην δεκαετία του 1950 και του 1960, το θέμα συγκινούσε και κινητοποιούσε μεγάλες λαϊκές μάζες στην Ελλάδα. Συχνά διοργανώ-νονταν τεράστιες διαδηλώσεις σε υποστήριξη του «κυπριακού αγώ-να», αρκετές από αυτές κατέληγαν σε βίαιες συγκρούσεις με την αστυ-νομία, με αποτέλεσμα δεκάδες τραυματίες αλλά και νεκρούς διαδηλωτές*.

Παράδοξα, μετά την τουρκική εισβολή το 1974, ολοένα και περισ-σότερο το Κυπριακό έπαψε να «συγκινεί» (σίγουρα όχι στον ίδιο βαθ-μό). Η εξήγηση βέβαια, βρίσκεται στο ότι το Κυπριακό ενσωματώθη-κε άμεσα στις γενικότερες ελληνοτουρκικές διαφορές. Παρ' ότι παρέ-μεινε κεντρικό θέμα στις ελληνοτουρκικές σχέσεις, η κοινή γνώμη το αντιμετώπιζε με σύγχυση, σαν αζεδιάλυτο κουβάρι. Οι συνεχείς δια-βουλεύσεις, τα απανωτά σχέδια που αποτύγγαναν να επιλύσουν το Κυ-πριακό, επέτειναν την σχετική απάθεια.

Ωστόσο το Κυπριακό παραμένει «κλειδί» στις ελληνοτουρκικές σχέσεις, συμβάλει τα μέγιστα στην γενικότερη ελληνοτουρκική έντα-ση, ενώ πολλές φορές στο παρελθόν έχει οδηγήσει Ελλάδα – Τουρκία στα πρόθυρα του πολέμου. Επιπλέον είναι ζήτημα εξαιρετικής σημα-σίας για την Αριστερά, αναδεικνύοντας κρίσιμα ζητήματα ταχτικής και στρατηγικής.

Που οφείλονται (και από που απορρέουν) οι «εθνικοί» ανταγωνι-

---

* Στις 9 Μαΐου 1956 οργανώθηκε συλλαλητήριο στην Αθήνα για την Κύπρο στο οποίο κεντρικός ομιλητής ήταν ο Αρχιεπίσκοπος Αθηνών Δωρόθεος.

Μετά το πέρας της ομιλίας του ακολούθησαν άγριες συγκρούσεις με την αστυνομία με αποτέλεσμα τέσσερις νεκρούς, τρεις διαδηλωτές και ένας αστυφύλακας (Σπύρου Λιναρδάτου, Από τον εμφύλιο στη χούντα, τόμος Γ', 1955-1961, σελ. 119-120).

σμοί; Ποια πρέπει να είναι η ταχτική στα «εθνικά ζητήματα», για μια Αριστερά που θέλει να παρέμβει ενάντια στην προοπτική ενός πολέμου, πολύ περισσότερο για μια Αριστερά που επιδιώκει την ανατροπή του καπιταλισμού; Υπάρχουν αμιγείς «εθνοτικές συγκρούσεις», στις οποίες οι ταξικές αντιθέσεις είναι δευτερεύουσας σημασίας; Στα «εθνικά ζητήματα» καπιταλιστές και εργαζόμενοι έχουν κοινά συμφέροντα; Ποιος είναι ο ρόλος του ιμπεριαλισμού - μπορούμε να τον αντιμετωπίσουμε «εθνικά», υποστέλλοντας την ταξική πάλη στο εσωτερικό της χώρας;

Στην πραγματικότητα το Κυπριακό παραμένει τόσες δεκαετίες άλυτο, γιατί πρόκειται για σύγκρουση συμφερόντων που εμπλέκει πολλές πλευρές:

Α) Εμπλέκονται οι αντιθέσεις του ελληνικού και του τουρκικού καπιταλισμού. Ταυτόχρονα συγκρούονται τα συμφέροντα των Ελληνοκύπριων (Ε/κ) και των Τουρκοκύπριων (Τ/κ) καπιταλιστών.

Β) Τα συμφέροντα Ελλήνων και Ε/κ καπιταλιστών όχι μόνο δεν ταυτίζονται, αλλά κατά περιόδους (ιδιαίτερα στο παρελθόν, την περίοδο 1960 - 1974) βρίσκονται σε πλήρη αντίθεση και ανοικτή σύγκρουση.

Γ) Το Κυπριακό ήταν επιπλέον ζήτημα «εθνικής καταπίεσης»- και πιο συγκεκριμένα έγινε προσπάθεια (που υπήρξε επιτυχής) από την πλευρά των Ε/κ καπιταλιστών να αφαιρεθούν όλα τα δικαιώματα των Τ/κ με μεθόδους εθνοκάθαρσης (1963-64). Από το 1964 έως το 1974 οι Ε/κ καπιταλιστές έστησαν στην Κύπρο το δικό τους απαρτχάιντ ενάντια στους Τ/κ.

Δ) Το Κυπριακό ήταν (και είναι) ζήτημα ιμπεριαλιστικής επέμβασης στην περιοχή, που επιδείνωνε και επιδεινώνει τις τοπικές αντιθέσεις.

Η περιπλάνησή μας στους δαιδάλους του Κυπριακού θα μας αποκαλύψει τον «θαυμαστό κόσμο» των σύγχρονων καπιταλιστικών ανταγωνισμών που μεταμφιέζονται σε «εθνικούς ανταγωνισμούς». Ταυτόχρονα θα ανακαλύψουμε τις μοναδικές «οδούς διαφυγής». Την ανάγκη για μια Αριστερά που να εμμένει στην ταξική βάση των «εθνικών συγκρούσεων», που θα αντιμετωπίζει αποτελεσματικά τον κίνδυνο πολέμου, εθνοκαθάρσεων και τελικά τον ίδιο τον ιμπεριαλισμό.

Αλλά... ας αρχίσουμε να ξετυλίγουμε το κουβάρι του Κυπριακού.

1

Η φύση του Κυπριακού προβλήματος

Για ορισμένους η ρίζα του Κυπριακού προβλήματος βρίσκεται στην «προαιώνια εθνοτική» σύγκρουση ανάμεσα σε Ε/κ και Τ/κ. Ωστόσο η ιστορική εμπειρία δεν επιβεβαιώνει αυτή την άποψη. Επί αιώνες συνυπήρχαν αρμονικά, χωρίς ιδιαίτερες συγκρούσεις, οι δυο εθνότητες στο νησί. Μέχρι τις πρώτες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα Ε/κ και Τ/κ διαβίωναν ειρηνικά δίπλα-δίπλα σε μικτά χωριά και πόλεις. Τα μικτά χωριά το 1891 ήταν 346, ακόμα και το 1931 ήσαν 252 αλλά έκτοτε μειώνονταν με αυξανόμενο ρυθμό. Το 1960 ήσαν 114 και μόνο 48 το 1970.¹ Η θρησκεία δεν αποτελούσε εμπόδιο για την συνύπαρξη. Υπήρχαν μέχρι τον 19^ο αιώνα αρκετές περιπτώσεις μικτών γάμων. Επιπλέον:

«Χαρακτηριστικό της αρμονικής αλληλόδρασης και της μη ύπαρξης αγεφύρωτου χάσματος μεταξύ των δυο κοινοτήτων είναι και η εμφάνιση μιας ιδιότυπης, ίσως μοναδικής στο είδος της, θρησκευτικής κοινότητας, οι Λινοβάμβακες, οι οποίοι ήσαν ταυτόχρονα και χριστιανοί και μουσουλμάνοι, δηλαδή χριστιανομουσουλμάνοι. [...] Ακόμη και γλωσσικά, η ελληνική κυπριακή διάλεκτος που χρησιμοποιούσαν οι χριστιανοί και η τουρκική κυπριακή διάλεκτος των μουσουλμάνων δεν απείχαν μεταξύ τους τόσο, όσο τα φιλογολικά Ελληνικά από τα φιλογολικά τουρκικά που διδάχθηκαν οι κάτοικοι επί αγγλοκρατίας»².

Η ενότητα των δυο κοινοτήτων σφυρηλατήθηκε σε κοινούς αγώνες. Στην ιστορία της Κύπρου έγιναν πολλές κοινές αγροτικές εξεγέρσεις, χριστιανών και μουσουλμάνων, ενάντια στους προύχοντες (και ενάντια στην εκκλησία, που ήταν ο μεγαλύτερος φεουδάρχης του νησιού). Στα 1665, 1680, 1712, 1764-1765, 1783, 1804, 1833, πραγματοποιήθηκαν οι μεγαλύτερες κοινές εξεγέρσεις.³

Η «εθνοτική σύγκρουση» ήταν άγνωστη στη Κύπρο, επί αιώνες, και για ένα επιπλέον λόγο. Πριν την επικράτηση του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής οι κοινωνίες δεν διαχωρίζονταν με βάση την εθνότητα, αλλά με θρησκευτικά κριτήρια. Ήταν ο καπιταλισμός, ιδιαίτερα από τα τέλη του 18^{ου} αιώνα (από την Γαλλική Επανάσταση του 1789 και μετά), που διαχώρισε τους λαούς του πλανήτη σε εθνότητες. Οι καπιταλιστές δημιούργησαν το έθνος εξαλείφοντας τον φεουδαρχικό κατακερματισμό, χτίζοντας μια ενιαία εσωτερική αγορά για τα εμπορεύματά τους. Με την ανάπτυξη ενός πανεθνικού εκπαιδευτικού συστήματος, εξάλειψαν τις απειράριθμες τοπικές διαλέκτους, κυριολεκτικά δημιουργώντας τις διάφορες εθνικές γλώσσες – αρχικά για τις ανάγκες της παραγωγής. Με αυτό τον τρόπο τέθηκαν οι βάσεις για την ανάπτυξη των «εθνικών διηγήσεων» - του εθνικισμού. Τον εθνικισμό οι καπιταλιστές τον χρειάζονται βασικά για δυο λόγους: Στον ανταγωνισμό τους με τους «αλλοεθνείς» καπιταλισμούς, ιδιαίτερα όταν οι οικονομικοί ανταγωνισμοί μετατρέπονται σε πολεμικές συγκρούσεις. Και δεύτερον, σαν μέσο διάσπασης των αγώνων των εργαζομένων στο εσωτερικό, ανάμεσα σε ντόπιους και ξένους, πολύ περισσότερο ανάμεσα σε «κυρίαρχη εθνότητα» και σε μια μειονότητα.

Η ανάπτυξη του καπιταλισμού δημιούργησε, και στην περίπτωση της Κύπρου, την εθνοτική σύγκρουση. Στον 20^ο αιώνα οι εθνικές διαφορές Ελλάδας – Τουρκίας μεταφέρονται στην Κύπρο, ιδιαίτερα με τους Βαλκανικούς Πολέμους και την Μικρασιατική εκστρατεία. «Ο ελληνικός εθνικισμός διαμορφώθηκε από τον αγώνα ενάντια στην Οθωμανική αυτοκρατορία, ο δε τουρκικός ως αντίδραση στη Μεγάλη Ιδέα».⁴ Από εκείνη την περίοδο, η ε/κ άρχουσα τάξη επιβάλει στα σχολεία της Κύπρου κανονισμούς και βιβλία που είναι ίδια με αυτά της Ελλάδας. Στους τοίχους των τάξεων υπήρχαν τα πορτρέτα του βασιλιά Κωνσταντίνου, του Βενιζέλου καθώς και ο χάρτης της Ελλάδας. Με αυτούς τους τρόπους αρχίζει συστηματικά να καλλιεργείται η ιδέα της

ένωσης Ελλάδας – Κύπρου στους Ε/κ.

Η τ/κ κοινότητα αγνοείται, παραβλέπεται από την ε/κ άρχουσα τάξη. Σε αντίδραση από την τ/κ πλευρά, και υπό την ηγεσία της τ/κ άρχουσας τάξης, αρχίζει να καλλιεργείται έντονα ο τουρκικός εθνικισμός.⁵

Η απαίτηση της ένωσης Κύπρου – Ελλάδας δεν θα μπορούσε ποτέ να γίνει αποδεκτή από τους Τ/κ.* Το βεβαρημένο παρελθόν Ελλάδας – Τουρκίας σε ανταλλαγές πληθυσμών, δεν άφηνε καμιά αμφιβολία στους Τ/κ τι θα συνέβαινε σε περίπτωση πραγματοποίησης της ένωσης Ελλάδας – Κύπρου: απλά και καθαρά θα τους μετέτρεπαν σε πρόσφυγες. Άλλωστε οι Τ/κ είχαν δυο πολύ χαρακτηριστικά παραδείγματα να τους υπενθυμίζουν το τι θα γινόταν, σε περίπτωση ένωσης Ελλάδας – Κύπρου. Στην Κρήτη, πριν την ένωση της με την Ελλάδα το 1913, το 30% του πληθυσμού ήσαν Τούρκοι. Δεν απέμεινε κανείς από αυτούς λίγα χρόνια μετά. Ακόμα πιο πρόσφατα, τα Δωδεκάνησα «παραχωρήθηκαν» στην Ελλάδα το 1947 από την Ιταλία. Συνολικά οι Τούρκοι αποτελούσαν το 6,1% του πληθυσμού (στη Ρόδο το 10,8% και στη Κω το 12,2%).⁶ Όπως και στην περίπτωση της Κρήτης, η τουρκική μειονότητα των Δωδεκανήσων απλώς εξαλείφθηκε.

Επιπλέον ούτε η Τουρκία ήταν διατεθειμένη να επιτρέψει την ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα. Θεωρούσε ότι μια ένωση θα ανέτρεπε τις «λεπτές ισορροπίες» μεταξύ Ελλάδας – Τουρκίας. Με δεδομένο ότι το Αιγαίο ήταν διάσπαρτο από ελληνικά νησιά, και η θαλάσσια επικοινωνία της ήταν «εκ των πραγμάτων προβληματική», σε περίπτωση ένωσης και της Κύπρου με την Ελλάδα θα αντιμετώπιζε το ίδιο πρόβλημα και στο νότο. Τα λιμάνια της Μερσίνης και της Αλεξανδρέττας θα έχαναν μεγάλο μέρος της στρατηγικής τους αξίας.⁷ Σε κάθε περίπτωση, η Τουρκία θεωρούσε ότι μια ενδεχόμενη ένωση Ελλάδας – Κύπρου, θα έβλαπτε τα «ζωτικά εθνικά συμφέροντά» της. Επομένως, η απαίτηση της ένωσης εγκυμονούσε εξ' αρχής την σύγκρουση Ελλάδας – Τουρκίας.

---

* Το 1960 ο πληθυσμός του νησιού αριθμούσε 673.566 κατοίκους, 77% Ε/κ (441.656), 18,3% Τ/κ (104.942) και 4,7% (26.968) μειονότητες αποτελούμενες από Μαρωνίτες, Αρμένιους, Λατίνους κ.ά. (Παύλος Ν. Τζεργιάς, Ιστορία της Κυπριακής Δημοκρατίας, τόμος Α', σελ. 146).

Η προπαγάνδα Ελλήνων και Ε/κ καπιταλιστών, υποστήριξε ότι το αίτημα της ένωσης ήταν «δίκαιο», από τη στιγμή που η μεγάλη πλειοψηφία του πληθυσμού ήσαν Ε/κ (80% του πληθυσμού έναντι 18% των Τ/κ).

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να υπογραμμιστεί η διεθνής εμπειρία: Όταν μια εθνική μειονότητα είναι κάτω από 5% του πληθυσμού, τότε για να μην υπάρξει «εθνοτική ένταση», πρέπει να γίνουν σεβαστά τα μειονοτικά δικαιώματα: μειονοτικά σχολεία, σεβασμός της γλώσσας, της θρησκείας κ.λπ.. Όταν όμως η μειονότητα είναι μεγάλη, όπως στην περίπτωση της Κύπρου, τότε σε καμιά περίπτωση δεν μπορεί να υποβιβαστεί στο επίπεδο της απλής μειονότητας, αλλά πρέπει, εκ των πραγμάτων, να αναγνωριστεί σαν ξεχωριστή εθνότητα εντός των συνόρων ενός κράτους. Τότε χρειάζονται πολύ περισσότερα από απλά μειονοτικά δικαιώματα: κάποια μορφή τοπικής αυτοδιοίκησης και αυτονομίας σε μειονοτικές περιοχές, και επιπλέον, μεγαλύτερη του αναλογικού εκπροσώπηση στο κοινοβούλιο και τον κρατικό μηχανισμό.

Το ιστορικό παράδειγμα της Ελβετίας, όπου οι Γερμανοελβετοί αποτελούν το 63,7% του πληθυσμού, οι Γαλλοελβετοί το 19,2% και οι Ιταλοελβετοί το 7,6% του ελβετικού πληθυσμού⁸, δείχνει ότι απαραίτητη προϋπόθεση για να λειτουργήσει ένα πολυεθνικό κράτος ως πολυεθνικό κράτος (κι όχι ως το κράτος μιας μόνο εθνότητας στο εσωτερικό του οποίου υπάρχουν άλλες εθνικές μειονότητες) είναι να «υπερεκπροσωπούνται» στον κρατικό μηχανισμό οι μειονότητες.

Και οι τρεις γλώσσες (Γερμανικά, Γαλλικά και Ιταλικά) θεωρούνται ισότιμες και είναι ταυτόχρονα και οι τρεις επίσημες γλώσσες της Ελβετίας. Η Ελβετία αποτελείται από 23 καντόνια (τρία από τα οποία υποδιαιρούνται στο εσωτερικό τους σε μικρότερα καντόνια), τα οποία έχουν μεγάλη αυτοδιοίκηση στο εσωτερικό τους, εκπροσωπούνται όλα στην κυβερνητική λειτουργία της χώρας, και οι αποφάσεις παίρνονται από το κοινοβούλιο μετά από μακρές και επίπονες διαπραγματεύσεις και πολύπλοκους συμβιβασμούς:

«[η Ελβετία] έχει μια αδύναμη συλλογική εκτελεστική εξουσία, που εκπροσωπεί μεν όλα τα καντόνια, που δυσκολεύεται όμως στη λήψη αποτελεσματικών και γρήγορων αποφάσεων. [...] το ελβετικό μοντέλο, που εμείς οι συνταγματολόγοι ονομά-

ζουμε σύστημα της κυβερνώσας βουλής και που είναι το μοναδικό στον κόσμο, λειτουργεί γιατί έχει μια μακρά προϊστορία και στηρίζεται στην καλή θέληση συνεργασίας μεταξύ των καντονίων».⁹

Ο τόνος του παραπάνω άρθρου σαφώς επηρεάζεται από τις συζητήσεις για το σχέδιο Ανάν - για το κατά πόσο είναι «λειτουργικό» (θα το εξετάσουμε αναλυτικά αργότερα σε ξεχωριστή ενότητα). Η παρατήρηση που πρέπει να γίνει εδώ είναι ότι παρά την «αδύναμη κυβέρνησης», η Ελβετία είναι μια από τις πλουσιότερες καπιταλιστικές χώρες του πλανήτη, που σημαίνει ότι όσο πολύπλοκες και να είναι οι κυβερνητικές λειτουργίες, παρ' όλα αυτά λειτουργούν αποτελεσματικά. Όσο για την «μακρά προϊστορία» συνεργασίας των καντονίων, που προφανώς λέγεται σε αντιπαράθεση με την Κύπρο, εκτός από το γεγονός που προαναφέραμε, ότι δηλαδή επί αιώνες οι δυο εθνότητες συνυπήρχαν αρμονικά, είναι αναγκαίο να τονιστεί το εξής:

Η συνύπαρξη δυο εθνοτήτων μπορεί να είναι το αποτέλεσμα είτε «πολιτικής βούλησης» των εκπροσώπων της άρχουσας τάξης, που πηγάζει από το γεγονός ότι τα ταξικά συμφέροντα των καπιταλιστών των δυο πλευρών μπορούν να «συμπορευτούν» και να υπάρξει αμοιβαίο όφελος ανεξαρτήτως «προϊστορίας», είτε κοινών «λαϊκών» αγώνων των δυο εθνοτήτων. Παράδειγμα της πρώτης περίπτωσης είναι η περίπτωση «αιώνια ελληνoturκική φιλία», την οποία δρομολόγησαν στα 1928, ο Κεμάλ Ατατούρκ και ο Ελευθέριος Βενιζέλος, λίγα μόλις χρόνια μετά από μεγάλο χρονικό διάστημα «αβυσσαλέου εθνικού μίσους» και πολέμων ανάμεσα στις δυο χώρες. Η «αιώνια ελληνoturκική φιλία» διάρκεσε πάνω από είκοσι χρόνια (θα ανατραπεί από το Κυπριακό στα μέσα της δεκαετίας του 1950).

Ένα άλλο παράδειγμα αντίστοιχο του ελβετικού είναι το Βέλγιο, που θεωρείται ότι έχει το «πιο περίπλοκο σύστημα στον κόσμο»¹⁰. Πρόκειται για ομοσπονδία τριών κρατών, των Φλαμανδών (5.952.552), των Βαλόνων (3.346.457), και της περιοχής γύρω από τις Βρυξέλες (964.405)¹¹ - υπάρχει επιπλέον μια γερμανόφωνη κοινότητα με μεγάλη αυτονομία παρ' ότι είναι αριθμητικά μικρή (71.036). Επίσημες γλώσσες είναι τα Γαλλικά, Ολλανδικά και Γερμανικά. Σε πολλά θέματα (παιδιά, τουρισμό, πολιτισμό) το Βέλγιο εκπροσωπείται

στην Ε.Ε. από εκπροσώπους των περιφερειών και όχι από την ομοσπονδιακή κεντρική κυβέρνηση. Σε άλλα θέματα (δημόσια υγεία, περιβάλλον) εκπροσωπείται τόσο από τον ομόσπονδο υπουργό όσο και από εκπρόσωπο των περιφερειών.*

Στον Καναδά οι γαλλόφωνοι αποτελούν το 32% του συνολικού πληθυσμού, ενώ στην περιοχή του Κεμπέκ φτάνουν το 78%. Στο Κεμπέκ τις δεκαετίες του 1960 και 1970, δημιουργήθηκε ένα ισχυρό αποσχιστικό κίνημα που επιζητούσε την ανεξαρτησία από τον Καναδά. Το Απελευθερωτικό Μέτωπο του Κεμπέκ (FLQ) προχώρησε σε ένοπλη δράση, όπως η τοποθέτηση βομβών στο Μόντρεαλ. Μόνο όταν η κυβέρνηση του Καναδά αναγνώρισε την «ξεχωριστή εθνική ταυτότητα» στο Κεμπέκ, παρέχοντας του μεγάλο βαθμό τοπικής αυτονομίας και αυτοδιοίκησης, η «εθνοτική» ένταση υποχώρησε.*

Σε αντιπαράθεση με τα προηγούμενα παραδείγματα, τα Βαλκάνια είναι διάσπαρτα από «εθνοτικές συγκρούσεις», όπως συμβαίνει με τις αλβανικές μειονότητες στα διάφορα νέα βαλκανικά κράτη, ή τους Κούρδους στην Τουρκία. Ο προφανής λόγος είναι ότι όχι μόνο δεν αναγνωρίζονται οι μεγάλες εθνικές μειονότητες σαν ξεχωριστές εθνότητες, αλλά και τους αφαιρούνται ακόμα και τα στοιχειώδη μειονοτικά τους δικαιώματα. Με τον ίδιο τρόπο οι Ε/κ καπιταλιστές (μέχρι το

---

* Το Βέλγιο προσφέρει ένα παράδειγμα πολυεθνικού κράτους που οι σχέσεις ανάμεσα στις εθνότητες δεν είναι και τόσο ειδυλλιακές. Υπάρχει ένταση μεταξύ Φλαμανδών και Βαλόνων. Η ένταση είναι, όπως πάντα, κατευθυνόμενη από αντιτιθέμενα καπιταλιστικά συμφέροντα. Χαρακτηριστική είναι η πρόσφατη δήλωση του προέδρου του Φλαμανδικού Φιλελεύθερου Κόμματος, Κάρελ ντε Χουχε, σύμφωνα με την οποία η Φλάνδρα «πληρώνει για τη δημόσια υγεία περισσότερα από τα ανταλλάγματα που έχει, σε σύγκριση με τη Βαλονία» (Ελευθεροτυπία, 11/11/2002). Για άλλη μια φορά λοιπόν αποδεικνύεται ότι η διατήρηση ενός πολυεθνικού κράτους είναι αποτέλεσμα «πολιτικής βούλησης», το κατά πόσο η άρχουσα τάξη έχει καταλήξει ότι η διατήρηση της ενότητας είναι προς το συμφέρον της, ανεξάρτητα από «εθνοτικές» εντάσεις. Γι' αυτό το λόγο ακόμα και τα πιο «πολύπλοκα» συντάγματα μπορούν να είναι λειτουργικά.

* Σήμερα, χωρίς σε αυτή την πολιτική, τα γκάλοπ δείχνουν ότι το 60% του πληθυσμού του Κεμπέκ θα ψήφιζαν, σε ενδεχόμενο δημοψήφισμα, «όχι» σε ανεξάρτητο κράτος του Κεμπέκ (Le Monde, ένθετο Ελευθεροτυπίας, 18/02/2001).

1974) δεν ήσαν διατεθειμένοι να αναγνωρίσουν στο 18% του πληθυσμού κανένα (ακόμα και) μειονοτικό δικαίωμα. Το αναπόφευκτο αποτέλεσμα θα είναι το «εθνικό» μίσος και η σύγκρουση.

Τα παραπάνω θα έπρεπε να αποτελούν «κοινό τόπο», όχι όμως ό-
ταν παρεμβάλλονται τα συμφέροντα των καπιταλιστών. Η ελληνική
κυβέρνηση είναι εθισμένη στην διγλωσσία. Στο εσωτερικό της Ελλά-
δας δεν αναγνωρίζεται καμιά εθνική μειονότητα όσο μικρή και να εί-
ναι (οι Τούρκοι της Θράκης αποτελούν μόλις το 1,5% του πληθυσμού
της Ελλάδας¹², αλλά δεν αναγνωρίζονται με τα εθνικά χαρακτηριστι-
κά τους, παρά σαν «μουσουλμανική μειονότητα»).

Στα τέλη του 1991 μια ομάδα Ελλήνων βουλευτών, από την Δεξιά
ως την Αριστερά, επισκέφθηκε την κοιλάδα Μπεκάα στη Συρία και η
Ελισάβετ Παπαζώη του ΠΑΣΟΚ (αργότερα αναπληρώτρια υπουργός
εξωτερικών της Ελλάδας) επιδοκίμασε δημόσια την δράση των Κούρ-
δων ανταρτών:

«Εμείς, οι αντιπρόσωποι του Ελληνικού Κοινοβουλίου
υποστηρίζουμε τον δίκαιο αγώνα σας για ανεξαρτησία και
ελευθερία».¹³

Οποία υποκρίτρια! Οι Κούρδοι αποτελούν περίπου το 20% του
πληθυσμού της Τουρκίας - όσο σχεδόν και οι Τ/κ στην Κύπρο, στους
οποίους όμως δεν αναγνωρίζει το δικαίωμα τους να έχουν δικό τους
κράτος.*

Αλλά η δήλωση της είναι ταυτόχρονα απόλυτα κυνική. Όταν τα
συμφέροντα του ελληνικού καπιταλισμού το επέβαλαν, η ελληνική
κυβέρνηση παρέδωσε, το 1999, τον ηγέτη των Κούρδων Οτσαλάν
στην Τουρκία. Η ελληνική κυβέρνηση «σκίζει τα ιμάτιά της» για τα δι-
καιώματα της ελληνικής μειονότητας στην Αλβανία - κατά πολύ μι-
κρότερης της τ/κ (το 2002 ο πληθυσμός στην Αλβανία αποτελείτο κα-
τά 95% από Αλβανούς και μόλις 5% από Έλληνες, Αθίγγανους, Σέρ-
βους και Βούλγαρους)¹⁴. Επί πλέον η Αθήνα «έκλεινε τα μάτια» στην

---

* Ο πληθυσμός της Τουρκίας είναι 67.308.000 εκ των οποίων πάνω από το
20% αποτελείται από διάφορες εθνότητες Κούρδους, Αραβες, Έλληνες, Αρ-
μένιους, Εβραίους (Microsoft Encarta, 2002).

εθνοκάθαρση των Αλβανών στην πρώην Γιουγκοσλαβία (ο σφαγέας Κάρατζιτς έχει τιμηθεί με μετάλλιο από την ελληνική εκκλησία!).

Στην Κύπρο, στα τέλη της δεκαετίας του 1940, η κατάσταση που διαμορφωνόταν ήταν ξεκάθαρη: Αν επικρατούσε η απαίτηση για ένωση Ελλάδας – Κύπρου, τότε αναπόφευκτα θα υπήρχε σύγκρουση Ε/κ – Τ/κ, και παράλληλα εμπλοκή στο Κυπριακό Ελλάδας – Τουρκίας με κίνδυνο ελληνοτουρκικό πόλεμο. Αν αντίθετα επικρατούσε το αίτημα για ανεξάρτητη και δημοκρατική Κύπρο, όπου η τ/κ μειονότητα θα αναγνωριζόταν σαν εθνότητα με όλα τα δικαιώματα που αυτό συνεπάγεται, τότε και μόνο τότε, θα άνοιγε η προοπτική κοινών αγώνων Ε/κ – Τ/κ κατά της βρετανικής αποικιοκρατίας, και αργότερα ειρηνικής συμβίωσης των δυο εθνотήτων.

Η εκκλησία της Κύπρου

Η εκκλησία ηγήθηκε του ε/κ εθνικισμού. Παρά τον (όψιμο) ακραίο «αντιτουρκισμό» της ήταν ακριβώς στην περίοδο της Οθωμανικής αυτοκρατορίας που απέκτησε τεράστια δύναμη που δεν είχε ούτε επί Βυζαντίου (όπως ακριβώς συνέβη και με το Πατριαρχείο της Κωνσταντινούπολης). Το 1754 ο σουλτάνος αναγνωρίζει επισήμως τον Αρχιεπίσκοπο Κύπρου σαν τον μοναδικό εκφραστή των χριστιανών. Ο Αρχιεπίσκοπος αποκτά εκτενείς διοικητικές αρμοδιότητες, ενώ ήταν η εκκλησία που έκανε την συλλογή των φόρων για τον σουλτάνο. Το αποτέλεσμα ήταν να μεταβληθεί η εκκλησία στον μεγαλύτερο φεουδάρχη της Κύπρου. Η πλήρης ενσωμάτωση της εκκλησίας στον οθωμανικό διοικητικό μηχανισμό την μετέτρεψε σε μισητό αντίπαλο, τόσο στους φτωχούς Ε/κ αγρότες, όσο και στους Τ/κ (οι εξεγέρσεις που προαναφέραμε ομιλούν από μόνες τους).

Τα προνόμια και την περιουσία της τα διαφύλαξε η εκκλησία σαν κόρη οφθαλμού, μέχρι σήμερα. Την δεκαετία του 1960 περίπου το 10% της πιο εύφορης γης ανήκε στην ιδιοκτησία της εκκλησίας.¹⁵ Ο Μακάριος Γ΄, όταν η Κύπρος έγινε ανεξάρτητη το 1959, φρόντισε να κατοχυρώσει συνταγματικά την εκκλησιαστική περιουσία. Για να απαλλοτριωθεί οποιοδήποτε τμήμα της εκκλησιαστικής περιουσίας απαιτείται πλειοψηφία τουλάχιστον δύο τρίτων στη βουλή. Μετά το 1960 μόλις το 10% της ακίνητης περιουσίας της εκκλησίας διανεμή-

θηκε σε αγρότες.¹⁶

Μετά από τρεις αιώνες οθωμανικής διοίκησης, η Κύπρος το 1878 περιήλθε υπό βρετανική κατοχή (το 1925 ανακηρύχθηκε επισήμως σε βρετανική αποικία). Οι Βρετανοί, στα πλαίσια του καπιταλιστικού μετασχηματισμού του νησιού, αφαίρεσαν από την εκκλησία την συλλογή των φόρων, δυσκολεύοντας την ακόμα και να συλλέγει και τη δική της εισφορά από τα τσιφλίκια της.¹⁷

Αποτέλεσμα ήταν η εκκλησία να εξελιχθεί σε έντονα αντιβρετανική, ενώ σε συνδυασμό με την ανάπτυξη του ελληνικού εθνικισμού στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, η εκκλησία έκανε την «μεγάλη φυγή προς τα εμπρός»: ηγήθηκε του αγώνα ένωσης Ελλάδας – Κύπρου. Με δυο λόγια, η εκκλησία «αντάλλαξε» την λαομίσητη θέση της σαν του πιο αδίστακτου γαιοκτήμονα, με έναν «υπερταξικό» ρόλο: Της «Εθναρχίας», του ηγέτη «όλων των Ε/κ» ανεξάρτητα από την ταξική τους θέση, για την «ένωση με την μητέρα πατρίδα».

Την δεκαετία του 1930 η σύγκρουση με τους Βρετανούς αποικιοκράτες έγινε μετωπική. Η εκκλησία αποκλείστηκε από όλες τις επίσημες διασυνδέσεις με τα εκπαιδευτικά ιδρύματα και φορείς, οι φωτογραφίες των Ελλήνων κυβερνητών και ηρώων απομακρύνθηκαν από τα σχολεία ενώ απαγορεύτηκε η ανάρτηση της ελληνικής σημαίας. Οι μητροπολίτες Κιτίου και Κερύνειας εξορίστηκαν.¹⁸

Ωστόσο σύντομα θα βρεθεί «κοινό έδαφος». Την δεκαετία του 1940 το κομμουνιστικό κόμμα Κύπρου, το ΑΚΕΛ (Ανορθωτικό Κόμμα Εργαζόμενου Λαού), μετατρέπεται στην κυρίαρχη (εκλογικά) πολιτική δύναμη της Κύπρου. Μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο αρχίζει ο Ψυχρός Πόλεμος και οι προτεραιότητες των Βρετανών είναι η αντιμετώπιση του «κομμουνιστικού κινδύνου». Το ΑΚΕΛ ήταν τότε η μοναδική οργανωμένη πολιτική δύναμη στο νησί, ενώ σε αντιπαράθεση η μόνη συγκροτημένη δεξιά δύναμη ήταν η ίδια η εκκλησία. Οι βρετανοί λοιπόν, προχωρούν στην αναδιάρθρωση της κυπριακής εκκλησίας, αποκαθιστούν το κύρος και την εξουσία της στους Ε/κ, με στόχο να την χρησιμοποιήσουν ενάντια στον «κομμουνιστικό κίνδυνο».

Ο κυβερνήτης Πάλμερ παρατηρούσε:

«Για την ώρα η εκκλησία, με όλη της την διαφθορά, είναι αντικομμουνιστική κι αυτό είναι πολύ σημαντικό»¹⁹.

Σύντομα η συνεργασία εκκλησίας – Βρετανών θα αποδώσει καρπούς. Στα 1948, με την βοήθεια Βρετανών – εκκλησίας εκπρόσωποι του Γρίβα ίδρυσαν στην Κύπρο την «Χ2», η οποία δολοφονούσε αριστερούς, ενώ χρησίμευσε και σαν απεργοσπαστικός τρομοκρατικός μηχανισμός.²⁰

Με «ένα όργιο παρεμβάσεων»²¹ οι Βρετανοί αποικιοκράτες κατορθώνουν να εκλεγεί αρχιεπίσκοπος, το 1948, ο βαθιά αντικομμουνιστής Κυρηνείας Μακάριος Β΄. Μετά το θάνατό του, τον Ιούνιο 1950, η Δεξιά φροντίζει να ανακηρυχθεί σαν αρχιεπίσκοπος άλλος ένας εκλεχτός της, ο μητροπολίτης Κιτίου, Μακάριος Γ΄. Άλλωστε είχε καλές «συστάσεις»: υπήρξε στην διάρκεια του εμφύλιου στην Ελλάδα καλός συνεργάτης τόσο των Βρετανών όσο και των Αμερικανών.

Ωστόσο την δεκαετία του 1950, ο Μακάριος θα ηγηθεί του ένοπλου αγώνα για την ένωση Ελλάδας – Κύπρου και θα έλθει σε ρήξη με τους Βρετανούς. Το Μάρτιο του 1956, συλλαμβάνονται και εξορίζονται στις Σεϋχέλες από τις βρετανικές αρχές ο Μακάριος, ο Μητροπολίτης Κερύνειας και ο Γραμματέας της Μητρόπολης Κερύνειας Πολύκαρπος Ιωαννίδης.

Αυτές οι μεταστροφές ούτε περίεργες είναι, ούτε πρωτότυπες στην Ιστορία. Οι Ταλιμπάν ήσαν, εν πολλοίς, δημιουργήμα των μυστικών υπηρεσιών των ΗΠΑ. Η Αλ Κάϊντα του Μπιν Λάντεν, εξοπλίστηκε και εκπαιδεύτηκε από αμερικανούς στρατιωτικούς κατά την διάρκεια του αντάρτικου κατά της ΕΣΣΔ, όταν η τελευταία είχε καταλάβει το Αφγανιστάν (1979). Ταλιμπάν και Αλ Κάϊντα, μετατράπηκαν στην πορεία, στους πιο θανασίμους εχθρούς των ΗΠΑ.

Ο Μακάριος ήταν ένας πεισμένος Ε/κ σοβινιστής και τότε πίστευε πραγματικά στην υπόθεση της ένωσης με την Ελλάδα (στην δεκαετία του 1960 θα αλλάξει θέση και θα γίνει ο κατεξοχήν εκπρόσωπος της αντίθεσης σε κάθε προοπτική ένωσης με την Ελλάδα, αλλά γι' αυτό θα αναφερθούμε αναλυτικά αργότερα).

Ακροδεξιά, ΕΟΚΑ, Μακάριος

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι υπήρχε πρόβλημα βρετανικής αποικιοκρατίας στην Κύπρο. Υπήρχε ανάγκη πάλης κατά της αποικιοκρατίας.

Η βρετανική κυριαρχία στην Κύπρο (1878-1960) υπήρξε στυγνά εκμεταλλευτική και ευθύνεται για την κοινωνικοοικονομική υπανάπτυξη που εμφάνιζε το νησί στο τέλος της αποικιακής περιόδου. Η «παραχώρηση» του νησιού στους Βρετανούς το 1878 από τον σουλτάνο των Οθωμανών, έγινε στη βάση μιας συμφωνίας που προέβλεπε την καταβολή ετήσιου «μισθώματος» ύψους 92.799 αγγλικών λιρών (ο «τουρκικός φόρος» καταργήθηκε το 1927).²² Φυσικά, οι Βρετανοί επιβάλλοντας βαριά φορολογία, μεταβίβασαν στους Κύπριους την υποχρέωση να πληρώνουν το «μίσθωμα». Ας σημειωθεί ότι ο Οθωμανός ηγεμόνας δεν πήρε ούτε μια δεκάρα από αυτό το «μίσθωμα». Το ποσό του ενοικίου δινόταν στους κατόχους των χρεογράφων του δανείου, που είχαν συνάψει οι Οθωμανοί στα 1855, με την Βρετανία και την Γαλλία. Οι Βρετανοί δεν περιορίστηκαν μόνο στο ποσό του «μισθώματος» αλλά με διαρκώς αυξανόμενη φορολογία καταλήστευαν το νησί. Στα 1878 η φορολογία απέφερε πάνω από 148.000 στερλίνες της εποχής ενώ στα 1900 το ποσό έφτασε σε πάνω από 200.000 στερλίνες.²³ Τα αποτελέσματα αυτής της ληστρικής πολιτικής ήταν καταστροφικά για την οικονομική και κοινωνική ζωή του νησιού. Οι γεωργοί συσσωρεύαν υπέρογκα χρέη, ένα μεγάλο μέρος τους αναγκαζόταν να καταφύγει σε τοκογλύφους ενώ ο συνδυασμός χαμηλής παραγωγικότητας και η ύπαρξη πολυάριθμων ακτημόνων εξανάγκαζε πολλούς να δουλεύουν ταυτόχρονα στα ορυχεία (χαλκού, χαλκοπυρίτη, σιδηροπυρίτη, αμιάντου, γύψου). Η ύπαρξη μεγαλοϊδιοκτησίας γης (ιδιωτικής αλλά κυρίως εκκλησιαστικής) επιδείνωνε τις κοινωνικές συνθήκες.

Στα τέλη της δεκαετίας του 1920, οι Κύπριοι ζούσαν σε συνθήκες κοινωνικής εξαθλίωσης, ως αποτέλεσμα της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης και της παρατεταμένης ανομβρίας. Οι αγρότες αδυνατούσαν να ξεπληρώσουν τα χρέη τους και οι τοκογλύφοι ξεπουλούσαν τις περυσίες τους.

Σε πολιτικό επίπεδο η Βρετανική περίοδος χαρακτηρίζεται από την σχεδόν απολυταρχική εξουσία του εκάστοτε ύπατου αρμοστή και την πολιτική διάσπασης Ε/κ και Τ/κ στα πλαίσια του «διαίρει και βασίλευε».

Ως αποτέλεσμα των αφόρητων οικονομικών και κοινωνικών συνθηκών, στα 1931 ξεσπά λαϊκή εξέγερση, με αποκορύφωμα την πυρπόληση του κυβερνείου. Η εξέγερση επεκτάθηκε σε πολλές περιοχές της

Κύπρου και οι Βρετανοί την κατέστειλαν με αγριότητα που στοίχισε την ζωή σε πολλούς Κυπρίους. Κατά την διάρκεια της εξέγερσης το αίτημα για ένωση με την Ελλάδα αναζωοπυρώθηκε ανάμεσα στους Ε/κ. Έντεχνα καλλιεργήθηκε η ιδέα (με κύριο καθοδηγητή τον Αλέξη Κύρου, τότε πρόξενο της Ελλάδας στη Λευκωσία) ότι μια ένωση με την Ελλάδα θα είχε σαν αποτέλεσμα και μια αναδιανομή της γης -και άρα την καλύτερευση της ζωής των αγροτών.²⁴ Στα επόμενα χρόνια η εκκλησία της Κύπρου μετέτρεψε το αίτημα για ένωση σε σημαία της. Τον Ιανουάριο του 1950 (με την στήριξη του ΑΚΕΛ) η εκκλησία διοργάνωσε «δημοψήφισμα» στις εκκλησίες (φυσικά μόνο για Ε/κ), υπέρ της ένωσης. Σύμφωνα με στοιχεία που ανακοίνωσε η εκκλησία (και την αξιοπιστία τους μόνο η ίδια μπορεί να βεβαιώσει), ένα ποσοστό 95% των Ε/κ τάχθηκε υπέρ της ένωσης.

Παρ' όλες όμως τις προσπάθειες, το αίτημα της ένωσης ποτέ δεν αγκαλιάστηκε ενεργητικά από τους Ε/κ. Παρ' ότι φλογερός υπέρμαχος της ένωσης, ο Αλέξης Κύρου διατύπωνε τη θέση πως «φορείς του εθνικού κινήματος των Ε/κ ήταν «ελάχιστοι» μεν, αλλά «ειλικρινείς» πατριώτες, πως η επιθυμία του κυπριακού λαού για ένωση με την Ελλάδα δεν ήταν και πολύ ισχυρή».²⁵ Ο προφανής λόγος ήταν ότι καταπιεστές των Κυπρίων δεν ήταν μόνο οι Βρετανοί αποικιοκράτες, αλλά και οι Ε/κ τοκογλύφοι ενώ η εκκλησία με την τεράστια περιουσία της αποτελούσε πρόκληση για τους φτωχούς Ε/κ αγρότες και τους πολυπληθείς ακτήμονες. Ο Γερμανός δημοσιολόγος Peter Harlin, έγραφε το 1956:

«Το κύριο μέρος του κυπριακού πληθυσμού, τόσο των Ελλήνων όσο και των Τούρκων, αποτελείται από γεωργούς, ως επί το πλείστον μικροαγρότες. [...] Εκείνοι, που έχουν στα χέρια τους το εισαγωγικό εμπόριο και τις μεγάλες περιουσίες, είναι μια μικρή πολύ ανάμιχτη κοινωνία, στην οποία παίζουν σημαντικό ρόλο οι Αρμένιοι. Συνιστά την «κοινωνική αντίθεση» προς τους χωρικούς, τους μεταλλωρύχους, τους λιμενεργάτες, τους χειροτέχνες και τους μαγαζάτορες όλων των εθνικοτήτων. Απέναντι σ' αυτές τις λίγες εκατοντάδες των «ανωτέρων» ο «κοσμάκης» των Ελλήνων και των Τούρκων αισθάνεται να είναι δεμένος με ταξί του μ' αλληλεγγύη».²⁶

Ο δικτάτορας
Παπαδόπουλος, ο
Μακάριος
και ο Γρίβας,
το καλοκαίρι
του 1967.

Δυο από τα πλέον διαβόητα στελέχη της ΕΟΚΑ: Ο Νίκος Σαμψών
κρατώντας περίστροφο και, δεξιά, ο Πολύκαρπος Γιωρκάτζης.

Επομένως η πάλη ενάντια στη Βρετανική αποικιοκρατία αναδεικνυε ένα κρίσιμο ζήτημα: Ποιοι θα ήταν ηγεσία σε αυτή τη πάλη; Αν θα ήταν η Ε/κ άρχουσα τάξη ο αντιϊμπεριαλιστικός αγώνας, αργά ή γρήγορα, θα κατέληγε σε εθνικιστική σύγκρουση με την Τ/κ μειονότητα. Αν θα ήταν ηγεσία μια ανεξάρτητη εργατική Αριστερά, τότε ο αντι-αποικιακός αγώνας θα στηριζόταν στην ισότητα και την αλληλεγγύη των δυο εθνοτήτων που από κοινού θα αποφάσιζαν για το μέλλον της Κυπριακής Δημοκρατίας. Γιατί αυτό κάνει την διαφορά: αν Ε/κ και Τ/κ θα έδιναν την μάχη ενιαία ή θα ήσαν χωρισμένοι σε διαφορετικά (και αντιμαχόμενα) στρατόπεδα

Δεν θα πρέπει να ξεχνάμε ότι οι πρώτες δεκαετίες μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, χρωματίζονται από την αντιαποικιακή πάλη σε ολόκληρο τον πλανήτη. Αυτή η πάλη προκαλούσε γιγαντιαία κινήματα συμπαράστασης στις ίδιες της αποικιακές χώρες. Μαζικές διαδηλώσεις (και απεργίες) συντάρασσαν τις δυτικοευρωπαϊκές χώρες σε συμπαράσταση των αγώνων στην Αλγερία, το Βιετνάμ, την Παλαιστίνη. Ωστόσο αυτό το διεθνές κίνημα δεν συγκινήθηκε ποτέ για τον «κυπριακό αγώνα» - πράγμα που είναι εξαιρετικά αποκαλυπτικό για το τι συνέβαινε στην Κύπρο.

Ενώ όλα τα αντιαποικιακά κινήματα είχαν στην ηγεσία τους αριστερές δυνάμεις, στην Κύπρο την ηγεσία την είχε, όχι απλώς η Δεξιά, αλλά η Ακροδεξιά! Και μάλιστα μια Ακροδεξιά με εγκληματικό παρελθόν. Τα πορτρέτα των δυο πρωταγωνιστών, Γρίβα και Μακαρίου, ομιλούν από μόνα τους.

Ο Γρίβας ήταν δοσίλογος, αντικομμουνιστής και φονιάς. Ο Γρίβας, στη διάρκεια της ναζιστικής κατοχής στην Ελλάδα, ήταν συνεργάτης των ναζί (δοσίλογος) και αρχηγός της περιβόητης οργάνωσης «Χ», με πλούσια δολοφονική δράση ενάντια στους αγωνιστές της Αντίστασης - έπαιρνε όπλα από τους ναζί για να πολεμάει τον ΕΛΑΣ. Ο Γρίβας είχε «σκοτώσει Έλληνες αριστερούς αντάρτες με τέτοια σαδιστική απόλαυση που ξεπερνούσε κατά πολύ το ανάλογο μένος των ναζί κατακτητών».²⁷ Φυσιολογικά, από συνεργάτη των Ναζί μετατράπηκε σε συνεργάτη των Βρετανών. Στα «Δεκεμβριανά» έπαιξε τον ρόλο της βρετανικής εμπροσθοφυλακής για την σφαγή του αθηναϊκού λαού. Στη διάρκεια του εμφυλίου η εγκληματική δράση της «Χ» έμεινε

παροιμιώδης:

«[...] απέβη κυριολεκτικώς μάστιγξ της Λακωνίας και εν μέρει της Μεσσηνίας δια των λεηλασιών, βιαιοπραγιών, του φόβου αναίτιως γερόντων και γυναικών και τον εύκολο πλουτισμό των αρχηγών της»²⁸.

Ο Μακάριος στην διάρκεια της κατοχής ήταν διάκονος στην εκκλησία της Αγίας Ειρήνης στην Αθήνα. Ο Ν. Κρανιδιώτης²⁹ αποκαλύπτει για τον Μακάριο ότι ως «νεαρός φοιτητής στην Αθήνα προσχώρησε σε ακροδεξιές οργανώσεις» και έγινε μέλος της οργάνωσης «Χ» του Γ. Γρίβα. Αρθρογραφούσε στην εφημερίδα των χιτών, ενώ στη διάρκεια του εμφύλιου περιόδευε στο Βίτσι υπέρ του εθνικού στρατού και της επέμβασης των ΗΠΑ στον εμφύλιο. Στα 1948 επισκέφθηκε το κολαστήριο της Μακρονήσου για να ευλογήσει τους δεσμοφύλακες - βασανιστές.³⁰

Αυτά τα δύο πρωτοπαλίκαρα της ακροδεξιάς, Μακάριος – Γρίβας, θα γίνουν οι αμφιλεγόμενοι ήρωες του «Κυπριακού αγώνος». Με τέτοιο παρελθόν και ιδέες δεν κατόρθωσαν να εμπνεύσουν τους Ε/κ εργαζόμενους. Η ένοπλη δράση της ΕΟΚΑ (Εθνική Οργάνωση Κυπρίων Αγωνιστών) άρχισε το 1955. Παρά την μετέπειτα πλαστογράφηση της Ιστορίας, ουδέποτε απέκτησε μαζική βάση. Ο αριθμός των μελών της δεν ξεπέρασε τους 300, οι περισσότεροι από τους οποίους ήσαν μαθητές γυμνασίου στρατολογημένοι από τα κατηχητικά της εκκλησίας.³¹ Ο τότε πρόξενος της Ελλάδας στην Κύπρο, Άγγελος Βλάχος, έγραφε ότι το κίνημα της ΕΟΚΑ:

«[...] δεν ήταν η πηγαία έκφραση μιας ομαδικής θελήσεως αλλά επιβλήθηκε στους Κυπρίους κυρίως από τον Γρίβα με διασταλτικό ομόφωνο τον Μακάριο και δύσθυμα παρασυρόμενη την Ελληνική Κυβέρνηση. Αν το σύνολο των Κυπρίων είχε κάποιο αγωνιστικό πνεύμα, τότε ο αγώνας θα ήταν καθολικός. Ο πληθυσμός δεν θα υπάκουε τόσο πειθήνια στις ομαδικές ή συλλογικές ποινές, δεν θα τηρούσε τους κατ' οίκον περιορισμούς με ιερή ευλάβεια, δεν θα πλήρωνε τα ομαδικά πρόστιμα και θα είχε αποδυθεί, αυθόρμητα, και χωρίς καταναγκασμό σε μια πραγμα-

ματική παθητική αντίσταση που θα μπορούσε να παραλύσει το νησί».³²

Υπήρχε και ένας άλλος λόγος, που το παγκόσμιο ανταποικιακό κίνημα, δεν έδειξε συμπάθεια στον «κυπριακό αγώνα». Στην πραγματικότητα η ΕΟΚΑ ήταν το «μακρύ χέρι» της ελληνικής κυβέρνησης που επιζητούσε, σε εκείνη τη φάση, να ενσωματώσει την Κύπρο. Η ελληνική κυβέρνηση (κυβέρνηση Παπάγου), έστειλε στην Κύπρο τον Γρίβα το 1955 να ηγηθεί του «εθνικοαπελευθερωτικού αγώνα». Ο Γρίβας διατηρούσε επαφή και έπαιρνε εντολές από το ελληνικό Γενικό Επιτελείο Στρατού. Είχε στενή επαφή με τον έλληνα υπουργό εξωτερικών Ε. Αβέρωφ – στις μυστικές συνεννοήσεις μεταξύ τους ο Αβέρωφ έφερε το ψευδώνυμο Ισαάκιος³³.

Ακριβώς επειδή η ΕΟΚΑ καθοδηγείτο από την Ελλάδα (χώρα Νατοϊκή) ο «αγών» της κάθε άλλο παρά αντιϊμπεριαλιστικός ήταν. Στην πραγματικότητα ποτέ δεν αμφισβητήθηκαν τα συμφέροντα του ιμπεριαλισμού στην περιοχή. Γρίβας και Μακάριος δεν είχαν αντίρρηση να παραμείνουν οι βρετανικές βάσεις στην Κύπρο και, αργότερα, να είναι η Βρετανία εγγυήτρια δύναμη της ανεξάρτητης Κύπρου.

Η Βρετανία εκμεταλλεύτηκε εξ' αρχής τη δράση της ΕΟΚΑ. Για την Βρετανία η δράση της ΕΟΚΑ ήταν εξαιρετικά επωφελής, για την επιτυχή εφαρμογή της πολιτικής του «διαίρει και βασίλευε». Από την αρχή οι Βρετανοί γνώριζαν την «μυστική» έλευση του Γρίβα στην Κύπρο³⁴ και ενώ γνώριζαν το «μυστικό» καταφύγιο του,³⁵ δεν τον συνέλαβαν. Βασικά του πρωτοπαλίκαρα, όπως ο Πολύκαρπος Γιωρκάτζης³⁶ και ο Γεώργιος Λαγοδόνης,³⁷ ήταν διπλοί πράκτορες των Βρετανών.

Εξ αρχής οι στόχοι της ΕΟΚΑ ήσαν αντιδραστικοί και ρατσιστικοί. Οι στόχοι της ήσαν δυο. Ο πρώτος στόχος Μακαρίου-Γρίβα ήταν η πλήρης κυριαρχία των Ε/κ καπιταλιστών στο νησί, με τη χρήση αιματηρής βίας κατά των Τ/κ. Η «Εθναρχία» (η εκκλησία) εξ' αρχής έστρεψε την ΕΟΚΑ κυρίως εναντίον των Τ/κ, επιδιώκοντας με μαζικές σφαγές του τ/κ πληθυσμού να κάμψει την πολιτική ηγεσία του. Χαρακτηριστική είναι η ακόλουθη επιστολή που έστειλε στον Γρίβα, τον Ιούλιο του 1958, ο Μητροπολίτης Κιτίου, βασικός εκφραστής των μακαριακών απόψεων στην Κύπρο μετά την εξορία του Μακαρίου στις

Σεϋχέλλες:

«Δια να μην εξασθενίση όμως η θέσις μας εις τον ΟΗΕ και να μη δίδωμεν αφορμήν στενωτέρας συνεργασίας Άγγλων και Τούρκων εν Κύπρω, να περιορίσωμεν τας επιθέσεις μας μόνον εναντίον των Τούρκων και μάλιστα καταφέροντες κατ' αυτών όσον το δυνατόν μεγαλύτερα πλήγματα. Είναι ανάγκη να κτυπηθούν αμειλίκτως, διότι μόνον δια του τρόπου αυτού είναι δυνατόν να τρομοκρατηθούν και να καθίσουν στα αυγά τους».³⁸

Έτσι, αναπόφευκτα, το 1958 ξεσπούν «εθνοτικές» συγκρούσεις, σ' ένα όργιο λεηλασιών, με νεκρούς, τραυματίες και τεράστιες υλικές ζημιές. Από τις συγκρούσεις έχασαν την ζωή τους 107 άτομα Ε/κ και Τ/κ³⁹.

Ο δεύτερος στόχος της δράσης της ΕΟΚΑ ήταν η «αντικομμουνιστική πάλη». Ο ίδιος ο Γρίβας στα απομνημονεύματά του, παραδέχεται ότι ο κύριος στόχος του στην Κύπρο ήταν «η περικύκλωση, ο εκφοβισμός και η εκτέλεση των κομμουνιστών»⁴⁰. Εν μέσω του ολέθρου των «διακοινοτικών» συγκρούσεων του 1958, η ΕΟΚΑ έχει σαν στόχο της όσους Ε/κ τολμούσαν να παλεύουν για την ενότητα Ε/κ και Τ/κ. Αριστεροί δολοφονούνται γιατί το ΑΚΕΛ «τόλμησε» με ανακοινώσεις του να υποστηρίζει ότι τα θύματα ήσαν αθώοι, Ε/κ και Τ/κ. Ο Γρίβας καταγγέλλει «προδοσία» γιατί «η ακελική ηγεσία αγκαλιάζει και τους Τούρκους και καταπροδίδει τους ημετέρους φονεύοντας Τούρκους»!!!⁴¹

Το ΑΚΕΛ

Η άβυσσος του «εθνικού μίσους» δεν υπήρξε για την Κύπρο μονόδρομος. Υπήρχε η δυνατότητα μια άλλης διεξόδου, και αυτή ήταν η προοπτική κοινών αγώνων Ε/κ - Τ/κ για μια πραγματικά δημοκρατική και ανεξάρτητη Κύπρο. Το κομμουνιστικό κίνημα (αρχικά ξεκάθαρα, αργότερα συγχυσμένα), είχε αυτή την προοπτική για μια μικρή (αλλά πολύ σημαντική) περίοδο.

Το Κομμουνιστικό Κόμμα Κύπρου ιδρύθηκε το 1926. Το ΚΚΚ απέρριψε την ιδέα ένωσης Ελλάδας – Κύπρου, γιατί αυτό θα σήμαινε

σύγκρουση με τους Τ/κ, προέβλεψε δε ότι το αίτημα της ένωσης θα το χρησιμοποιούσαν οι βρετανοί για να διασπάσουν Τ/κ και Ε/κ⁴². Οι κομμουνιστές καλούσαν Ε/κ και Τ/κ να ενταχθούν σε ένα ενιαίο μέτωπο κατά του βρετανικού ιμπεριαλισμού, για ανεξάρτητη Κύπρο στην οποία θα εγκαθιδρυόταν μια «εργατοχωρική κυβέρνηση». ⁴³ Στο πρόγραμμα του διακήρυσσε ότι πάλευε για μια παν-βαλκανική σοσιαλιστική ομοσπονδία στην οποία, εκτός της Κύπρου, θα συμμετείχαν Ελλάδα, Τουρκία, Βουλγαρία και Γιουγκοσλαβία. ⁴⁴

Με αυτή τη γραμμή μπόρεσε να χτίσει ένα μαζικό κίνημα που συσπείρωνε Ε/κ και Τ/κ ενάντια στις άθλιες συνθήκες εργασίας που επικρατούσαν τότε στην Κύπρο («οι εργαζόμενοι, ακόμα και παιδιά, δούλευαν 12 και 14 ώρες την ημέρα για ένα κομμάτι ψωμί (ένα-δυο σελίνια μεροκάματο)»⁴⁵). Παρά το γεγονός ότι το 1933 οι Βρετανοί έθεσαν το κόμμα εκτός νόμου, το κόμμα συνέχιζε να μεγαλώνει την επιρροή του. Σταθμοί στις αγωνιστικές κινητοποιήσεις ήταν η απεργία στο Μεταλλείο Μαυροβουνίου στα 1938 και η απεργία των σιδηροδρομικών το 1941 (η σύνθεση των απεργιακών επιτροπών τους αποτελείτο από Ε/κ και Τ/κ). ⁴⁶

Η επικράτηση του σταλινισμού στο παγκόσμιο κομμουνιστικό κίνημα είχε και την αναπόφευκτη επίδρασή του στην Κύπρο. Το ΚΚΚ μετατράπηκε από επαναστατικό σε ρεφορμιστικό. Ένα από τα αποτελέσματα αυτής της μεταστροφής ήταν και η αλλαγή γραμμής στα «εθνικά θέματα», η σταδιακή υιοθέτηση από το ΚΚΚ του συνθήματος της ένωσης Ελλάδας – Κύπρου. Αυτό είχε σαν αναπόφευκτο αποτέλεσμα την διάσπαση του εργατικού κινήματος. Ήδη από τις αρχές της δεκαετίας του 1940 οι Τ/κ εργάτες άρχισαν να οργανώνονται σε δικά τους ξεχωριστά συνδικάτα. ⁴⁷

Στη διάρκεια του Β' Παγκόσμιου Πολέμου οι Βρετανοί προχώρησαν σε «φιλελευθεροποίηση» στη Κύπρο. Οι λόγοι ήταν ο κίνδυνος να καταληφθεί το νησί από τους ναζί, και η στρατολόγηση Ε/κ εθελοντών για τον πόλεμο. Αφ' ετέρου υπήρχαν αυξημένες ανάγκες για εργατικά χέρια, τόσο για την κατασκευή αμυντικών έργων όσο και για τις αυξημένες ανάγκες της βρετανικής πολεμικής μηχανής. Έτσι δημιουργήθηκαν οι συνθήκες για να υπάρξει ισχυρό διεκδικητικό εργατικό κίνημα.

Το 1941 ιδρύεται νόμιμα το ΑΚΕΛ (Ανορθωτικό Κόμμα Εργαζόμε-

νου Λαού) από το ΚΚΚ, αλλά και προσωπικότητες από τον χώρο του Κέντρου και της Δεξιάς. Το ΑΚΕΛ αρχικά υποστηρίζει την πολιτική της ένωσης Ελλάδας – Κύπρου. Ωστόσο η γραμμή της ένωσης αντιμετώπιζε αντιστάσεις στο εσωτερικό του κόμματος και η γραμμή ήταν διαρκώς επαμφοτερίζουσα. Μετά το 1945 και την ήττα της Αριστεράς στην Ελλάδα, ουσιαστικά εγκατέλειψε την γραμμή της ένωσης και αυτό διάρκεσε, έστω συγχυσμένα, για μια μικρή περίοδο. Το επιχείρημα ήταν ότι δεν ήταν δυνατόν η Κύπρος να ενωθεί με μια «φασιστική χώρα όπως η Ελλάδα», χώρα του «μονοπωλιακού καπιταλισμού και της αμερικανοκρατίας», και που επιπλέον, τότε στην Ελλάδα, εκτελούσαν μαζικά τους κομμουνιστές.⁴⁸

Έτσι το ΑΚΕΛ αποδέχθηκε να αρχίσουν συνομιλίες με τους Βρετανούς, στα 1947-48⁴⁹, στη βάση της «αυτοδιάθεσης» της Κύπρου και, μελλοντικά, ανεξαρτησία. Αυτός ο συνδυασμός, ουσιαστικής εγκατάλειψης της ένωσης και παράλληλα ισχυρό διεκδικητικό εργατικό κίνημα, μετέτρεψε σε μαζικό και πανίσχυρο το ΑΚΕΛ, ενώ (ξανά)έφερε την πολυπόθητη ενοποίηση Ε/κ και Τ/κ εργατών. Στα συνδικάτα ενωμένοι Ε/κ και Τ/κ πάλευαν για το οκτάωρο, καλύτερες απολαβές, ιατροφαρμακευτική περίθαλψη κ.λπ., κατακτώντας πρωτόγνωρα δικαιώματα όχι μόνο για την Κύπρο αλλά και παγκόσμια. Η κυρίαρχη θέση του ΑΚΕΛ στην κυπριακή κοινωνία επικυρώνεται στις δημοτικές εκλογές του 1946 που κερδίζει όλους τους δήμους.*

Το σημείο καμπής για την προοπτική της ενότητας Ε/κ και Τ/κ εργαζομένων, θα έλθει στα τέλη της δεκαετίας του 1940. Στα 1947-1948

---

* Έκτοτε, και παρά την διάσπαση Ε/κ – Τ/κ εργαζομένων που θα ακολουθήσει, η κυριαρχία του ΑΚΕΛ στους εργαζόμενους είναι συντριπτική. Το ποσοστό των συνδικαλισμένων στην Κύπρο είναι από τα υψηλότερα στον κόσμο. Το 1965 σε σύνολο 90.000 εργατοϋπαλλήλων οι συνδικαλισμένοι ήταν 65.000. Η ελεγχόμενη από το ΑΚΕΛ ΠΕΟ (Παγκύπρια Εργατική Ομοσπονδία) οργάνωνε το 61% των συνδικαλισμένων στα 1965, η δεξιά Ομοσπονδία Εργαζομένων Κύπρου το 30% και το υπόλοιπο 9% ήταν οργανωμένοι σε τ/κ συνδικάτα (Νίκου Ψυρούκη, Ιστορία της σύγχρονης Ελλάδας, 1940 – 1967, εκδόσεις Επικαιρότητα, Αθήνα 1983, τόμος β', σελ. 257). Δεν είναι, λοιπόν, τυχαίο ότι το ΑΚΕΛ κυριαρχεί μέχρι σήμερα στην πολιτική ζωή της Κύπρου παίρνοντας στις εκλογές γύρω στο 35% των ψήφων. Η ΠΕΟ είναι η μεγαλύτερη συνδικαλιστική συνομοσπονδία – μόνο στον ιδιωτικό τομέα αριθμεί 70.000 μέλη (Εποχή, 1/12/2002).

Οι συνδικαλιστές Αλί Καβάζογλου και ο Ε/κ σύντροφός του Κώστας Μισιαούλης δολοφονιμένοι από την τουρκική φασιστική οργάνωση ΤΜΤ.

ξεσπούν μεγάλες απεργίες στα μεταλλεία που ήσαν ιδιοκτησία ξένων εταιριών και απολάμβαναν καθεστώδες κράτους εν κράτει. Τ/κ και Ε/κ εργάτες έδωσαν ενωμένοι την μάχη μαζί με το ΑΚΕΛ- η απεργία διαρκεί 125 μέρες.⁵⁰

Η εκκλησία μαζί με την «Χ2» και τους Βρετανούς αποικιοκράτες, έπαιξαν απεργοσπαστικό ρόλο και με την τρομοκρατία οι απεργίες ηττήθηκαν (72 απεργοί εργάτες καταδικάστηκαν σε φυλάκιση μέχρι δυο χρόνια⁵¹). Εκκλησία – «Χ2» και Βρετανοί είχαν σαν κύριο στόχο, παράλληλα με την ήττα των απεργιών, να ηττηθεί η προοπτική ενότητας Ε/κ και Τ/κ εργαζομένων. Οι Βρετανοί για να χρησιμοποιήσουν την διάσπαση Ε/κ – Τ/κ στην πολιτική τους του «διαίρει και βασίλευε». Εκκλησία – «Χ2», και αργότερα η ΕΟΚΑ, στην πολιτική τους της εθνοκάθαρσης των Τ/κ και της ένωσης με την Ελλάδα.

Παράλληλα το ΚΚΕ, με παρέμβαση του Ζαχαριάδη το 1948, επέβαλε στο ΑΚΕΛ να εγκαταλείψει το αίτημα για ανεξάρτητη Κύπρο και να αρχίσει ένοπλο ενωτικό (με την Ελλάδα) αγώνα, στην προοπτική ότι τον εμφύλιο στην Ελλάδα θα τον κέρδιζε το ΚΚΕ!⁵² Το ΑΚΕΛ θα κάνει «αυτοκριτική» και θα ξαναγυρίσει στην γραμμή της ένωσης Ελλάδας – Κύπρου. Από τότε παγιώνεται η διάσπαση του εργατικού κινήματος σε «εθνοτική» βάση που είναι η πηγή όλης της μετέπειτα καταστροφής. Το ΑΚΕΛ ολοένα και πιο πολύ συνεργάζεται με την εκκλησία σε κοινό ενωτικό αγώνα.

Παρ' όλη την τραγική πολιτική του ΑΚΕΛ, η διάσπαση Ε/κ και Τ/κ εργαζομένων δεν ήταν αυτόματη. Οι αριστεροί αγωνιστές της βάσης αντιλαμβάνονταν ότι μια διάσπαση Ε/κ και Τ/κ εργαζομένων θα ήταν καταστροφή. Μέχρι το 1958 ήταν συχνό το φαινόμενο να συνεργάζονται σωματεία Ε/κ και Τ/κ σε κοινούς απεργιακούς αγώνες.⁵³ Για να διασπαστεί η ενότητα, χρειάστηκε η δολοφονική τρομοκρατική δράση της ΕΟΚΑ. Από την αρχή της δράσης της ΕΟΚΑ ο Γρίβας απειλεί τους αγωνιστές του ΑΚΕΛ ότι «θα πέσει λεπίδι».⁵⁴ Οι αριθμοί είναι εύλωτοι. Από τους 500-650 νεκρούς από τις δολοφονικές ενέργειες της ΕΟΚΑ⁵⁵, οι 203 ήσαν Ε/κ⁵⁶, δηλαδή περίπου ένας στους τρεις(!), μεταξύ των οποίων δεκάδες αριστεροί. Ο κύκλος των δολοφονιών άνοιξε στις 21 Ιανουαρίου 1957 με την δολοφονία του Ηλία Ττοφαρή. Το πρώτο εξάμηνο του 1958, εν μέσω των διακοινοτικών συγκρούσεων που είχε προκαλέσει η ίδια η ΕΟΚΑ, δολοφονήθηκαν εννέα μέλη του ΑΚΕΛ.

Μια από τις πιο συγκλονιστικές περιπτώσεις είναι η δολοφονία του Σάββα Μένοικου, ο οποίος λιθοβολήθηκε μέχρι θανάτου...⁵⁷

Παράλληλα με την ΕΟΚΑ και η τ/κ φασιστική TMT (Τουρκική Οργάνωση Αντίστασης) έδρασε ενάντια σε κάθε προοπτική κοινών αγώνων Ε/κ και Τ/κ. Το 1958 καλεί όλους τους Τ/κ εργάτες που ήσαν στην ΠΕΟ, να αποχωρήσουν. Η TMT προχώρησε σε σειρά από δολοφονίες συνδικαλιστών, σπέρνοντας το εθνικό μίσος. Από τα πρώτα θύματα της τ/κ φασιστικής βίας, ήσαν οι Τ/κ Αϊχάν Χικμέτ και Μουσταφά Γκιουρκάν, οι οποίοι δολοφονήθηκαν γιατί πάλευαν για την συνύπαρξη στο νησί Ε/κ και Τ/κ⁵⁸. Χιλιάδες Τ/κ εργάτες εγκατέλειψαν την ΠΕΟ από το φόβο να δολοφονηθούν από την TMT. Στα 1965 η TMT δολοφόνησε τον Τ/κ Ντερβίς Αλί Καβάζογλου και τον Ε/κ σύντροφό του Κώστα Μισιαούλη οι οποίοι πάλευαν για την ενότητα Ε/κ και Τ/κ στην προοπτική μιας σοσιαλιστικής Κύπρου.⁵⁹

Αυτές ήταν οι μέθοδοι που χρησιμοποιήθηκαν για να διασπαστούν οι εργαζόμενοι σε Ε/κ και Τ/κ. Ενδεικτικό του ποιους βόλεψε αυτό, είναι το γεγονός ότι ενώ οι βρετανικές αρχές γνώριζαν από την αρχή τις δολοφονικές προθέσεις της ΕΟΚΑ για τους αγωνιστές της Αριστεράς, δεν έκαναν απολύτως τίποτα για να τους προστατεύσουν.⁶⁰

Παρ' όλη την κτηνωδία του Μακαρίου και του Γρίβα απέναντι στην Αριστερά, το ΑΚΕΛ από το 1960 και μετά θα μετατραπεί σε απολογητή της πολιτικής του Μακαρίου (θα υποστηρίξει την εθνοκάθαρση του 1963-4) ενώ όλοι οι δεξιοί πρόεδροι της Κύπρου (εκτός του Κληρίδη) θα εκλεγούν με την εκλογική στήριξη του ΑΚΕΛ.

Η ιστορία του ΑΚΕΛ είναι ένα κομμάτι της Κυπριακής τραγωδίας. Μια άλλη προοπτική, των κοινών αγώνων Τ/κ, Ε/κ, έμεινε στη μέση με τραγικές συνέπειες.

2

Οι συμφωνίες Ζυρίχης-Λονδίνου

Οι εθνοτικές συγκρούσεις στην Κύπρο το 1958 είχαν σαν αποτέλεσμα να αυξάνεται σε επικίνδυνο βαθμό η ένταση μεταξύ Ελλάδας – Τουρκίας. Τελικά θα επιτευχθεί συμβιβασμός με συμφωνίες που υπέγραψαν Ελλάδα – Τουρκία στην Ζυρίχη (6-11 Φεβρουαρίου 1959) και το Λονδίνο (17 Φεβρουαρίου 1959).

Οι συμφωνίες Ζυρίχης - Λονδίνου πρόβλεπαν ένα καθεστώς προεδρευόμενης Δημοκρατίας υπό Ε/κ πρόεδρο και Τ/κ αντιπρόεδρο, στο οποίο οι Ε/κ διατηρούσαν την εκτελεστική εξουσία (7 στα 10 μέλη του υπουργικού συμβουλίου, καθώς και μια αντίστοιχη πλειοψηφία στην κρατική διοίκηση και την αστυνομία). Στους Τ/κ παρέχονταν μια σειρά εγγυήσεις απέναντι στην Ε/κ εξουσία (ήταν υποχρεωτική η ξεχωριστή τ/κ πλειοψηφία για σχέδια νόμου που αφορούσαν οικονομικά θέματα ή την τροποποίηση του Συντάγματος. Επιπλέον ο Τ/κ αντιπρόεδρος είχε δικαίωμα βέτο σε ζητήματα άμυνας, εξωτερικής πολιτικής και δημόσιας ασφάλειας). Οι Τ/κ αποκτούσαν έτσι μια αυξημένη αντιπροσώπευση στην κυβέρνηση, τη Βουλή, τη δημόσια διοίκηση, το στρατό (30%), σε σχέση πάντα με το ποσοστό τους στο συνολικό κυπριακό πληθυσμό (18%). Τέλος Ελλάδα, Τουρκία και Βρετανία αναλαμβάνουν τον ρόλο των «εγγυητριών δυνάμεων» των συμφωνιών. Συμφωνείται δυνάμεις του ελληνικού στρατού (ΕΛΔΥΚ, 950 άνδρες) και της Τουρκίας (ΤΟΥΡΔΥΚ, 650 άνδρες) να σταθμεύουν στο νησί⁶¹. Στη Βρετανία παραχωρήθηκαν στρατιωτικές βάσεις κατά κυριαρχία στο νησί (βρετανικό έδαφος), που η συνολική τους έκταση καθορίστηκε τελικά στα 99 τετραγωνικά μίλια (2,7% της έκτασης της Κύπρου)⁶².

Στην ελληνική βιβλιογραφία υπάρχει έντονη διαμάχη, αν τελικά οι συμφωνίες Ζυρίχης – Λονδίνου ήσαν «επωφελείς για την Ελλάδα» ή ευνοούσαν «σκανδαλωδώς την Τουρκία και τους Τ/κ». Στην πραγματικότητα οι συμφωνίες Ζυρίχης – Λονδίνου αποτύπωναν τους δεδομένους ταξικούς συσχετισμούς που υπήρχαν στην Κύπρο, και γι' αυτό λειτούργησαν «σκανδαλωδώς» υπέρ των Ε/κ καπιταλιστών, παρά την υποτιθέμενη «υπερεκπροσώπηση» των Τ/κ στα κρατικά όργανα. Οι εξελίξεις που θα ακολουθήσουν επιβεβαιώνουν απολύτως αυτή την εκτίμηση.

Στο νομικό και συνταγματικό επίπεδο, όπου συνήθως επικρίνονται οι συνθήκες, δεν αληθεύει ο ισχυρισμός ότι εγκαθιδρύθηκε ένα «πρωτοφανές» καθεστώς δυαρχίας. Οι περιπτώσεις της Ελβετίας ή του Βελγίου (όπως έχουμε ήδη αναφέρει), αποδεικνύουν ότι κάθε άλλο παρά «πρωτοφανές» ήταν το προτεινόμενο σύνταγμα.

Επιπλέον η τελική απόλυτη επικράτηση των Ε/κ καπιταλιστών επί των Τ/κ (από το 1960 μέχρι το 1974) στηρίχθηκε σε δυο πολύ σημαντικά δεδομένα.

Πρώτον, η τ/κ «υπερεκπροσώπηση» δεν αναιρούσε την κατοχή της εκτελεστικής εξουσίας από τους Ε/κ, γεγονός που επέτρεπε μια συγκεκριμένη ερμηνεία και «χρήση» του συντάγματος και των συμφωνιών, που να στερεί από τους Τ/κ όχι μόνο την ουσιαστική πρόσβαση στην πολιτική εξουσία, αλλά και κάθε είδους εσωτερική εγγύηση των δικαιωμάτων τους. Το δικαίωμα βέτο του Τ/κ αντιπροέδρου άρχισε να μην λαμβάνεται καθόλου υπ' όψιν, ενώ η διάταξη των συμφωνιών που προέβλεπε αναλογία 70% προς 30% μεταξύ Ε/κ και Τ/κ στις Δημόσιες Υπηρεσίες, ποτέ δεν υλοποιήθηκε.⁶³

Δεύτερον, υπήρχε ένα γεγονός ακόμα πιο σημαντικό που καθιστούσε σαφώς υποδεέστερη την θέση των Τ/κ. Καμιά συμφωνία «πολιτικής υπερεκπροσώπησης», κανενός είδους εγγυήσεις, δεν μπορούσε να αναιρέσει το γεγονός ότι οι Τ/κ βρίσκονταν οικονομικά υπό την κυριαρχία των Ε/κ καπιταλιστών. Η τ/κ αστική τάξη ήταν εξαιρετικά αδύναμη, ενώ οι Τ/κ στην μεγάλη τους πλειοψηφία αποτελούσαν φτηνή ανειδίκευτη εργατική δύναμη⁶⁴. Τα στατιστικά στοιχεία του 1960 αποκαλύπτουν τις χαώδεις οικονομικές ανισότητες μεταξύ των δυο εθνοτήτων⁶⁵:

Εθνική Κατανομή (%)		
	Ε/κ	Τ/κ
Αγροτική Παραγωγή	87,4	12,6
Βιομηχανική Παραγωγή	93,8	6,2
Εξαγωγές	99,5	0,5
Εισαγωγές	96,1	3,9

Το γεγονός ότι οι Τ/κ αποτελούσαν πηγή της πιο φτηνής και ανειδίκευτης εργασίας, φαίνεται και από τις διακρίσεις που γίνονταν σε βάρος τους στις προσλήψεις εργαζομένων:

«Η αναλογία εξάλλου Ελληνοκυπρίων – Τουρκοκυπρίων στους απασχολούμενους στη βιομηχανία το 1962 ήταν 90,8% προς 9,2%. Φαίνεται λοιπόν πιθανό ότι οι Ελληνοκύπριοι αστοί όχι μόνο δεν εργοδοτούσαν Τούρκους υπαλλήλους [...] αλλά έκαναν διακρίσεις ακόμα και στους εργάτες. Οι Τουρκοκύπριοι εργάτες δεν έχαναν μόνο την ελπίδα της κοινωνικής και οικονομικής ανέλιξης αλλά αντιμετώπιζαν και περισσότερες πιθανότητες ανεργίας και χειρότερες δουλειές»⁶⁶.

Η οικονομική θέση των Τ/κ ήταν σαφώς αποτέλεσμα των συστηματικών διακρίσεων σε βάρος τους:

«Παρενθετικά θα παρατηρήσουμε ότι οι Αρμένιοι με ποσοστό στον πληθυσμό 0,6% το 1960, είχαν αντίστοιχα 5,3% των εισαγωγών και 6,4% των εξαγωγών. [...] Αυτό δεν είναι παράξενο αν σκεφτούμε ότι οι Αρμένιοι όχι μόνο δεν είχαν ανταγωνιστικές σχέσεις με την κυρίαρχη ελληνοκυπριακή εθνότητα, ούτε είχαν ανταγωνιστική μητρόπολη, αλλά ήσαν και σύμμαχοι τους ενάντια στους Τούρκους».⁶⁷

Το αποτέλεσμα των κοινωνικών διακρίσεων σε βάρος των Τ/κ ήταν ορατά στην καθημερινή ζωή. Το 1963 η αναλογία των τηλεφώνων

ανάμεσα σε Ε/κ και Τ/κ ήταν 90,4% με 9,6%. Οι Τ/κ, παρ' ότι αποτελούσαν το 18% του πληθυσμού, ιδιοποιούνταν μόνο το 7% του εθνικού εισοδήματος⁶⁸. «Για το 1962, υπολογίζεται ότι το μέσο κατά κεφαλήν ακαθάριστο εθνικό προϊόν ήταν για μεν τους Ε/κ περίπου 220 στερλίνες και για τους Τ/κ μόλις 64 στερλίνες περίπου»⁶⁹.

Το Ε/κ κεφάλαιο όφειλε ένα πολύ μεγάλο μέρος της δύναμής του στην εξαθλιωτική εκμετάλλευση των Τ/κ. Αυτό δεν αποτελεί πρωτοτυπία. Σε παγκόσμια κλίμακα (εκτός από ελάχιστες περιπτώσεις) όπου υπάρχουν πολυεθνικά κράτη, στην εποχή του καπιταλισμού, η κυρίαρχη εθνότητα εκμεταλλεύεται υπέρμετρα πολιτικά και οικονομικά τις υποτελείς εθνότητες, τις πιο αδύναμες, για να αναπτυχθεί η ίδια με βάση ένα (πολύ) φτηνό εργατικό δυναμικό και επιπλέον κατέχοντας το μεγαλύτερο κομμάτι του εθνικού πλούτου. Ειδικότερα για τους Ε/κ καπιταλιστές, η μετατροπή των Τ/κ σε «πολίτες δευτέρης κατηγορίας» αποτελούσε όρο για την ανάπτυξη του Ε/κ καπιταλισμού στην δεκαετία του 1960.

Επομένως τα ίδια τα ταξικά συμφέροντα των Ε/κ καπιταλιστών επέβαλαν την στέρηση των δικαιωμάτων των Τ/κ. Έχοντας υπό τον έλεγχό τους οι Ε/κ καπιταλιστές τόσο την εκτελεστική εξουσία όσο και την πραγματική εξουσία σε κοινωνικό επίπεδο, ετοιμάζονταν μεθοδικά αμέσως μετά τις συμφωνίες Ζυρίχης – Λονδίνου, για την πλήρη ανατροπή των συμφωνιών με κύριο στόχο τα συνταγματικά κατοχυρωμένα δικαιώματα των Τ/κ.

Φυσιολογικά οδηγηθήκαμε στα αιματηρά γεγονότα του 1963-64

1963-1974: Η εθνοκάθαρση

Η περίοδος αυτή χαρακτηρίζεται από την αιματηρή σύγκρουση των δυο εθνοτήτων, την «ντε φάκτο» διχοτόμηση με τον εδαφικό διαχωρισμό των Ε/κ και Τ/κ (διχοτόμηση που πήρε επίσημη μορφή με την επέμβαση σε ρόλο «ειρηνοποιού» του ΟΗΕ), αλλά και την διαρκή απειλή ενός ελληνοτουρκικού πολέμου.

Ο Μακάριος αμέσως μετά την υπογραφή των συμφωνιών Ζυρίχης – Λονδίνου κινήθηκε δραστήρια για να δημιουργήσει τους στρατιωτικούς όρους για την βίαιη ανατροπή των συμφωνιών. Από το 1961, ένοπλες Ε/κ «μαχητικές» ομάδες όλων των αποχρώσεων, πλην του ΑΚΕΛ,

οργανώθηκαν στην Κύπρο από τον Π. Γιωρκάτζη, τότε υπουργό εσωτερικών του Μακαρίου, καθώς και από τον Ν. Σαμψών και τον Β. Λυσσαρίδη. Οι ομάδες αυτές διαδραμάτισαν ρόλο ημιεπίσημων ομάδων κρούσης της ε/κ κυβέρνησης. Τότε εκπονήθηκε και το περιβόητο σχέδιο «Ακρίτας» (από τον Π. Γιωρκάτζη που χρησιμοποίησε αυτό το ψευδώνυμο)⁷⁰. Το σχέδιο ήταν έμπνευσης του Μακαρίου⁷¹. Το σχέδιο προέβλεπε την χρήση βίας από καλά εξοπλισμένες ένοπλες ομάδες για να εξαναγκασθούν οι Τ/κ να αποδεχτούν την αφαίρεση των δικαιωμάτων που τους παρείχε το σύνταγμα. Ο σχεδιασμός (το σχέδιο «Ακρίτας») βγήκε στο φως της δημοσιότητας το 1966) ήταν να εξασκηθεί τόσο ολοκληρωτική βία, ώστε οι Τ/κ να συντρίβουν σε μια-δυο ημέρες, για να μην προλάβει να επέμβει η Τουρκία.⁷²

Με βάση αυτό το σχέδιο, στις 30 Νοεμβρίου 1963 ο Μακάριος δίνει στον Τ/κ αντιπρόεδρο Κιουτσούκ, τα περίφημα «13 σημεία» τροποποίησης του συντάγματος που αφαιρούν από τους Τ/κ όλες τις δικλίδες ασφαλείας, και τους υποβιβάζουν σε καθεστώς μειονότητας (όχι εθνότητας). Τα σημαντικότερα σημεία είναι:

- 1) Καταργείται το δικαίωμα βέτο του αντιπροέδρου.
- 2) Καταργούνται οι συνταγματικές διατάξεις που προβλέπουν χωριστές πλειοψηφίες – Ε/κ και Τ/κ βουλευτών – για την ψήφιση ορισμένων νόμων από τη Βουλή (για τους φόρους, για τους δήμους, για τον εκλογικό νόμο κ.λπ.).
- 3) Καταργείται η συνταγματική διάταξη για χωριστούς δήμους. Σημειωτέον, οι χωριστοί δήμοι θεσμοθετήθηκαν κατόπιν επιμονής του Μακαρίου στη Ζυρίχη.
- 4) Το ποσοστό της συμμετοχής Ε/κ και Τ/κ στις δημόσιες υπηρεσίες και τις δυνάμεις ασφαλείας καθορίζεται από την πληθυσμιακή αναλογία (κατάργηση της συμμετοχής των Τ/κ κατά 30% όπως προέβλεπε το σύνταγμα).
- 5) Καθορίζεται με νόμο η αριθμητική δύναμη των δυνάμεων ασφαλείας, και όχι με συμφωνία προέδρου και αντιπροέδρου.⁷³

Αναπόφευκτο αποτέλεσμα αυτών των απαιτήσεων ήταν η ένοπλη σύγκρουση. Τη νύχτα της 20-21 Δεκεμβρίου ξεσπούν στη Λευκωσία συγκρούσεις που θα οδηγήσουν σε γενικότερη σύρραξη. Οι συγκρούσεις αποκορυφώνονται ανήμερα των Χριστουγέννων. Ο Σαμψών με την ομάδα του αναλαμβάνει να «εκκαθαρίσει» την Ομορφίτα (από τό-

τε θα γίνει γνωστός ως «ο σφαγέας της Ομορφίτας»). Η ομάδα του Σαμπιών δρούσε «δολοφονώντας και συλλαμβάνοντας ομήρους δεκάδες Τουρκοκύπριους, κυρίως γυναικόπαιδα, και λεηλατούσε τις περιουσίες τους»⁷⁴. Ενδεικτικές των μεθόδων των Ε/κ ένοπλων είναι τα ακόλουθα σχόλια από εφημερίδες της εποχής:

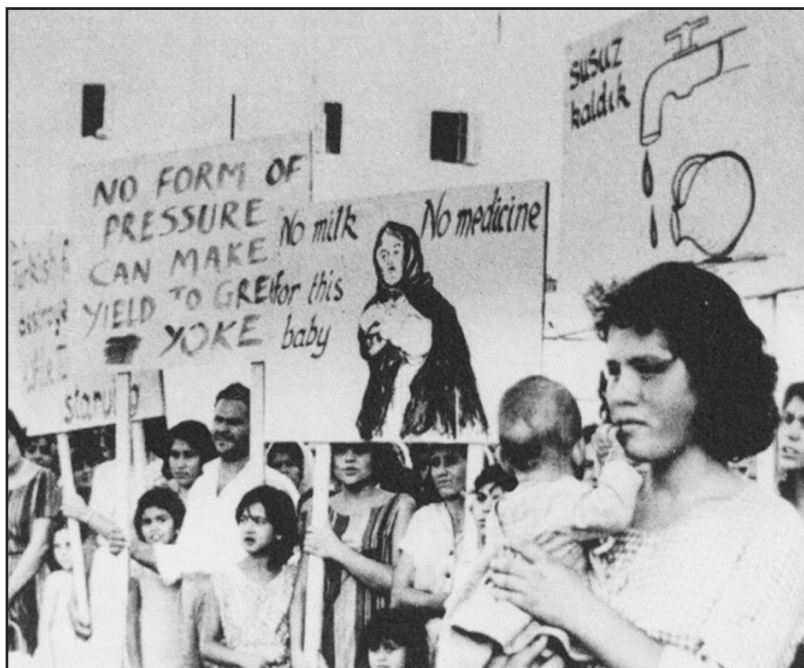
Daily Express: «Σήμερα το βράδυ πήγαμε στην ερμητικά κλειστή τουρκική συνοικία της Λευκωσίας, όπου γύρω στα διακόσια με τριακόσια άτομα είχαν σφαγιαστεί τις τελευταίες πέντε μέρες. [...] είδαμε σκηνές τόσο φρικιαστικές, που δεν μπαίνουν σ' ένα κομμάτι χαρτί».

Daily Herald: «Σήμερα στο χωριό αυτό της ντροπής βρήκα τη μακάβρια μαρτυρία του μίσους Ελλήνων και Τούρκων που ταλανίζει το όμορφο νησί. Λίγες μέρες νωρίτερα, 1.000 άνθρωποι ζούσαν εδώ στα στέρεα πέτρινα σπίτια τους στον παραλιακό δρόμο προς την Κερύνεια, 13 μίλια μακριά απ' τη Λευκωσία. Τη νύκτα όμως του τρόμου 350 χωρικοί, άντρες, γυναίκες και παιδιά, εξαφανίσθηκαν. Όλοι τους ήσαν Τούρκοι...»⁷⁵.

Παρά την συντριπτική υπεροχή των Ε/κ στρατιωτικά, οι Τ/κ διατηρούν τον έλεγχο στην παλαιά Λευκωσία ως τον Άγιο Ιλαρίωνα και τον Πενταδάκτυλο, ενώ κυριαρχούν στρατιωτικά στην περιοχή της Κερύνειας⁷⁶.

Στις 25 Δεκεμβρίου απειλείται τουρκική επέμβαση στην Κύπρο. Η τουρκική επέμβαση θα αποτραπεί με επέμβαση των ΗΠΑ που δεν επιθυμούν ελλητουρκικό πόλεμο, από το φόβο της κατάρρευσης της νοτιοανατολικής πτέρυγας του ΝΑΤΟ. Ταυτόχρονα η ΕΣΣΔ, με μήνυμα του Χρυστσόφ, προειδοποιεί την Τουρκία ότι η ΕΣΣΔ «δεν θα μείνει αδιάφορη σε περίπτωση τουρκικής εισβολής».⁷⁷

Ωστόσο η κατάσταση στην Κύπρο είναι πλέον εκτός ελέγχου, με το Ε/κ σχέδιο που προέβλεπε την γρήγορη συντριβή των Τ/κ να έχει αποτύχει. Με πρόταση του Σοφοκλή Βενιζέλου, υπουργού εξωτερικών της Ελλάδας, οι δυνάμεις της ΕΛΔΥΚ και της ΤΟΥΡΔΥΚ, τίθενται υπό τη διοίκηση του βρετανού στρατηγού Γιάγκ. Βρετανικές δυνάμεις παίρνουν θέσεις ανάμεσα στους αντιμαχόμενους στη Λευκωσία. Στις 29 Δεκεμβρίου 1963 υπογράφεται συμφωνία κατάπαυσης των εχθρο-

Τουρκοκύπριες πρόσφυγες στους θυλάκους, διαμαρτύρονται για την έλλειψη τροφίμων.

πραξιών και για την διχοτόμηση της Λευκωσίας στην «πράσινη γραμμή». (Γιατί ο στρατηγός Γιάγκ τη χάραξε στο χάρτη με πράσινο μολύβι).⁷⁸ Ειρηνευτική δύναμη του ΟΗΕ θα φτάσει στην Κύπρο στις 27 Μαρτίου 1964 και θα έχουμε πλέον τον επίσημο εδαφικό διαχωρισμό των δυο εθνοτήτων.⁷⁹

«Συνυπευθυνότητα των δυο κοινοτήτων»;

Για τα γεγονότα του 1963-64 από την ελληνική πλευρά προβάλλεται η λογική της «συνυπευθυνότητας», ότι και οι δυο πλευρές, Ε/κ και Τ/κ, ήσαν «εξ' ίσου υπεύθυνες». Υπάρχει και η πραγματικά καλοπροαίρετη πλευρά της «συνυπευθυνότητας». Αριστεροί, αλλά και φιλελεύθεροι αστοί αναλυτές, θέλοντας να κρατήσουν μια «αντικειμενική

και ψύχραιμη απόσταση από τα γεγονότα» τονίζουν ότι «και η τ/κ πλευρά κάθε άλλο παρά απαλλαγμένη ευθυνών είναι». Παράλληλα τονίζεται ο «σατανικός ρόλος» των Βρετανών, που συνειδητά «υπέ-θαλπαν τον τ/κ εθνικισμό». Επομένως οι Βρετανοί ευθύνονται κατά μεγάλο μέρος για τα εθνικά μίσση που εκτροχιάστηκαν μετά την ανακήρυξη της ανεξαρτησίας της Κύπρου.

Θα ήταν βέβαια αφελές να θεωρήσουμε ότι ο εθνικισμός ήταν χαρακτηριστικό μόνο των Ε/κ ή της ελληνικής κυβέρνησης. Οι Τ/κ καπιταλιστές ήταν ασφαλώς το ίδιο εθνικιστές με τους Ε/κ «συναδέλφους» τους, και ασφαλώς είχαν και αυτοί στενές σχέσεις με το τουρκικό κράτος και τις μυστικές υπηρεσίες του.

Η TMT (Τουρκική Οργάνωση Αντίστασης) ιδρύθηκε το Νοέμβριο 1957⁸⁰. Από το σύνθημα «Η Κύπρος είναι και θα παραμείνει τουρκική» γρήγορα πέρασε στο σύνθημα «Διχοτόμηση ή Θάνατος».⁸¹ Η TMT προχώρησε, όπως και οι Ε/κ παρακρατικές ομάδες, σε σειρά προβοκατόρικων ενεργειών με σκοπό να σπείρει τα εθνικά μίσση. Τον Ιούνιο του 1958 η TMT τοποθέτησε βόμβα στο τουρκικό προξενείο στη Λευκωσία⁸² με σκοπό να προκαλέσει «εθνικές» συγκρούσεις Τ/κ – Ε/κ.*

Επιπλέον τα γεγονότα του 1963-64 έδωσαν την δυνατότητα στους εθνικιστές υπό τον Ντενκτάς να εδραιώσουν την θέση τους. Ο Τ/κ αντιπρόεδρος, οι Τ/κ υπουργοί και αντιπρόσωποι παραιτήθηκαν, ενώ δημιουργήθηκε μια τ/κ διοίκηση στους τ/κ θυλάκους με κύριο αίτημα τη διχοτόμηση του νησιού.⁸³

Όσο για την στάση των Βρετανών: είναι αλήθεια ότι για την εφαρμογή της πολιτικής του «διαίρει και βασίλευε», οι Βρετανοί επάνδρωναν την Αστυνομία με Τ/κ, οι οποίοι έγιναν αριθμητικά η πλειοψηφία στην αστυνομία σε σχέση με τους Ε/κ μετά το 1956, όσο αυξανόταν η ένοπλη δράση της ΕΟΚΑ⁸⁴. Οι Βρετανοί ενθάρρυναν την δράση της τ/κ τρομοκρατικής οργάνωσης Volkan (που αργότερα ονομάστηκε TMT). Τα γεγονότα αυτά υπογραμμίζονται ιδιαίτερα από τους Έλλη-

---

* Αντίστοιχη πρακτική είχαν και οι Ε/κ στρατιωτικές ομάδες. Με διαταγή του Γιωρκάτζη, στις 3 Δεκεμβρίου 1963, ανατινάχθηκε από μέλη της ομάδας του το άγαλμα του «ήρωα» της ΕΟΚΑ Μάρκου Δράκου (Μακάριος Δρουσιώτης, ΕΟΚΑ Β' και CIA, σελ. 65).

νες απολογητές του Μακαρίου και των Ε/κ εθνικιστών.

Ωστόσο...

Η γενεσιουργός αιτία της εμφάνισης του τ/κ εθνικισμού ήταν ο ε/κ εθνικισμός. Δημιουργήθηκε δηλαδή σαν αντι-εθνικισμός, ως αντιπαράθεση με την απαίτηση της ένωσης Ελλάδας – Κύπρου. Τα εθνικιστικά αισθήματα στους Τ/κ καθορίστηκαν περισσότερο από το «αυτοί» παρά από το «εμείς».

Ήδη από την δεκαετία του 1930 αρχίζει η οργάνωση των Τ/κ από το φόβο μιας ενδεχόμενης ένωσης Ελλάδας – Κύπρου. Ωστόσο οι Τ/κ ήταν βαθύτατα διχασμένοι, σε αντίθεση με την «εθνική ενότητα» που είχε επιτευχθεί στους Ε/κ. Υπήρχε διάσταση ανάμεσα στους «παραδοσιακούς μουσουλμάνους» (κατάλοιπα της Οθωμανικής αυτοκρατορίας) και τους κεμαλιστές. Οι πρώτοι ενσωματώθηκαν πλήρως στην βρετανική αποικιοκρατική διοίκηση στην Κύπρο, με την διάλυση της Οθωμανικής αυτοκρατορίας μετά το τέλος του Α' Παγκοσμίου Πολέμου. Οι Βρετανοί χρησιμοποιούσαν τους «παραδοσιακούς μουσουλμάνους» ενάντια στους κεμαλιστές που ήθελαν εκσυγχρονισμό (κατάργηση του φερετζέ, των θρησκευτικών ταγμάτων, όλων των προνομίων του μουσουλμανικού κλήρου, επιβολή του λατινικού αλφάβητου). Ο βρετανικός ιμπεριαλισμός εκμεταλλεύτηκε στο έπακρο τις αντιθέσεις κεμαλιστών – «παραδοσιακών» εφαρμόζοντας το γνωστό παιχνίδι του «διαίρει και βασίλευε» (στα 1935 απαγορεύτηκε η εισαγωγή βιβλίων από την Τουρκία όπως και η ανάρτηση της τουρκικής σημαίας και ο εορτασμός των τουρκικών εθνικών επετείων).

Επομένως οι Τ/κ είχαν κάθε λόγο να είναι δυσαρεστημένοι με την βρετανική αποικιοκρατία. Η βρετανική διοίκηση χαρακτήριζε τους Τ/κ «μουσουλμάνους» και όχι Τ/κ:

«Οι Τ/κ ήταν επίσης δυσαρεστημένοι από τη βρετανική στάση που δεν φαίνονταν, κατ' αυτούς, αρκούντως ευαίσθητη στην τρωτή τους οικονομική και κοινωνική κατάσταση σε σχέση με τους οικονομικά και κοινωνικά πολύ ισχυρότερους Ε/κ. [...] Η κυρίαρχη άποψη μεταξύ των Τ/κ ήταν ότι εσκεμμένα τους στερούσαν τα οφέλη που θα μπορούσαν να έχουν από έναν κεμαλικού τύπου εκσυγχρονισμό για να παραμείνουν υποανάπτυκτοι, άβουλοι και υποχείριοι των Βρετανών. Οι παραδοσιακοί μου-

σουλμάνοι, σημειωτέον δεν ευνοούσαν τις εμπορικές και εν γένει οικονομικές δραστηριότητες. Τις θεωρούσαν ευτελείς. Αλλά ούτε έδιναν έμφαση στη μόρφωση και εκπαίδευση που επίσης τις αντιμετώπιζαν με καχυποψία ως «καινά δαιμόνια»⁸⁵.

Η σύγκρουση κεμαλιστών – «παραδοσιακών μουσουλμάνων» την δεκαετία του 1930 θα φτάσει σε τέτοιο σημείο, ώστε οι κεμαλιστές να αναζητήσουν συμμάχους προς την πλευρά των Ε/κ. Το 1930 ο Τ/κ αντιπρόσωπος στο Νομοθετικό Συμβούλιο*, κεμαλιστής Νετζατί Μπέη, ψήφισε με τους Ε/κ και έτσι καταψηφίστηκε ο προϋπολογισμός του 1931⁸⁶.

Είναι φανερό λοιπόν, ότι ο λόγος που οι Τ/κ στην δεκαετία στην 1940 δεν βρέθηκαν σε μετωπική σύγκρουση με τους Βρετανούς, δεν ήταν γιατί δεν υπήρχαν οι αντικειμενικοί όροι για κάτι τέτοιο, αλλά γιατί βρέθηκαν απέναντι στο μέτωπο των Ε/κ που επεδίωκαν την ένωση Ελλάδας – Κύπρου. Για τους Τ/κ δεν υπήρχε ανάγκη καμιάς «ενθάρρυνσης» από την Βρετανία για να συγκρουστούν με την ΕΟΚΑ και τον ε/κ εθνικισμό. Γνώριζαν πολύ καλά τι τους περίμενε σε ενδεχόμενη ένωση Ελλάδας-Κύπρου: η προσφυγιά...

Επιπλέον, η τ/κ πλευρά αντιμετώπιζε αρχικά την «ουδετερότητα» της πολιτικής του τουρκικού κράτους. Η πολιτική της κεμαλικής Τουρκίας ήταν η οικονομική ανάπτυξη και η «ομογενοποίηση» του εσωτερικού της Τουρκίας (με την ενσωμάτωση – καταπίεση των μειονοτήτων, κατά κύριο λόγο των Κούρδων) και δεν έθετε ζήτημα «αλύτρωτων Τούρκων» εκτός τουρκικών συνόρων. Με την συμφωνία της Λοζάννης (1923), η Τουρκία εγκαταλείπει όλα τα δικαιώματά της στην Κύπρο. Ο πρώτος επιτετραμμένος της Τουρκίας στην Κύπρο, Ασάφ Μπέη, θα ενθαρρύνει τους Τ/κ να μεταναστεύσουν στην Τουρκία⁸⁷. Στα 1938 η Τουρκία διαβεβαιώνει την Βρετανία ότι δεν έχει καμιά επιθυμία να οργανώσει τους Τούρκους εκτός Τουρκίας⁸⁸. Στα 1948, ο Αχ-

---

* Οι Βρετανοί αποικιοκράτες είχαν δημιουργήσει ένα Νομοθετικό Συμβούλιο που πλαισίωνε την αποικιακή διοίκηση. Αυτό αποτελείτο από 9 Ε/κ, 3 Τ/κ και 6 Βρετανούς. Είναι προφανές ότι οι Βρετανοί υπολόγιζαν, για την «ομαλή» διοίκηση της Κύπρου, στην διάσπαση μεταξύ Ε/κ και Τ/κ, με τη χρησιμοποίηση των Τ/κ ψήφων.

μέτ Εμίν Γιαλμάν, έγραφε εκφράζοντας τις απόψεις της τουρκικής κυβέρνησης:

«Με κανένα τρόπο, για συναισθηματικούς λόγους, δεν πρέπει να τεθεί θέμα προσάρτησης της Κύπρου στην Τουρκία. Δεν πρέπει να γίνει κανένα βήμα προς μια νέα αυτοκρατορική περίοδο, η οποία θα θέσει 200.000 Ε/κ υπό τη διοίκησή μας»⁸⁹.

Η τουρκική πολιτική θα αλλάξει μόλις στα μέσα της δεκαετίας του 1950, με την κυβέρνηση Μεντερές, και αφορμή την επιθετικότητα Ε/κ και ελληνικής κυβέρνησης στην Κύπρο. Τότε η τουρκική κυβέρνηση θεώρησε ότι στην Κύπρο διακινδύνευαν «ζωτικά συμφέροντα του τουρκικού έθνους» και άρχισε ανοικτά να υποστηρίζει τις αντίστοιχες με την ΕΟΚΑ, τ/κ οργανώσεις*.

Για όλους τους λόγους που αναπτύξαμε, ο τ/κ εθνικισμός ξεκίνησε πολύ αργά την «εθνικιστική κούρσα», ήταν πολυδιασπασμένος και αδύναμος. Δεν μπορούσε εκ των πραγμάτων να έχει την πρωτοβουλία των κινήσεων – αυτή την είχε η ε/κ πλευρά και μόνο.

---

* Η Τουρκία, τότε, βρισκόταν ξανά ενώπιον ενός επαναλαμβανόμενου μοτίβου της τουρκικής Ιστορίας. Τη σύγκρουση κεμαλιστών – ισλαμιστών. Η κυβέρνηση Μεντερές εφάρμοζε μια, θα λέγαμε σήμερα, νεοφιλελεύθερη οικονομική πολιτική που την συνδύαζε με μια επιστροφή στις «ισλαμικές παραδόσεις» και την εθνικιστική εξωτερική πολιτική (ανατρέποντας ολοκληρωτικά την κεμαλική πολιτική του κρατικού παρεμβατισμού και της μη αναγνώρισης αλύτρωτων Τούρκων εκτός εθνικών συνόρων). Στις 6-7 Σεπτεμβρίου 1955 η κυβέρνηση Μεντερές οργανώνει το πογκρόμ ενάντια στην ελληνική μειονότητα της Ινσταμπούλ.

Ο τουρκικός στρατός (θεματοφύλακας του κεμαλισμού) θα ανατρέψει τον Μεντερές με πραξικόπημα στις 27 Μαΐου 1960. Ο Μεντερές θα περάσει από δίκη. Εξαιρετικά σημαντικό (σε μια προσπάθεια επιστροφής σε κεμαλικού τύπου εξωτερική πολιτική) ήταν ότι η βασική κατηγορία εναντίον του, ήταν ότι προέβη σε «πράξεις ειδεχθείς» οργανώνοντας το πογκρόμ της Ινσταμπούλ ενάντια στους Έλληνες. Ο Μεντερές απαγχονίστηκε στις 17 Σεπτεμβρίου 1961. (Ναζίμ Κιζιλγιουρέκ, Κύπρος τα αδιέξοδα των εθνικισμών, σελ. 71-73 και ακόμα: Δημήτρης Κιτσίκης, Ιστορία του Ελληνοτουρκικού χώρου 1928-1973, σελ. 249-256).

Το ελληνοκυπριακό Απαρτχάιντ

Την «συννυευθυνότητα», άλλωστε, Ε/κ και Τ/κ για τα γεγονότα του 1963-64, την διαψεύδουν οι ίδιοι οι Ε/κ πρωταγωνιστές εκείνης της περιόδου. Όπως σημειώνει, με εκ των υστέρων βέβαια «ειλικρίνεια», ο πρώην πρόεδρος (από το 1993-2002) της νότιας Κύπρου Γλαύκος Κληρίδης:

«Οι Τ/κ είχαν περισσότερους λόγους να φοβούνται [όντας] μια μειονότητα διασκορπισμένη σε ένα νησί που κατοικείται κυρίως από Ε/κ, οι οποίοι δεν έκρυβαν την δυσαρέσκειά τους γιατί ο αγώνας τους για την Ένωση δεν πέτυχε τον στόχο του και γιατί ο συμβιβασμός που έγινε στη Ζυρίχη έδωσε στη μειονότητα υπερβολικά δικαιώματα τα οποία δεν ήταν πρόθυμοι να σεβαστούν»⁹⁰.

Τη μεγαλύτερη ευθύνη τη φέρνουν οι Ε/κ καπιταλιστές σαν η (πολύ πιο) ισχυρότερη πλευρά. Άλλωστε η σύγκρουση ήταν προμελετημένη από την κυβέρνηση Μακαρίου (σχέδιο «Ακρίτας») και η πραξικοπηματική κατάθεση των «13 σημείων» ήταν μέρος μιας πολιτικής που είχε σαν στόχο την αφαίρεση όλων των δικαιωμάτων των Τ/κ.

Το ποιος ήταν ο επιτιθέμενος αποδεικνύεται και από τους αριθμούς των θυμάτων. Κατά τον τότε Γ.Γ. του ΟΗΕ, Ου Θαντ, οι νεκροί, τραυματίες και αγνοούμενοι ήταν τουλάχιστον διπλάσιοι για τους Τ/κ, παρ' ότι επενέβη η ΤΟΥΡΔΥΚ για να τους σώσει – η ΕΛΔΥΚ λόγω της στρατιωτικής υπεροχής των Ε/κ ήταν πιο «προσεκτική».⁹¹ Στην πραγματικότητα, οι νεκροί Τ/κ ήταν πενταπλάσιοι των Ε/κ – 1.000 Τ/κ και 200 Ε/κ.⁹² Ο διοικητής της Ειρηνευτικής Δύναμης στην Κύπρο έγραφε σε αναφορά του:

«Οι Έλληνες είχαν σχέδια, τα οποία εφάρμοσαν με κτηνωδία και απόλυτη αδιαφορία για την ανθρώπινη ζωή, για να διώξουν τους Τούρκους από ορισμένες περιοχές, ιδιαίτερα από τα βόρεια προάστια της Λευκωσίας...».⁹³

Αλλά η μεγαλύτερη απόδειξη ότι τα γεγονότα του 1963-64 ήταν

μέρος ενός γενικότερου ε/κ σχεδίου, βρίσκεται και στο γεγονός ότι μετά το 1964 οι Ε/κ καπιταλιστές επιβάλλουν στην Κύπρο καθεστώς απαρτχάντ στους Τ/κ. Παρά την εκεχειρία (της 29 Δεκεμβρίου 1963) η σφαγή συνεχίζεται. Με τις σφαγές γυναικόπαιδων, και το κάψιμο ολόκληρων χωριών, ολοκληρώνεται ο εγκλωβισμός των Τ/κ σε θυλάκους («σηματίστηκαν έξι μεγάλοι Τουρκοί θυλάκοι»⁹⁴) που αποτελούσαν το 3 - 4,85% του εδάφους της Κύπρου (κατά τον Αλέξη Ηρακλείδη οι θυλάκες «καταλάμβαναν 1,5% έως το πολύ 3% του εδάφους»⁹⁵. Σύμφωνα με έκθεση του ΟΗΕ, το 1964 οι Ε/κ έλεγχαν το 98% της Κύπρου⁹⁶). Τα επίσημα στοιχεία ανέφεραν ότι κατά τα έτη 1963 και 1964, περισσότεροι από 25.000 Τ/κ εκδιώχθηκαν από τα σπίτια τους και τα χωριά τους.⁹⁷ Οι πρώτοι πρόσφυγες στην Κύπρο ήταν Τ/κ.*

Αλλά θα ακολουθήσουν ακόμα χειρότερα για τους Τ/κ. Το Φεβρουάριο 1964 δημιουργείται η «Εθνική Φρουρά», στελεχώνεται από Έλληνες αξιωματικούς⁹⁸ και πλέον οι Ε/κ καπιταλιστές διαθέτουν επίσημο στρατό που ο μοναδικός στόχος του είναι η κατάπνιξη κάθε τ/κ αντίστασης. Οι τ/κ θυλάκες μέχρι το 1974 ήταν υπό ε/κ στρατιωτική επιτήρηση, απαγορευόταν (μέχρι το 1968) η ελεύθερη διακίνηση(!) του 18% του πληθυσμού, όπως και οι εμπορικές συναλλαγές! Μια σειρά από προϊόντα απαγορευόταν να διακινούνται στους θυλάκους (όπως τσιμέντο, ξυλεία, εξαρτήματα αυτοκινήτων, πετρελαιοειδή ακόμα και τρόφιμα!)⁹⁹ με το αιτιολογικό ότι μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν «για στρατιωτικούς σκοπούς»!¹⁰⁰ Οι συνθήκες διαβίωσης ήταν άθλιες με συνεχείς διακοπές της παροχής νερού και ηλεκτρικής ενέργειας α-

---

* Κατά τον Παύλο Ν. Τζεργιά (Ιστορία της Κυπριακής δημοκρατίας, τόμος Α', σελ. 527-530) στους θυλάκους ζούσαν περίπου 59.000 Τ/κ, λίγο πάνω από το μισό του συνολικού τους πληθυσμού. Οι υπόλοιποι ήταν είτε σε διάσπαρτα τ/κ χωριά είτε σε χωριά και πόλεις με ε/κ πλειοψηφία. Σε κάθε περίπτωση, οι Τ/κ βρίσκονταν κάτω από την εκφοβιστική εποπτεία των ε/κ αρχών, με κάθε είδους περιορισμούς και συνεχείς ελέγχους. Ο πλήρης διαχωρισμός ήταν εκ των πραγμάτων ανέφικτος. Άλλωστε, ένας απόλυτος διαχωρισμός δεν υφίσταται σήμερα ούτε στο σιωνιστικό Ισραήλ (ανάμεσα σε Ισραηλινούς και Παλαιστίνιους), ούτε παλιότερα στην Νότια Αφρική του απαρτχάντ (λευκοί – μαύροι). Πράγμα που, φυσικά, δεν μειώνει ούτε στο ελάχιστο τον ρατσιστικό και καταπιεστικό χαρακτήρα αυτών των καθεστώτων.

πό τους Ε/κ που τις έλεγχαν. Επιπλέον, η κυβέρνηση του Μακαρίου επέβαλε ποσοτικούς και τελωνειακούς περιορισμούς ακόμα και στα φορτία της Ερυθράς Ημισελήνου! Μόνο κατόπιν διεθνών πιέσεων τον Μάρτιο του 1965 δέχθηκε να άρει τους ποσοτικούς περιορισμούς στις αποστολές της Ερυθράς Ημισελήνου, «θα εισέπραττε όμως δασμούς»!!¹⁰¹ Οι συνθήκες κάτω από τις οποίες διαβιούσαν οι Τ/κ θυμίζουν έντονα τις συνθήκες που επιβάλλουν οι ισραηλινοί σιωνιστές στους Παλαιστίνους.

Μόλις το 1968 άρχισε να αίρεται σταδιακά η απαγόρευση κυκλοφορίας, όπως μαρτυρείται από το ακόλουθο απόσπασμα από τον Ν. Κρανιδιώτη:

«Στο μεταξύ ο Αρχιεπίσκοπος, σε μια προσπάθεια εκτόνωσης της υφιστάμενης οξύτητας, προέβη, στις 4 Ιανουαρίου 1968, σε δηλώσεις. Σύμφωνα με τις οποίες - με την εξαίρεση του Τουρκικού τομέα της Λευκωσίας - η Κυπριακή Κυβέρνηση παραχωρούσε σ' όλες τις άλλες περιοχές ελεύθερη διακίνηση των Τουρκοκυπρίων, άρση των υφισταμένων απαγορεύσεων για την προμήθεια εμπορικών ειδών, και κατάργηση όλων των σημείων ελέγχου στους συγκοινωνιακούς κόμβους του Νησιού»!¹⁰²

Αποτέλεσμα του αποκλεισμού και των διακρίσεων ήταν το βιοτικό επίπεδο των Τ/κ να καταβυθιστεί, με δεδομένο ότι ήδη πριν τα γεγονότα του 1963-64 ήταν πολύ χαμηλό.

Οι Ε/κ καπιταλιστές μέχρι το 1974 δεν δέχονταν οποιαδήποτε ουσιαστική διαπραγμάτευση με τους Τ/κ, πιστεύοντας ότι η Τουρκία δεν θα επενέβαινε στρατιωτικά (πίστευαν ότι ΗΠΑ - ΕΣΣΔ θα απέτρεπαν μια τουρκική επέμβαση). Επιπλέον πίστευαν ότι οι αποκλεισμένοι Τ/κ θα εγκατέλειπαν μόνοι τους τελικά την Κύπρο. Ο Γλαύκος Κληρίδης περιγράφει με τον καλύτερο τρόπο αυτή την στρατηγική:

«Εμείς οι Έλληνες Κύπριοι ελέγχουμε σήμερα πλήρως την κυβέρνηση. Δεν έχουμε σ' αυτήν ούτε τον αντιπρόεδρο με τα βέτο του ούτε τους τρεις Τούρκους υπουργούς. Όλοι οι υπουργοί είναι Έλληνες. Η κυβέρνησή μας είναι η μόνη που αναγνω-

ρίζεται διεθνώς. Γιατί να ξαναφέρουμε μέσα τους Τούρκους; Οι Τούρκοι σήμερα ελέγχουν μόνο το 3% του εδάφους – όσοι έκταση κατέχουν οι θύλακοί τους. Δεν έχουν πλούσιους πόρους και περνούν δύσκολες στιγμές από οικονομικής άποψης. Τελικά θα αναγκαστούν να δεχτούν τις απόψεις μας – ή να φύγουν»¹⁰³. *

Ο Μακάριος δε θα διστάσει να διατυπώσει, με τον πιο κυνικό τρόπο, αυτή τη στρατηγική:

«Οι Τούρκοι λοιπόν ευρίσκονται σήμεραν υπό πολύ δυσμενείς συνθήκας. Ευρίσκονται εις στρατόπεδα συγκεντρώσεως, τα οποία εκείνοι εδημιούργησαν. [...] Δια πόσον όμως καιρόν θα κράτηση αυτή η κατάστασις; Ημπορεί να κράτηση δια πάντα; Ημπορεί ο χρόνος να μην τους πειράζει, ημπορεί όμως και να έχουν βαρεθεί αυτό το καθεστώς. Δι ημάς η ζωή συνεχίζεται. Δεν συμβαίνει όμως το ίδιον και με εκείνους, οι οποίοι δεν κάμουν κανένα επάγγελμα και κάθονται συνεχώς με το χέρι στην σκανδάλη. Τι νέα γενεά τουρκική θα δημιουργηθεί εις την Κύπρον, όταν όλα ευρίσκονται στα χέρια των Ελλήνων; Πόσον καιρόν θα ανθέξουν; Ημπορεί να ανθέξουν, δεν ημπορώ υπευθύνως να το δηλώσω ότι σε 3-5-10 μήνες οι Τούρκοι θα ζητήσουν παράδοσιν, δεν αποκλείω όμως και αυτού του είδους την κατάληξιν.

---

* Η προπαγάνδα της κυβέρνησης Μακαρίου ισχυριζόταν (πράγμα που επαναλαμβάνουν ορισμένοι συγγραφείς) ότι «μόνοι τους, υπό την απειλή Τούρκων ενόπλων» οι Τ/κ κλείστηκαν σε θυλάκους. Πρόκειται προφανώς για αυτο-υπονομευόμενο «επιχείρημα»: Δεν είναι δυνατόν από μόνος του ένας ολόκληρος πληθυσμός να εγκαταλείψει τα σπίτια του και την περιουσία του, και να εγκλειστεί σε «στρατόπεδα συγκεντρώσεως» έστω και υπό την «απειλή ενόπλων» χωρίς να ξεσπάσει εμφύλιος πόλεμος, και επιπλέον χωρίς να το επιδιώκουν και να το θέλουν αυτοί που ελέγχουν τον κρατικό μηχανισμό δηλαδή η ε/κ άρχουσα τάξη. Πολύ περισσότερο που τα «στρατόπεδα συγκεντρώσεως» βρίσκονταν υπό διαρκή στρατιωτικό αποκλεισμό της ε/κ Εθνοφρουράς. Ωστόσο το «επιχείρημα» δεν είναι απλώς γελοίο. Πρόκειται για την κυνική γλώσσα μιας δολοφονικής εξουσίας: Τα ίδια ακριβώς ισχυρίζονται και οι σιωνιστές για τους Παλαιστίνιους, ότι οι ίδιοι μόνι τους έχουν μετατραπεί σε πρόσφυγες...

Το ηθικόν των είναι πολύ χαμηλόν. [...] Και απόδειξις του πόσο πάνε άσχημα είναι και όλα τα τελευταία επεισόδια τα οποία εδημιούργησαν μεταξύ των. Εις την Λευκωσίαν έχουν σκοτωθεί τελείως μεταξύ των. Καυγάς μεγάλος μεταξύ της ηγεσίας των». ¹⁰⁴

Αυτή η βάρβαρη, ρατσιστική πολιτική τελικά κατέρρευσε μόνο με την τουρκική εισβολή του 1974. Και ήταν μόνο μετά από αυτήν την εισβολή που ο Μακάριος θα κάνει «αυτοκριτική». Δήλωσε ότι ίσως, «πιθανόν»(!), να έπρεπε να ακολουθήσει μια πιο «εύκαμπτη κι ευλύγιστη στάση στις διαπραγματεύσεις του με την τ/κ κοινότητα»... ¹⁰⁵

3

Οι ιμπεριαλιστές και ο Μακάριος

Είναι πολύ διαδεδομένη, κύρια από την πλευρά της ρεφορμιστικής Αριστεράς, η άποψη ότι για όλα τα «δεινά της Κύπρου» φταίνε οι «ξένοι ιμπεριαλιστές», η Βρετανία και, κατά κύριο λόγο, οι «Αμερικάνοι». Η άποψη αυτή τείνει είτε να αποσιωπά την πολιτική εθνοκάθαρσης (ενάντια στους Τ/κ) της ε/κ άρχουσας τάξης, είτε να την υποβαθμίζει στο επίπεδο του απλού «λάθους». Θα ονομάσουμε αυτή την άποψη «αριστερό εθνικισμό», γιατί θεωρώντας «δίκαιες» τις «εθνικές» επιδιώξεις υποβιβάζει (αν δεν εξαφανίζει) την ταξική ανάλυση. Στο τέλος μετατρέπει την ταξική πάλη σε αντίθεση ανάμεσα σε «πατριώτες» και σε «υπηρέτες του ιμπεριαλισμού».

Πολλές φορές στην Ιστορία οι πρωταγωνιστές της κάνουν απότομες μεταβολές. Αλλάζουν ενδύματα και ρόλους τόσο ανεπάντεχα που ξαφνιάζει (και ζαλίζει!). Ο Μακάριος από «σκληρός» αντικομμουνιστής και αδίστακτος εθνικιστής, μεταμορφώθηκε την δεκαετία του 1960 σε «αδέσμευτο ηγέτη, ανεξάρτητης χώρας». Οι σχέσεις του με τις «κομμουνιστικές χώρες» και την ΕΣΣΔ παρουσιαζόταν από την ΕΔΑ σαν παράδειγμα «υπερήφανης εξωτερικής πολιτικής» και μάλιστα αναφέροντας τον Μακάριο η ΕΔΑ προέτρεπε τις ελληνικές κυβερνήσεις να «ακολουθήσουν το παράδειγμά του»! Το ΑΚΕΛ στη Κύπρο είχε, έτσι και αλλιώς, μετατραπεί σε απολογητή της μακαριακής πολιτικής. Ο Μακάριος εξασφάλιζε έτσι την υποστήριξη της Αριστεράς, ενώ σαν εθνικιστής είχε την υποστήριξη της Δεξιάς. Επρόκειτο για την τέλεια ισορροπία!

Πράγματι, την δεκαετία του 1960 ο Μακάριος θα έλθει σε διάστα-

ση με τις ΗΠΑ, ενώ θα ακολουθήσει «πολύπλευρη» εξωτερική πολιτική. Αλλά αρκεί κανείς να συγκρουστεί με τους ιμπεριαλιστές για να χαρακτηριστεί «προοδευτικός»; Αν αυτό αρκούσε, τότε ο σφαγέας Μιλόσεβιτς, το καθεστώς του Σαντάμ Χουσεΐν ή ακόμα και οι Ταλιμπάν στο Αφγανιστάν θα διεκδικούσαν δάφνες «προοδευτικότητας» γιατί «συγκρούστηκαν με τον ιμπεριαλισμό».

Επομένως το ζητούμενο είναι ποιος είναι ο στόχος της σύγκρουσης με τον ιμπεριαλισμό, τι επιδιώκεται. Και αυτό θα καθορίσει πόσο ειλικρινής (ή όχι) ήταν και η ρήξη με τον ιμπεριαλισμό. Για τον Μακάριο ο στόχος ήταν ξεκάθαρος: ο έλεγχος ολόκληρης της Κύπρου από το ε/κ κεφάλαιο. Αυτό απαιτούσε διαδικασίες εθνοκάθαρσης ενάντια στους Τ/κ στο εσωτερικό της Κύπρου. Για την επίτευξη αυτού του στόχου η πολιτική του ήταν αναγκαστικά (όπως θα δούμε) επαμφοτερίζουσα: από την μια χρησιμοποιούσε τις ενδοϊμπεριαλιστικές αντιθέσεις για να επιτευχθεί ο στόχος του. Από την άλλη πάντα προσπαθούσε να πείσει τους δυτικούς ιμπεριαλιστές ότι σαν πολιτικά κυρίαρχος στο εσωτερικό της Κύπρου, ήταν τελικά αυτός που θα εξυπηρετούσε καλύτερα τα συμφέροντά τους στην περιοχή.

Οι Βρετανοί

Για τους Βρετανούς η Κύπρος είχε μεγάλη στρατηγική σημασία λόγω της γεωγραφικής θέσης της. Την έβλεπαν σαν «ένα μόνιμα αγκυροβολημένο πολεμικό»¹⁰⁶ προς την περιοχή της Μέσης Ανατολής- την περιοχή των πετρελαίων. Στην δεκαετία του 1950 οι Βρετανοί αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν το Σουέζ ενώ η γενικότερη ριζοσπαστικοποίηση των αραβικών καθεστώτων, έκαναν την Κύπρο την «τελική βάση» τους στην περιοχή.

Αρχικά η στάση τους ήταν να διατηρήσουν το νησί κάτω από τον αποικιακό έλεγχο τους, χρησιμοποιώντας τον ελληνοτουρκικό ανταγωνισμό προς όφελός τους. Πράγματι, οι Βρετανοί ενθάρρυναν την Τουρκία να «εμπλακεί» πιο ενεργά στο Κυπριακό σε αντιστάθμισμα των ελληνικών επιδιώξεων. Αλλά η Τουρκία, στην πραγματικότητα, δεν χρειαζόταν βρετανική ενθάρρυνση. Άλλωστε η Τουρκία δεν είχε καμιά εμπιστοσύνη στην Βρετανία την οποία έβλεπε σαν «άπιστη Αλβιόνα». ¹⁰⁷ Η αρχική εμπλοκή της Τουρκίας ξεκίνησε από τις εκκλήσεις

των Τ/κ «για βοήθεια». Επιπλέον, όπως έχουμε ήδη αναφέρει, για την Τουρκία η Κύπρος αποτελούσε θέμα «εθνικής ασφάλειας» (απέχει μόλις 40 μίλια από τις ακτές της). Στους διαξιφισμούς με την Ελλάδα στον ΟΗΕ η Τουρκία «δήλωνε ότι η προσπάθεια προσάρτησης της Κύπρου αποτελεί εκδήλωση ενός νέου ελληνικού επεκτατισμού, αναβίωση της Μεγάλης Ιδέας»¹⁰⁸. Μπροστά στην απειλή ένωσης Ελλάδας - ολόκληρης της Κύπρου, Τουρκία (και Τ/κ) φυσιολογικά κατέληγαν στην κοινή αντιπρόταση: «διχοτόμηση και διπλή ένωση».

Η στρατηγική της χρησιμοποίησης των αντιθέσεων Ελλάδας - Τουρκίας από την Βρετανία είχε και τα όριά της. Έπρεπε παράλληλα, να μην ξεφύγουν τα πράγματα από τον έλεγχο και ξεσπάσει ελληνο-τουρκικός πόλεμος, πράγμα που θα αποδυνάμωνε εντελώς το ΝΑΤΟϊκό αντισοβιετικό μέτωπο στην περιοχή (αλλά και την δυνατότητα ελέγχου της περιοχής της Μέσης Ανατολής).

Έτσι αναγκαστικά οι Βρετανοί επέλεξαν τον ρόλο του «ουδέτερου», του «διαιτητή» ανάμεσα στις αντιμαχόμενες πλευρές. Από το 1957 και μετά η Βρετανία προσανατολίζεται προς τη λύση να δοθεί ανεξαρτησία στην Κύπρο με «εγγυήτριες δυνάμεις» την ίδια, την Ελλάδα και την Τουρκία. Η επιδίωξη αυτή «νομιμοποιούσε» την παράλληλη διατήρηση βάσεων από την Βρετανία. Στην επιδίωξη βάσεων από τους Βρετανούς, Μακάριος - Γρίβας δεν είχαν καμιά αντίρρηση, φτάνει αυτό να μπορούσε να συνδυαστεί με την προσπάθειά τους για επιβολή επί των Τ/κ.

Ο βρετανικός στόχος επιτεύχθηκε με τις συμφωνίες Ζυρίχης-Λονδίνου, ωστόσο οι συμφωνίες απαιτούσαν την διατήρηση πολλών λεπτών ισορροπιών, και μετά τα γεγονότα του 1963-64, το όλο οικοδόμημα είχε ανατραπεί. Έτσι ο Μακάριος άρχισε να κινείται προς μια «αδέσμευτη εξωτερική πολιτική» για να οικοδομήσει διεθνή στηρίγματα που να αντισταθμίζουν τις πολλαπλές πιέσεις που δεχόταν η πολιτική του.

Το Κίνημα των Αδεσμεύτων

Το 1961 η Κύπρος έγινε επίσημο μέλος του Κινήματος των Αδεσμεύτων. Στους Αδέσμευτους συμμετείχαν κατά το πλείστον χώρες που είχαν πρόσφατα (τότε) αποκτήσει την ανεξαρτησία τους (όπως

του Νάσερ στην Αίγυπτο) ή χώρες όπως η Γιουγκοσλαβία του Τίτο που είχαν έλθει σε ρήξη με μία εκ των «υπερδυνάμεων» (στην προκειμένη περίπτωση την ΕΣΣΔ). Τα καθεστώτα των Αδέσμευτων είχαν αποκτήσει κύρος (παρ' ότι τα περισσότερα ήταν δικτατορικά καθεστώτα), γιατί δεν συμμετείχαν στους συνασπισμούς των «δυο υπερδυνάμεων», προσπαθώντας να ακολουθήσουν ανεξάρτητη εξωτερική πολιτική.

Όπως και η Κύπρος του Μακαρίου, προσπαθούσαν να ισορροπήσουν στον «ενδιάμεσο» χώρο ανάμεσα στα δυο, τότε αντιμαχόμενα μπλοκ, να εκμεταλλευτούν τις αναμεταξύ τους αντιθέσεις προσκομίζοντας οφέλη για τον δικό τους καπιταλισμό. Ωστόσο επειδή ακριβώς επρόκειτο για καπιταλιστικά καθεστώτα, σήμαινε ότι υπεράνω όλων έθεταν τα συμφέροντα του δικού τους καπιταλισμού, ενώ οι μεταξύ τους αλληλεγγύη ήταν τριτεύουσας σημασίας. Στο πέραςμα του χρόνου το κύρος των Αδέσμευτων θα αρχίσει να θαμπώνει. Το «προοδευτικό» καθεστώς της Συρίας θα είναι το πρώτο αραβικό κράτος που θα κατασφάξει τους Παλαιστίνιους την δεκαετία του 1970. Το κίνημα αυτό θα μπει στην οριστική του παρακμή όταν δυο μέλη του, το Ιράκ και το Ιράν, θα εμπλακούν την δεκαετία του 1980 σε έναν μακρύ και αιματηρό πόλεμο με εκατομμύρια νεκρούς και τραυματίες.

Ο Μακάριος παρά την δραστηριότητα του στους Αδέσμευτους, και μερικές ενοϊκές για την πολιτική του διακηρύξεις, αντιμετώπιζε πάντοτε δυσκολίες. Οι περισσότερες χώρες έτειναν να βλέπουν το Κυπριακό σαν διένεξη μεταξύ ΝΑΤΟϊκών χωρών (Ελλάδας – Τουρκίας). Επιπλέον με παρεμβάσεις της Τουρκίας και των Τ/κ γινόταν καθαρό ότι «αυτοδιάθεση της Κύπρου» υπό τον Μακάριο σήμαινε την στέρηση του δικαιώματος των Τ/κ στην αυτοδιάθεση. Για όλους αυτούς τους λόγους η επίσκεψη του Μακαρίου στην Αίγυπτο του Νάσερ τον Αύγουστο 1964 δεν απέδωσε τίποτα το εντυπωσιακό, από το φόβο της Αιγύπτου να επιδεινωθούν οι σχέσεις της με την Τουρκία¹⁰⁹.

Οι σχέσεις με ΕΣΣΔ

Αντίστοιχη τύχη θα έχουν και οι σχέσεις του Μακαρίου με την ΕΣΣΔ. Τον Αύγουστο 1964 ο Μακάριος απευθύνεται στην ΕΣΣΔ ζητώντας στρατιωτική βοήθεια. Ο Χρουστσόφ δηλώνει ότι η Σοβιετική Ένωση «δεν θα μείνει αδιάφορη σε ένοπλη επίθεση ενάντια στην Κύ-

προ»¹¹⁰ απειλώντας σαφώς την Τουρκία. Για την ΕΣΣΔ η εμπλοκή της στο Κυπριακό, συνδεόταν με την προσπάθειά της να εκμεταλλευτεί τις ενδο-ΝΑΤΟϊκές αντιθέσεις και να προωθήσει τις δικές της θέσεις στην περιοχή.

Ωστόσο το ειδύλλιο Μακαρίου - ΕΣΣΔ δεν θα διαρκέσει. Μετά την κατάθεση του σχεδίου Άτσεσον (βλέπε αμέσως παρακάτω) η Τουρκία, θεωρώντας ότι η αμερικανική πολιτική ευνοούσε την ελληνική και ε/κ πλευρά, έκανε ανοίγματα προς την ΕΣΣΔ με σκοπό να εξισορροπήσει τις αμερικανικές πιέσεις. Η ΕΣΣΔ άρπαξε την ευκαιρία. Τώρα δεν επρόκειτο για ένα μικρό νησί σαν την Κύπρο, αλλά για μια μεγάλη χώρα που στο έδαφός της υπήρχαν κρίσιμες βάσεις του ΝΑΤΟ, και επιπλέον συνόρευε με την ΕΣΣΔ. Η ΕΣΣΔ έκανε αμέσως στροφή στο Κυπριακό, υιοθετώντας «φιλοτουρκικές» θέσεις, θεωρώντας ότι ήταν η ευκαιρία για την αποδυνάμωση της νοτιανατολικής πτέρυγας του ΝΑΤΟ.

Στις 30 Οκτωβρίου 1964 φτάνει στη Μόσχα ο Τούρκος υπουργός εξωτερικών Ερκίν, και στο κοινό σοβιετοτουρκικό ανακοινωθέν της 6^{ης} Νοεμβρίου 1964, γίνεται λόγος για το σεβασμό «των νομίμων δικαιωμάτων των δυο εθνικών κοινοτήτων». Πράγμα που φυσικά προκαλεί αναστάτωση σε Αθήνα – Λευκωσία. Τον Ιανουάριο 1965 ο σοβιετικός υπουργός εξωτερικών Γκρομίκο υιοθετεί «την ομοσπονδία ως μια από τις πιθανές λύσεις του Κυπριακού»¹¹¹. Πράγμα που σήμαινε ότι η ΕΣΣΔ φλερτάριζε με την τουρκική θέση για διχοτόμηση της Κύπρου.

Οι Δεξιοί βρήκαν την ευκαιρία να κατηγορήσουν την ΕΣΣΔ (και ταυτόχρονα την Αριστερά σε Ελλάδα – Κύπρο) για «προδοσία της Κύπρου». Στην πραγματικότητα τα προβλήματα της εξωτερικής πολιτικής του Μακαρίου πήγάζαν από το γεγονός ότι οι πάντες (και βεβαίως Αδέσμευτοι και ΕΣΣΔ) στην ουσία γνώριζαν ότι οι Ε/κ (και οι Έλληνες) καπιταλιστές επεδίωκαν την στενή συνεργασία με τους δυτικούς ιμπεριαλιστές. Οι Ε/κ καπιταλιστές είχαν πλήρη επίγνωση ότι χωρίς αυτή την συνεργασία δεν θα μπορούσαν να επιτύχουν το στόχο τους – μια Κύπρο κάτω από τον απόλυτο έλεγχό τους. Οι στροφές στις σχέσεις με τις ΗΠΑ του Μακαρίου αποδεικνύουν την παραπάνω αλήθεια.

ΗΠΑ και Κυπριακό

Είναι εντελώς μύθος ότι οι ΗΠΑ πάντα υπέθαλπαν τον «τουρκικό επεκτατισμό» σε βάρος Ελλάδας – Κύπρου. Δυο φορές οι ΗΠΑ επενέβησαν (Ιούνιος 1964, Νοέμβριος 1967) με τον τότε πρόεδρο Λίντον Τζόνσον για να αποτραπεί τουρκική εισβολή στην Κύπρο.

Μετά τα γεγονότα του Δεκεμβρίου 1963 οι ε/κ στρατιωτικές δυνάμεις έκαναν συχνά «εκκαθαριστικές» επιχειρήσεις στους τ/κ θυλάκους. Το αποτέλεσμα ήταν η Τουρκία να ετοιμάζεται να εισβάλει στην Κύπρο το καλοκαίρι του 1964 (η εισβολή προβλεπόταν για τις 5-6 Ιουνίου).¹¹² Ο κίνδυνος να ξεσπάσει ελληνοτουρκικός πόλεμος ήταν άμεσος. Η εισβολή (και ο πόλεμος) θα αποτραπεί με παρέμβαση των ΗΠΑ. Στις 5 Ιουνίου 1964 ο Τζόνσον στέλνει επιστολή στον Τούρκο πρωθυπουργό Ινονού (διπλωμάτες του State Department την χαρακτήρισαν «βίαη» και «διπλωματικό ισοδύναμο ατομικής βόμβας»¹¹³). Ο Τζόνσον απαιτεί από τον Ινονού να ματαιώσει η Τουρκία την σχεδιαζόμενη εισβολή στην Κύπρο γιατί θα είναι «παράνομη». Επιπλέον απειλεί ότι ΗΠΑ και NATO δεν πρόκειται να υπερασπιστούν την Τουρκία σε περίπτωση Σοβιετικής επέμβασης:

«[οι ΗΠΑ δεν] έχουν υποχρέωσιν να προστατεύσουν την Τουρκίαν από την Σοβιετικήν Ένωσιν εάν η Τουρκία προβή εις βήμα που θα ωδήγει εις σοβιετικήν επέμβασιν άνευ της πλήρους συναινέσεως και συμφωνίας των συμμάχων της εις το NATO». ¹¹⁴ *

Η αρχική ενεργή εμπλοκή των ΗΠΑ στο Κυπριακό, την δεκαετία του 1960, είχε την ίδια προτεραιότητα με την βρετανική: να αποφευχθεί ελληνοτουρκικός πόλεμος που θα έθετε σε κίνδυνο την συνοχή του NATO. Ωστόσο, με διαρκώς αυξανόμενο ρυθμό, οι ΗΠΑ ανησυχούσαν από την συμμαχία Μακαρίου – ΑΚΕΛ θεωρώντας ότι αυτή η συμμαχία άνοιγε τον δρόμο για «σοβιετική διείσδυση». Οι σχέσεις

---

* Η δεύτερη φορά που με παρέμβαση των ΗΠΑ απετράπη πόλεμος Ελλάδας – Τουρκίας ήταν μετά την σφαγή στα τ/κ χωριά της Κοφίνου και του Α. Θεόδωρου τον Νοέμβριο 1967 (θα επανέλθουμε αργότερα σε αυτό το θέμα).

Μακαρίου – ΕΣΣΔ επέτειναν αυτές τις ανησυχίες. Οι ΗΠΑ θεωρούσαν ότι ο Μακάριος θα μετατρεπόταν σε «Φιντέλ Κάστρο της Μεσογείου». Επιπλέον στα 1964 οι ΗΠΑ αντιμετώπιζαν την κλιμάκωση του πολέμου στο Βιετνάμ, ενώ παράλληλα η Μέση Ανατολή ήταν «καζάνι που έβραζε» (λίγο αργότερα, το 1967 θα εκραγεί ο αραβοϊσραηλινός πόλεμος των έξι ημερών). Υπό αυτές τις συνθήκες το μόνο που δεν ήθελαν ήταν να εκραγεί ελληνoturκικός πόλεμος και γι' αυτό κινήθηκαν δραστήρια για να «κλείσουν» το Κυπριακό. Οι ΗΠΑ προσανατολίζονταν για έναν «διακανονισμό» ανάμεσα σε Ελλάδα και Τουρκία για την Κύπρο, με στόχο το νησί να ελέγχεται άμεσα από χώρα του ΝΑΤΟ και όχι από τον «απρόβλεπτο» Μακάριο.

Ένας από τους μεγαλύτερους μύθους σε σχέση με το Κυπριακό είναι ότι δήθεν οι ΗΠΑ είχαν εξ' αρχής διχοτομικά σχέδια για την Κύπρο. Με βάση τα επίσημα έγγραφα του State Department (που έχουν πλέον αποχαρακτηρισθεί από «απόρρητα») οι ΗΠΑ ευνοούσαν την ένωση Ελλάδας – Κύπρου, αλλά στη «ρεαλιστική» βάση της παραχώρησης κάποιων ανταλλαγμάτων προς την Τουρκία.¹¹⁵ Οι ΗΠΑ θεωρούσαν δεδομένη την πλήρη κυριαρχία των Ε/κ καπιταλιστών στην Κύπρο, μετά τα γεγονότα του 1963-64, και την αδυναμία των Τ/κ να αντιδράσουν. Κατά τον υφυπουργό υπεύθυνο για θέματα της Εγγύς Ανατολής, John Jernegan, «οι Ε/κ είχαν κερδίσει την μάχη. Μόνη λύση ήταν η ένωση. Στους Τ/κ απέμενε απλώς να αποδεχτούν το καθεστώς μειονότητας ή να εγκαταλείψουν το νησί».¹¹⁶ Για να μπορέσουν αποτελεσματικά οι ΗΠΑ να χρησιμοποιήσουν την Κύπρο σαν ορμητήριο για τον έλεγχο της Μέσης Ανατολής, δεν μπορούσαν να μην λάβουν υπ' όψη τους ποιος έλεγχε το νησί τη δεδομένη στιγμή.*

Για το State Department η λύση της «διπλής ένωσης» (η διχοτόμη-

---

* Στα ίδια συμπεράσματα είχε καταλήξει και το βρετανικό Foreign Office. Για μια συστηματική παρουσίαση της αμερικανικής και της βρετανικής πολιτικής σε σχέση με το Κυπριακό εκείνης της περιόδου, μέσα από τα επίσημα έγγραφα των υπουργείων εξωτερικών των δυο χωρών, διάβαζε το εξαιρετικά αποκαλυπτικό βιβλίο του Σωτήρη Ριζά (ερευνητή στο Κέντρο Έρευνας της Ιστορίας του Νεώτερου Ελληνισμού της Ακαδημίας Αθηνών και διδάκτορα του Παντείου Πανεπιστημίου) Ένωση, διχοτόμηση, ανεξαρτησία, εκδόσεις Βιβλιόραμα, 2000.

ση του νησιού και η ένωση κάθε κομματιού με Ελλάδα και Τουρκία) δεν θεωρείτο «καλή λύση». Θα δημιουργούσε νέα ελληνοτουρκικά σύνορα που θα αποτελούσαν «μόνιμη πηγή διαμάχης». Επιπλέον οι Ε/κ θα αντιδρούσαν και θα συνέχιζαν την «ένοπλη δραστηριότητά τους». ¹¹⁷ Έτσι θεωρείτο ως η καλύτερη δυνατή λύση η ένωση Κύπρου – Ελλάδας που θα οδηγούσε το νησί σε χέρια Νατοϊκής χώρας, εξουδετερώνοντας με αυτόν τον τρόπο τον Μακάριο και την «κομμουνιστική επιρροή» (ΑΚΕΛ).

Με αυτό το σκεπτικό τον Ιούλιο - Αύγουστο 1964 κατατίθεται το σχέδιο του αμερικανού μεσολαβητή Άτσεσον (πρώην υπουργό εξωτερικών των ΗΠΑ) για λύση του Κυπριακού. Το σχέδιο, στη δεύτερη μορφή του, προέβλεπε ουσιαστική ένωση Ελλάδας – Κύπρου με παραχώρηση βάσης στην Τουρκία για 50 χρόνια. Η Τουρκία ζητούσε να μην είναι «γελοία» η έκταση της βάσης και επεδίωκε ένα ποσοστό 11% του εδάφους (350-400 τετραγωνικά μίλια). Επρόκειτο για ένα ποσοστό πολύ χαμηλότερο της πληθυσμιακής αναλογίας των Τ/κ (18%). Σε αντιστάθμισμα ζητούσε η βάση, όπως οι βρετανικές βάσεις, να θεωρείται τουρκικό έδαφος (κατά κυριαρχία). Τελικά το σχέδιο Άτσεσον προέβλεπε την εκμίσθωση και όχι την κυριαρχία, ενώ η έκταση της βάσης θα ήταν στο μισό από αυτό που επεδίωκε η Τουρκία: 200 τετραγωνικά μίλια, ¹¹⁸ που αντιστοιχούσε στο 5,5% περίπου του εδάφους της Κύπρου.

Ο Γ. Παπανδρέου βρισκόταν σε ευφορία πιστεύοντας ότι η «ένωσις έρχεται» ¹¹⁹. Θα πει μάλιστα το περίφημο:

«Μου χαρίζουν μια πολυκατοικία και μου ζητούν μόνο το ρετιρέ». ¹²⁰

Το σχέδιο ωστόσο απορρίπτεται από τον Μακάριο ως «διχοτομικό», επειδή παραχωρείται έδαφος στην Τουρκία με την μορφή βάσης! Το σχέδιο θα τορπιλιστεί όταν ο Μακάριος διατάζει «εκκαθαριστική επιχείρηση» στον τ/κ θύλακο Μανσούρας – Κοκκίνων. Η επίθεση άρχισε στις 7 Αυγούστου 1964 από δυνάμεις της Εθνοφρουράς με «συμμετοχή και αρμάτων. Η μάχη θα συνεχιστεί ως αργά την νύχτα, μέσα σε κόλαση φωτιάς [...] Ο ελληνικές δυνάμεις δεν κατόρθωσαν να ξεκαθαρίσουν το προγεφύρωμα με μια τελική έφοδο, εκτός από άλλους

λόγους και γιατί, από το μεσημέρι, η τουρκική αεροπορία αρχίζει εξόρμηση κατά κύματα». ¹²¹ Ελλάδα και Τουρκία βρέθηκαν και πάλι στα πρόθυρα του πολέμου. Η πολεμική αναμέτρηση αποσοβήθηκε με την μεσολάβηση του ΟΗΕ και του ΝΑΤΟ. ¹²² Μετά τα γεγονότα της Μαν-σούρας η Τουρκία σκλήρυνε την θέση της, τόσο για την έκταση της βάσης όσο και για να έχει σε αυτήν κυριαρχικά δικαιώματα. ¹²³

Οι διαρκείς παρεμβάσεις των ΗΠΑ αντί να οδηγούν σε επίλυση, περιέπλεκαν ακόμα περισσότερο το Κυπριακό. Ώξυναν τους ελληνο-τουρκικούς ανταγωνισμούς, καθώς η κάθε πλευρά φοβόταν ότι οι προτεινόμενες λύσεις ήταν σε βάρος της, και ο μόνος τρόπος αντίδρασης ήταν η απειλή και η προετοιμασία βίαιης επέμβασης στην Κύπρο. Η Τουρκία διαρκώς απειλούσε ή προετοιμάζε εισβολή. Η Ελλάδα ενίσχυε την στρατιωτική της παρουσία αποστέλλοντας (παραβιάζοντας τις συνθήκες Ζυρίχης – Λονδίνου) το 1964 μια μεραρχία στην Κύπρο ¹²⁴. Παράλληλα έκαναν τον Μακάριο ακόμα πιο βίαιο απέναντι στους Τ/κ, θέλοντας να τους συντρίψει στρατιωτικά και να «κλείσει το θέμα». Το 1964 προσπαθούσε να προμηθευτεί βαρύ οπλισμό είτε από την ΕΣΣΔ είτε από την Τσεχοσλοβακία ¹²⁵. Όπως ακριβώς και της Βρετανίας, οι παρεμβάσεις των ΗΠΑ οδηγούσαν σε επιδείνωση της κρίσης, μετατρέποντας την Κύπρο σε πεδίο μάχης όλων εναντίον όλων.

Ωστόσο, παρά τις εντάσεις στις σχέσεις Μακαρίου – ΗΠΑ, οι διαρκείς παρεμβάσεις των ΗΠΑ σε ρόλο ισορροπιστή (που απέτρεπαν τουρκική εισβολή) δεν μπορούσε παρά να εκτιμηθεί δεόντως από το καθεστώς του Μακαρίου. Έτσι ο Μακάριος πάντα φρόντιζε να εμφανίζεται σαν «ρεαλιστής», σαν αυτός που αν τελικά τα «έβρισκαν» μαζί του οι Αμερικανοί, θα εξασφάλιζε καλύτερα από οποιονδήποτε τα στρατηγικά τους συμφέροντα στην περιοχή. Για να βελτιώσει τις σχέσεις του με τις ΗΠΑ, ο Μακάριος συναίνεσε στη χρήση από Αμερικανούς του βρετανικού αερολιμένα στο Ακρωτήριο για τις επιχειρήσεις των U-2 κατασκοπευτικών αεροσκαφών. Συμφώνησε επίσης να εγκαταστήσει η CIA σύστημα ασύρματης παρακολούθησης για τη συλλογή πληροφοριών για τις κινήσεις των σοβιετικών. ¹²⁶

«Κατά την διάρκεια της προεδρίας Μακαρίου η Κύπρος ήταν προπύργιο των δυτικών συμφερόντων, τόσο στον οικονομικό όσο και στον στρατιωτικό τομέα. Η Κύπρος ήταν διάσπαρτη

από αμερικανικούς κατασκοπευτικούς σταθμούς και οι μυστικές τους υπηρεσίες αλώνιζαν με την ίδια ευχέρεια και ευκολία όπως και στις δημοκρατίες της «μπανάνας» στη Λατινική Αμερική. Το ίδιο ίσχυε και για τις στρατιωτικές βάσεις των Βρετανών, όπως και για τις άλλες διευκολύνσεις που απλόχερα παραιχωρούσε η Κυπριακή Δημοκρατία όποτε αυτοί το ζητούσαν»¹²⁷.

Καθόλου τυχαία λοιπόν κατά την περίοδο 1968-74, οι ΗΠΑ, ιδιαίτερα επί προεδρίας Νίξον, άρχισαν «να βλέπουν ακόμα και με ευνοϊκό μάτι τον Μακάριο, τουλάχιστον για κάποιο διάστημα, όχι πια σαν Κάστρο της Μεσογείου αλλά ίσως και σαν πιθανό σύμμαχο»¹²⁸.

Όλοι αυτοί οι εκπληκτικοί ακροβατισμοί της μακαριακής εξωτερικής πολιτικής πραγματικά προκαλούν πονοκέφαλο στον αναλυτή του Κυπριακού εκείνης της περιόδου. Στην πραγματικότητα, μένουν «σκοτεινοί» μόνο στο βαθμό που δεν κατανοείται μια βασική παράμετρος του Κυπριακού:

Μετά την ανακήρυξη της ανεξαρτησίας της Κύπρου και την ήττα των Τ/κ στα 1963-64, η κύρια πλευρά του Κυπριακού είναι η αντίθεση, που θα παίρνει ολοένα και περισσότερο την μορφή ανοικτής ρήξης, ανάμεσα στους Ε/κ και τους Έλληνες καπιταλιστές. Η ε/κ άρχουσα τάξη και ο Μακάριος δεν επεδίωκαν πλέον την ένωση Ελλάδας – Κύπρου, το αντίθετο μάλιστα. Επεδίωκαν με κάθε τρόπο τον τορπιλισμό οποιασδήποτε συμφωνίας που θα μπορούσε να οδηγήσει σε ένωση Ελλάδας - Κύπρου. Η κατανόηση αυτού του σημείου είναι το θέμα της ενότητας που ακολουθεί.

Αντιθέσεις και αναγκαιότητες

Είναι πολύ συχνό το φαινόμενο στην αστική ιστοριογραφία να δαιμονοποιούνται οι πρωταγωνιστές, προσδίδοντας τους μυθικές διαστάσεις. Έχει πολλές φορές τονιστεί η ικανότητα του Μακαρίου στις βυζαντινές ίντριγκες, στη «διπλή γλώσσα». Έχει χαρακτηριστεί η πολιτική που ακολουθούσε σαν «πολιτική στην άκρη του γκρεμού» - η άρνηση του για οποιονδήποτε συμβιβασμό, η ανελέητη καταπίεση της τ/κ

εθνότητας, έφτανε σε τέτοια άκρα που διαρκώς υπήρχε η απειλή πολέμου ανάμεσα σε Ελλάδα – Τουρκία, ενώ η ικανότητα του να χρησιμοποιεί τις αντιθέσεις ΗΠΑ – ΕΣΣΔ έμεινε παροιμιώδεις.

Ωστόσο η πλήρης κυριαρχία του Μακαρίου στην πολιτική σκηνή της Κύπρου είναι τόσο απόλυτη, που προφανώς, δεν μπορεί να εξηγηθεί μόνο από τις προσωπικές του ικανότητες. Για να μπορέσει κάποιος, όπως ο Μακάριος, να συσπειρώσει γύρω από την πολιτική του όχι μόνο την άρχουσα τάξη, αλλά και το σύνολο σχεδόν των πολιτικών δυνάμεων από την Δεξιά μέχρι την Αριστερά, δεν μπορεί παρά να σημαίνει ότι εκφράζει βαθύτερες ιστορικές αναγκαιότητες. Ότι τελικά ήταν εκφραστής μιας πολιτικής που η άρχουσα τάξη την έβλεπε σαν την μόνη που εξέφραζε τα αντικειμενικά συμφέροντα της, ενώ ταυτόχρονα δημιουργούσε ένα κοινωνικό μπλοκ δυνάμεων που συναινούσε σε αυτή την πολιτική.

Η ε/κ άρχουσα τάξη, και φυσικά και ο Μακάριος, είχε αρχικά προσανατολιστεί στην ένωση με την Ελλάδα. Εντούτοις η ένωση αποδείχθηκε εκ των πραγμάτων ανέφικτη – τόσο εξ αιτίας της αντίστασης των Τ/κ όσο και της (στρατιωτικής) δύναμης της Τουρκίας που απείχε μόλις 40 μίλια από τις κυπριακές ακτές. Η ένωση ολόκληρης της Κύπρου με την Ελλάδα μπορούσε να επιτευχθεί μόνον κατόπιν ενός γενικευμένου ελληνοτουρκικού πολέμου, τον οποίο έπρεπε φυσικά να κερδίσει η Ελλάδα. Αλλά οι συνθήκες την δεκαετία του 1960 δεν ήταν αντίστοιχες των Βαλκανικών πολέμων του 1912-3. Πέραν του γενικότερου κλήματος του Ψυχρού Πολέμου και της ισορροπίας του τρόμου ανάμεσα σε ΗΠΑ – ΕΣΣΔ, που δεν επέτρεπαν την έκρηξη ελληνοτουρκικού πολέμου, η ελληνική άρχουσα τάξη δεν είχε κανένα λόγο να επιδιώκει πόλεμο με την Τουρκία. Η οικονομία της έτρεχε με ρυθμό 10% ετησίως και οι προτεραιότητες της ήταν η εμπέδωση της «εσωτερικής ασφάλειας» με την καταστολή της Αριστεράς.

Για τους λόγους αυτούς η στρατηγική των ελληνικών κυβερνήσεων την δεκαετία του 1960, αφού απέτυχε η αρχική προσπάθεια για ένωση, προσανατολιζόταν προς ένα «συμβιβασμό», σε έναν διακανονισμό με την Τουρκία (με ή χωρίς την διαμεσολάβηση των δυτικών ιμπεριαλιστών). Η Ελλάδα θα έπαιρνε το μεγαλύτερο κομμάτι της Κύπρου και η Τουρκία ένα μικρότερο – με άλλα λόγια η Ελλάδα δεν απέρριπτε την ιδέα της διχοτόμησης. Πριν από την ανακήρυξη της ανε-

ξαρτησίας της Κύπρου, η ελληνική πλευρά (η ιδέα αποδίδεται στον Α-βέρωφ) στα 1956-7 διαπραγματευόταν την προσάρτηση τουλάχιστον του 80% του κυπριακού εδάφους «ενώ παράλληλα με τη μετακίνηση των πληθυσμών θα εξαλειφόταν ο παράγοντας που δημιουργούσε την όξυνση των ελληνοτουρκικών σχέσεων»¹²⁹. Αργότερα, η αποδοχή του σχεδίου Άτσεσον εντασσόταν στην ίδια λογική.

Η ελληνική στρατηγική συναντούσε την κατηγορηματική άρνηση της ε/κ άρχουσας τάξης. Της ζητούσαν να εκχωρήσει κομμάτι της επικράτειας της που έλεγχε, και που θεωρούσε ότι μπορούσε να εξακολουθήσει να ελέγχει. Επιπλέον θα μετέφερε τα ελληνοτουρκικά σύνορα στην Κύπρο, πράγμα καταστροφικό για την οικονομία της, μιας και οι ελληνοτουρκοί ανταγωνισμοί θα μεταφέρονταν άμεσα στο έδαφός της.

Το εφικτό για την ε/κ άρχουσα τάξη ήταν η ανεξαρτησία και ταυτόχρονα η «ελληνοποίηση» του νησιού με την απόλυτη κυριαρχία επί των Τ/κ (στόχο που επίσης θεωρούσαν εφικτό λόγω της οικονομικής κυριαρχίας τους). Η ένωση με την Ελλάδα έγινε ένα «όραμα» του μακρινού μέλλοντος όταν «οι συνθήκες θα το επέτρεπαν». Ο Μακάριος θα δηλώσει απερίφραστα:

«Αν και η ένωση είναι ένας στόχος ευκαίσιος, δεν είναι πια εφικτός. Οι Κύπριοι πρέπει να το καταλάβουν αυτό και να συνεχίσουν να αγωνίζονται για την πραγματοποιήσιμη λύση που είναι η ανεξαρτησία της Κύπρου»¹³⁰.

Φυσιολογικά επήλθε ρήξη συμφερόντων ανάμεσα σε Λευκωσία – Αθήνα. Η ε/κ άρχουσα τάξη άρχισε με αυξανόμενο ρυθμό να παθαίνει αλλεργία και μόνο στην ιδέα ένωσης Ελλάδας – Κύπρου. Από τις αρχές της δεκαετίας του 1960 και με αυξανόμενο ρυθμό, η κύρια αντίθεση στο Κυπριακό πρόβλημα θα είναι η ρήξη Αθήνας – Λευκωσίας που θα πάρει δραματικές μορφές και θα κορυφωθεί το 1974.

Είναι χαρακτηριστική η ευκολία με την οποία εγκαταλείφθηκε ο «πόθος για ένωση με την Ελλάδα». Το αίτημα για ένωση από τις αρχές της δεκαετίας του 1960 περιθωριοποιήθηκε στην Κύπρο - έκτοτε το εξέφραζε μόνο ένα κομμάτι της ακροδεξιάς (που ακριβώς η απομόνωσή της στην κυπριακή κοινωνία την εξανάγκαζε να συνωμοτεί με Έλ-

ληνες αξιωματικούς της Εθνοφρουράς και την ελληνική κυβέρνηση). Αυτή η ευκολία με την οποία εγκαταλείφθηκε η ένωση, έκανε την ακροδεξιά προπαγάνδα να προβάλει τον μύθο για «βόλεμα» των Κυπρίων λόγω της «οικονομικής καλοπέρασης». Ωστόσο η πραγματικότητα είναι διαφορετική. Το βιοτικό επίπεδο στην Κύπρο ήταν χαμηλότερο από το ελληνικό. Το κατά κεφαλή ΑΕΠ της Κύπρου ήταν το 1973, 1304 δολάρια, έφτανε το 71,4% της Ελλάδας. Ακόμα και το 1985 ο μέσος κυπριακός μισθός δεν ξεπέρασε το 70% του μέσου ελληνικού.¹³¹ Η κατάρριψη αυτού του μύθου αποδεικνύει πόσο ρηχή ήταν η «διακαείς επιθυμία των Κυπρίων» για ένωση με την Ελλάδα.

Στους Ε/κ είχαν δημιουργηθεί διάφορες κοινωνικές ομάδες που τα συμφέροντά τους δεν ταυτίζονταν με την πολιτική ένωσης με την Ελλάδα. Οι δημόσιοι ή ιδιωτικοί υπάλληλοι, οι εργάτες, δεν είχαν κανένα λόγο να επιθυμούν την ένωση με μια χώρα στην οποία ο συνδικαλισμός ήταν υπό διωγμό και η πλειοψηφία των σωματίων ήσαν εργοδοτικά, όπως συνέβαινε τότε στην Ελλάδα.

Αλλά ούτε και οι Ε/κ καπιταλιστές είχαν συμφέρον να επιζητούν την ένωση, το ακριβώς αντίθετο. Στην πραγματικότητα η «ανεξάρτητη Κύπρος» άνοιγε κερδοφόρους ορίζοντες για τους Ε/κ αστούς, ενώ μια ενδεχόμενη ένωση με την Ελλάδα τους έκλεινε. Εκείνη την περίοδο ήταν στην κορύφωσή του ο ανταγωνισμός των «δύο υπερδυνάμεων», Ρωσίας-ΗΠΑ. Οι Ε/κ αστοί πίστευαν, και δικαίως, ότι μένοντας η Κύπρος ανεξάρτητη και ισορροπώντας ανάμεσα στις δυο θα κέρδιζαν οικονομικά, ιδιαίτερα στην ευρύτερη περιοχή της Μέσης Ανατολής, όπου οι ΗΠΑ βρίσκονταν σε διαρκή αντιπαράθεση με τους Άραβες, λόγω της υποστήριξής τους στο Ισραήλ (ενώ η Ελλάδα ήταν δεσμευμένη στο ΝΑΤΟ).

Και πράγματι, αυτή η επιλογή (ανεξαρτησία) αποδείχθηκε η κότα με τα χρυσά αυγά για τους Ε/κ καπιταλιστές. Το ΑΕΠ της Κύπρου εμφανίζει μέσο ετήσιο ρυθμό 7,6% την πενταετία 1962-1966, και 11% την πενταετία 1967-1972. Μεταξύ των ετών 1968 και 1973 εντυπωσιάζει ο μέσος ρυθμός ανάπτυξης της βιομηχανίας που είναι 16,6%.¹³² Το 1971 οι Ε/κ εφοπλιστές συγκέντρωναν τον τέταρτο εμπορικό στόλο της Μεσογείου:

«Ο κυπριακός εφοπλισμός ιδίως είχε καταφέρει να αποσπά-

σει ένα σημαντικό μερίδιο στον αυξανόμενο όγκο μεταφορών που προκαλούσε το αυξανόμενο εμπόριο ανάμεσα στην ΕΣΣΔ και στις χώρες του Τρίτου Κόσμου.

Σημαντική συνεισφορά στην ανάπτυξη του κυπριακού καπιταλισμού είχαν ακόμη η συνεχής αύξηση του τουρισμού και η παρουσία των στρατιωτικών βρετανικών βάσεων στο νησί. Τα συναλλαγματικά οφέλη απ' αυτές τις δραστηριότητες κάλυπταν ένα σημαντικό τμήμα του εμπορικού ελλείμματος της Κύπρου. Χαρακτηριστικά για το 1973, ενώ οι συνολικές εξαγωγές έφεραν στην Κύπρο 51,3 εκατ. κυπριακές λύρες συνάλλαγμα, τα έσοδα από τον τουρισμό έφτασαν τα 23,8 εκατ., ενώ οι στρατιωτικές δαπάνες, από τις βρετανικές βάσεις και την ειρηνευτική δύναμη, και οι συγγενείς πόροι, έφτασαν τα 42,4 εκατ. κυπριακές λύρες». ¹³³

Φυσιολογικά λοιπόν, η θέση των Ε/κ καπιταλιστών ήταν η «ανεξάρτητη και αδέσμευτη Κύπρος» και ήσαν κάθετα ενάντια σε κάθε προοπτική ένωσης με την Ελλάδα. Η προσπάθεια να προμηθευτεί όπλα η Κύπρος από την ΕΣΣΔ (και αργότερα από την Τσεχοσλοβακία) εντασσόταν στην προσπάθεια του Ε/κ καπιταλισμού, εκτός από το να συντριβούν οι Τ/κ, να οικοδομήσουν ανεξάρτητο κρατικό μηχανισμό μακράν της αγκάλης της «μητρός πατρίδος». Η συνδυασμένη αντίδραση Ελλάδας – ΗΠΑ τελικά απέτρεψαν την προμήθεια των όπλων. ¹³⁴

Γιατί φυσικά, οι Έλληνες πολιτικοί γνώριζαν πολύ καλά ότι ο Μακάριος δεν επεδίωκε την ένωση. Στις συνομιλίες με τους αμερικανούς για το σχέδιο Άτσεσον, ο Γ. Παπανδρέου τους έλεγε ότι το σχέδιο αντιμετώπιζε δυσκολίες στην εφαρμογή του, γιατί ο Μακάριος δεν επιθυμούσε ένωση με την Ελλάδα αλλά ανεξαρτησία. ¹³⁵ Ο Ανδρέας Παπανδρέου έλεγε ότι ο Μακάριος «πάντα μιλούσε για ένωση – αλλά οι ενέργειές του πάντα απέβλεπαν στην ανεξαρτησία», ¹³⁶ θεωρούσε δε το Κυπριακό «εφιάλη» της κυβέρνησης της Ένωσης Κέντρου. Αργότερα, το 1966, ο πρωθυπουργός των αποστατών της Ένωσης Κέντρου Στεφανόπουλος πίστευε ότι:

«[...] μια ευρεία ομάδα συμφερόντων συνυφασμένων με την ύπαρξη του κυπριακού κράτους, όπως κυβερνητικοί αξιωμα-

τούχοι και υπάλληλοι, αλλά και τραπεζίτες και άλλοι οικονομικοί παράγοντες, ήσαν αντίθετοι με την ένωση».¹³⁷

Ωστόσο η ανάπτυξη του ε/κ καπιταλισμού είχε να υπερπηδήσει (υπερβολικά όπως αποδείχθηκε) εμπόδια. Η Κύπρος ήταν ένα μικρό νησί χωρίς την δυνατότητα να μπορεί από μόνη της να αντισταθεί στις πιέσεις της Αθήνας ή της Άγκυρας. Έτσι φυσιολογικά η μόνη αντίδραση ήταν οι «βυζαντινές ίντριγκες». Όποτε Αθήνα – Άγκυρα βρίσκονταν σε διαπραγματεύσεις, η Κυπριακή Εθνοφρουρά προκαλούσε ένα αιματηρό «επεισόδιο» σε βάρος των Τ/κ και οι ελληνοτουρκικές σχέσεις εκτροχιάζονταν.*

Η ίδια αναγκαιότητα καθόριζε και την μακαριακή εξωτερική πολιτική. Οι ΗΠΑ, όποια γνώμη και να είχαν για τον Μακάριο (ακόμα δηλαδή και να μην τον θεωρούσαν «Φιντέλ Κάστρο της Μεσογείου») επείγονταν να «κλείσουν» το Κυπριακό. Αυτό αναγκαστικά περνούσε μέσα από έναν διακανονισμό ανάμεσα σε Αθήνα – Άγκυρα, πάλι δηλαδή θα σήμαινε ένα είδους διχοτόμηση για τους Ε/κ καπιταλιστές όσο μικρό και να ήταν το «εδαφικό αντάλλαγμα». Για να εξισορροπήσει λοιπόν τις αμερικανικές πιέσεις και πρωτοβουλίες, ο Μακάριος χρησιμοποιούσε τις σχέσεις με τους Αδέσμευτους και την ΕΣΣΔ. Και βεβαίως ξανά η «βυζαντινή» πολιτική: ταυτόχρονα παρείχε στους δυτικούς ιμπεριαλιστές «πάσα διευκόλυνση» σε βάσεις και κάθε είδους διευκολύνσεις, για να αποδεικνύει στην πράξη ότι δεν είχε καμιά ουσιαστική διαφωνία με τους ιμπεριαλιστές, αρκεί να άφηναν το ε/κ κεφάλαιο να κυριαρχεί απόλυτα σε όλη την Κύπρο, χωρίς να αντιμετωπίζει τον «βραχνά» μιας ένωσης με την Ελλάδα ή τις απειλές της Τουρκίας.

Αυτή η πολιτική δεν ήταν μια «προοδευτική» πολιτική μιας «μικρής χώρας» που «επεδίωκε να διατηρήσει την ανεξαρτησία της», όπως την στόλιζε η μακαριακή προπαγάνδα. Αντίθετα ήταν μια αντιδραστική, σοβινιστική και ρατσιστική πολιτική, η οποία αποδείχθηκε καταστροφική τελικά:

Α) Προαπαιτούμενό της ήταν η πλήρης στέρηση από τους Τ/κ όλων των δικαιωμάτων τους, η μετατροπή τους, στην καλύτερη περίπτωση,

---

* Με αυτόν τον τρόπο όπως είδαμε ναάγησε και το σχέδιο Άτσεσον.

σε φτηνή εργατική μάζα χωρίς δικαιώματα, για τους Ε/κ καπιταλιστές. Αυτό δεν μπορούσε να επιτευχθεί παρά μόνο με μεθόδους εθνοκάθαρσης.

Β) Την πολιτική της εθνοκάθαρσης δεν μπορούσε παρά να την αναλάβουν ακροδεξιά καθάρματα, και αυτά έκανε υπουργούς του ο Μακάριος. Υπουργοί του ήταν πρωτοπαλίκαρα της ΕΟΚΑ όπως ο Π. Γιωρκάτζης, που εκτός από τουρκοφάγος είχε στενές σχέσεις με την CIA¹³⁸. Ο Μακάριος αποκαλούσε «εθνικούς ήρωες» φονιάδες σαν τον Σαμψών, παρέχοντάς του όλα τα μέσα για να βγάξει την ρατσιστική φυλλάδα του την «Μάχη». Εσωτερικά το καθεστώς του Μακαρίου, παρά την υποστήριξη που του παρείχε το ΑΚΕΛ, φακέλωνε όλους τους αριστερούς, ενώ χρησιμοποιούσε τραμπούκους για να τρομοκρατεί τους πολιτικούς του αντιπάλους¹³⁹.

Γ) Αυτή η πολιτική προϋπέθετε την αλληλοαναίρεση των πιέσεων Αθήνας – Άγκυρας. Για να επιτευχθεί αυτό, η μακαριακή πολιτική οδηγούσε σε απότομες και βίαιες οξύνσεις των ελληνοτουρκικών σχέσεων (με μοχλό τις ε/κ επιθέσεις σε τ/κ θυλάκους) που έφταναν τις δυο χώρες στο χείλος της αβύσσου, σε έναν πόλεμο. Η πολεμοκάπηλη αυτή πολιτική κυριολεκτικά έπαιζε με τη φωτιά.

Επομένως η πολιτική του Μακαρίου βρισκόταν διαρκώς σε ασταθή ισορροπία, ανά πάσα στιγμή κινδύνευε να ανατραπεί. Αυτή η πολιτική τελικά κατέρρευσε κάτω από το βάρος των ίδιων της των αντιφάσεων:

Α) Οι Τ/κ είχαν μεν ηττηθεί αλλά δεν είχαν συντριβεί.* Εξακολουθούσαν να αμύνονται ένοπλα στους θυλάκους τους. Οι ε/κ στρατιωτι-

---

* Υπό την αιγίδα του ΟΗΕ, μέχρι το 1974, έγιναν δυο κύκλοι «διακοινοτικών συνομιλιών»: ο πρώτος από τον Ιούνιο του 1968 έως τον Σεπτέμβριο του 1971, και ο δεύτερος από τον Ιούνιο του 1972 έως τον Ιούλιο του 1974. Και στις δυο περιπτώσεις ενώ ο Ντενκτάς εμφανίστηκε έτοιμος να διαπραγματευθεί αλλαγές στο σύνταγμα της Ζυρίχης (φτάνοντας στο σημείο να αποδεχθεί τις «13 τροποποιήσεις του συντάγματος» του 1963, με αντάλλαγμα τοπική αυτοδιοίκηση στις τ/κ περιοχές), ο Μακάριος δεν έδειξε καμιά διάθεση συμβιβασμού. Πίστευε ότι «ο χρόνος δουλεύει γι' αυτόν». Τορπιλίζοντας μάλιστα τις συνομιλίες, σε λόγο του τον Μάρτιο του 1971 «χαρακτήρισε την Κύπρο ελληνικό νησί». (Παύλος Ν. Τζεργιάς, Ιστορία της Κυπριακής δημοκρατίας, τόμος Α', σελ. 649-659).

κές δυνάμεις ήταν δεσμευμένες σε διαρκή πολιορκία των θυλάκων. Στις 29/12/1967 η τ/κ ηγεσία ανακήρυξε την «Τουρκική Προσωρινή Διοίκηση»¹⁴⁰, υπογραμμίζοντας το γεγονός ότι ουσιαστικά Ε/κ και Τ/κ ήσαν σε κατάσταση πολέμου.

Β) Οι ελληνικές κυβερνήσεις γινόντουσαν ολοένα και πιο επιθετικές και διαρκώς επεξεργάζονταν σχέδια για την ανατροπή του Μακαρίου. Οι καλές (συγγενικές) σχέσεις του Μακαρίου με την ε/κ και ελληνική Ακροδεξιά καταστράφηκαν. Παρά τις συνεχείς δηλώσεις του Μακαρίου ότι «πάνω απ' όλα είναι Έλληνας» και ότι εξακολουθούσε να επιθυμεί την ένωση, οι ακροδεξιοί τον θεωρούσαν προδότη. Με επικεφαλής τον Γρίβα (που, όπως θα δούμε αμέσως παρακάτω, είχε την στήριξη των ελληνικών κυβερνήσεων) διαρκώς επεξεργάζονταν σχέδια ανατροπής του (αλλά και δολοφονίας του).

Γ) Οι ΗΠΑ, παρά τις διευκολύνσεις που τους παρείχε ο Μακάριος, τον θεωρούσαν «ταραχοποιό».

Δ) Η Τουρκία καραδοκούσε και ανέμενε την «μεγάλη ευκαιρία».

Το 1974 ήταν αναπόφευκτο...

4

1974: Η διχοτόμηση

Συνοψίζοντας, μετά την ίδρυση της Δημοκρατίας της Κύπρου η ρήξη Αθήνας – Λευκωσίας παίρνει ανοικτή μορφή. Η στρατηγική των κυβερνήσεων της Αθήνας από το 1964 και μετά είναι η ένωση Κύπρου – Ελλάδας με «κάποια ανταλλάγματα» προς την Τουρκία. Επειδή αυτή η στρατηγική συναντά την αντίδραση του Μακαρίου, οι ελληνικές κυβερνήσεις επεξεργάζονται σχέδια υπονόμευσής του και αργότερα ανατροπής του.

Το 1964 ο τότε Έλληνας πρωθυπουργός Γ. Παπανδρέου εξαγγέλλει την γραμμή του «εθνικού κέντρου». Με αυτή υπογραμμίζει, σε επιστολή του προς τον Μακάριο, ότι η Αθήνα «ως Κέντρο του Ελληνισμού» δεν μπορεί παρά να έχει τον πρώτο λόγο στο Κυπριακό και η Κύπρος πρέπει να «εναρμονίζεται» με την πολιτική της Αθήνας.¹⁴¹ Τον Ιούνιο του 1964 αποστέλλεται από την κυβέρνηση του Παπανδρέου στην Κύπρο ο Γρίβας (φανατικός πλέον αντι-Μακαριακός, γιατί ο Μακάριος «πρόδωσε την ένωση»), με στόχο να υπονομευθεί ο Μακάριος. Ο Γρίβας ήταν επικεφαλής του «Ειδικού Μικτού Επιτελείου Κύπρου» του ελληνικού υπουργείου Εθνικής Άμυνας¹⁴². Τον Ιούλιο 1964 η ελληνική κυβέρνηση θα τον διορίσει διοικητή της «Ανωτέρας Στρατιωτικής Διοικήσεως Αμύνης Κύπρου» (ΑΣΔΑΚ), κάνοντάς τον ουσιαστικά επικεφαλής τόσο της Εθνοφρουράς όσο και της ΕΛΔΥΚ¹⁴³. Η Εθνοφρουρά επανδρώνεται από Έλληνες αξιωματικούς, στους οποίους ο Μακάριος δεν μπορεί να έχει οποιονδήποτε έλεγχο. Ο Ανδρέας Παπανδρέου αφηγείται:

«Ο Γρίβας εγκρίθηκε από τον Γ. Παπανδρέου για να υπάρξει από την πλευρά της ελληνικής κυβέρνησης ισορροπία των δυνάμεων στην Κύπρο. Ο Μακάριος ήταν παντοδύναμος».¹⁴⁴

Επιπλέον αποβιβάζεται στην Κύπρο, σε παραβίαση των συμφωνιών της Ζυρίχης, δύναμη του ελληνικού στρατού που θα ξεπεράσει τους 10,000 άνδρες με στόχο τόσο την ανατροπή του συσχετισμού δύναμης με την Τουρκία όσο (και παράλληλα) τον έλεγχο του Μακαρίου - να βρίσκεται ο Μακάριος κάτω από την «δαμόκλειο σπάθα» του ελληνικού στρατού¹⁴⁵. Παράλληλα ο Γ. Παπανδρέου δεν διστάζει να υπονομεύει τον Μακάριο προς τους Αμερικανούς. Σε επιστολή του προς τον πρόεδρο Τζόνσον γράφει:

«Το δίλημμα είναι: «Νατοποίηση» ή Κούβα. «Νατοποίηση» μπορεί να πραγματοποιηθεί μόνο με την ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα. Με την ένωση, ολόκληρο το νησί, που θα έχει αποτελέσει τμήμα της Ελλάδας, μπορεί να γίνει βάση του ΝΑΤΟ, όπως και η Κρήτη. Ο εσωτερικός κομμουνισμός θα μειωθεί σημαντικά, όπως στην Ελλάδα, όπου μειώθηκε στο 12%»¹⁴⁶.

Τον Μάιο του 1964, σε συνομιλία με τον βρετανό πρεσβευτή sir Rulph Murray, ο Γ. Παπανδρέου τον διαβεβαίωσε ότι «η ελληνική κυβέρνηση είχε τα μέσα να εξουδετερώσει τον Μακάριο».¹⁴⁷ Τον Αύγουστο του 1964, ο Παπανδρέου προτείνει την πραξικοπηματική ένωση Ελλάδας – Κύπρου με την βίαιη ανατροπή του Μακαρίου και σε αντάλλαγμα να πάρει η Τουρκία βάση στην Καρπασία έκτασης διακοσίων τετραγωνικών μιλίων υπό καθεστώς εκμίσθωσης για πενήντα χρόνια.¹⁴⁸ Το πραξικόπημα αυτό έπρεπε να εμφανιστεί «ως εσωτερική υπόθεση της Κύπρου, που θα καλούσε τελικά την Ελλάδα να επέμβει».¹⁴⁹ Το σχέδιο τελικά δεν θα μπει σε εφαρμογή, από το φόβο ότι θα υπήρχαν ένοπλες συγκρούσεις ελληνικού στρατού και Ε/κ, πράγμα που θα είχε απρόβλεπτες συνέπειες.

Οι κυβερνήσεις «των αποστατών» (που αποχώρησαν από την Ένωση Κέντρου) θα ακολουθήσουν την ίδια πολιτική. Το Δεκέμβριο του 1965 η κυβέρνηση Στεφανόπουλου άρχισε μυστικά την προπαρασκευή «ελληνοτουρκικού διαλόγου», αποκλείοντας αντιπροσώπους της κυπριακής κυβέρνησης, στη βάση της ένωσης Κύπρου – Ελλάδας με αντάλλαγμα την παραχώρηση στην Τουρκία μιας βάσης.¹⁵⁰ Τον Μάρτιο του 1966 η κυβέρνηση του Μακαρίου υποβάλει το αίτημα προς την

Αθήνα, να ορίζει η ίδια τον αρχηγό της Εθνικής Φρουράς και να ελέγχει τις τοποθετήσεις των αξιωματικών του ελληνικού στρατού που υπηρετούσαν σε αυτήν. Ήταν μια προσπάθεια του Μακαρίου να «ελαττώσει τις πιθανότητες επιτυχίας πραξικοπήματος σε βάρος του». ¹⁵¹ Το αίτημα απορρίπτεται από την ελληνική κυβέρνηση.

Η σύγκρουση Αθήνας - Λευκωσίας θα κορυφωθεί με την έλευση της δικτατορίας στην Ελλάδα το 1967 (Ο Μακάριος χαρακτήριζε αρχικά τον δικτάτορα Παπαδόπουλο «ως έναν έξυπνο και ισχυρό άνδρα»! ¹⁵²). Η χούντα συνέχισε την ίδια πολιτική με αυτή των προηγούμενων «δημοκρατικών» κυβερνήσεων - σύγκρουση με τον Μακάριο ακόμα και βίαιη ανατροπή του, και αναζήτηση συμβιβασμού με την Τουρκία με «κάποια ανταλλάγματα» για να αποδεχθεί την ένωση. Αυτό και μόνο το γεγονός, αποδεικνύει πόσο υποκριτικό είναι η σημερινή «εθνική ιστοριογραφία» να φορτώνει όλα τα αμαρτήματα στην «άφρονα χούντα».

Τον Σεπτέμβριο 1967 έγινε η περίφημη συνάντηση του Έβρου, μεταξύ του «πρωθυπουργού» της Χούντας Κόλια και του Ντεμιρέλ, στην οποία προτάθηκε στην Τουρκία βάση στην Κύπρο, την οποία θα έλεγχε με «κυριαρχικά δικαιώματα». ¹⁵³

Ο Μακάριος αντέδρασε με τον γνωστό του τρόπο. Για να торπιλίσει τον «ελληνοτουρκικό διάλογο» διατάζει την Εθνοφρουρά, στις 15 Νοεμβρίου 1967, να επιτεθεί στον τ/κ θύλακο Κοφίνου – Αγίου Θεοδώρου. Το αποτέλεσμα της επίθεσης είναι πραγματική σφαγή: τουλάχιστον 24 τ/κ άμαχοι θα χάσουν την ζωή τους ¹⁵⁴. Η Τουρκία απειλεί με επέμβαση στη Κύπρο. Η Μεγάλη Τουρκική Εθνοσυνέλευση αποφάσισε στις 16 Νοεμβρίου 1967 την κήρυξη πολέμου κατά της Ελλάδας. ¹⁵⁵ Με την μεσολάβηση του υφυπουργού άμυνας των ΗΠΑ, Σάιρους Βανς, αποφεύγεται ελληνοτουρκικός πόλεμος. Ωστόσο η ελληνική χούντα υποχρεώνεται να αποσύρει από την Κύπρο την ελληνική μεραρχία, που είχε πάει «κρυφά» στην Κύπρο το 1964, και να ανακαλέσει στην Ελλάδα τον Γρίβα ¹⁵⁶.

Φαινομενικά από αυτή την σύγκρουση έβγαινε νικητής ο Μακάριος. Και τον ελληνικό στρατό «ξεφορτώθηκε», αλλά και τον Γρίβα. Ωστόσο, στην πραγματικότητα θα κλιμακωθεί η ελληνοκυπριακή αντιπαράθεση. Τον Μάρτιο 1970 θα γίνει απόπειρα δολοφονίας του Μακαρίου, οργανωμένη από την ελληνική χούντα και με την συμμετοχή,

του μέχρι πρόσφατα στενού συνεργάτη του Μακαρίου, Πολύκαρπου Γιωρκάτζη. Ακολουθεί η δολοφονία (από αγνώστους...) του Πολύκαρπου Γιωρκάτζη. Το 1971 ο Γρίβας επιστρέφει μυστικά στην Κύπρο και ιδρύει την διαβόητη ΕΟΚΑ Β¹⁵⁷. * Το 1972 εκπονείται (νέο) σχέδιο από τον Γρίβα για δολοφονία του Μακαρίου. Την ίδια χρονιά επιχειρείται η διοργάνωση πραξικοπήματος κατά του Μακαρίου (ακυρώνεται την τελευταία στιγμή). Τον Ιανουάριο 1974 πεθαίνει ο Γρίβας και την ηγεσία της ΕΟΚΑ Β' αναλαμβάνει ο ταγματάρχης του ελληνικού στρατού Γ. Καρούσος. Παράλληλα με τα σχέδια πραξικοπήματος ενάντια στον Μακάριο, τα ελληνικά σχέδια δεν ξεχνούν τους Τ/κ. Η ελληνική κυβέρνηση δίνει εντολή στην ΕΟΚΑ Β', τον Μάιο του 1974, να στραφεί και ενάντια στους Τ/κ εξουδετερώνοντας την ένοπλη άμυνα των θυλάκων τους.¹⁵⁸

Προσπαθώντας να αντιδράσει ο Μακάριος, στα ελληνικά σχέδια ανατροπής του, αποστέλλει επιστολή (στις 3 Ιουλίου 1974) προς τον πρόεδρο της χούντας Φαίδωνα Γκιζίκη, απαιτώντας την απομάκρυνση από την Κύπρο των Ελλήνων αξιωματικών της Εθνοφρουράς.¹⁵⁹ Αυτή ήταν και η μοιραία απόφαση. Στις 15 Ιουλίου 1974 η ελληνική χούντα διατάζει την Εθνοφρουρά να ανατρέψει με πραξικόπημα τον Μακάριο και ορκίζεται μια νέα κυβέρνηση υπό τον τουρκοφάγο Ν. Σαμψών. Ο Σαμψών για τους Τ/κ ήταν ότι «ο Χίτλερ για το λαό του Ισραήλ».¹⁶⁰

Ο Μακάριος καταφέρνει την τελευταία στιγμή να διαφύγει και από βρετανική βάση (του Ακρωτηρίου¹⁶¹) φυγαδεύεται στο Λονδίνο. Στις

---

* Από το 1972 η ΕΟΚΑ Β' ανέπτυξε έντονη τρομοκρατική δράση, που περιελάμβανε αρπαγές όπλων από την Εθνοφρουρά και από αστυνομικά τμήματα, σωρεία βομβιστικών επιθέσεων και δολοφονιών οπαδών του Μακαρίου, τις οποίες χαρακτήριζε «εκτελέσεις προδοτών» (Παύλος Ν. Τζεργιάς, Ιστορία της Κυπριακής Δημοκρατίας, τόμος πρώτος, σελ. 671-675). Στην διάρκεια της τουρκικής εισβολής το 1974, «άτακτες» ομάδες της ΕΟΚΑ Β' δολοφονούσαν μαζικά Τ/κ αμάχους. Μετά το 1974, ελάχιστα μέλη της δικάστηκαν, για να αφεθούν λίγο αργότερα ελεύθερα. Αποτέλεσμα ήταν η δράση της να συνεχιστεί. Στις 14 Δεκεμβρίου 1977, απήχθη από την ΕΟΚΑ Β' ο γιος του τότε προέδρου της Κύπρου Σπύρου Κυπριανού, Αχιλλέας – αφέθηκε ελεύθερος στις 18 του ίδιου μήνα (Παύλος Ν. Τζεργιάς, Ιστορία της Κυπριακής Δημοκρατίας, τόμος δεύτερος, σελ. 808-809).

19 Ιουλίου 1974, σε ομιλία του στο Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ, καταγγέλλει τα γεγονότα στην Κύπρο όχι σαν πραξικόπημα, αλλά σαν εισβολή ξένης χώρας:

«Δεν έγινε επανάστασις εις Κύπρον, η οποία θα ηδύνατο να θεωρηθή ως μία εσωτερική υπόθεσις. Ήτο μια εισβολή, η οποία παρεβίασε την ανεξαρτησίαν και την κυριαρχίαν της Δημοκρατίας. Και η εισβολή συνεχίζεται, εφ' όσον υπάρχουν Έλληνες αξιωματικοί εις Κύπρον. [...] Ως έχω δηλώσει, τα γεγονότα εις Κύπρον δεν αποτελούν εσωτερικήν υπόθεσιν των Ελλήνων της Κύπρου. Το πραξικόπημα της ελληνικής χούντας είναι μία εισβολή και εκ των συνεπειών της θα υποφέρει όλος ο λαός της Κύπρου: Αμφοτέροι Έλληνες και Τούρκοι»¹⁶².

Από πολλούς (ιδιαίτερα της Δεξιάς) υποστηρίχθηκε έκτοτε ότι, η τελευταία αποστροφή του λόγου του Μακαρίου, ήταν στην ουσία πρόσκληση προς την Τουρκία να επέμβει στρατιωτικά.¹⁶³ Στην πραγματικότητα ο λόγος του Μακαρίου στον ΟΗΕ εκφράζει με τον καλύτερο τρόπο, την αντίθεση της ε/κ άρχουσας τάξης στην προοπτική ένωσης Ελλάδας – Κύπρου. Κατά πάσα πιθανότητα, ο Μακάριος εκείνη τη στιγμή πίστευε ότι θα μπορούσε, για άλλη μια φορά όπως και στο παρελθόν, να ανατρέψει την εις βάρος του κατάσταση χρησιμοποιώντας την αντίθεση της Τουρκίας με την Ελλάδα. Πρέπει να πίστευε ότι, όπως και στο παρελθόν, οι ΗΠΑ θα επενέβαιναν και θα εμπόδιζαν μια τουρκική εισβολή και έτσι θα ακυρωνόταν και το χουντικό πραξικόπημα.*

Σε κάθε περίπτωση, η τουρκική απόβαση στην Κύπρο άρχισε στις 20 Ιουλίου 1974, πέντε μόλις μέρες μετά το ελληνικό πραξικόπημα. Στις 22 Ιουλίου με απόφαση του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ γί-

---

* Μετά το 1974, ο μόνος που παραπέμφθηκε σε δίκη για το πραξικόπημα ήταν ο Νίκος Σαμπών, που όμως λίγο αργότερα «φυγαδεύτηκε» στο εξωτερικό, για να επιστρέψει, χρόνια αργότερα, στην Κύπρο πλήρως αποκατεστημένος. Η «κάθαρση» στην Κύπρο ήταν η απόλυση 62 «δημοσίων λειτουργών», οι οποίοι αποκαταστάθηκαν «ηθικά και υλικά»(!) το 1994. Επί προεδρίας Γλαύκου Κληρίδη στελέχη του πραξικοπήματος έγιναν υπουργοί του (Μακάριος Δρουσιώτης, ΕΟΚΑ Β΄ και CIA, σελ. 14).

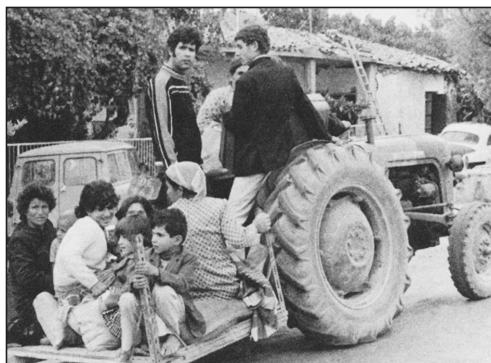
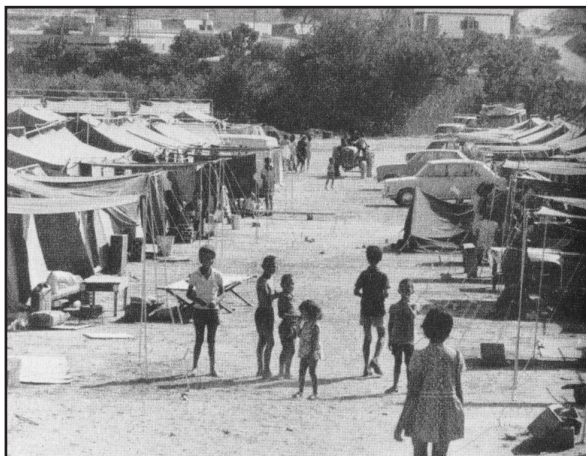
νεται κατάπαυση πυρός, με τα τουρκικά στρατεύματα να έχουν καταλάβει, μέχρι τότε, την Κερύνεια και μια στενή λωρίδα εδάφους που συνδέει την πόλη αυτή με τον τ/κ τομέα της Λευκωσίας (συνολικά μόλις το 7% του εδάφους της Κύπρου¹⁶⁴). Στις 23 Ιουλίου καταρρέει η ελληνική χούντα και στις 24 Ιουλίου έρχεται στην Αθήνα ο Κωνσταντίνος Καραμανλής. Με βάση την απόφαση του ΟΗΕ ξεκίνησαν στην Γενεύη διαπραγματεύσεις μεταξύ Ελλάδας, Τουρκίας και Βρετανίας, που έγιναν σε δυο φάσεις (η πρώτη μεταξύ 25 – 30 Ιουλίου 1974). Η δεύτερη φάση ξεκίνησε στις 8 Αυγούστου 1974 (με την συμμετοχή και των Κληρίδη – Ντενκτάς) και διάρκεσε μέχρι την κατάρρευση των συνομιλιών στις 14 Αυγούστου 1974.¹⁶⁵ Στις διαπραγματεύσεις της Γενεύης, η τουρκική πλευρά εμφανίστηκε, φυσιολογικά λόγω της συντριπτικής στρατιωτικής υπεροχής της, «σκληρή» στην διαπραγμάτευση. Διαπραγματευόταν στη βάση μιας ομόσπονδης Κύπρου είτε με απόλυτο εδαφικό διαχωρισμό των δυο εθνοτήτων είτε στη βάση δημιουργίας καντονιών (όπως ήταν η αμερικανική πρόταση). Το εκπληκτικό ήταν η ε/κ στάση. Κατ' εντολή του Μακαρίου (όπως ο ίδιος ο Κληρίδης διηγείται στο βιβλίο του, *Η κατάθεσή μου*), ο Γλαύκος Κληρίδης εμφανίστηκε κάθετα ενάντιος σε οποιαδήποτε ομοσπονδιακή λύση και έκανε απλώς την... «παραχώρηση» να προτείνει την επιστροφή στο σύνταγμα του 1960! Στο σύνταγμα δηλαδή, που η ίδια η ε/κ πλευρά είχε καταργήσει με αιματηρό τρόπο με την αιτιολογία ότι δεν ήταν «λειτούργικό»! Ήταν προφανές ότι η ε/κ πλευρά ήταν εκτός πραγματικότητας. Επιπλέον ενώ ο ΟΗΕ ζητούσε να εκκενωθούν οι τ/κ θύλακες που είχαν καταληφθεί από τις ε/κ δυνάμεις, ο Κληρίδης «δεν έδινε εντολή για την εκκένωση των θυλάκων, όχι μόνο ως αντίμετρο αλλά και για να διαθέτει ένα καλό διαπραγματευτικό χαρτί»!!¹⁶⁶ Οι διαπραγματεύσεις θα καταρρεύσουν όταν ο Κληρίδης ζητά 48ωρη αναβολή με σκοπό (πάντα κατά την δική του εκδοχή) για να πείσει την Αθήνα να αποστείλει στρατεύματα στην Κύπρο!!¹⁶⁷ Την ίδια μέρα, στις 14 Αυγούστου 1974, ξεκινάει ο Αττίλας II και μέχρι τις 16 του ίδιου μήνα, ο τουρκικός στρατός ελέγχει ολόκληρο το βόρειο τμήμα της Κύπρου, το 36% του εδάφους.¹⁶⁸

Για την εισβολή στην Κύπρο, η Τουρκία μπορούσε να επικαλεσθεί το νομικό της δικαίωμα (από τις συμφωνίες της Ζυρίχης) να επέμβει στρατιωτικά από την στιγμή που γινόταν ξένη (ελληνική) επέμβαση

Χωριό Σανταλάρι (1974): σφαγές αμάχων Τ/κ από την ΕΟΚΑ Β΄, άλλοθι για την τουρκική εισβολή.

Ε/κ πρόσφυγες μετά την Τουρκική εισβολή.

στην Κύπρο. Στις 29 Ιουλίου 1974 η Μόνιμη Επιτροπή της Προσωρινής Συνέλευσης του Συμβουλίου της Ευρώπης υποστήριξε:

«Η Τουρκία άσκησε το δικαίωμά της για επέμβαση κατά το Άρθρο 4 της συμφωνίας των Εγγυητριών Δυνάμεων».¹⁶⁹

Χρόνια αργότερα, το εφετείο Αθηνών, με την υπ. αρ. 2658/1979 απόφαση του, όρισε (μετά από προσφυγή των γονιών ενός Έλληνα στρατιώτη που σκοτώθηκε κατά την εισβολή της Τουρκίας):

«... η τουρκική επέμβαση στην Κύπρο που διεξήχθη συμφώνως προς τις συμφωνίες Ζυρίχης και Λονδίνου υπήρξε νόμιμη. Η Τουρκία ως μια από τις εγγυήτριες δυνάμεις είχε το δικαίωμα να φέρει εις πέρας τις υποχρεώσεις της. Οι πραγματικοί ένοχοι... είναι οι έλληνες αξιωματικοί που μηχανεύτηκαν και διέπραξαν ένα πραξικόπημα και δημιούργησαν έτσι τις προϋποθέσεις γι' αυτήν την επέμβαση».¹⁷⁰

Η τουρκική εισβολή ήταν το επιστέγασμα της αποτυχίας της προσπάθειας για μια «ελληνοποιημένη» Κύπρο – είτε με την μορφή ένωσης Ελλάδας – Κύπρου, όπως ήταν ο στόχος των ελλήνων καπιταλιστών, είτε με την μορφή της ανεξάρτητης Κύπρου κάτω από την απόλυτη κυριαρχία του ε/κ κεφαλαίου, όπως ήταν ο στόχος του Μακαρίου. Μέχρι το 1974 οι συσχετισμοί ήσαν σε βάρος της Τουρκίας. Η συντριπτική υπεροχή των Ε/κ (οικονομικά και αριθμητικά) επέτρεπε στον Μακάριο να εφαρμόζει την πολιτική του, της ε/κ κυριαρχίας και της εθνικής καταπίεσης ενάντια στους Τ/κ. Η προσπάθεια δυναμικής αντίδρασης της Τουρκίας εμποδιζόταν από ΗΠΑ και ΕΣΣΔ, όπως είδαμε.

Όμως το πραξικόπημα του 1974 έμελλε να ανατρέψει τους συσχετισμούς δύναμης. Η Τουρκία δεν ήταν δυνατόν πλέον να εμποδιστεί από το να επέμβει στρατιωτικά – διαφορετικά θα αντιμετώπιζε «εθνική καταστροφή», δηλαδή ήττα του τουρκικού καπιταλισμού. Η τ/κ κοινότητα θα εξαλειφόταν από την Κύπρο, η οποία θα ενσωματωνόταν στην Ελλάδα.

Αλλά (προφανώς) το θέμα δεν είναι ηθικό ή νομικό. Όταν η πολιτι-

κή διεξάγεται από τις άρχουσες τάξεις, χωρίς το εργατικό κίνημα ή η Αριστερά να μπορούν να καθορίσουν τις εξελίξεις, το ζήτημα δεν είναι ποιος έχει «το δίκιο με το μέρος του». Τις εξελίξεις τις καθορίζουν πλέον οι ωμοί συσχετισμοί δύναμης. Ποιος έχει την δύναμη να επιβληθεί δια της βίας στον άλλο.

Τα αποτελέσματα αυτής της λογικής ήσαν πραγματικά τραγικά. Περί τους 200.000 Ε/κ θα μετατραπούν σε πρόσφυγες, εγκαταλείποντας την βόρεια Κύπρο, το σύνολο των Τ/κ στο νότο θα μετατραπεί με την σειρά του σε πρόσφυγες φεύγοντας προς τον βορρά (υπολογίζονται σε 65.000)¹⁷¹. Το 1,5% του πληθυσμού τραυματίστηκε ή πέθανε, 1600 Ε/κ και ανάλογος αριθμός Τ/κ είναι έκτοτε αγνοούμενοι.

Ο Μουσταφά Ογκάν, ένας από τους στρατιώτες που πήραν μέρος στην τουρκική εισβολή, περιγράφει ότι ήταν ο χειριστής μιας μπουλντόζας που χρησιμοποιήθηκε για να παραχώσουν τα κατασφαγμένα πτώματα Ε/κ πολιτών και φαντάρων σε ομαδικό τάφο:

«Στρατιώτες κι άλλοι που δεν ανήκαν στα τακτικά στρατεύματα σκότωσαν γύρω στους εκατό ανθρώπους που'χαν αναζητήσει καταφύγιο σ' ένα χωριό. Οι περισσότεροι απ' αυτούς σκοτώθηκαν στους δρόμους καθώς έτρεχαν μακριά για να ξεφύγουν».¹⁷²

Αλλά ωμότητες δεν έγιναν μόνο από την πλευρά των Τούρκων φαντάρων και των ακροδεξιών Τ/κ. Έγιναν μαζικά και από την πλευρά των Ελλήνων και Ε/κ. Ένας Γερμανός τουρίστας σε μια εκπομπή του σταθμού Voice of Germany στις 30 Ιουλίου περιγράφει τα ακόλουθα:

«Στα χωριά γύρω από την Αμμόχωστο οι Έλληνες Εθνοφρουροί έδωσαν παραδείγματα πρωτοφανούς αγριότητας. Έμπαιναν στα σπίτια των Τούρκων και άσπλαχνα γάζωναν με βροχή από σφαίρες γυναίκες και παιδιά. Έκοβαν το λαιμό πολλών Τούρκων. Μάζευαν τις Τουρκάλες και τις βίαζαν όλες».¹⁷³

«Άτακτες ομάδες» της ΕΟΚΑ Β' εκτελούσαν γυναικόπαιδα μαζικά. Ο Jean Neuvacelle της γαλλικής εφημερίδας «France Soir» έγραφε:

«Οι Έλληνες έκαψαν τα τζαμιά των Τούρκων και έβαλαν φωτιά στα σπίτια των Τούρκων... Όσοι Τούρκοι μπόρεσαν να σώσουν τις ζωές τους έτρεξαν στους κοντινούς λόφους και δεν μπορούσαν να κάνουν τίποτ' άλλο παρά να παρακολουθούν την ανελέητη λεηλασία των σπιτιών τους».¹⁷⁴

Ομαδικοί τάφοι Τ/κ βρέθηκαν, μετά από έρευνες του ΟΗΕ, στα τ/κ χωριά Τόχνη, Αλδία, Παλώδια, Μάραθα, Σανταλάρι,¹⁷⁵ (στο τελευταίο ανασύρθηκαν 85 πτώματα μεταξύ των οποίων και αρκετών παιδιών)¹⁷⁶.

Εκτός από το φόρο αίματος, η οικονομική εξαθλίωση ήταν τρομακτική. Το κατά κεφαλή ΑΕΠ των εργαζομένων Ε/κ από 71,4% του αντίστοιχου της Ελλάδας, έπεσε στο 49,6%¹⁷⁷ το 1975. Αντίστοιχη ήταν και η εξαθλίωση των Τ/κ προσφύγων στον βορρά.

«Ένας αμερικάνος φίλος»

Μια από τις πιο «βαθιά ριζωμένες» απόψεις στην ελληνική (και Ε/κ) κοινή γνώμη για τα γεγονότα του 1974 και την τουρκική εισβολή, είναι ότι επρόκειτο για «αμερικάνικη συνομοσία». Ο Μακάριος Δρουσιώτης, σε πρόσφατο βιβλίο του, ισχυρίζεται:

«[...] το πραξικόπημα και η τουρκική εισβολή ήταν μέρος του ίδιου σχεδίου που είχε ως στόχο τη διχοτόμηση της Κύπρου. Το σχέδιο αυτό είχε εκπονηθεί από τις μυστικές υπηρεσίες των Ηνωμένων Πολιτειών και εκτελέστηκε από το ελεγχόμενο από τη CIA παρακράτος στην Ελλάδα και την Κύπρο. [...] Σήμερα τριάντα σχεδόν χρόνια από τότε, έχουμε πλέον πληροφορίες από πρωτογενής πηγές που αποδεικνύουν ότι οι ΗΠΑ ενθάρρυναν την Τουρκία να εισβάλει στην Κύπρο...».¹⁷⁸

Ωστόσο τα επιχειρήματα (και τα επίσημα αμερικανικά έγγραφα) που παραθέτει μπορούν (με άνεση!) να χρησιμοποιηθούν για να υποστηριχθεί ένα εντελώς διαφορετικό συμπέρασμα από το δικό του!

Παρ' όλα αυτά, οι θεωρίες της «αμερικανικής συνομοσίας» είναι

διάσπαρτες σε μεγάλο μέρος της ελληνικής βιβλιογραφίας (όχι βέβαια ότι λείπουν οι [πολλοί] πολέμιοί της). Διαβάζουμε:

«[ο ρόλος] του αμερικανικού παράγοντα [...] υπήρξε πάντως από τη φύση των πραγμάτων σκοτεινός. Υπάρχουν στοιχεία ότι ο Ιωαννίδης συζήτησε τα σχέδιά του [για πραξικόπημα ενάντια στον Μακάριο] με πράκτορες της CIA...»^{179*}

Η πρώτη παρατήρηση που πρέπει να γίνει εδώ είναι ότι οι «θεωρίες συνωμοσιών» όχι μόνο δεν είναι πρωτότυπες αλλά ούτε και «αθώες αναζητήσεις της αλήθειας» (ανεξάρτητα από τα προσωπικά κίνητρα των συγγραφέων). Η αστική κυριαρχία, μεταφερόμενη στο πεδίο της ιδεολογίας και στη συγκεκριμένη περίπτωση στην ιστοριογραφία, προσπαθεί να καλύψει τις πραγματικές αιτίες των πραγμάτων (που πάντα βρίσκονται στις ταξικές αντιθέσεις και την ταξική πάλη) καταφεύγοντας είτε στην προσωποποίηση των ιστορικών γεγονότων (η Ιστορία δημιουργείται από τους «μεγάλους άνδρες») είτε στο «τυχαίο» και τη δράση «σκοτεινών δυνάμεων». Πολύ περισσότερο όταν το θέμα εί-

---

* Το ότι το χουντικό πραξικόπημα αποτελούσε «δάκτυλο της CIA» ήταν επίσης πεποίθηση του τότε Τούρκου πρωθυπουργού Μπουλέντ Ετζεβίτ. Αλλά ο τελευταίος έβγαζε εντελώς διαφορετικά συμπεράσματα από τον Δρουσιώτη. Συμπεράνε ότι οι ΗΠΑ ευνουούσαν μια ένωση Ελλάδας – Κύπρου, αντί μιας Κύπρου «υπό τον ανεξέλεγκτο Μακάριο». Έπρεπε, λοιπόν κατ' αυτόν, η Τουρκία να επέμβει για να ανατραπούν τα «σατανικά σχέδια» των Αμερικανών! Οι απόψεις του Ετζεβίτ καταγράφονται από τον Μεχμέτ Αλί Μπιράντ (αναφέρεται στο Αλέξης Ηρακλείδης, Κυπριακό Σύγκρουση και επίλυση, σελ. 280). Στη πραγματικότητα, ο υφυπουργός εξωτερικών των ΗΠΑ, Joseph Sisco, ανησυχώντας για τα σχέδια του Ιωαννίδη για πραξικόπημα στην Κύπρο (ο φόβος ήταν ότι ένα πραξικόπημα θα οδηγούσε σε ελληνο-τουρκικό πόλεμο και κατάρρευση της νοτιοανατολικής πτέρυγας του ΝΑΤΟ) έστειλε στις 29 Ιουνίου 1974, τηλεγράφημα στον πρεσβευτή των ΗΠΑ στην Αθήνα Henry Tasca για την «αποστολή αποτρεπτικού «σήματος» προς τον Ιωαννίδη». Οι Αμερικανοί βρίσκονταν σε σύγχυση ως προς τα σχέδια του Ιωαννίδη. Ο Tasca εκτιμούσε ότι ενδεχόμενο πραξικόπημα θα γινόταν τον... Σεπτέμβριο. Μια μέρα πριν το πραξικόπημα, στις 14 Ιουλίου, η CIA ανέφερε στο State Department ότι δεν «αναμενόταν πραξικόπημα στην Κύπρο»!! (Σωτήρης Ριζάς, Οι Ηνωμένες πολιτείες, η δικτατορία των συνταγματαρχών και το Κυπριακό ζήτημα 1967-1974, εκδόσεις Πατάκης, σελ. 187-190).

ναι «εθνικό», και μάλιστα το «έθνος» έχει υποστεί ήττα (όπως στην περίπτωση της Ελλάδας το 1974) είναι εξαιρετικά βολικό η ήττα να αποδοθεί στους «ξένους προδότες» και τα «ντόπια ανδρείκελά τους». Ο ίδιος ο Κ. Καραμανλής έλεγε στον τότε αμερικανό πρεσβευτή Χένρι Τάσκα εκείνες τις μέρες:

«[...] τόσον ο ίδιος όσον και ο ελληνικός λαός έχουν το αίσθημα ότι επροδόθησαν»¹⁸⁰.

Αλλά απ' όσα έχουμε περιγράψει έως τώρα, είναι προφανές ότι το Κυπριακό ήταν πρωτίτως «τοπικό» ζήτημα. Πρόβλημα που ανέκυψε α) από τους ελληνοτουρκικούς ανταγωνισμούς για τον έλεγχο της Κύπρου, β) οι Ε/κ καπιταλιστές προέβαιναν εσωτερικά σε διαδικασίες εθνοκάθαρσης ενάντια στους Τ/κ μέχρι το 1974, και γ) Έλληνες και Ε/κ καπιταλιστές ήσαν «στα μαχαίρια». Επιπλέον, όπως είδαμε, διχοτομικά σχέδια για την Κύπρο είχαν Έλληνες και Τούρκοι καπιταλιστές, στη λογική του μοιράσματος της Κύπρου, δεν ήσαν σχέδια απλά της «αμερικανικής συνομοσίας». Ο όποιος, λοιπόν, ρόλος των Αμερικάνων ιμπεριαλιστών είναι εκ των πραγμάτων σε «δεύτερο χρόνο», έρχονται να εκμεταλλευτούν υπαρκτές αντιθέσεις για τα δικά τους ιδιαίτερα συμφέροντα.

Αλλά υπάρχουν και άλλα προβλήματα με την θεωρία της «αμερικανικής συνομοσίας». Πρέπει να γίνουν αποδεκτές τρεις βασικές της παράμετροι:

Πρώτον ότι οι Αμερικανοί είναι παντοδύναμοι, μπορούν να σχεδιάζουν και να εκτελούν όποια σχέδια θέλουν κατά βούληση. Και μάλιστα «χάριν παιδιάς», μιας και το 1974 δεν πιέζονταν (σώνει και καλά) να διχοτομήσουν την Κύπρο (όπως είδαμε από το 1968 και μετά οι σχέσεις τους με τον Μακάριο είχαν βελτιωθεί). * Επιπλέον είχαν άλλα σοβαρότερα προβλήματα να αντιμετωπίσουν. Το Μεσανατολικό ήταν

---

* Μετά την αποτυχία του σχεδίου Άτσεσον οι ΗΠΑ άλλαξαν πολιτική σε σχέση με την Κύπρο. Ενώ μέχρι τότε θεωρούσαν την ένωση Ελλάδας – Κύπρου (με ανταλλάγματα προς την Τουρκία) ως την καλύτερη λύση, μετά κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι πλέον η ανεξαρτησία της Κύπρου ήταν μονόδρομος. Θεωρούσαν ότι η λύση της διχοτόμησης και της «διπλής ένωσης»

ξανά «καυτό θέμα».* Οι ίδιες οι ΗΠΑ βρίσκονταν στον κυκλώνα του σκανδάλου Ουότεργκεϊτ και σε λίγο (στις 8 Αυγούστου 1974) ο πρόεδρος Νίξον θα εξαναγκαζόταν σε παραίτηση. Μέσα σε όλα αυτά τα συσσωρευμένα προβλήματα, ο «σατανικός Δρ Κίσινγκερ» (υπουργός εξωτερικών των ΗΠΑ τότε, που μάλιστα θεωρείται ένας από τους «μεγαλύτερους διπλωμάτες όλων των εποχών») επεξεργαζόταν σχέδια που μπορούσαν να οδηγήσουν σε πόλεμο Ελλάδα – Τουρκία! Όχι και τόσο σατανικός κύριος τελικά!

Το υποτιθέμενο αμερικανικό «σατανικό σχέδιο» προϋποθέτει μια τέτοια γραμμικότητα που απλώς δεν είναι εφικτή. Προϋποθέτει ότι κάθε βήμα του σχεδίου θα ακολουθηθεί, με απόλυτη ακρίβεια, από το επόμενο. Το πραξικόπημα ενάντια στον Μακάριο, πρέπει να ακολουθείται από την τουρκική εισβολή, να ακολουθεί η βεβαιότητα ότι δεν θα γίνει ελληνοτουρκικός πόλεμος κ.λπ.. Αν το «σατανικό σχέδιο» δεν ακολουθηθεί με ακρίβεια τότε επέρχεται καταστροφή για τα συμφέροντα των ΗΠΑ (ελληνοτουρκικός πόλεμος και κατάρρευση της νοτιοανατολικής πτέρυγας του ΝΑΤΟ). Ένα τέτοιο σχέδιο διεκδικεί Όσκαρ ηλιθιότητας και θα το κέρδιζε, αν υπήρχε, με βεβαιότητα!

Η Ελλάδα το 1974 δεν προχώρησε σε πόλεμο με την Τουρκία, όχι

εγκυμονούσε τον κίνδυνο ελληνοτουρκικού πολέμου (λόγω αγεφύρωτων διαφορών μεταξύ Ελλάδας – Τουρκίας ως προς την μοιρασιά). Επιπλέον έπιασαν να ανησυχούν ότι ο Μακάριος θα μετατρέποταν σε «Φιντέλ Κάστρο της Μεσογείου». Ο Μακάριος εξηγούσε στον Αμερικανό πρεσβευτή στη Λευκωσία Porper, ότι η προσπάθειά του να προμηθευτεί οπλισμό από την Τσεχοσλοβακία γινόταν για να εξασφαλίσει την άμυνά του έναντι του Γρίβα και της ελληνικής κυβέρνησης. Στη συνάντηση Μακαρίου – Νίξον, στις 25 Οκτωβρίου 1970 στην Ουάσινγκτον, ο Μακάριος διαβεβαίωσε τον Νίξον ότι οι σχέσεις του με το ΑΚΕΛ ήταν ζήτημα ταχτικής και ότι στους κομμουνιστές «δεν είχε εμπιστευθεί καμιά σημαντική θέση στον κρατικό μηχανισμό, ότι τον υποστήριζαν γιατί δεν μπορούσαν να κάνουν αλλιώς και ο ίδιος δεχόταν την υποστήριξή τους ως μια καλή μέθοδο για να τους ελέγχει» (Σωτήρης Ριζάς, Οι Ηνωμένες πολιτείες, η δικτατορία των συνταγματαρχών και το Κυπριακό ζήτημα 1967-1974, σελ. 91-92, 115).

* Στις 6 Οκτωβρίου του 1973 ξέσπασε ο αραβοϊσραηλινός πόλεμος του Yom Kippur κατά τον οποίο η Αίγυπτος ανακατέλαβε το Σινά. Ακολούθησαν μαραθώνιες διαπραγματεύσεις μέχρι να επιτευχθεί συμφωνία ειρήνης Αιγύπτου – Ισραήλ. Η διώρυγα του Σουέζ ξανάνοιξε για την διεθνή ναυσίπλοια τον Ιούνιο του 1975 (Microsoft Encarta 2002).

γιατί την «διέταξαν» οι ΗΠΑ, αλλά γιατί δεν μπορούσε, πράγμα για το οποίο δεν θα μπορούσαν να είναι, εκ των προτέρων βέβαιες, οι ΗΠΑ. Πράγματι, επανειλημμένα ο Κ. Καραμανλής συσκέφτηκε με την τότε στρατιωτική ηγεσία για να εξετάσουν είτε την αποστολή στρατιωτικής δύναμης στην Κύπρο, είτε ακόμα και την πιθανότητα ανάληψης «επιθετικής πρωτοβουλίας» των ελληνικών ενόπλων δυνάμεων στα ελληνοτουρκικά σύνορα. Το συμπέρασμα που βγήκε από τις συσκέψεις αυτές ήταν αφ' ενός ότι στρατιωτικά η Τουρκία είχε την υπεροχή και αναγκαστικά η Ελλάδα έπρεπε να περιοριστεί σε «αμυντικό ρόλο».¹⁸¹ Αφ' ετέρου η επιστράτευση, που είχε επιχειρήσει η χούντα λίγο πριν καταρρεύσει, είχε αποτύχει παταγωδώς¹⁸². Οι επιστρατευμένοι δημιούργησαν χάος στον ελληνικό στρατό δείχνοντας την αηδία τους για τους έλληνες στρατοκράτες – δεν θα πρέπει να ξεχνάμε ότι η χούντα μόλις είχε καταρρεύσει και τα γεγονότα του Πολυτεχνείου ήσαν νωπά. Και βεβαίως, η διάθεση των επιστρατευμένων ήταν να μην πολεμήσουν ένα πόλεμο «που δεν ήταν δικός τους».

Ακόμα και αν ο Δρ. Κίσινγκερ γνώριζε την στρατιωτική αδυναμία της Ελλάδας (που ασφαλώς τη γνώριζε) και πάλι δεν θα μπορούσε να είναι βέβαιος ότι δεν θα ξεσπούσε πόλεμος. Η Ιστορία είναι διάσπαρτη από παραδείγματα αδύναμων εθνών, που για την υπεράσπιση της «εθνικής τιμής», προβαίνουν σε τυχοδιωκτισμούς ανεξάρτητα από τους συσχετισμούς δύναμης. Η «εθνική τραγωδία» του ελληνοτουρκικού πολέμου του 1897 είναι ένα τέτοιο παράδειγμα.

Δεύτερον, η άποψη περί «αμερικανικής συνομοσίας» πάσχει και γιατί θεωρεί ότι οι ΗΠΑ είναι παντοδύναμες, όπως ο βιβλικός Γιαχβέ, τα γνωρίζουν όλα και μπορούν να τα αντιμετωπίσουν όλα εκ των προτέρων. Οι ΗΠΑ το 1982 αντιμετώπισαν μια κρίση στην ίδια τους την «αυλή», την Λατινική Αμερική. Τον Απρίλιο 1982 η Αργεντινή κατέλαβε τις νήσους Falklands (για τους Αργεντινούς Malvinas). Ακόμα και αν οι ΗΠΑ μέσω της CIA (όπως στην περίπτωση του πραξικοπήματος στην Κύπρο του Ιωαννίδη) γνώριζαν τις προθέσεις της τότε χούντας της Αργεντινής, δεν μπόρεσαν να την αποτρέψουν από το να καταλάβει τα νησιά Falklands. Το αποτέλεσμα ήταν να κηρύξει τον πόλεμο στην Αργεντινή η Βρετανία (της οποίας έδαφος ήσαν τα Falklands). Οι ΗΠΑ βρέθηκαν στην χειρότερη δυνατή θέση. Για πρώτη φορά παρβαζόταν το «δόγμα Μονρόε», που από τον 19^ο αιώνα επέβαλλαν οι

ΗΠΑ, και «απαγόρευε» την οποιαδήποτε ανάμιξη «ξένων» στην Λατινική Αμερική. Το κύρος των ΗΠΑ τραυματιζόταν βαριά χωρίς οι ίδιες να μπορούν να αντιδράσουν – θα έπρεπε να... κηρύξουν πόλεμο στη Βρετανία πράγμα που απλά ήταν αδύνατο.

Η τρίτη παράμετρος που απαιτείται στα περί «αμερικανικής συνομοσίας», επίσης είναι εκτός πραγματικότητας. Θεωρείται ότι όταν επεμβαίνουν οι ΗΠΑ σε μια περιοχή κρίσης μπορούν να επιβάλουν ότι θέλουν, χωρίς καν να λαμβάνουν υπ' όψιν τους τούς δεδομένους συσχετισμούς δύναμης.

Έτσι διαρκώς επαναλαμβάνεται το επιχείρημα ότι οι ΗΠΑ σταμάτησαν δυο φορές τουρκική εισβολή στην Κύπρο (όπως είδαμε προηγούμενα, στα 1964 και το 1967). Γιατί δεν το έκαναν και το 1974; Το ότι δεν το έκαναν, και αυτή τη φορά, θεωρείται απόδειξη της «συνομοσίας».

Στα 1974 η τουρκική άρχουσα τάξη αν δεν επενέβαινε στρατιωτικά θα αντιμετώπιζε συντριπτική «εθνική ήττα». Ένα μεγάλος μέρος του κύρους μιας άρχουσας τάξης απέναντι στις υποτελείς τάξεις στηρίζεται στο ότι «μπορεί να εγγυηθεί τα εθνικά δίκαια». Στα 1974 σε ένα νησί που απείχε μόλις 40 μίλια από τις τουρκικές ακτές γινόταν επέμβαση αντίπαλης χώρας, της Ελλάδας, και οι επικεφαλής του πραξικοπήματος ήσαν «τουρκοφάγοι» και με δεδηλωμένη την θέληση να ενωθεί η Κύπρος με την Ελλάδα. Η Τουρκία δεν ήταν δυνατόν να μην επέμβει στρατιωτικά.

Για να σταματήσουν οι ΗΠΑ την Τουρκία τότε, όπως και στα Falklands με την Βρετανία, θα έπρεπε να κηρύξουν τον πόλεμο στην Τουρκία ή τουλάχιστον να εμπλέξουν τον 6^ο στόλο τους σε πολεμικές επιχειρήσεις εναντίον των στρατιωτικών δυνάμεων της Τουρκίας που αποβιβάζονταν στην Κύπρο. Πράγμα εντελώς παράλογο για τα συμφέροντα των ΗΠΑ. Αλλά θα ήταν και εντελώς παράλογη αξίωση των ελλήνων καπιταλιστών, από τη στιγμή που οι ίδιοι είχαν δημιουργήσει το πρόβλημα (το πραξικόπημα που ανέτρεψε τον Μακάριο).

Στον «πραγματικό κόσμο», σε αυτήν την «κοιλιάδα των δακρύων», όταν οι ιμπεριαλιστές επεμβαίνουν σε μια περιοχή, πάντα λαμβάνουν υπ' όψιν τους τούς δεδομένους συσχετισμούς δύναμης. Με βάση αυτούς εκπονούν τα σχέδιά τους είτε της πολιτικής του «διαίρει και βασίλευε» είτε του «ισορροπιστή», ιδιαίτερα αν πρόκειται για κρίσιμους

και πιστούς συμμάχους όπως είναι για τις ΗΠΑ, Ελλάδα – Τουρκία.

Στο Κυπριακό επί μια δεκαετία «έκλειναν τα μάτια» στην εθνική καταπίεση των Τ/κ από τους Ε/κ. Λάμβαναν υπ' όψιν τους την κυριαρχία των Ε/κ καπιταλιστών στο νησί, που σήμαινε ότι ο συνολικός συσχετισμός δύναμης ήταν με το μέρος της ελληνικής πλευράς. Όταν το 1964 ο Τούρκος διαπραγματευτής Νιχάτ Ερίμ, διαμαρτυρήθηκε στις ΗΠΑ για την κάθοδο της ελληνικής μεραρχίας στην Κύπρο, που ανέτρεπε σε βάρος της Τουρκίας τους στρατιωτικούς συσχετισμούς, ακολούθησε ο εξής διάλογος με τον Άτσεσον:

«Ερίμ: Τι έχετε να ειπείτε δια το γεγονός ότι οι Έλληνες κατέλαβον την Κύπρον;

Ο Άτσεσον περιορίστηκε στην απάντηση: Ίσως να είναι καλύτερα, διότι περιορίζεται η ελευθερία του Μακαρίου»¹⁸³.

Αντίστοιχα στα 1974 δεν μπορούσαν οι ΗΠΑ να μην λάβουν υπ' όψιν τους ότι τότε οι στρατιωτικοί συσχετισμοί ήταν συντριπτικά υπέρ της Τουρκίας. Και προσαρμόστηκαν ανάλογα, με κύριο μέλημά τους να μην ξεσπάσει ελληνοτουρκικός πόλεμος και η κάθε πλευρά «να πάρει ότι της αντιστοιχεί». Η μεν Τουρκία να πάρει το κομμάτι της Κύπρου που θεωρούσε «δίκαιο», αλλά όχι όλο το νησί – πράγμα που θα μπορούσε στρατιωτικά. Παράλληλα η ε/κ κυριαρχία να παραμείνει σε οικονομικό και διπλωματικό επίπεδο.

Οι ΗΠΑ (αλλά και οι δυτικοευρωπαίοι ιμπεριαλιστές) ουδέποτε αναγνώρισαν την νομιμότητα της κατάστασης στη βόρεια Κύπρο (πράγμα που από μόνο του ανατρέπει τα περί «αμερικανικής συνομοσίας» το 1974), οδηγώντας έτσι το βόρειο τμήμα σε διπλωματικό και οικονομικό αδιέξοδο (θα επανέλθουμε σε αυτό αμέσως παρακάτω).

Επιπλέον οι ΗΠΑ επέβαλαν εμπάργκο όπλων στην Τουρκία (διάρκεσε έως το 1978) το οποίο:

«[...] έδωσε την δυνατότητα στην Ελλάδα να αποκαταστήσει την ισορροπία των στρατιωτικών δυνάμεων στο Αιγαίο το 1975-76. Στη κατεύθυνση αυτή άλλωστε δραστηριοποιήθηκε αμέσως η κυβέρνηση με επίσπευση των παραγγελιών στρατιωτικού υλικού, ενώ η γαλλική κυβέρνηση ανακοίνωσε την

απόφασή της να επιταχύνει την παράδοση στην Ελλάδα νέων μαχητικών αεροσκαφών, καθώς και αρμάτων μάχης και torπιλακάτων».¹⁸⁴

Με αυτούς τους τρόπους οι ΗΠΑ, και οι δυτικοευρωπαίοι ιμπεριαλιστές, διατήρησαν τον έλεγχο στην περιοχή και όχι μέσω κάποιου (ανύπαρκτου και ατεκμηρίωτου) «σατανικού σχεδίου».

Η εμφανής ανεπάρκεια της Αριστεράς να εξηγήσει, σε αντιστοιχία με τα γεγονότα, τον ρόλο των ΗΠΑ στο Κυπριακό, έχει οδηγήσει σ' έναν ιδιότυπο «ιστορικό αναθεωρητισμό». Είτε ρητά είτε «εκ των συμφραζομένων», μια σειρά αναλυτές καταλήγουν στο ότι ο ρόλος των ΗΠΑ ενδεχομένως να ήταν «εποικοδομητικός» και σε κάθε περίπτωση αποτρεπτικός ενός πολέμου μεταξύ Ελλάδας – Τουρκίας την περίοδο 1960-1974. Μετά το 1974, οι ΗΠΑ προσανατολίζονται προς μια ανεξάρτητη, διζωνική, ομοσπονδιακή Κύπρο, πράγμα που εμφανίζεται και σαν η μοναδική «ρεαλιστική» διέξοδος στο Κυπριακό πρόβλημα. Τα πολλαπλά «σχέδια επίλυσης» του ΟΗΕ μετά το 1974, όπως και το τελευταίο σχέδιο Ανάν, ουσιαστικά αποτελούν παραλλαγές των αμερικανικών προτάσεων.

Ωστόσο η τοποθέτηση των ΗΠΑ στο ρόλο του «ψύχραιμου διαιτητή», δεν αντέχει στον έλεγχο των γεγονότων. Την δεκαετία του 1960 οι ΗΠΑ επεδίωκαν την ανατροπή του Μακαρίου, δίνοντας «πράσινο φως» στα διάφορα σχέδια των ελληνικών κυβερνήσεων. Οι παρεμβάσεις των ΗΠΑ εξανάγκαζαν την Τουρκία να βρίσκεται σε διαρκή πολεμική ετοιμότητα, για να μην την ρίξουν στην «μοιρασιά». Αν ο πόλεμος τελικά δεν ξέσπασε ανάμεσα σε Ελλάδα – Τουρκία, αυτό δεν οφειλόταν μόνο στις αμερικανικές επεμβάσεις, που ταυτόχρονα έφερναν πιο κοντά την πολεμική σύγκρουση, αλλά στο γεγονός ότι οι άρχουσες τάξεις σε Ελλάδα – Τουρκία επέδειξαν «αυτοσυγκράτηση». Η «αυτοσυγκράτηση» ωστόσο δεν ήταν δεδομένη (όπως δεν είναι και σήμερα!).

Στην πραγματικότητα οι ΗΠΑ δεν επιζητούσαν (ούτε σήμερα επιζητούν) μια οποιαδήποτε σταθερότητα στην Κύπρο, στο όνομα του «ρεαλισμού». Οι ΗΠΑ είναι υπέρ ενός «ρεαλισμού» που ταυτόχρονα θα εξυπηρετεί τα δικά τους συμφέροντα στην περιοχή. Όπως οπουδήποτε αλλού στον πλανήτη, αν οι προτεινόμενες λύσεις δεν εξυπηρε-

τούν τα συμφέροντα των ΗΠΑ, τότε αυτές προσπαθούν να ανατρέψουν την όποια σταθερότητα. Επιδιώκουν μόνο την «σταθερότητα» που βρίσκεται κάτω από δικό τους έλεγχο.

Έτσι οι λύσεις που προτείνονται (όπως στην περίπτωση του σχεδίου Ανάν) δεν είναι καθόλου απλά «αθώα ρεαλιστικές». Η υποτιθέμενα ανεξάρτητη Κύπρος δεν θα είναι και τόσο... ανεξάρτητη. Θα έχει εγγυήτριες δυνάμεις. Από αυτές, «τυγχάνει», η Βρετανία να είναι «στρατηγικός» σύμμαχος των ΗΠΑ. Επίσης Ελλάδα – Τουρκία είναι από τους πλέον πιστούς συμμάχους των ΗΠΑ. Ωστόσο Ελλάδα – Τουρκία έχουν μεταξύ τους «ανοιχτούς λογαριασμούς».

Έτσι στην Κύπρο θα υπάρχει μια επίφοβη (ασταθής) ισορροπία που θα χρειάζεται πάντοτε τον «στρατηγικό ισορροπιστή», δηλαδή τις ίδιες τις ΗΠΑ.

Αλλά... ας συνεχίσουμε το ξετύλιγμα του κυπριακού κουβαριού από το 1974 και μετά.

5

Οι εξελίξεις μετά το 1974

Από το 1974 και μετά ξεκίνησε ένας μαραθώνιος διαπραγματεύσεων και συμφωνιών που όλες τους οδήγησαν σε αδιέξοδο, τουλάχιστον μέχρι σήμερα.

Η πρώτη σημαντική συμφωνία ήταν στις 9 Αυγούστου 1975 που ουσιαστικά νομιμοποιεί την ανταλλαγή πληθυσμών – επιτρέπεται και τυπικά η μετακίνηση των Τ/κ στο βορρά και των Ε/κ στον νότο (ο κύριος όγκος είχε ήδη μετακινηθεί τους πρώτους μήνες μετά την εισβολή). Η συμφωνία αυτή ολοκληρώνει τον εδαφικό διαχωρισμό των δυο εθνοτήτων.

Ο δεύτερος σημαντικός σταθμός είναι η συμφωνία Μακαρίου – Ντενκτάς στις 13 Μαρτίου 1977. Σε αυτή συμφωνείται ένα «πλαίσιο αρχών» εντός του οποίου θα αναζητηθεί η (μελλοντική) λύση του Κυπριακού. Η συμφωνία αυτή είναι εξαιρετικά σημαντική γιατί όλες οι μετέπειτα προσπάθειες, μέχρι σήμερα, θα βρεθούν σε αδυναμία να συγκεκριμενοποιήσουν αυτό το «πλαίσιο αρχών».

Συμφωνείται¹⁸⁵:

Α) Η προς διαμόρφωση κρατική μορφή θα είναι διζωνική ομοσπονδία.

Β) Θα υπάρχουν ομόσπονδες κυβερνήσεις στον νότο και τον βορρά και, ενώ η κεντρική κυβέρνηση θα διατηρεί την πρωτοκαθεδρία, θα εξασφαλίζεται ταυτόχρονα η αυτοδιοίκηση της κάθε κοινότητας.

Γ) Η έκταση του εδάφους της τ/κ κοινότητας δεν θα καθορίζεται από την αναλογία των Τ/κ στον συνολικό πληθυσμό, αλλά το κριτήριο θα είναι η οικονομική βιωσιμότητα της τ/κ πλευράς. Το ποσοστό του

εδάφους θα είναι μεν μικρότερο του 36% αλλά μεγαλύτερο του 20%.

4) Αναγνωρίζεται ότι τα δικαιώματα διακίνησης, εγκατάστασης και ιδιοκτησίας θα εφαρμόζονται με περιορισμούς, ώστε να αποκλείεται η κατάργηση της τ/κ πληθυσμιακής πλειοψηφίας στο βορρά.

Ε) Το ζήτημα των διεθνών εγγυήσεων και η αποστρατιωτικοποίηση της Κύπρου, αφήνεται για μελλοντική συμφωνία αφού πρώτα λυθούν το εδαφικό και η κρατική μορφή.

Στην συμφωνία αυτή καταγράφονται ξεκάθαρα τόσο οι συσχετισμοί δύναμης όσο και οι επιδιώξεις της κάθε πλευράς. Η ε/κ άρχουσα τάξη αναγνωρίζει ότι πλέον η κυριαρχία της σε ολόκληρο το νησί δεν είναι εφικτή. Αποδέχεται ότι πρέπει να γίνουν παραχωρήσεις τόσο στο εδαφικό όσο και στην ελεύθερη διακίνηση του κεφαλαίου της.

Από τότε και σε όλες τις επόμενες συνομιλίες για την επίλυση του Κυπριακού, η προσπάθεια των Ε/κ καπιταλιστών θα είναι να έχει το μελλοντικό κυπριακό κράτος όσο το δυνατόν ισχυρότερη (περισσότερες εξουσίες) κεντρική κυβέρνηση, ώστε η οικονομική τους δύναμη, το γεγονός ότι οι Ε/κ καπιταλιστές είναι συντριπτικά ισχυρότεροι των Τ/κ, με την πάροδο του χρόνου να επαναφέρει την κυριαρχία τους σε ολόκληρο το νησί. Προσπαθούν δηλαδή να «ρεφάρουν» την στρατιωτική ήττα με την οικονομική τους ισχύ.

Από την πλευρά τους οι Τ/κ, σε αντιστάθμισμα των ε/κ επιδιώξεων, επιζητούν ισχυρές ομόσπονδες κυβερνήσεις και χαλαρή ομοσπονδία (λιγότερες εξουσίες στην κεντρική κυβέρνηση). Επιδιώκουν οι ομόσπονδες κυβερνήσεις να έχουν έλεγχο στη διακίνηση κεφαλαίου, ώστε να μην απορροφηθούν από το ισχυρότερο ελληνικό κεφάλαιο.

Οικονομικές εξελίξεις

Παρά την στρατιωτική υπεροχή των Τ/κ (χάρis στην τουρκική επέμβαση το 1974) η θέση της ελληνικής και ε/κ πλευράς αποδείχθηκε πολύ ισχυρή. Η ελληνική και ε/κ πλευρά κατόρθωσαν μετά το 1974 να απομονώσουν διεθνώς τους Τ/κ. Άλλη μια απόδειξη ότι δεν ευσταθεί ο μύθος ότι οι «ιμπεριαλιστές ευνοούν την Τουρκία». Το ε/κ κράτος της Νότιας Κύπρου είναι το μοναδικό που αναγνωρίζεται διεθνώς. Μετά την τουρκική εισβολή ο ΟΗΕ εκδίδει σειρά ψηφισμάτων με τα οποία ζητά την «αποχώρηση των τουρκικών στρατευμάτων, την επι-

στροφή των προσφύγων και την αστυνόμευση από δυνάμεις του ΟΗΕ». Οι ΗΠΑ επιβάλλουν εμπάργκο πώλησης πολεμικού υλικού προς την Τουρκία (θα αρθεί στα τέλη του 1978). Το αποτέλεσμα ήταν διεθνώς να αναγνωρίζεται ως κυπριακό κράτος μόνο το ε/κ της νότιας Κύπρου (πράγμα που φυσικά ισχύει ως σήμερα).

Το γεγονός αυτό έδινε τεράστια πλεονεκτήματα στους Ε/κ καπιταλιστές. Μπορούσαν να πάρουν διεθνή δάνεια (σε αντίθεση με τον βορρά), ενώ εισέρεαν στην νότια Κύπρο (στοιχεία του 1979)¹⁸⁶, περί τα 54 εκατ. δολάρια ετησίως ως βοήθεια από ΗΠΑ, Ελλάδα, Βρετανία, Γερμανία. Ακόμα και η παρουσία του στρατού του ΟΗΕ απέφερε οφέλη καθώς οι δαπάνες των στρατιωτικών αυτών μονάδων ανέρχονταν στα 29 εκατ. δολάρια ετησίως, τα οποία συνέβαλλαν κατά κύριο λόγο στην οικονομική ανάπτυξη της νότιας Κύπρου, μιας και ο ΟΗΕ την αναγνώριζε σαν το μόνο «νόμιμο» κράτος της Κύπρου.

Με αυτά τα δεδομένα, από τα μέσα της δεκαετίας του 1980, η νότια Κύπρος εξελίχθηκε σε διεθνές κέντρο παροχής υπηρεσιών και σε μαζικό τουριστικό προορισμό. Κατά τη δεκαετία του 1990 ο ρυθμός οικονομικής ανάπτυξης ήταν 4%, υψηλότερος του μέσου όρου της Ε.Ε.. Επικρατούσαν συνθήκες πλήρους απασχόλησης (ενώ η ανεργία στην Ε.Ε. ήταν στο 11%). Το κατά κεφαλήν ετήσιο εισόδημα έφτασε τα 13.500 δολάρια το 1998¹⁸⁷. Για πρώτη φορά η Κύπρος ξεπέρασε το κατά κεφαλή εισόδημα της Ελλάδας, που βρισκόταν την ίδια χρονιά στα 11.332 δολάρια.¹⁸⁸

Σήμερα στη νότια Κύπρος υπάρχουν πάνω από 14.000 υπεράκτιες (offshore) εταιρείες, το νησί έχει μετατραπεί σε «παράδεισο για ναυτιλιακές, συμβουλευτικές, δικηγορικές και κάθε είδους εταιρείες υπηρεσιών που φορολογούνται ελάχιστα (φορολογία μόλις 4,25%)»¹⁸⁹. Πάνω από δυο εκατομμύρια τουρίστες επισκέπτονται το νότο, συνεισφέροντας γύρω στο 20% του ακαθάριστου εθνικού προϊόντος.

Από τα παραπάνω γίνεται φανερό, πόσο υποκριτικό είναι να προβάλλει σήμερα το «προσφυγικό πρόβλημα» η ελληνική και ε/κ πλευρά. Δεν υπάρχουν προσφυγικοί καταυλισμοί σήμερα στην νότια Κύπρο, όπως π.χ. στους Παλαιστίνιους. Κυριολεκτικά ελάχιστοι (μεγάλης ηλικίας, και αυτοί από νοσταλγία) επιθυμούν να επιστρέψουν στις περιοχές του 1974:

«Μ' όσους και όσες μίλησα δεν άκουσα παρά από ελάχιστους και ελάχιστες να εκφράζεται η επιθυμία να πάνε να ζήσουν στα μέρη απ' όπου έφυγαν το '74 οι γονείς τους και που εκείνοι δεν γνώρισαν ποτέ». [Από συνέντευξη της Χ. Δημητρίου που οι γονείς της ήσαν πρόσφυγες το 1974] «“Αλλά ας μην κρυβόμαστε, ζούνε και αυτοί καλύτερα τώρα απ' ότι ζούσαν τότε. [...] Μπορεί να πηγαίνουν στο σπίτι του Βαρωσιού μόνο για διακοπές”»¹⁹⁰.

Όταν ο νυν πρόεδρος της νότιας Κύπρου Τάσσος Παπαδόπουλος απαιτεί την «επιστροφή των προσφύγων», δεν αναφέρεται στους φτωχούς Ε/κ που επιθυμούν να επιστρέψουν «στις εστίες τους». Οι πρόσφυγες του 1974 είναι πλέον μεγάλης ηλικίας, τα παιδιά τους έχουν φτιάξει μια νέα ζωή στο νότο και δεν πρόκειται να μετακινηθούν στο βορρά (εκτός αν τους δοθούν μεγάλα οικονομικά ανταλλάγματα, πράγμα απίθανο). Αυτό που πραγματικά απαιτεί ο Παπαδόπουλος, είναι η επιστροφή του ε/κ κεφαλαίου για να χτιστούν ξενοδοχεία στην Αμμόχωστο και την επιστροφή των κτημάτων στον μεγαλύτερο γαιοκτήμονα και επιχειρηματία του νησιού, την Εκκλησία.*

Στη βόρεια Κύπρο αντίθετα, το κατά κεφαλήν εισόδημα βρισκόταν στα 4.500 δολάρια το 1997, αλλά διαρκώς επιδεινώνεται και το 2002 έπεσε στα 3.200 δολάρια. Οι Ε/κ καπιταλιστές δεν χάνουν ευκαιρία να υπογραμμίζουν την οικονομική κατάσταση στον βορρά, την οποία αποδίδουν «στο διεφθαρμένο καθεστώς του Ντενκτάς», αλλά και στο εντελώς ρατσιστικό επιχείρημα ότι οι Τ/κ είναι τεμπέληδες και οπισθοδρομικοί.

Στην πραγματικότητα η τ/κ οικονομία βρίσκεται σε αυτή την κατάσταση λόγω του οικονομικού αποκλεισμού. Οι Τ/κ έχουν ουσιαστικά

---

* Σήμερα η εκκλησία της Κύπρου είναι ο μεγαλύτερος κεφαλαιοκράτης του νησιού. Μέσω του ομίλου επιχειρήσεων που διαθέτει (Ελληνική Μεταλλευτική Εταιρεία), ελέγχει τράπεζες, μεταλλεία και λατομεία, εταιρίες τηλεπικοινωνιών, ενώ είναι ιδιοκτήτης πολλών ξενοδοχείων. Μόνο η περιουσία της Μονής Κύκκου θεωρείται από τις μεγαλύτερες περιουσίες που διαθέτουν ορθόδοξα μοναστήρια στον κόσμο (Ελευθεροτυπία, Αφιέρωμα στην Κύπρο, 22/12/2002).

αποκλειστεί δια νόμου από το νότο, και μόνο σε σπάνιες περιπτώσεις δίνεται άδεια εισόδου σε Τ/κ.¹⁹¹ Το ε/κ κράτος της νότιας Κύπρου απαγορεύει κάθε οικονομική δοσοληψία με τον βορρά. Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο, το 1994, αποφάσισε ότι οι εξαγωγές προς την Ευρώπη από την βόρεια Κύπρο, οφείλουν να πιστοποιούνται από την νότια Κύπρο. Το ε/κ κράτος, φυσικά, και δεν πιστοποιεί τα προϊόντα της βόρειας Κύπρου, με αποτέλεσμα η γεωργία του βορρά να έχει παραλύσει. Επιπλέον οι Τ/κ δεν μπορούν να πάρουν δάνεια από διεθνείς χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς, μιας και δεν αναγνωρίζεται το τ/κ κράτος. Οι Τ/κ δεν μπορούν να ταξιδέψουν ελεύθερα στο εξωτερικό μιας και δεν αναγνωρίζονται τ/κ διαβατήρια (αναγκαστικά πρέπει να ταξιδέψουν μέσω Τουρκίας).

Η αναγκαστική σύνδεση της οικονομίας της βόρειας Κύπρου με την Τουρκία ήταν καταστροφική, εκτός των άλλων, και λόγω της οικονομικής κρίσης στην Τουρκία. Ο τουρκικός πληθωρισμός μεταφέρθηκε στον βορρά (τρέχει με 80% το 2002).

Αλλά ας ακούσουμε ένα Τ/κ να περιγράφει την κατάσταση στον βορρά:

«Η οικονομία μας έχει τα χάλια της όχι εξ' αιτίας μας αλλά εξ' αιτίας των Ελλήνων και των Αμερικανών. Δεν αναγνωρίζουν το κράτος μας κι εμείς μπορούμε να κάνουμε εξαγωγές μόνο δια μέσου της Τουρκίας. Δεν συγκεντρώνουμε τις προϋποθέσεις που χρειάζονται για να πάρουμε δάνεια ή διεθνή βοήθεια για την ανάπτυξη όπως ακριβώς συμβαίνει στο νότο. Δεν μπορεί να υπάρξει οργανωμένος τουρισμός στο τμήμα του νησιού που ζούμε παρά μονάχα μέσω της Τουρκίας. Και σε αυτή την περίπτωση όμως οι τουρίστες είναι απομονωμένοι στο βορρά. Βλέπεις, οι ελληνοκυπριακές αρχές δεν δίνουν άδεια να περάσουν στην άλλη πλευρά. [...] Θα 'θελα μια μέρα να' ρθουν στο σπίτι μου στη βόρεια Λευκωσία οι Ελληνοκύπριοι. Θα τους κέρναγα καφέ και λουκουμάκι. Αλλά πρέπει να καταλάβουν ότι είναι φιλοξενούμενοί μου, ότι βρίσκονται στο σπίτι μου επειδή εγώ τους κάλεσα. Θα πρέπει να 'ρθουν χωρίς να κουβαλούν μαζί τους την ΕΟΚΑ, τον Γρίβα, τον Μακάριο».¹⁹²

Η σύγκριση της οικονομίας νότου – βορρά δείχνει την δεινή θέση των Τ/κ εργαζομένων – θέση που τους έχει επιβληθεί από το ε/κ ε-μπάργκο με τις ευλογίες του διεθνούς ιμπεριαλισμού¹⁹³:

Πίνακας 2

	Βόρεια Κύπρος	Νότια Κύπρος
Πληθυσμός	208.886	705.000
Κατά κεφαλήν εισόδημα	3.200 δολ.	15.000 δολ.
ΑΕΠ	650 εκατ. δολ.	9 δισ. δολ.
Εξαγωγές	50 εκατ. δολ.	1 δισ. δολ.
Εισαγωγές	300-500 εκατ. δολ.	3,8 δισ. δολ.
Αριθμός τουριστών	260.000	2.500.000
Εισόδημα από τουρισμό	180 εκατ. δολ.	1,8 δισ. δολ.
Τραπεζικές καταθέσεις	750 εκατ. δολ.	16 δισ. δολ.

«Εθνικές στρατηγικές» και διπλωματία

Οι οικονομικές εξελίξεις στην Κύπρο και η διεθνής απομόνωση του βορρά έδωσαν τεράστια πλεονεκτήματα στους Ε/κ καπιταλιστές. Απέκτησαν αυτοπεποίθηση και ακολούθησαν μια σταθερά «απορριπτική» στάση (σαμποτάροντας οποιαδήποτε προσπάθεια συμβιβασμού) στις διαπραγματεύσεις με τους Τ/κ την περίοδο 1978-1988¹⁹⁴. Στις 3 Αυγούστου 1977 πεθαίνει ο Μακάριος και στις 31 Αυγούστου εκλέγεται πρόεδρος της νότιας Κύπρου, με την στήριξη του ΑΚΕΛ(!), ο Σπύρος Κυπριανού του ΔΗΚΟ (Δημοκρατικό Κόμμα). Επανεκλέγεται, πάλι με την στήριξη του ΑΚΕΛ, τον Απρίλιο του 1982. Το ΔΗΚΟ, ένα εθνικιστικό κόμμα της Δεξιάς (το ίδιο αυτοχαρακτηρίζεται Κε-ντροδεξιά), προχωρεί στην πλήρη «ελληνοποίηση» του νότου με την

ανάρτηση της ελληνικής σημαίας δίπλα στην κυπριακή, όπως και την επισημοποίηση ως εθνικού ύμνου της Κύπρου του ελληνικού.

Στο απορριπτικό μέτωπο συμμετάσχει, εκτός του ΔΗΚΟ, και η Ε-ΔΕΚ του Λυσσαρίδη ([πάρτε βαθιά ανάσα!] ιδρύθηκε τον Φεβρουάριο 1969 [Ενιαία Δημοκρατική Ένωση Κέντρου], μετονομάστηκε σε Σοσιαλιστικό Κόμμα ΕΔΕΚ, και τώρα ονομάζεται ΚΙΣΟΣ [Κίνημα Σοσιαλδημοκρατών])* . Το πορτρέτο των «απορριπτικών» μας το δίνει το θεωρητικό όργανο του ΑΚΕΛ «Νέος Δημοκράτης» που γράφει για τον Λυσσαρίδη (στο τεύχος 57, Ιούλιος 1979, σελίδα 69):

«Ο κ. Λυσσαρίδης [...] με τον οπλισμό που του έδωσε ο Μακάριος σχημάτισε τις δικές του ένοπλες ομάδες, οι οποίες μαζί με τις ομάδες του Γιωρκάτζη και του Σαμψών διεξήγαγαν, το 1963-1964 «απελευθερωτικό αγώνα» εναντίον των Τουρκοκυπρίων μα αποτέλεσμα να μας φέρουν την «πράσινη γραμμή» και τελικά τον Αττίλα»¹⁹⁵.

Το μοτίβο της «απορριπτικής» τάσης παραμένει σταθερό ως σήμερα:

Η στρατηγική της στηρίζεται στο επιχείρημα ότι από τη στιγμή που ο ε/κ καπιταλισμός μπόρεσε να αναπτυχθεί και (με τη βοήθεια της Ελλάδας) να αναγνωρίζεται διεθνώς η νότιος Κύπρος σαν το μόνο νόμιμο κράτος στο νησί, δεν χρειάζονται «παραχωρήσεις» προς την τ/κ πλευρά. Αντίθετα, θα πρέπει να συνεχιστεί και να ενταθεί η προσπάθεια απομόνωσης του βορρά, γιατί έτσι θα επέλθει ο οικονομικός στραγγαλισμός των Τ/κ (και αντίστοιχα θα αυξηθεί το οικονομικό κόστος για την Τουρκία τόσο για την οικονομική στήριξη των Τ/κ όσο και για τη διατήρηση των τουρκικών στρατευμάτων). Πρόκειται για τη λογική του «ώριμου φρούτου». Στο τέλος, μετά από πολλά χρόνια βέ-

---

* Ο Βάσος Λυσσαρίδης μέχρι το 1955 ήταν στέλεχος του ΑΚΕΛ. Διαγράφηκε από το κόμμα γιατί υποστήριζε τον «ένοπλο αγώνα» της ΕΟΚΑ. Λίγο αργότερα από την διαγραφή του θα δημιουργήσει ένοπλες ομάδες που θα συνεργαστούν με την ΕΟΚΑ. (Σπύρου Λιναρδάτου, Από τον εμφύλιο στη χούντα, τόμος Β' 1952-1955, σελ. 282). Το ΚΙΣΟΣ στις εκλογές του 2001 πήρε 6,6% των ψήφων.

βια, η οικονομική κυριαρχία των Ε/κ καπιταλιστών θα εξαναγκάσει τους Τ/κ σε υποχωρήσεις οι οποίες θα οδηγήσουν σε μια Κύπρο με ισχυρή κεντρική κυβέρνηση – και τελικά θα επέλθει η ενοποίηση της Κύπρου ξανά κάτω από τον απόλυτο ε/κ έλεγχο.

Οι «απορριπτικοί» είναι οι πλέον ακραιφνείς οπαδοί της διατήρησης του σημερινού status quo, της ρατσιστικής προπαγάνδας ενάντια στους Τ/κ, αλλά και του «αναπόφευκτου» της ελληνoturκικής σύγκρουσης (και γιατί όχι και του πολέμου).*

Το 1983 κατατίθεται το σχέδιο του τότε Γ.Γ. του ΟΗΕ Χαβιέ Περέζ ντε Κουεγιάρ, το οποίο προσπαθούσε να θέσει τα «μέγιστα» και τα «ελάχιστα» όρια των υποχωρήσεων κάθε πλευράς. Στο εδαφικό έθετε ως μίνιμουμ παραχωρήσεων για την τ/κ πλευρά το 23% του εδάφους και ως μάξιμουμ το 30%. Πρότεινε την εγκαθίδρυση δυο σωμάτων, της Κάτω Βουλής (η αντιπροσώπευση θα ήταν με βάση την πληθυσμιακή αναλογία) και της Άνω Βουλής (η αντιπροσώπευση θα ήταν 50% για κάθε πλευρά). Για την εκτελεστική εξουσία πρότεινε δυο εκδοχές. Αν ο πρόεδρος θα ήταν Ε/κ τότε τα μέλη του υπουργικού συμβουλίου να είναι 60% Ε/κ και 40% Τ/κ. Αν καθιερωνόταν εναλλαγή στην Προεδρία Ε/κ και Τ/κ προέδρου, τότε τα μέλη του υπουργικού συμβουλίου να είναι 70% Ε/κ και 30% Τ/κ.¹⁹⁶

Η «απορριπτική» κυριαρχία στην νότια Κύπρο οδήγησε την ε/κ πλευρά στην απόρριψη των προτάσεων του ΟΗΕ. Η ατμόσφαιρα οξύνθηκε στην Κύπρο και η τ/κ βουλή ανακήρυξε την Τουρκοκυπριακή Δημοκρατία της Βόρειας Κύπρου το Νοέμβριο 1983¹⁹⁷. Οι Τ/κ όχι μόνο δεν κέρδισαν απολύτως τίποτα από αυτήν την ανακήρυξη, αλλά αντίθετα υπογραμμίστηκε ακόμα περισσότερο η διεθνής απομόνωση του βορρά. Η μόνη χώρα που μέχρι σήμερα αναγνωρίζει το τ/κ κράτος είναι η Τουρκία. Επιπλέον, η εξέλιξη αυτή ενίσχυσε την κυριαρχία των «απορριπτικών» στο νότο.

---

* Στο «απορριπτικό» στρατόπεδο σήμερα βρίσκονται επίσης οι Νέοι Ορίζοντες, με αρχηγό τον Νίκο Κουτσού (2,9% των ψήφων το 2001), που είναι και το πλέον εθνικιστικό, έχοντας επιπλέον την στήριξη του Αρχιεπισκόπου Κύπρου Χρυσόστομου. Επίσης «απορριπτικά» είναι και δυο νέα μικρά κόμματα, οι Νέοι Οικολόγοι (1,9% των ψήφων) και το ΑΔΗΚ (Ανεξάρτητο Δημοκρατικό Κόμμα, με 2,1% των ψήφων).

Το ελληνικό κράτος (κυβερνήσεις ΠΑΣΟΚ) στήριξε τους «απορριπτικούς» στην Κύπρο ολόκληρη την δεκαετία του 1980:

«Το ελληνικό κράτος στήριξε μετά το 1981 την «απορριπτική» ε/κ στρατηγική, με βάση ένα συγκεκριμένο τακτικό υπολογισμό που προέκυπτε από την διεθνοπολιτική συγκυρία: να εντείνει τη διεθνή απομόνωση της Τουρκίας και να καταστήσει έτσι πρακτικά ανενεργές τις διεκδικήσεις της αναφορικά με την υφαλοκρηπίδα και τον επιχειρησιακό έλεγχο του Αιγαίου. Η τακτική αυτή στόχευε να παρατείνει την εκκρεμότητα του Κυπριακού μέχρι την εποχή που η διεθνοπολιτική συγκυρία θα ήταν ευνοϊκή για την οριστική διευθέτηση και του Αιγαίου»¹⁹⁸.

Ο περίφημος «αντι-ιμπεριαλισμός» του τότε ΠΑΣΟΚ μετέτρεπε κυνικά το Κυπριακό σε διαπραγματευτικό ατού στις γενικότερες ελληνοτουρκικές διαφορές. Με βάση «τις παρανομίες της Τουρκίας στην Κύπρο», η ελληνική κυβέρνηση μπλόκαρε τις διαπραγματεύσεις της Τουρκίας για ένταξη στην Ε.Ε. (τότε ΕΟΚ), ενώ παράλληλα επεδίωκε καλύτερη θέση μέσα στα πλαίσια του (φονικά ιμπεριαλιστικού) ΝΑΤΟ.

Η λογική αυτή της σύγκρουσης, η λογική της απόλυτης νίκης επί του «αντιπάλου» χωρίς κανένα συμβιβασμό, είχε τρομερό κόστος. Στην νότια Κύπρο, παρά την «οικονομική άνθιση» για τους καπιταλιστές, οι λαϊκές μάζες πλήρωναν κάθε τόσο «ειδικές εισφορές»-φόρους για εξοπλισμούς. Οι ελληνοτουρκικές σχέσεις, εκτός από τους παράλογα μεγάλους εξοπλισμούς, πήγαιναν από όξυνση σε όξυνση. Τον Μάρτιο του 1987 οι δυο χώρες βρέθηκαν ξανά στα πρόθυρα του πολέμου. Με αφορμή έρευνες του τουρκικού ερευνητικού σκάφους «Πίρι Ρέις» για πετρέλαιο στο Αιγαίο, «οι δυο χώρες προχώρησαν σε στρατιωτικές προετοιμασίες για μια ένοπλη σύγκρουση».¹⁹⁹

Ο πόλεμος αποφεύχθηκε την τελευταία (κυριολεκτικά) στιγμή. Μετά την συνάντηση Παπανδρέου – Οζάλ, στο Νταβός της Ελβετίας (στην οποία συμφωνήθηκε «να συζητηθούν» οι διαφορές Ελλάδας - Τουρκίας σε Κύπρο και Αιγαίο), ακολουθεί περίοδος ύφεσης στις ελληνοτουρκικές σχέσεις. Η εξέλιξη αυτή συνδυάστηκε με μια στροφή στο εσωτερικό της Κύπρου.

Το Φεβρουάριο 1988 εκλέγεται πρόεδρος της Κύπρου ο Γ. Βασιλείου με την στήριξη του ΑΚΕΛ. Ο Βασιλείου διακηρύσσει ότι πρόθεσή του είναι η «επίλυση του Κυπριακού εντός του '88» με αμοιβαίες υποχωρήσεις, Ε/κ και Τ/κ. Παρ' όλα αυτά, οι συνομιλίες Τ/κ - Ε/κ θα οδηγηθούν σε αποτυχία το 1989, γιατί ουσιαστικά η κάθε πλευρά έμεινε απόλυτα προσκολλημένη στις θέσεις της (ισχυρή κεντρική κυβέρνηση με στόχο την μελλοντική οικονομική απορρόφηση της βόρειας Κύπρου από την πλευρά των Ε/κ καπιταλιστών – χαλαρή ομοσπονδία από τους Τ/κ).²⁰⁰ Επί πλέον στην Ελλάδα ακολουθεί περίοδος πολιτικής κρίσης («το βρόμικο '89») και λίγο αργότερα θα υπάρξει η εθνικιστική έξαρση του «Μακεδονικού».

Ωστόσο η εκλογή Βασιλείου στην νότια Κύπρο, σηματοδοτούσε μια στροφή της ε/κ στρατηγικής. Η «απορριπτική» στρατηγική είχε οδηγηθεί σε αδιέξοδο. Η διαίρεση στο νησί έτεινε να παγιωθεί, χωρίς ορατή προοπτική για μια κάποιας μορφής επανένωσης του νησιού κάτω από ε/κ έλεγχο. Επιπλέον, η «απορριπτική» πολιτική ταύτιζε ουσιαστικά τα συμφέροντα της ε/κ άρχουσας τάξης με της ελληνικής, ακυρώνοντας την αυτόνομη πορεία των Ε/κ καπιταλιστών (που όπως είδαμε ήταν οικονομικά και διπλωματικά εξαιρετικά επιτυχής). Αλλά η αυτόνομη πορεία του ε/κ καπιταλισμού, ήταν η σταθερή επιδίωξη των Ε/κ καπιταλιστών αμέσως μετά την ανεξαρτησία το 1960. Η «τελική», λοιπόν, λογική των «απορριπτικών» οδηγούσε είτε στην αποδοχή των «τετελεσμένων του 1974» (την οριστική απώλεια του βόρειου τμήματος της Κύπρου για τους Ε/κ καπιταλιστές) είτε στην ένωση με την Ελλάδα – πράγμα εντελώς ανέφικτο και καθόλου επιθυμητό για την ε/κ άρχουσα τάξη. Επιπρόσθετα δημιουργούσε προβλήματα στην εξωτερική πολιτική. Η σκληρή απορριπτική γραμμή διευκόλυνε την Τουρκία και τους Τ/κ να αμβλύνουν την απομόνωση του βορρά, προβάλλοντας την «ελληνική αδιαλλαξία». Η «παρ' ολίγο» πολεμική αναμέτρηση Ελλάδας – Τουρκίας το 1987 σήμανε «συναγερμό» στα επιτελεία ΗΠΑ και ΝΑΤΟ. Η κυβέρνηση των ΗΠΑ, προειδοποιώντας την ε/κ και ελληνική κυβέρνηση ότι η «στρατηγική της έντασης» είχε και τα όριά της, πρότεινε το 1988 την περικοπή της οικονομικής βοήθειας προς την Κύπρο κατά 80% και την ανατροπή της αναλογίας 7:10 στην αμερικανική βοήθεια προς την Ελλάδα και την Τουρκία.²⁰¹

Κάτω από αυτές τις αντιφάσεις και πιέσεις, στα τέλη της δεκαετίας

του 1980 κυριάρχησε στην ε/κ άρχουσα τάξη η γραμμή του «εφικτού», η λεγόμενη στρατηγική της «κοινοτικής επαναπροσέγγισης», που επιδιώκει «ένα είδους συμβιβασμού» με την τ/κ πλευρά. Η στρατηγική αυτή διευκολύνθηκε για να επιβληθεί και από το διαρκώς ογκούμενο κύμα αμφισβήτησης του Ντενκτάς στο βορρά. Κόμματα και οργανώσεις της Αριστεράς στη βόρεια Κύπρο ζητούσαν, για να ξεπεραστεί το οικονομικό και διπλωματικό αδιέξοδο του τ/κ κράτους, μια «έντιμη συνεννόηση» με την ε/κ πλευρά.

Το ΑΚΕΛ εξέφρασε την στρατηγική της «κοινοτικής επαναπροσέγγισης» με καθαρό τρόπο:

«Η λύση του Κυπριακού όπως την υπαγορεύουν οι ίδιες οι αντικειμενικές συνθήκες και η πραγματικότητα, [...] πρέπει να αντιληφθούμε ότι θα είναι λύση συμβιβαστική, λύση αποδεχτού συμβιβασμού! Σ' αντίθεση μ' αυτή τη θέση υπάρχουν πολιτικές και άλλες δυνάμεις που συστηματικά καλλιεργούν την αυταπάτη ότι είναι δυνατόν, ύστερα από την καταστροφή του 1974, η Κύπρος να επανέλθει στην κατάσταση που ήταν πριν από το πραξικόπημα και την εισβολή».²⁰²

Τη δεκαετία του 1990 η κυριαρχία της στρατηγικής της «κοινοτικής επαναπροσέγγισης» αποτυπώθηκε στην νότια Κύπρο και εκλογικά. Τα δυο κόμματα που εκφράζουν αυτήν την πολιτική, το ΑΚΕΛ* και το ΔΗΣΥ** (Δημοκρατικός Συναγερμός, του Γλαύκου Κληρίδη), λαμβάνουν αθροιστικά στις εκλογές της δεκαετίας του 1990 από 57,5% έως 65% των ψήφων.²⁰³ Σημειωτέον ότι η στρατηγική της «κοινοτικής επαναπροσέγγισης» διαπερνά πλέον και ένα τμήμα του ΔΗΚΟ***.

Το Φεβρουάριο 1993 ο Κληρίδης εκλέγεται πρόεδρος (50,31% έναντι 49,69% του Βασιλείου που είχε πάλι την υποστήριξη του

---

* 35% των ψήφων στις εκλογές του 2001.

** 34% των ψήφων το 2001. Στις δυνάμεις που εκφράζουν την στρατηγική της «κοινοτικής επαναπροσέγγισης» βρίσκεται και το μικρό κόμμα του πρώην προέδρου Γ. Βασιλείου ΕΔΗ (Ενωμένοι Δημοκράτες).

*** Το ΔΗΚΟ πήρε το 15% των ψήφων το 2001.

ΑΚΕΛ). Θα επανεκλεγεί το Φεβρουάριο 1998 – 50,8% έναντι 49,2% του Ιακώβου (ΑΚΕΛ)²⁰⁴. Είναι εμφανείς η κυριαρχία στο πολιτικό σκηνικό της Κύπρου των δυο αυτών κομμάτων.

Το ΔΗΣΥ κατόρθωσε να συσπειρώσει την πλειοψηφία των συντηρητικών ψηφοφόρων, στη βάση μιας ακροδεξιάς – αντικομμουνιστικής ιδεολογίας. Συσπείρωσε στις γραμμές του τη μεγάλη πλειοψηφία των στελεχών της ΕΟΚΑ της περιόδου 1955-59²⁰⁵ αλλά και της ΕΟΚΑ Β'. Επί της προεδρίας του το νησί γέμισε με μνημεία «ηρώων» της ΕΟΚΑ (που ευθύνονται για την δολοφονία Ε/κ και Τ/κ)²⁰⁶ ενώ μέλη της ΕΟΚΑ Β' έγιναν υπουργοί του.

Εντούτοις ο Κληρίδας εκφράζει, από την Δεξιά, τη στρατηγική της «κοινοτικής επαναπροσέγγισης» με την τ/κ πλευρά. Πρόκειται πράγματι για εκπληκτική ακροβασία, αλλά όχι ανεξήγητη:

«Η στρατηγική της «κοινοτικής επαναπροσέγγισης» [...] προκύπτει από την δυναμική της οικονομικής επέκτασης του ε/κ κεφαλαίου, το οποίο αναπτύσσεται με ταχύτετους ρυθμούς από το 1974 και μετά και το οποίο επιζητεί να επεκτείνει το χώρο της άμεσης οικονομικής κυριαρχίας του (της «εσωτερικής αγοράς του») σε ολόκληρο το έδαφος της Κύπρου. Οι νομοτέλειες της ίδιας της καπιταλιστικής ανάπτυξης ενισχύουν, επομένως, τη στρατηγική της «κοινοτικής επαναπροσέγγισης», δημιουργούν τους όρους για την αποδοχή της από ευρύτατα στρώματα του ε/κ πληθυσμού και την καθιστούν τελικά ηγεμονική στο εσωτερικό της κοινωνίας [...] Η επίλυση του Κυπριακού θα αναβαθμίσει χωρίς άλλο το διεθνή ρόλο της Κυπριακής Δημοκρατίας. Η διεθνοπολιτική αυτή αναβάθμιση της ε/κ καπιταλιστικής εξουσίας εκτιμάται ότι θα αντισταθμίσει με το παραπάνω τις όποιες «απώλειες» από την «εκχώρηση εξουσίας» προς την τ/κ πολιτική ηγεσία, στην περίπτωση που επιτευχθεί συμφωνία».²⁰⁷

Ωστόσο αυτή η στρατηγική βρίσκεται διαρκώς υπό το βάρος μιας αντίφασης. Από τη μια είναι μεν επιθυμητός ένας «συμβιβασμός» με την τ/κ πλευρά, από την άλλη όμως ο στόχος της είναι ξεκάθαρος: η κυριαρχία του ε/κ κεφαλαίου στη βόρεια Κύπρο. Ακριβώς γι' αυτό το

λόγο η στρατηγική αυτή εναλλάσσεται διαρκώς από περιόδους «διαλόγου» σε περιόδους ανοικτής αντιπαράθεσης. Στη δεκαετία του 1990 εξαγγέλλεται από την ελληνική κυβέρνηση το δόγμα του «ενιαίου αμυντικού χώρου». Το δόγμα προβλέπει στενή στρατιωτική συνεργασία Ελλάδας – νότιας Κύπρου και την στρατιωτική επέμβαση της Ελλάδας στην Κύπρο «αν χρειαστεί». Η κυπριακή Εθνοφρουρά αναβαθμίστηκε με αγορές σύγχρονου βαρέως οπλισμού (γαλλικούς πυραύλους Exocet, ρωσικά άρματα T-80 και τεθωρακισμένα οχήματα μάχης BMP-3. Επίσης αγοράστηκαν τα ελληνικής κατασκευής τεθωρακισμένα «Λεωνίδα») ²⁰⁸. Στα 1997-98 η νότια Κύπρος προσπάθησε να προμηθευτεί το ρωσικό πυραυλικό σύστημα S-300. Τελικά, μετά από διεθνείς αντιδράσεις, για τους κινδύνους μιας τόσο μεγάλης στρατιωτικοποίησης στην Κύπρο, οι S-300 δόθηκαν από την κυβέρνηση της νότιας Κύπρου στην Ελλάδα και εγκαταστάθηκαν στην Κρήτη. ²⁰⁹

Η ιμπεριαλιστική εμπλοκή

Το Κυπριακό θα πρέπει να κατανοηθεί, ιδιαίτερα μετά το 1974, σαν μέρος του γενικότερου ελληνοτουρκικού ανταγωνισμού. Αναπόφευκτα, σε κάθε στροφή του, αποτυπώνονται οι επιδιώξεις και οι συσχετισμοί δύναμης ανάμεσα στον ελληνικό και τον τουρκικό καπιταλισμό. Οι συσχετισμοί αυτοί καθορίζονται επίσης από τις διεθνείς σχέσεις των δυο χωρών και τις επιδιώξεις του ιμπεριαλισμού στην ευρύτερη περιοχή.

Η κατάρρευση της ΕΣΣΔ το 1991 άλλαξε τον γεωπολιτικό χάρτη του πλανήτη και βεβαίως της ευρύτερης περιοχής που αφορά Ελλάδα - Τουρκία. Τα πετρέλαια της Κασπίας μπήκαν στο στόχαστρο των εταιρειών πετρελαίου των ΗΠΑ και της Ε.Ε.. Μετά την νίκη επί του Ιράκ, στον πόλεμο του Κόλπου στις αρχές του 1991, για τις ΗΠΑ έγινε άμεσης προτεραιότητας το ζήτημα της αναδιάρθρωσης των συμμαχιών τους για τον έλεγχο των πετρελαίων της περιοχής. Στην αστάθεια της ευρύτερης περιοχής συνέβαλαν η διάλυση της πρώην Γιουγκοσλαβίας, οι επακόλουθοι πόλεμοι των πρώην ομόσπονδων κρατών της, και ο πόλεμος των ΗΠΑ-NATO κατά της Σερβίας το 1999. Σε αυτό το κλίμα, η σταθεροποίηση των συμμαχιών τους στην περιοχή, έγινε για τις ΗΠΑ και τους δυτικούς ιμπεριαλιστές πρωτεύον στόχος. Τα κύρια

στηρίγματα για τις ΗΠΑ, και τους ευρωπαϊούς συμμάχους τους, στην περιοχή είναι η Ελλάδα, η Τουρκία και το Ισραήλ.

Για όλους αυτούς τους λόγους, οι αμερικανικές κυβερνήσεις στη διάρκεια της δεκαετίας του 1990 επεδίωξαν να φέρουν σε κάποιο συμβιβασμό τα συμφέροντα Ελλάδας – Τουρκίας σε Αιγαίο-Κύπρο, είτε με πρωτοβουλίες μέσω ΟΗΕ είτε με την άμεση παρέμβαση της αμερικανικής διπλωματίας. Ωστόσο οι αντιθέσεις παρέμειναν τόσο ισχυρές που οι προσπάθειες συμβιβασμού οδηγήθηκαν σε αποτυχία. Το 1992 τον Χαβιέ Περές ντε Κουεγιάρ διαδέχθηκε ως Γ.Γ. του ΟΗΕ ο Μπούτρος Γκάλι. Η πρωτοβουλία που ανέλαβε «για επίλυση του Κυπριακού» οδηγήθηκε σε αποτυχία προσκρούοντας στα ίδια προβλήματα με τον προκάτοχό του. Το ίδιο αποτυχημένη ήταν και η προσπάθεια της κυβέρνησης των ΗΠΑ, υπό τον Μπιλ Κλίντον, στα 1993-94 για την «οικοδόμηση μέτρων εμπιστοσύνης» μεταξύ Κληρίδη – Ντενκτάς. Αποτυχημένη ήταν επίσης και η πρώτη προσπάθεια για το Κυπριακό του νυν (εξελέγη το 1997) Γ.Γ. του ΟΗΕ Κόφι Ανάν στα 1998. Πολύ αποκαλυπτικά για την σημερινή φάση του Κυπριακού, το πρώτο σχέδιο Ανάν απερρίφθη από τους Ε/κ γιατί το κείμενο «αναφερόταν σε μια Κύπρο δυο πολιτικά ισότιμων πολιτειών, με μια κυριαρχία η οποία πηγάζει εξ ίσου από τις δυο κοινότητες, καμία εκ των οποίων δεν είχε κυριαρχικά δικαιώματα πάνω στην άλλη»²¹⁰. Επίσης απερρίφθη γιατί περιριζόταν η εφαρμογή του «Κοινοτικού κεκτημένου» (ελευθερία διακίνησης κεφαλαίου και απόκτησης ιδιοκτησίας).

Παρά την αποτυχία των διπλωματικών προσπαθειών που περιγράψαμε, υπάρχει μια σαφής στροφή της ελληνικής πολιτικής στη δεκαετία του 1990, τόσο στο Κυπριακό όσο και στις ελληνοτουρκικές σχέσεις. Η αποκατάσταση της στρατιωτικής ισορροπίας μεταξύ Ελλάδας – Τουρκίας, η ένταξη της Ελλάδας στην Ε.Ε., τα διαρκώς αυξανόμενα οικονομικά προβλήματα της Τουρκίας και η συνακόλουθη πολιτική αστάθεια, η διεθνής απομόνωση του τ/κ κράτους, άνοιγαν την προοπτική για μια επωφελή, για τα συμφέροντα του ελληνικού καπιταλισμού, διευθέτηση των ελληνοτουρκικών διαφορών. Το ισοζύγιο δυνάμεων άρχισε να κλίνει υπέρ του ελληνικού καπιταλισμού και η ελληνική διπλωματία κινήθηκε για να εκμεταλλευτεί το γεγονός αυτό.

Στη διάρκεια της δεκαετίας του 1990 οι ελληνικές κυβερνήσεις χρησιμοποιούν ολοένα και πιο έντονα τα πλεονεκτήματα που τους πα-

ρέχει το γεγονός ότι η Ελλάδα είναι μέλος της Ε.Ε.. Η κύρια προσπάθεια της ελληνικής διπλωματίας επικεντρώθηκε στην προσπάθεια ένταξης της νότιας Κύπρου στην Ε.Ε.. Οι πρώτοι που εισηγήθηκαν αυτήν την στρατηγική (ήδη από το 1988) ήταν ο Θεόδωρος Πάγκαλος και ο Γιάννος Κρανιδιώτης (το 1990 η νότια Κύπρος κατέθεσε αίτηση ένταξης)²¹¹. Βάση της επιχειρηματολογίας τους²¹² ήταν ότι η ένταξη της νότιας Κύπρου στην Ε.Ε. θα επέφερε:

Α) Ενδυνάμωση της διεθνούς θέσης της ε/κ άρχουσας τάξης της νότιας Κύπρου, παγιώνοντας την διεθνή απομόνωση του βορρά.

Β) Στις διαπραγματεύσεις με τους Τ/κ για «λύση του Κυπριακού», η ε/κ πλευρά θα μπορεί πιο αποτελεσματικά να προβάλλει το αίτημά της για την εφαρμογή των κοινοτικών (της Ε.Ε.) «βασικών ελευθεριών» - πράγμα που σημαίνει σε απλή νεοελληνική, την «ελευθερία» του ε/κ κεφαλαίου να μπορεί να διεισδύσει ανεμπόδιστα στο βορρά.

Γ) Η τ/κ πλευρά θα αναγκάζεται σε υποχωρήσεις υπό το βάρος του εκβιασμού ότι θα έμενε εκτός Ε.Ε. και η οικονομία της χωρίς διέξοδο ή προοπτική.

Δ) Με μοχλό το Κυπριακό η ελληνική πλευρά θα μπορούσε να πιέζει την Τουρκία πιο αποτελεσματικά σε γενικότερες υποχωρήσεις στο Αιγαίο.

Με βάση αυτή τη στρατηγική η Ελλάδα το 1995 απέσυρε το βέτο για την τελωνιακή ένωση της Τουρκίας στην Ε.Ε., με αντάλλαγμα χρονοδιάγραμμα ένταξης της νότιας Κύπρου στην Ε.Ε.. Από τότε δρομολογήθηκε οριστικά η ένταξη της νότιας Κύπρου στην Ε.Ε..

Είναι προφανές ότι η ελληνική στρατηγική, που μόλις περιγράψαμε, είχε σαν στόχο την πίεση της Τουρκίας και των Τ/κ. Τα «ελληνικά δώρα» προς την Τουρκία ήταν δηλητηριώδη.

Γι' αυτό ακριβώς το λόγο οι προσπάθειες για συμβιβασμό είτε με μεσολαβητικές προσπάθειες των ΗΠΑ είτε με τα παζάρια στην Ε.Ε., όχι απλά απέτυχαν να μειώσουν την ένταση αλλά, χειρότερα, όξυναν τους ανταγωνισμούς Ελλάδας – Τουρκίας. Τον Ιανουάριο 1996 ξέσπασε η κρίση στα Ίμια που έφερε για άλλη μια φορά τις δυο χώρες στα πρόθυρα του πολέμου.

Το κλίμα ύφεσης στις ελληνοτουρκικές σχέσεις που επικράτησε στα τέλη της δεκαετίας του 1990 δεν θα πρέπει να ξεγελά κανέναν. Οι συμβιβασμοί που γίνονται βρίσκονται στην «κόψη του ξυραφιού».

Στη σύνοδο κορυφής του Ελσίνκι τον Δεκέμβριο 1999 η Αθήνα υποστήριξε την υποψηφιότητα για (μελλοντική) ένταξη της Τουρκίας στην Ε.Ε.. Έκτοτε η Αθήνα, κατά τον υπουργό εξωτερικών Γ. Παπανδρέου, «με συνέπεια προωθεί την ευρωπαϊκή πορεία της Τουρκίας». Αλλά...

...σε αντάλλαγμα η Τουρκία δεσμεύτηκε «να υποστηρίξει σθεναρά τις προσπάθειες του ΟΗΕ για επίλυση του Κυπριακού» και να μην αντιδράσει στην (τότε) προσπάθεια εισόδου της νότιας Κύπρου στην Ε.Ε..²¹³ Να επιλυθούν οι ελληνοτουρκικές διαφορές στο Αιγαίο με προσφυγή στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης. Οι συμφωνίες αυτές θεωρήθηκαν (και σε ένα βαθμό δικαίως για τα δικά τους ταξικά συμφέροντα) ως «εθνικός θρίαμβος» από τους Έλληνες καπιταλιστές.²¹⁴

Είναι ωστόσο προφανές, ότι οποιαδήποτε πλευρά θεωρήσει ότι οι προτεινόμενες λύσεις δεν θα είναι «προς το εθνικό συμφέρον» ή δεν της δίνονται επαρκή ανταλλάγματα θα αντιδράσει «δυναμικά». Κάτω από την «ύφεση» ελλοχεύουν νέες εντάσεις. Το γεγονός ότι στην σύνοδο κορυφής της Ε.Ε. στη Κοπεγχάγη το Δεκέμβριο 2002, η Τουρκία δεν πήρε ημερομηνία έναρξης συνομιλιών για ένταξή της στην Ε.Ε., προκάλεσε (έστω και περιορισμένη- τουλάχιστον όσο γράφονται αυτές οι γραμμές...) νέα ένταση στις σχέσεις Ελλάδας – Τουρκίας.

Ο λόγος που μακροπρόθεσμα αποτυγχάνουν οι προσπάθειες για «συμβιβασμό» μέσω των ιμπεριαλιστών, είτε των ΗΠΑ είτε της Ε.Ε., είναι ότι μια συμφωνία Ελλάδας – Τουρκίας δεν θα είναι καθόλου ένας ουδέτερος «έντιμος συμβιβασμός». Αναγκαστικά θα αποτυπώνει τους συσχετισμούς δύναμης μεταξύ των δυο καπιταλισμών, ποιος από τους δυο είναι ισχυρότερος στην δεδομένη στιγμή, και άρα θα υπάρχει εκ των πραγμάτων «χαμένος» και «κερδισμένος». Γι' αυτό ακριβώς τον λόγο οι δυο χώρες διαγκωνίζονται για το ποια είναι ο πολυτιμότερος και σταθερότερος σύμμαχος του ιμπεριαλισμού στην περιοχή.

6

Το σχέδιο Ανάν

Στην παρούσα φάση για τις ΗΠΑ και τους ευρωπαϊούς ιμπεριαλιστές μια συμφωνία Ελλάδας – Τουρκίας, που θα συμπεριλάμβανε και το Κυπριακό, είναι κρίσιμης σημασίας σε σχέση με τον πόλεμο «κατά της τρομοκρατίας». Αυτός ο πόλεμος δεν αφορά μόνο το Ιράκ. Κατά τον αντιπρόεδρο των ΗΠΑ Ντίκ Τσένεϊ αφορά «40-50 χώρες». Τα σχέδια προβλέπουν μεγάλης κλίμακας «αναδιάρθρωση του χάρτη» της Μέσης Ανατολής. Καθίσταται, επομένως, εκ των πραγμάτων αναγκαία μια εξασφάλιση «των μετόπισθεν». Σε μια τέτοια περίοδο είναι αναγκαίο οι σχέσεις Ελλάδας – Τουρκίας να βρίσκονται σε ύφεση. Οι βάσεις στη Κύπρο θα παίξουν σίγουρα σημαντικό ρόλο στις ιμπεριαλιστικές εξορμήσεις.

Η εθνικιστική μυθολογία ισχυρίζεται ότι, στην παρούσα φάση, οι ΗΠΑ και οι δυτικοευρωπαίοι ιμπεριαλιστές ευνοούν την Τουρκία σε βάρος της Ελλάδας γιατί δήθεν η Τουρκία είναι πιο κρίσιμος σύμμαχος στην ευρύτερη περιοχή της Μέσης Ανατολής και της Κασπίας. «Τίποτα μακρύτερον της αληθείας!».

Προβάλλεται ότι ο λόγος που οι ιμπεριαλιστές «ευνοούν» την Τουρκία, είναι η γεωγραφική της θέση που είναι πιο κοντά στις «ευαίσθητες περιοχές». Προφανώς, κατ' αυτή την άποψη, οι βάσεις στο Άκτιο και την Κρήτη ή η θέση της Ελλάδας στα Βαλκάνια είναι μικρότερης σημασίας. Στην πραγματικότητα, η ιεράρχηση μιας χώρας στην ιμπεριαλιστική αλυσίδα καθορίζεται όχι μόνο από την γεωγραφική της θέση, αλλά συνολικότερα από τη δύναμη του κεφαλαίου της και την γενικότερη σταθερότητα του κοινωνικού της σχηματισμού. Η Βρετανία για παράδειγμα είναι ψηλά στην ιμπεριαλιστική αλυσίδα ανεξάρτητα από τη γεωγραφική της θέση.

Αντίθετα με τους ισχυρισμούς περί «ευνοϊκής μεταχείρισης της

Τουρκίας», οι συσχετισμοί δύναμης είναι σαφώς υπέρ του ελληνικού καπιταλισμού και σε βάρος του τουρκικού:

Α) Ο τουρκικός καπιταλισμός βρίσκεται σε βαθιά οικονομική κρίση. Στην πραγματικότητα η τουρκική οικονομία είναι χρεοκοπημένη και η επιβίωσή της στηρίζεται στα δάνεια του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου, των ΗΠΑ και της Ε.Ε.

Β) Η τουρκική άρχουσα τάξη αντιμετωπίζει την πιθανότητα σοβαρής όξυνσης του Κουρδικού ζητήματος. Οι ΗΠΑ συμμαχούν με Κούρδους πολέμαρχους στο Ιράκ στα πλαίσια της στρατιωτικής τους επέμβασης στη χώρα αυτή. Αυτό προκαλεί φόβους στους Τούρκους καπιταλιστές για ενδεχόμενο κουρδικό κράτος, «με αναπόφευκτες συνέπειες» στους Κούρδους της Τουρκίας.

Γ) Η Τουρκία εκβιάζεται από ΗΠΑ και Ε.Ε. να προχωρήσει σε «επώδυνους συμβιβασμούς» σε Αιγαίο - Κύπρο αν θέλει να συνδεθεί με την Ε.Ε., πράγμα ζωτικής σημασίας για την ίδια εν μέσω οικονομικής κρίσης. «Επώδυνους συμβιβασμούς» μάλιστα, με δεδομένο ότι στην πραγματικότητα Γερμανία - Γαλλία δεν επιθυμούν την ένταξη της Τουρκίας στην Ε.Ε.. Σε συνθήκες διεθνούς οικονομικής ύφεσης οι δυτικοευρωπαίοι καπιταλιστές δεν είναι διατεθειμένοι να εντάξουν (έστω και μετά από μακροχρόνια διαδικασία «προσαρμογής»- διάβαζε σκληρή πολιτική λιτότητας) μια χώρα με τεράστια οικονομικά προβλήματα, με σοβαρό «εθνοτικό πρόβλημα» (κουρδικό) και η οποία συνορεύει άμεσα με μια «εύφλεκτη» περιοχή. Η πραγματικότητα αυτή με την σειρά της, δημιουργεί εσωτερικό πρόβλημα στην Τουρκία, πρόβλημα προσανατολισμού που επιτείνει την εσωτερική αστάθεια.

Δ) Στα συσσωρευμένα προβλήματα (αλλά και εξ' αιτίας τους) προστίθεται η εσωτερική πολιτική αστάθεια με την σύγκρουση ισλαμιστών - κεμαλιστών.

Στον αντίποδα οι Έλληνες καπιταλιστές εμφανίζονται πολύ ισχυρότεροι των Τούρκων:

Α) Η οικονομία τους αναπτύσσεται με ρυθμούς ανώτερους του ευρωπαϊκού μέσου όρου. Επιπλέον, βρίσκονται εντός της Ε.Ε. πράγμα που τους δίνει τεράστια πλεονεκτήματα. Η Τουρκία, για να αρχίσουν έστω συνομιλίες για ένταξή της στην Ε.Ε., έπρεπε πρώτα από όλα να αποσύρει η Αθήνα το δικαίωμα βέτο που κατείχε (παίρνοντας σοβαρά ανταλλάγματα φυσικά, όπως η είσοδος της νότιας Κύπρου στην

Ε.Ε.).

Β) Η ισχυρότερη οικονομία και οι σχέσεις με Ε.Ε. αυξάνουν την δύναμη και επιρροή της Αθήνας στις σχέσεις της με τις άλλες βαλκανικές χώρες, οι οποίες για να «τα έχουν καλά» με την Αθήνα, θα πρέπει να λαμβάνουν σοβαρά υπ' όψη τους τα συμφέροντά της.

Γ) Η Αθήνα δεν αντιμετωπίζει τα εσωτερικά προβλήματα της Τουρκίας. Το καπιταλιστικό σύστημα «λειτουργεί ομαλά», χωρίς ιδιαίτερες εντάσεις. Αυτή η σταθερότητα αποτελεί μεγάλο πλεονέκτημα σε σχέση με την γύρω «ταραγμένη» περιοχή. Ιδιαίτερα αν λάβει κανείς υπ' όψη του τη στρατιωτική ισχύ της Αθήνας και τον «σταθεροποιητικό ρόλο» που παίζει: ελληνικές «ειρηνευτικές δυνάμεις» βρίσκονται στην Αλβανία, τα κράτη που προήλθαν από τη διάλυση της πρώην Γιουγκοσλαβίας, ακόμα και στο Αφγανιστάν.

Δ) Η όποια ενσωμάτωση της Κύπρου στα γενικότερα σχέδια των ιμπεριαλιστών, τους υποχρεώνει να αναγνωρίσουν την απλή αλήθεια: Οι Ε/κ καπιταλιστές είναι οικονομικά κυρίαρχοι στο νησί, έχουν καλές σχέσεις με τα αραβικά καθεστώτα, ελέγχουν την υποδομή. Καμιά σταθερότητα δεν θα υπάρξει στην Κύπρο χωρίς να αναγνωρίζει αυτό το γεγονός.

Στο μπρα-ντε-φερ Αθήνας – Άγκυρας αυτοί οι συσχετισμοί δύναμης βρίσκονται στη βάση όλων των σχεδίων για την Κύπρο. Όσοι ισχυρίζονται ότι οι ιμπεριαλιστές κάνουν ότι θέλουν, χωρίς να ρωτούν τις «μικρές χώρες», αναπλάθουν μυθολογικά την πραγματικότητα. Στον σύγχρονο κόσμο υπάρχει μεν ιεραρχία (με τις μεγάλες ιμπεριαλιστικές χώρες στην κορυφή) αλλά και στους μικρότερους καπιταλισμούς αναλογούν μερίδια πλούτου και εξουσίας.

Πολύ περισσότερο που ο ελληνικός καπιταλισμός ανήκει στους αναπτυσσόμενους της δυτικής Ευρώπης. Την δύναμή του φροντίζει συνεχώς να την υπογραμμίζει ο ελληνικός καπιταλισμός. Ο Σημίτης είχε δηλώσει πριν την Κοπεγχάγη, ότι η διεύρυνση της Ε.Ε. με άλλες χώρες θα αντιμετώπιζε «το βέτο της Αθήνας αν η μελλοντική διεύρυνση δεν συμπεριλαμβάνει και τη Κύπρο»²¹⁵. Η ένταξη της νότιας Κύπρου στην Ε.Ε. στην Κοπεγχάγη αποτελεί την απόδειξη ότι δεν ήταν κούφιοι λεονταρισμοί αυτές οι δηλώσεις. Την Κοπεγχάγη, η μεν τουρκική πλευρά την θεώρησε «εθνική ήττα», η δε ελληνική πλευρά «θρίαμβο»:

«Η κυβέρνηση Σημίτη πέτυχε το μέχρι τώρα ακατόρθωτο: Απόσπασε την Κύπρο από την Τουρκία, την οδήγησε ολόκληρη στην Ε.Ε. και δέσμευσε την Άγκυρα σε λύση, απομακρύνοντας τον κίνδυνο διχοτόμησης».²¹⁶

Στο σχέδιο Ανάν αποτυπώθηκαν οι συσχετισμοί δύναμης που λειτουργούν υπέρ του ελληνικού καπιταλισμού. Πράγματι, το σχέδιο αυτό, παρά τις παραχωρήσεις προς την τ/κ πλευρά, ήταν σκανδαλωδώς υπέρ των ελληνικών και ε/κ θέσεων. Η ελληνική κυβέρνηση, αλλά και γενικότερα οι «σοβαροί» εκπρόσωποι των καπιταλιστών, δεν έκρυβαν ότι το σχέδιο Ανάν ήταν ευνοϊκό γι' αυτούς. Ο τότε πρόεδρος Κληρίδης δήλωσε ότι δεν «υπάρχουν περιθώρια για υπεραπλουστεύσεις, ούτε για μαξιμαλιστικές προσεγγίσεις [να μην επικρατήσει] η λογική της θυσίας του δάσους χάριν του δένδρου»²¹⁷. Το σχέδιο προέβλεπε:

Κύπρο ανεξάρτητη με δυο «ισότιμα συστατικά κράτη», ε/κ και τ/κ. Το κράτος αυτό θα «διατηρεί ειδικούς δεσμούς φιλίας με Ελλάδα και Τουρκία». Το Προεδρικό Συμβούλιο του νέου κράτους θα αποτελείτο από έξι μέλη, τέσσερις Ε/κ και δυο Τ/κ. Ο πρόεδρος θα ήταν για είκοσι μήνες Ε/κ και για δέκα μήνες Τ/κ. Ο τουρκικός στρατός (που σήμερα ανέρχεται σε 35.000) θα αποχωρούσε από το νησί και θα τον αντικαθιστούσε μια «διεθνής ειρηνευτική δύναμη». Ελλάδα – Τουρκία θα διατηρούσαν από 2.500 – 7.500 στρατιώτες στο νησί. Το τ/κ κράτος, που σήμερα περιλαμβάνει το 36% του εδάφους, θα περιοριζόταν στο 28,5%. Οι «έποικοι», δηλαδή οι Τούρκοι μετανάστες στην Κύπρο που η ε/κ πλευρά τους υπολογίζει «σε πάνω από» 120.000, θα έπρεπε να μειωθούν σε 60.000 (σε αυτούς συμπεριλαμβάνονται όσοι (εξ) έχουν νυμφευθεί Τ/κ (εξ)). Θα υποχρεώνονταν να εγκαταλείψουν το νησί 60.000-80.000 Τούρκοι μετανάστες.

Είναι ολοφάνερο ότι το σχέδιο ανέτρεπε σε βάρος της Τουρκίας (με την αποχώρηση των τουρκικών στρατευμάτων) τους στρατιωτικούς συσχετισμούς που δημιουργήθηκαν το 1974. Και μάλιστα τους ανέτρεπε με ειρηνικό τρόπο. Επιπλέον γινόταν «επιστροφή» εδαφών στην ε/κ πλευρά, και πάλι ειρηνικά. Ήταν χωρίς αμφιβολία το μάξιμουμ που θα μπορούσε να πάρει η ελληνική πλευρά χωρίς πόλεμο. Η εκδίωξη τόσων δεκάδων χιλιάδων Τούρκων μεταναστών, που επί δεκαετίες βρίσκονται στην Κύπρο, θα προκαλούσε αναπόφευκτα δραματικές ε-

ντάσεις, τόσο στην βόρεια Κύπρο, όσο και στο εσωτερικό της Τουρκίας.*

Χωρίς αμφιβολία υπήρχαν και ανταλλάγματα προς τους Τ/κ. Ωστόσο τα ανταλλάγματα αυτά τα αντιστάθμιζαν, και με το παραπάνω, η οικονομική και διπλωματική ισχύς Ελλήνων και Ε/κ καπιταλιστών. Έτσι εξηγείται και η ρήση του Κληρίδη «να μην χάσουμε το δάσος προς χάριν του δένδρου». Είναι αλήθεια ότι στο σχέδιο Ανάν αναγνωριζόταν η «διακριτή ταυτότητα και ακεραιότητα των δυο πλευρών», Ε/κ και Τ/κ. Η εθνικιστική θέση ότι με αυτόν τον τρόπο το σχέδιο «νομιμοποιεί τη διχοτόμηση» της Κύπρου ήταν εξωφρενικά υποκριτική! Ο εδαφικός διαχωρισμός στην Κύπρο υπάρχει εδώ και σαράντα χρόνια! Τον προκάλεσαν οι Ε/κ καπιταλιστές με τα γεγονότα του 1963-64 και με το καθεστώς apartheid που δημιούργησαν μέχρι το 1974, δεν είναι απλώς αποτέλεσμα της τουρκικής εισβολής. Ακριβώς για να μην παγιωθεί αυτός ο διαχωρισμός, και χαθεί δια παντός το βόρειο κομμάτι της Κύπρου για τους Ε/κ καπιταλιστές, γι' αυτό ακριβώς το λόγο το σχέδιο Ανάν ήταν αποδεκτό από τους Έλληνες καπιταλιστές, τουλάχιστον σαν «διαπραγματευτική βάση». Χρησιμοποιώντας το δε καταλλήλως ευελπιστούσαν να ανακαταλάβουν, «ειρηνικά» αυτή τη φορά, ξανά το βορρά

Το σχέδιο προέβλεπε ότι οι σχέσεις των δυο πλευρών «δεν βασίζονται στην πλειοψηφία και μειοψηφία αλλά στην πολιτική ισότητα». Περιοριζόταν η ελεύθερη διακίνηση κεφαλαίων, προϊόντων και πληθυσμού (υπήρχε μια «μεταβατική περίοδο» που έφτανε στα 9-15 χρόνια).

Αυτές οι διατάξεις ωστόσο, δεν εξασφάλιζαν σε τίποτα ούτε την μελλοντική ούτε την άμεση μετατροπή των Τ/κ σε πολίτες δεύτερης κατηγορίας, σε «εσωτερικούς μετανάστες» για να αποτελέσουν φτηνή εργατική δύναμη του ε/κ κεφαλαίου. Σε ένα ενιαίο, έστω και με δυο «συστατικά κράτη», κυπριακό κράτος το ε/κ κεφάλαιο θα κατακλύσει

---

* Το σχέδιο Ανάν «προέβλεπε» την «αποζημίωση» όσων θα εκδιωχθούν με ένα ποσό περί τα 10.000 ευρώ ανά τετραμελή οικογένεια. Με αυτό το ευτελές ποσό προσπαθούσαν να καλύψουν το έγκλημα του ξεριζωμού δεκάδων χιλιάδων ανθρώπων που για δεκαετίες έχτιζαν την ζωή και το μέλλον τους στην βόρεια Κύπρο.

αναγκαστικά, έστω και σταδιακά, ολόκληρη την Κύπρο. Όπως δήλωσε ο Κ. Μητσοτάκης, εκφράζοντας τις σκέψεις των Ελλήνων και Ε/κ καπιταλιστών:

«Αν το σχέδιο εφαρμοστεί όπως πρέπει, σε δέκα χρόνια ο Ελληνισμός θα είναι κυρίαρχος στη Μεγαλόνησο, αφού έχει τα οικονομικά εχέγγυα προς τούτο».²¹⁸

Ακόμα πιο ωμοί στις διατυπώσεις τους ήταν οι Ε/κ καπιταλιστές:

«Με την ομπρέλα της Ε.Ε. όχι μόνο οι κίνδυνοι και οι δυσκολίες θα απαλύνονται, αλλά και με τον δυναμισμό μας θα καταλάβουμε ειρηνικά και το βόρειο τμήμα».²¹⁹

Προφανώς, το γεγονός αυτό δεν διέφευγε της προσοχής της τ/κ πλευράς, πράγμα που φρόντισε να το υπογραμμίσει ο Ραούφ Ντενκτάς:

«Η αποδοχή του σχεδίου αυτού θα σημαίνει μέσα σε 5-10 χρόνια το τέλος των Τουρκοκυπρίων».²²⁰

Τελικά, παρά τις έντονες διπλωματικές προσπάθειες, το σχέδιο Ανάν ναυάγησε. Στις 10 Μαρτίου 2003 στη Χάγη της Ολλανδίας διεξήχθη πενταμερής διάσκεψη (Ε/κ, Τ/κ, Ελλάδα, Τουρκία, Βρετανία) στην οποία Ε/κ και Τ/κ κλήθηκαν να παραπέμψουν για έγκριση το σχέδιο Ανάν σε χωριστά ταυτόχρονα (σε βορρά και νότο) δημοψηφίσματα στις 30 Μαρτίου. Και οι δυο πλευρές, Ε/κ και Τ/κ, εξέφρασαν «επιφυλάξεις» με αποτέλεσμα τον τερματισμό της «πρωτοβουλίας» Ανάν.

Η κάθε πλευρά επέρριψε τις ευθύνες της αποτυχίας του σχεδίου Ανάν στην αντίπαλη πλευρά. Στην πραγματικότητα Ε/κ και Τ/κ (με την υποστήριξη των αντίστοιχων «μητέρων-πατρίδων») είχαν ξεκαθαρίσει από την αρχή ότι δεν αποδέχονταν το σχέδιο Ανάν «ως έχει». Στην σύσκεψη που πραγματοποιήθηκε στην Αγκυρα στις 6/3/2003 (με τη συμμετοχή των προέδρου Σεζέρ, πρωθυπουργού Γκιουλ, υπουργού εξωτερικών Γιακίς, αρχηγού των τουρκικών ενόπλων δυνάμεων Οζκιοκ και του Ντενκτάς), αποφασίστηκε ότι το «σχέδιο πρέπει να βελ-

τιωθεί σε αρκετά σημεία». Αντίστοιχη θέση είχε η ε/κ και ελληνική πλευρά. Με την υποστήριξη της Αθήνας, ο πρόεδρος της νότιας Κύπρου Τάσσος Παπαδόπουλος δήλωνε ότι το σχέδιο Ανάν θα έπρεπε να «βελτιωθεί» σε έξι θέματα: Ασφάλεια, εδαφικό (η ε/κ πλευρά επέμενε σε επιστροφή της Καρπασίας), «λειτουργικότητα» του νέου κράτους, έποικοι (επιπλέον μείωση του αριθμού τους), κυριαρχία (η ελληνική πλευρά επεδίωκε τον περιορισμό των δικαιωμάτων του «τ/κ συστατικού κράτους») και οικονομία.

Η επίτευξη συμφωνίας με βάση το σχέδιο Ανάν ήταν εξαιρετικά δύσκολη και αυτό για δυο λόγους:

Πρώτον, η κάθε πλευρά παρέμενε προσκολλημένη στους στόχους της, που εκ των πραγμάτων αλληλοαναιρέθηκαν. Η ελληνική και ε/κ πλευρά έβλεπε το σχέδιο σαν την «χρυσή ευκαιρία» για την επιβολή της κυριαρχίας της στον βορρά. Θεωρούσε ότι, από τη στιγμή που επετεύχθη ο στόχος της εισόδου της νότιας Κύπρου στην Ε.Ε., είχε «το πάνω χέρι» και ο στόχος ήταν, ούτως ή άλλως, η επαναδιαπραγμάτευση του σχεδίου Ανάν με βάση το «ευρωπαϊκό κεκτημένο». Άγκυρα και Ντενκτάς προσπαθούσαν να ανατρέψουν αυτά τα σχέδια, εμμένοντας στη θέση για μια Κύπρο όπου το κάθε «συστατικό κράτος» θα ήταν ουσιαστικά ανεξάρτητο, κυρίαρχο στο εσωτερικό του (μια μορφή χαλαρής συνομοσπονδίας).

Δεύτερον και σημαντικότερο. Το σχέδιο Ανάν δημιουργήθηκε πρώτα και κύρια για να εξυπηρετήσει τα σχέδια του ιμπεριαλισμού και όχι «για την ειρήνη στην Κύπρο». Είχε σαν στόχο τον συμβιβασμό (έστω και προσωρινά) των συμφερόντων Ελλάδας – Τουρκίας για να γίνουν, χωρίς προβλήματα «στα μετόπισθεν», οι ιμπεριαλιστικές εξορμήσεις στο Ιράκ και τη μέση Ανατολή. Συνεπώς αναπόφευκτα, για την Ελλάδα και την Τουρκία το Κυπριακό μετατρέπεται «απλά» σε πεδίο ενίσχυσης της θέσης τους στη ιμπεριαλιστική σκακιέρα. Για την Τουρκία, το Κυπριακό είναι ένα επιπλέον «χαρτί» για να διαπραγματευθεί συμφωνία ένταξης στην Ε.Ε. και οικονομικά ανταλλάγματα για την συμμετοχή της στις πολεμικές εξορμήσεις του ιμπεριαλισμού. Από τη στιγμή που η Τουρκία δεν πήρε ημερομηνία έναρξης συνομιλιών για ένταξη στην Ε.Ε. στη Κοπεγχάγη, διατηρώντας «ανοιχτό» το Κυπριακό το χρησιμοποιεί σαν μέσο πίεσης. Για την Ελλάδα αντίστοιχα, το σχέδιο Ανάν ήταν μια ευκαιρία για να εδραιώσει τη θέση της σαν περι-

φερειακή δύναμη και να απλώσει την επιρροή της σε ολόκληρη την Κύπρο. Η τελική του απόρριψη (και το γεγονός ότι ΟΗΕ και Ε.Ε. επέρριψαν την ευθύνη κατά κύριο λόγο στον Ντενκτάς και την Άγκυρα) δίνει στην Αθήνα τη δυνατότητα να συνεχίσει να χρησιμοποιεί το Κυπριακό σαν ένα επιπλέον μέσο πίεσης προς την Άγκυρα στις διαφορές που έχουν οι δυο χώρες. Το τελικό αποτέλεσμα είναι οι ανταγωνισμοί Ελλάδας – Τουρκίας, αντί να μειώνονται, να βαθαίνουν και να οξύνονται μακροπρόθεσμα.

Για τους Ε/κ καπιταλιστές η τύχη του ίδιου του σχεδίου Ανάν δεν είχε και τόση σημασία: έχουν κερδίσει τον οικονομικό πόλεμο με τους Τ/κ, έχουν ενταχθεί στην Ε.Ε., θεωρούν ότι ο χρόνος δουλεύει για αυτούς (λόγω των οικονομικών και κοινωνικών προβλημάτων της Τουρκίας και της βόρειας Κύπρου). Θεωρούν ότι αυτά τα πλεονεκτήματα δεν θα ανατραπούν στο ορατό μέλλον, ενώ ευελπιστούν ότι ένα μελλοντικό σχέδιο για το Κυπριακό θα είναι ακόμα καλύτερο για αυτούς. Λίγο πριν το ναυάγιο της Χάγης, η Ελευθεροτυπία έγραφε ότι ο Δ. Χριστόφιας, γενικός γραμματέας του ΑΚΕΛ (του κόμματος που υποτίθεται ότι είναι το πιο «θερμό» για την «επαναπροσέγγιση με τους Τ/κ») «δεν θα είναι δυστυχής εάν δει την πρωτοβουλία Ανάν να εκφυλίζεται προσδοκώντας σε κάτι καλύτερο στο μέλλον».²²¹

7

Κυπριακό και Αριστερά

Δυστυχώς σε όλη την διάρκεια του «Κυπριακού προβλήματος», οι θέσεις της Αριστεράς απέτυχαν παταγωδώς να χαράξουν μια αυτόνομη ταξική πολιτική σε σχέση με το ζήτημα αυτό. Και όχι μόνο αυτό: μετατράπηκε η Αριστερά σε δεκανίκι των επιδιώξεων τόσο των Ελλήνων όσο και των Ε/κ καπιταλιστών.

Στην αρχική περίοδο, η Αριστερά σε Ελλάδα και Κύπρο, υποστήριξε ολόθερμα την ένωση Ελλάδας – Κύπρου. Στα 1953 η Αυγή έγραφε:

«Με ενθουσιασμόν δέχεται ο ελληνικός Λαός την απόφασι της Κυπριακής Εθναρχίας να θέσει το ζήτημα της Ενώσεως της Μεγαλονήσου με την Ελλάδα».²²²

Δέκα χρόνια αργότερα η ίδια εφημερίδα, επίσης «με ενθουσιασμόν», ήταν υπέρ της «ανεξάρτητης και αδέσμευτης Κύπρου». Με άλλα λόγια η ΕΔΑ υποστήριξε όλες τις στροφές της ελληνικής διπλωματίας σε σχέση με το Κυπριακό.

Χειρότερη ήταν η γραμμή της Αριστεράς στην Κύπρο. Παρά την δολοφονική πολιτική του Μακαρίου και της ΕΟΚΑ απέναντι στο ΑΚΕΛ, αμέσως μετά την ανακήρυξη της ανεξαρτησίας το ΑΚΕΛ επεδίωξε στις πρώτες προεδρικές εκλογές (στις 13/12/1959) να εκλεγεί πρόεδρος ο Μακάριος ομόφωνα με την στήριξη και του ΑΚΕΛ, στη λογική της «εθνικής ενότητας»!²²³ Τελικά η «προσφορά» του ΑΚΕΛ απερρίφθη από τον Μακάριο. Πριν τις εκλογές για τη βουλή τον Ιούλιο 1960, το ΑΚΕΛ υπόγραψε πρωτόκολλο συνεργασίας με το Πατριωτι-

κό Μέτωπο (ένα πρόσκαιρο προεκλογικό σχήμα που στέγαζε την μακαριακή παράταξη) για τον διαμοιρασμό των εδρών και με το οποίο αυτοπεριοριζόταν μόνο σε πέντε έδρες (από τις 35 συνολικά της Βουλής). Οι πέντε αυτές έδρες ήταν πολύ κάτω από το εκλογικό του ποσοστό. Το ΑΚΕΛ πήρε παγκυπρίως 38,1%, ενώ στη Λευκωσία ξεπέρασε το 42%. Και πάλι η υποχωρητικότητα αυτή έγινε στο όνομα της «εθνικής ενότητας», για να μην υπάρχει «εκλογική διαμάχη»!!²²⁴

Το ΑΚΕΛ υποστήριξε την καταπίεση των Τ/κ υποστηρίζοντας τις «13 τροπολογίες του συντάγματος» από τον Μακάριο:

«[...] για να ανοίξει έτσι ο δρόμος προς την ολοκλήρωση της εθνικής ανεξαρτησίας και την αυτοδιάθεση του κυπριακού λαού [...] Η δήλωση του Προέδρου της Κυπριακής Δημοκρατίας τυγχάνει της ομόφωνης έγκρισης του ελληνικού κυπριακού λαού»!!!²²⁵

Στην περίοδο της εθνοκάθαρσης των Τ/κ στα 1963-64, το ΑΚΕΛ δεν βρήκε ούτε ένα λόγο να πει για την εγκληματική δράση του Γιωρκάτζη, του Σαμψών και του Λυσσαρίδη. Αντίθετα:

«Το ΑΚΕΛ χαιρετίζει ανεπιφύλακτα και με ενθουσιασμό την ενότητα που πραγματοποιήθηκε και συγχαίρει όλους ανεξαιρέτα τους πατριώτες, δεξιούς και αριστερούς, που πρωτοστάτησαν ή συνέβαλαν με οποιοδήποτε τρόπο για την πραγματοποίηση αυτής της ενότητας»!!!²²⁶

Φυσιολογικά, με αυτές τις θέσεις, το ΑΚΕΛ επιβράβευσε την πολιτική του Μακαρίου και το 1968 «υποστήριξε ένθερμα και με ενθουσιασμό»(!)²²⁷ την υποψηφιότητα του Μακαρίου για νέα προεδρική θητεία. Με την στήριξη του ΑΚΕΛ ο Μακάριος επανεξελέγη με 95,45% των ψήφων!! Θα πρέπει να υπογραμμιστεί ότι αυτή η πολιτική του ΑΚΕΛ, δεν απέφερε παραχωρήσεις από την πλευρά του Μακαρίου. Στο καθεστώς του ο αντικομμουνισμός λυσσομανούσε. Ο υπουργός των εσωτερικών Πολύκαρπος Γιωρκάτζης, χρησιμοποιώντας παρακρατικές ομάδες, διοργάνωνε βομβιστικές επιθέσεις ενάντια σε στελέχη και γραφεία του ΑΚΕΛ. Το κόμμα βρισκόταν υπό διαρκή παρακολούθηση

ενώ όλα τα μέλη του είχαν φάκελο στην ασφάλεια.²²⁸

Στις βουλευτικές εκλογές του 1970, για άλλη μια φορά, το κόμμα αυτοπεριορίστηκε στις εννέα έδρες για να μην φανεί ότι η Κύπρος «είναι κόκκινη»!!²²⁹ Το Φεβρουάριο 1973 στις προεδρικές εκλογές, επειδή δεν υπήρχε άλλη υποψηφιότητα, ο Μακάριος «ανακηρύχθηκε πρόεδρος για νέα (πενταετή) θητεία».²³⁰

Αυτή η πολιτική, προφανώς συνειδητά, έπαιρνε διαζύγιο με οποιαδήποτε σκέψη για ταξική ανάλυση. Μετά την εισβολή της Τουρκίας το 1974, το ΑΚΕΛ έκλεισε συμφωνίες με τις εργοδοτικές οργανώσεις στην Κύπρο για να μην γίνονται απεργίες, αλλά όλες «οι διαφορές» να λύνονται με «συμφωνίες κυρίων». Επιπλέον το ΑΚΕΛ συμφώνησε στις 18/8/74 στην αναστολή της αργίας της Κυριακής και στην αύξηση του ωραρίου εργασίας. Στις 31/10/74 συμφώνησε στην μείωση των απολαβών όλων των εργαζομένων από 10% έως 25%!! Αν συνυπολογιστεί και η αύξηση της φορολογίας οι μειώσεις στις αμοιβές των μισθωτών κατά την περίοδο 1969-1977 έφτασαν μέχρι και το 40%!²³¹ Στις βουλευτικές εκλογές του 1976 ξανά το ΑΚΕΛ αυτοπεριορίστηκε στις εννέα έδρες, λόγω των «εθνικών κινδύνων» (όσο εκπληκτικό και να ακούγεται, το ΑΚΕΛ κατήλθε σε εκλογές χωρίς να αυτοπεριοριστεί μόλις το 1981, και αναδείχθηκε σε πρώτο κόμμα με 32,77% των ψήφων).²³²

Το ΑΚΕΛ δικαιολόγησε αυτή την πολιτική ως εξής:

«Μερικοί βιάζονται και θέλουν να παραγνωρίσουμε το στάδιο του αγώνα που περνάμε και να το ρίξουμε στον ταξικό αγώνα [...] Αν όμως διαπράτταμε τέτοιο λάθος το αποτέλεσμα δεν θα ήταν η κατάκτηση της εξουσίας από την εργατική τάξη αλλά η κατάκτηση ολόκληρης της Κύπρου από τα Τουρκικά στρατεύματα κατοχής και τους ιμπεριαλιστές».²³³

Το αποτέλεσμα αυτής της λογικής είναι τα τελευταία 28 χρόνια να μην έχει καταγραφεί «ούτε μια απεργία μεγάλης διάρκειας στο νησί».²³⁴

Αλλά εδώ, βρισκόμαστε αντιμέτωποι και με μια απίθανη λαθροχειρία της ρεφορμιστικής Αριστεράς σε Ελλάδα – Κύπρο. Για να δώσει αριστερό «άρωμα» στην πολιτική συνταύτισης με τις επιλογές της άρ-

χουσας τάξης, αλλά και την άρνηση κάθε ταξικής ανάλυσης, προχώρησε στην εξής εξίσωση: Ο «τουρκικός επεκτατισμός» εξισώθηκε με τον «αμερικάνικο ιμπεριαλισμό»! Έτσι η πάλη ενάντια στον «τουρκικό επεκτατισμό» μετατράπηκε σε... «αντιϊμπεριαλισμό»!

Εδώ υπονοείται ότι ο τουρκικός καπιταλισμός είναι πιο πιστό «σκυλάκι» των ιμπεριαλιστών από τον ελληνικό. Βέβαια, το γεγονός είναι ότι ο ελληνικός καπιταλισμός πάντοτε συστρατεύθηκε με τον αμερικανικό ιμπεριαλισμό σε όλες του τις εξορμήσεις. Από τον πόλεμο της Κορέας μέχρι τον πόλεμο κατά της Σερβίας (παρά τις «αντιρρήσεις» της ελληνικής κυβέρνησης, η βάση του Ακτίου ήταν η κύρια βάση εξορμήσεων του ΝΑΤΟ), τον πόλεμο κατά του Ιράκ στα 1991, την εισβολή στο Αφγανιστάν, οι έλληνες καπιταλιστές ήσαν από τους πλέον πιστούς συμμάχους των ΗΠΑ. Επομένως, η συλλογιστική της ρεφορμιστικής Αριστεράς στερείται οποιουδήποτε ουσιαστικού νοήματος.

Επιπλέον ο παραλογισμός αυτής της εξίσωσης γίνεται εξόφθαλμος και από το εξής γεγονός: Η τουρκική άρχουσα τάξη, με το σιγοντάρισμα της τουρκικής ρεφορμιστικής Αριστεράς, ακολουθεί την ίδια ακριβώς συλλογιστική στην δική της προπαγάνδα, μόνο από... την ανάποδη. Τονίζουν ότι «πάντα η Ελλάδα ήταν το χαϊδεμένο παιδί των δυτικών ιμπεριαλιστών» και πάντοτε αυτοί υπέθαλπαν τον «ελληνικό επεκτατισμό»! Και φέρουν ως παράδειγμα την οικονομική εξαθλίωση των Τ/κ, που επήλθε λόγω του οικονομικού αποκλεισμού ο οποίος έγινε κατορθωτός επειδή οι ιμπεριαλιστές υποστήριξαν τις ελληνικές και ε/κ θέσεις.

Αναγκαίο δεκανίκι του δεξιού εθνικισμού είναι ο «αριστερός» εθνικισμός. Η ιδεολογική κυριαρχία μιας άρχουσας τάξης, ολοκληρώνεται όταν μπορεί να πείσει τις υποτελείς τάξεις για τα «δικαία της». Μέρος αυτής της προσπάθειας είναι ότι πάντοτε ο «ξένος αντίπαλος» είναι υποχείριο «σκοτεινών κέντρων». Και πράγματι η βοήθεια που προσφέρει σε αυτό ο αριστερός ρεφορμισμός στην άρχουσα τάξη, είναι ανεκτίμητη.

Με αυτή τη λογική, λοιπόν, το ΑΚΕΛ στήριξε το «απορριπτικό» μέτωπο ολόκληρη σχεδόν την δεκαετία του 1980. Στην δεκαετία του 1990 βρίσκεται στο μπλοκ που εκφράζει την «κοινοτική επαναπροσέγγιση», τη στρατηγική της σταδιακής οικονομικής απορρόφησης

του βορρά. Είναι αλήθεια ότι το ΑΚΕΛ ήταν εναντίον του «Ενιαίου Αμυντικού Δόγματος» και εναντίον της εγκατάστασης των S-300. Ωστόσο παραμένει προσκολλημένο ουσιαστικά στην θέση της «ανεξάρτητης, ενιαίας Κύπρου» (δεν έχει πάρει ποτέ σαφή θέση τι ακριβώς εννοεί με τον όρο «ομοσπονδιακή λύση» για την Κύπρο, εμμένοντας στη θέση για ισχυρή κεντρική κυβέρνηση). Στο σχέδιο Ανάν εμφανίστηκε από την αρχή πιο «σκληρό»(!) και από τον τότε πρόεδρο Κληρίδη απαιτώντας «βελτιώσεις». Η στάση του ΑΚΕΛ συνοψίζεται καλύτερα στο γεγονός ότι στις προεδρικές εκλογές του Φεβρουαρίου 2003, υποστήριξε τον Τάσσο Παπαδόπουλο, πρόεδρος του ΔΗΚΟ, ο οποίος και εξελέγη, κατά κύριο λόγο χάρις στις ψήφους του ΑΚΕΛ, από τον πρώτο γύρο συγκεντρώνοντας το 51,5% των ψήφων. Το ΔΗΚΟ είναι ένα κόμμα που από ακραιφνώς «απορριπτικό» σήμερα εμφανίζεται σαν «μισο-απορριπτικό» - «μισο-υπέρ της κοινοτικής επαναπροσέγγισης»! Ο Παπαδόπουλος παρά την όψιμη μετακίνησή του προς πιο «μετριοπαθείς» θέσεις, εντούτοις παραμένει «απορριπτικός». ²³⁵ Η πολιτική του σταδιοδρομία ήταν πάντοτε συνυφασμένη με την πιο αδιάλλακτη και αντιδραστική στάση απέναντι στους Τ/κ. Την δεκαετία του 1960 ήταν φίλος και στενός συνεργάτης του τουρκοφάγου-φασίστα Π. Γιωρκάτζη ²³⁶.*

Η συνεπής στάση του ΑΚΕΛ, στην υπεράσπιση των συμφερόντων του ε/κ καπιταλισμού, επιβραβεύτηκε με την συμμετοχή τεσσάρων στελεχών του στην κυβέρνηση Παπαδόπουλου.

Η στάση της Αριστεράς σήμερα στην Ελλάδα είναι και πάλι δέσμια των «εθνικών δικαίων». Το ΚΚΕ απέρριπτε το σχέδιο Ανάν στη βά-

---

* Στα 1958, στην κορύφωση των τότε «εθνοτικών» συγκρούσεων, ο Παπαδόπουλος έγραφε ότι η ηγεσία του ΑΚΕΛ «τυφλωμένη από τα περί «διεθνισμού» και «αδελφών Τούρκων» δοξασίας της, κατεπρόδοσε δια μίαν εισέτι φοράν τον αγώνα του λαού μας». (Μακάριος Δρουσιώτης, ΕΟΚΑ Β' και CIA, εκδόσεις Αφάδι, σελ. 50-51). Ο Τάσος Παπαδόπουλος ήταν μέλος του επιτελείου του σχεδίου «Ακρίτας». (Ανδρέα Φάνη, Κυπριακό 1960-1974, σελ. 54).

Σήμερα είναι παντρεμένος με την χείρα του Π. Γιωρκάτζη. Πρόσφατα έχει κατηγορηθεί ότι «ξέπλενε» τα χρήματα που έκλεβε από την πρώην Γιουγκοσλαβία ο Μιλόσεβιτς και τα άλλα μέλη της οικογένειάς του (Ελευθεροτυπία, 30/12/2002).

Τάσος Παπαδόπουλος - Π. Γιωρκάτζης: εκλεκτές φιλίες...

ση, λίγο έως πολύ, του «ξεπουλήματος των εθνικών συμφερόντων». Θεωρούσε το σχέδιο αυτό «Νατοϊκό» γιατί δεν εφαρμόζε τα «ψηφίσματα του ΟΗΕ για ενιαία και ανεξάρτητη Κύπρο». Προφανώς το ΚΚΕ «παραβλέπει» τι είναι ο ΟΗΕ, δεν είναι βέβαια ένας «ουδέτερος μηχανισμός», αλλά ένας μηχανισμός που επανειλημμένα έχει μετατραπεί σε υποχείριο των ιμπεριαλιστών.* Επιπλέον «ενιαία και ανεξάρτητη Κύπρος», σε «τούτον εδώ τον κόσμο», μόνο με έναν τρόπο μπορεί να μεταφραστεί: σε μια Κύπρο κάτω από τον έλεγχο του ε/κ κεφαλαίου και μόνο. Είναι εντελώς υποκριτικό να υποστηρίζεται ότι δεν θα συμβεί αυτό, γιατί δήθεν «θα δοθούν εγγυήσεις» στους Τ/κ. Το παρελθόν σε αυτό το σημείο είναι εξαιρετικά «ομιλητικό»! Καμιά εγγύ-

---

* Βέβαια το ΚΚΕ μπορεί να ισχυριστεί ότι τα ψηφίσματα του ΟΗΕ για την Κύπρο βγήκαν κάτω από την πίεση, της πάλαι ποτέ, ΕΣΣΔ. Ωστόσο το οικονομικό εμπάργκο που έχει επιβάλει το 1994 η Ε.Ε. στην βόρεια Κύπρο μάλλον δεν μπορεί να εξηγηθεί με τον ίδιο τρόπο! Για το Κυπριακό και την ΕΣΣΔ, βλέπε την ενότητα: οι σχέσεις με ΕΣΣΔ.

ηση δεν εξασφάλισε τους Τ/κ και εγκλωβίσθηκαν σε θυλάκους από το 1964 έως το 1974 από τους Ε/κ αστούς. Ποιες θα είναι οι σημερινές εγγυήσεις (και ποιοι οι εγγυητές) που θα αποτρέψουν να επαναληφθεί αυτό το γεγονός; Στην πραγματικότητα, οι πάντες αντιλαμβάνονται ότι δεν μπορούν να υπάρξουν τέτοιες εγγυήσεις, όπως δεν υπήρξαν και στο παρελθόν. Στην Κύπρο υπάρχει εδαφικός διαχωρισμός από το 1964 και αυτό είναι ένα γεγονός που κανείς δεν μπορεί να το παραβλέψει. Η κατάργηση αυτού του διαχωρισμού το μόνο που μπορεί να αποφέρει, στις σημερινές συνθήκες του καπιταλισμού (ακόμα και το ΚΚΕ πρέπει να αναγνωρίζει ότι δεν ζούμε σε εποχή «σοσιαλιστικού παραδείσου», όπου «όλα θα λυθούν»), είναι το Ε/κ κεφάλαιο να απορροφήσει χωρίς αντιστάσεις τον βορρά και να μετατραπουν οι Τ/κ σε πολίτες δεύτερης κατηγορίας.

Η θέση του Συνασπισμού σχεδόν ταυτίζεται με την «εκσυγχρονιστή» προπαγάνδα του ΠΑΣΟΚ, ότι δήθεν η ένταξη της νότιας Κύπρου στην Ε.Ε. οδηγεί προς μια προοπτική λύσης των αντιθέσεων στην Κύπρο. Όμως, όπως είδαμε, η ένταξη της νότιας Κύπρου στην Ε.Ε. ήταν μέρος της στρατηγικής των ελλήνων καπιταλιστών για να εκβιαστεί η τουρκική και τ/κ πλευρά. Με ποιο τρόπο μπορεί η Αριστερά, στηρίζοντας την ένταξη της νότιας Κύπρου στην Ε.Ε., να διαφοροποιηθεί από τις επιλογές των καπιταλιστών;

Υποστηρίζεται ότι από τη στιγμή που η Ε.Ε. «απαιτεί» από την Τουρκία «δημοκρατικές μεταρρυθμίσεις και σεβασμό των δικαιωμάτων των εθνικών μειονοτήτων», αυτό ανοίγει δρόμους προς ειρηνικές διευθετήσεις, τόσο στο Αιγαίο όσο και στην Κύπρο.

Αλλά πράγματι για την Ε.Ε. το ζήτημα είναι η δημοκρατία στην Τουρκία; Η συνολικότερη πολιτική της Ε.Ε., σε δημοκρατικά δικαιώματα και στα «εθνικά ζητήματα», μόνο «την έξωθεν καλή μαρτυρία» δεν της δίνουν.

Η Ε.Ε. συμμετείχε στην σφαγή των εθνοτήτων στην πρώην Γιουγκοσλαβία μαζί με το ΝΑΤΟ. Τα σχέδια που επεξεργάστηκαν για την Βοσνία, την Κροατία και το Μαυροβούνιο, επέφεραν ανταλλαγές πληθυσμών και εγκλεισμό των διαφόρων εθνοτήτων σε καντόνια. Εθνότητες που ζούσαν επί αιώνες δίπλα – δίπλα, βιαίως και αιματηρά, διαχωρίστηκαν σε μικρό χρονικό διάστημα με τις ευλογίες της Ε.Ε., γιατί «ήταν η μόνη ρεαλιστική λύση». Η Βοσνία και το Μαυροβούνιο απο-

τελούν αυτήν την στιγμή προτεκτοράτα του ιμπεριαλισμού (συγγνώμη του ΟΗΕ!). Οι εκλογές και οι τοπικές κυβερνήσεις δεν έχουν κανένα αποφασιστικό λόγο σε αυτά τα κρατίδια, μιας και οι αποφάσεις των εκλεγμένων κυβερνήσεων μπορούν ανά πάσα στιγμή να ανατραπούν από τον διορισμένο «αρμόδιο» επίτροπο του ΟΗΕ.

Στο ίδιο το εσωτερικό της Ε.Ε., παραμένουν άλυτα τόσο «η θρησκευτική διαίρεση» της Βόρειας Ιρλανδίας όσο και το «εθνοτικό πρόβλημα» των Βάσκων στην Ισπανία. Η Ε.Ε. «κλείνει τα μάτια» στην άγρια καταπίεση των καθολικών στη Βόρεια Ιρλανδία με την αιματηρή συνεργασία των Βρετανικών δυνάμεων. Στην Ισπανία οι κυβερνήσεις, αρχικά του Γκονζάλες και μετά του Αθνάρ, δημιούργησαν «τάγματα θανάτου» των μυστικών υπηρεσιών που δολοφονούν Βάσκους αυτονομιστές. Το βασκικό κόμμα έχει θεθεί εκτός νόμου.

Αυτοί είναι οι τρόποι που στην Ε.Ε. «λύνονται» τα προβλήματα.

Η Ε.Ε. αποτελεί ένωση των πιο ισχυρών καπιταλισμών της δυτικής Ευρώπης, με σαφή την κυριαρχία στην κορυφή της των τριών ισχυρότερων (το ονομαζόμενο και «διευθυντήριο της Ε.Ε.»): Γερμανία, Γαλλία, Βρετανία. Είναι σαφώς ένας ιμπεριαλιστικός μηχανισμός που απειλεί, όπως και οι ΗΠΑ, ολόκληρο τον πλανήτη. Οι διαφωνίες της σε σχέση με την επέμβαση στο Ιράκ δεν είναι για φιλειρηνικούς σκοπούς, αλλά το ζητούμενο είναι «η μοιρασιά» των πετρελαίων.

Για τους παραπάνω λόγους η Ε.Ε. δεν έχει καμιά ευαισθησία για τα «δημοκρατικά δικαιώματα» στην Τουρκία. Αν είχε, η Ε.Ε. μπορούσε αποτελεσματικά να πιέσει την Τουρκία για δημοκρατικές αλλαγές. Η τουρκική οικονομία εξαρτάται από τα δάνεια και τις σχέσεις με την Ε.Ε.. Αν το πρόβλημα της Ε.Ε. ήταν η καταπίεση της κουρδικής μειονότητας, τότε δεν θα πούλαγε αφειδώς οπλικά συστήματα στην Τουρκία, τα οποία χρησιμοποιούνται για την αιματηρή καταπίεση των Κούρδων (αλλά και βεβαίως για τις ιμπεριαλιστικές επεμβάσεις στην Μέση Ανατολή).

Το πραγματικό πρόβλημα της Ε.Ε. είναι η οικονομικά «καθυστερημένη Τουρκία με το υπερβολικό κράτος». Οι πιέσεις προς την Τουρκία είναι για την επιτάχυνση της οικονομικής της «προσαρμογής» με αποκρατικοποιήσεις και σκληρά προγράμματα λιτότητας και νεοφιλελευθερισμού. Η Ε.Ε. σε συνθήκες παγκόσμιας οικονομικής ύφεσης δεν προτίθεται να πληρώσει η ίδια την «προσαρμογή» της τουρκικής

οικονομίας, αλλά θα κληθεί να πληρώσει το τίμημα ο τουρκικός λαός. Τα περί «δημοκρατικών ευαισθησιών» είναι σκέτη υποκρισία.*

Όπως όλες οι μέχρι τώρα «ειρηνευτικές» πρωτοβουλίες των ΗΠΑ κατέληξαν όχι απλά σε αδιέξοδο αλλά όξυναν τους ανταγωνισμούς σε Αιγαίο και Κύπρο, έτσι και η παρέμβαση της Ε.Ε. απειλεί να πυροδοτήσει νέες αντιθέσεις. Η Τουρκία απειλεί ότι σε περίπτωση που το παζάρι της με την Ε.Ε. δεν «αποδώσει», θα συνεχίσει την πίεση τόσο στο Αιγαίο όσο και στην Κύπρο. Η ελληνική και ε/κ άρχουσα τάξη απειλεί ότι θα απαντήσει με το ίδιο νόμισμα.

Ήδη στην νότια Κύπρο ένα σημαντικό τμήμα της άρχουσας τάξης θεωρεί ότι με την επίτευξη του στόχου για είσοδο στην Ε.Ε. η νότια Κύπρος δεν πιέζεται ιδιαίτερα για ουσιαστικές παραχωρήσεις προς τους Τ/κ. Η συλλογιστική τους είναι ότι από την στιγμή που η ε/κ άρχουσα τάξη μπήκε στην Ε.Ε. και πλέον η διεθνής της θέση είναι ακόμα περισσότερο κατοχυρωμένη, δεν χρειάζονται παραχωρήσεις που απαιτούν την μεταφορά «οικονομικών πόρων προς τον βορρά»²³⁷. Το «απορριπτικό» μέτωπο στηρίζει μια τέτοια λογική.

Η ένταξη της νότιας Κύπρου στην Ε.Ε., έχει δώσει την δυνατότητα στον νυν πρόεδρο της νότιας Κύπρου Τάσσο Παπαδόπουλο να είναι πιο επιθετικός και απαιτητικός. Από θέση ισχύος ζητούσε «βελτιώσεις» του σχεδίου Ανάν. Σε ενδεχόμενο νέο μελλοντικό σχέδιο «επίλυσης» του Κυπριακού απαιτεί την ανεμπόδιστη κυκλοφορία του ε/κ κε-

---

* Στην Κοπεγχάγη το σημείο αυτό διευκρινίστηκε απόλυτα και σε σχέση με τη διεύρυνση της Ε.Ε. με τα δέκα νέα μέλη της (Κύπρο, Μάλτα, Λετονία, Λιθουανία, Εσθονία, Πολωνία, Ουγγαρία, Τσεχία, Σλοβακία και Σλοβενία). Οι «απαιτήσεις» της Πολωνίας, για την προστασία της αγροτικής της οικονομίας, όχι μόνο θεωρήθηκαν «υπερβολικές», αλλά και εκβιάστηκε να αποδεχθεί τις προτάσεις της Ε.Ε. με την απειλή ότι σε διαφορετική περίπτωση δεν θα γινόταν η Πολωνία μέλος της Ε.Ε. Τα σκληρά πακέτα λιτότητας που αναμένουν αυτές τις χώρες ήδη κινητοποιούν τις λαϊκές τάξεις. Στη Τσεχία, κατά την διάρκεια των συνομιλιών στην Κοπεγχάγη, έγιναν αγροτικές κινητοποιήσεις σε διαμαρτυρία των χαμηλών τιμών για τα αγροτικά προϊόντα. Γίνεται ολοένα και πιο καθαρό ότι ένα μεγάλο τμήμα της Ε.Ε. μετατρέπεται σε περιοχή παροχής φτηνών εργατικών χεριών και ζώνη χαμηλής ανταγωνιστικότητας για τους καπιταλιστές των μεγάλων κρατών της Ε.Ε.. Χαρακτηριστικά, το σύνολο του πλούτου των 10 νέων χωρών-μελών είναι μικρότερο από αυτόν της Ολλανδίας (Ελευθεροτυπία, 16/12/2002).

φαλαίου, με προφανή τον στόχο της (αρχικά) οικονομικής κυριαρχίας των Ε/κ καπιταλιστών στο βορρά. Επιπλέον απαιτεί σε μελλοντική κεντρική κυβέρνηση να ακολουθηθούν πιο «δημοκρατικές διαδικασίες στις εκλογές και τη διακυβέρνηση» - που σε απλή νεοελληνική σημαίνει, ότι με βάση την ε/κ πληθυσμιακή πλειοψηφία επιδιώκεται ο απόλυτος έλεγχος της κεντρικής κυβέρνησης από τους Ε/κ καπιταλιστές. Επιχειρείται ξανά, με άλλα λόγια, να υποβιβαστούν οι Τ/κ από το επίπεδο της εθνότητας στο επίπεδο της απλής μειονότητας.

Η επιθετικότητα των Ε/κ καπιταλιστών γίνεται ολοφάνερη στο θέμα των «εποίκων». Θέτουν το ζήτημα της «αποχωρήσεως τουλάχιστον του ημίσεως» από τους 120.000 «εποίκους» (ένας, λίγο ως πολύ, αυθαίρετος αριθμός) στη λογική της διάσπασης των Τ/κ, για να μπορούν μετά να διαπραγματεύονται από καλύτερες θέσεις. Δεν είναι τυχαίο ότι διαρκώς «ανησυχούν» για τους Τ/κ που έχουν «μεταβληθεί σε μειοψηφία στον βορρά», τονίζοντας «τις βεβαιωμένες αντιθέσεις εποίκων και γηγενών Τ/κ». Το ότι «δέχονται» να παραμείνουν οι μισοί «έποικοι» δεν προμηνύει τίποτα καλό για τους Τ/κ, αντίθετα προμηνύει την προσπάθεια των Ε/κ καπιταλιστών για μελλοντική μετατροπή των Τ/κ σε πολίτες δεύτερης κατηγορίας:

«“Δεν βαριέστε”, αντιλέγουν οι αισιόδοξοι.

“Με αυτούς θα ξαναχτίσουμε ότι έχει γκρεμιστεί. Στην Αμμόχωστο, θα χτίσουμε 10.000 σπίτια και 100 ξενοδοχεία. Και αντί για Αλβανούς, που χρησιμοποιείται στην Ελλάδα, θα βάλουμε τους εποίκους να δουλέψουν!”».²³⁸

Η Αριστερά δεν μπορεί και δεν πρέπει να αποδεχθεί αυτή τη λογική. Και η λύση δεν μπορεί να είναι «μεσοβέζικη» - να παραμείνουν οι μισοί, αλλά με «όλα τα δικαιώματα»- αλλά η ολοκληρωτική άρνηση αυτής της λογικής: να μην φύγει κανείς από την βόρεια Κύπρο. Τους «εποίκους» τους δημιούργησαν οι ίδιοι οι Ε/κ καπιταλιστές, με τον οικονομικό αποκλεισμό που έχουν επιβάλει επί δεκαετίες στον βορρά. Χιλιάδες Τ/κ αναγκάστηκαν από την φτώχεια και την ανεργία, που ο οικονομικός αποκλεισμός επέφερε, να εγκαταλείψουν την Κύπρο. Την θέση τους αναγκαστικά την κάλυψαν (έλλειψη εργατικών χεριών) μετανάστες από την Τουρκία, που προφανώς ανήκουν στα πιο φτωχά και

εξαθλιωμένα στρώματα της τουρκικής κοινωνίας («παρουσιάζουν εξαιρετική ομοιότητα με τη γενικότερη οικονομική μετανάστευση από τον Τρίτο Κόσμο προς τις ανεπτυγμένες χώρες»²³⁹).

Περισσότερο και από αυτό, δεν μπορεί η Αριστερά να συναινέσει σε μια πολιτική που έρχεται σε ευθεία ρήξη με τις παραδόσεις της σε θέματα αντιμετώπισης των μεταναστών. Πάντοτε η Αριστερά υποστήριζε όχι μόνο ισοτιμία δικαιωμάτων για τους μετανάστες, αλλά με αγώνες υποστήριζε ότι οι μετανάστες δεν μπορεί να απελαύνονται σύμφωνα με τις θελήσεις των καπιταλιστών (όποτε τους χρειάζονται «τους κρατούν» όποτε έχουν «οικονομικές δυσκολίες» τους διώχνουν- πολύ περισσότερο που οι Ε/κ καπιταλιστές μόνο οικονομικές δυσκολίες δεν έχουν). Αυτή η πολιτική δεν πηγάζει από μια αφηρημένη λογική αλληλεγγύης, αλλά είναι όρος για την διατήρηση της ενότητας του εργατικού κινήματος.

Πολύ περισσότερο που το θέμα των μεταναστών του βορρά συνδέεται με την πάλη ενάντια στον εθνικισμό των καπιταλιστών. Η εκδίωξη τόσων πολλών δεκάδων χιλιάδων μεταναστών, αποτελεί βόμβα στα θεμέλια κάθε «κοινοτικής επαναπροσέγγισης» με τους όρους, όχι βέβαια του Παπαδόπουλου, αλλά του εργατικού κινήματος. Για να μπορέσει πραγματικά να χτιστεί η πολυπόθητη ενότητα Ε/κ και Τ/κ εργαζομένων, η ελληνική Αριστερά πρέπει να αποδείξει ότι το κίνημα έρχεται σε ουσιαστική ρήξη με τις επιλογές της άρχουσας τάξης που επιδιώκει την πολυδιάσπαση των Τ/κ. Γι' αυτό το λόγο, το θέμα των μεταναστών αποτελεί ένα κρίσιμο τεστ για την Αριστερά, στο κατά πόσο μπορεί αποτελεσματικά να παρέμβει στις σημερινές εξελίξεις στο Κυπριακό σε ρήξη με τη στρατηγική των καπιταλιστών.

Τουρκοκύπριοι και Τουρκική Δημοκρατία της Βόρειας Κύπρου

Η πολιτική στάση προς τους μετανάστες αποκτά ακόμα μεγαλύτερη σημασία και λόγω των εξελίξεων στην βόρεια Κύπρο. Βρισκόμαστε μάρτυρες ενός μαζικού κινήματος στο βορρά που συγκρούεται με τις επιλογές των Τ/κ καπιταλιστών. Κόμματα, συνδικάτα, αριστερές οργανώσεις και Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (όλα μαζί αριθμούν 41 οργανώσεις) έχουν δημιουργήσει την πλατφόρμα «Αυτή η χώρα είναι

δική μας».²⁴⁰ Το κίνημα αυτό έχει γιγαντωθεί σε τέτοιο σημείο ώστε να απαιτεί την παραίτηση του Ρ. Ντενκτάς και τον εκδημοκρατισμό της Δημοκρατίας της Βόρειας Κύπρου. Συγκρούεται με το πολιτικό κατεστημένο της Άγκυρας, και επιδιώκει μια πραγματική επαναπροσέγγιση Ε/κ και Τ/κ, αλλά στη βάση της πραγματικής ισοτιμίας.

Είναι εξαιρετικά αποκαλυπτικός ο τρόπος που αυτό το κίνημα αντιμετωπίζεται από τα ελληνικά ΜΜΕ και την ε/κ άρχουσα τάξη. Το εμφανίζουν σαν απόδειξη της «χρεοκοπίας του καθεστώτος Ντενκτάς», ενώ ταυτόχρονα φαντασιώνουν σενάρια «Ανατολικής Γερμανίας»: Η φτώχεια που μαστίζει τους Τ/κ εργαζόμενους θα τους οδηγήσει να ρίξουν το καθεστώς Ντενκτάς και θα σπάσουν οι ίδιοι το «τείχος της πράσινης γραμμής», εκλιπαρώντας την ένωση με την ε/κ Κύπρο. Αν αυτό είναι ένα εμφανώς ευφάνταστο σενάριο, οι πιο «ρεαλιστές» υποβαθμίζουν τη σημασία του κινήματος γιατί είναι «από τα κάτω», γίνεται με όρους κινήματος και αυτό δεν αρέσει. Αφ' ενός δεν μπορεί να ελεγχθεί εύκολα, και αφ' εταίρου μπορεί να αποτελέσει «κακό παράδειγμα» και για τους Ε/κ εργαζόμενους. Οι «ρεαλιστές» εκτιμούν ότι το κίνημα αυτό «απλά» ενδυναμώνει την διαπραγματευτική ισχύ της ε/κ πλευράς.

Εδώ και πολλά χρόνια δυναμώνει διαρκώς το κίνημα αμφισβήτησης του Ντενκτάς στο βορρά. Ο προφανής λόγος είναι η φτώχεια που μαστίζει τον βορρά (λόγω του οικονομικού μπουκοτάζ των Ε/κ καπιταλιστών και της Ε.Ε., για να μην ξεχνιόμαστε!) που επιδεινώθηκε με την οικονομική κρίση στην Τουρκία. Ο συνδυασμός του οικονομικού αδιεξόδου με την προοπτική ένταξης στην Ε.Ε. (και τις αυταπάτες που αυτή συνεπάγεται) μαζικοποίησαν παραπέρα το κίνημα στο βορρά.

Το καθεστώς στη βόρεια Κύπρο είναι εντελώς αντιδημοκρατικό ενώ στις εκλογές γίνεται νοθεία. Ο κρατικός μηχανισμός της Τουρκικής Δημοκρατίας της Βόρειας Κύπρου οικοδομήθηκε με την άμεση συνεργασία της τ/κ ακροδεξιάς. Το τίμημα της «νικηφόρας εθνικοφοροσύνης»²⁴¹, όπως παντού, είναι ένα βαθύτατα διεφθαρμένο καθεστώς, που αντλεί τη νομιμοποίησή του από την διαρκή υπενθύμιση των σφαγών του 1963-64 και του εγκλεισμού των Τ/κ σε θυλάκους μέχρι το 1974. Σήμερα προβάλλει, για να διατηρήσει την νομιμοποίησή του, και την πολιτική των Ε/κ καπιταλιστών που επιθυμούν να καταπιούν ξανά την βόρεια Κύπρο «ειρηνικά».

Στην βόρεια Κύπρο επί δεκαετίες κυριαρχεί ο Ντενκτάς με το κόμ-

μα που ίδρυσε στα 1975, Κόμμα Εθνικής Ενότητας (UBP). Στήριγμά του είναι η Δεξιά συνολικά, που σήμερα εκφράζεται από το UBP με ηγέτη πλέον τον Ντερβίς Έρογλου, με 40% στις εκλογές του 1998, και το κόμμα του γιου του Ντενκτάς, Σερντάρ Ντενκτάς, το Δημοκρατικό Κόμμα (DP), με 22,5% των ψήφων²⁴². Τα δεξιά κόμματα υποστήριξαν την λύση μιας χαλαρής συνομοσπονδίας (δυο κυρίαρχα, ξεχωριστά κράτη, που έχουν χαλαρούς δεσμούς) για την Κύπρο και, αν δεν γινόταν αυτό, «απειλούσαν» με ένωση με την Τουρκία. Μετά τις λαϊκές κινητοποιήσεις στο βορρά εμφανίζουν ρήγματα στις γραμμές τους: ένα τμήμα τους προβάλλει ότι είναι υπέρ μιας χαλαρής ομόσπονδης Κύπρου με αντάλλαγμα την ένταξη στην Ε.Ε., την οποία ωστόσο συνδέουν με ένταξη και της Τουρκίας για να αντισταθμίζονται Ελλάδα – νότια Κύπρος).

Ωστόσο η Αριστερά είχε πάντα βαθιές ρίζες στους Τ/κ (όπως αντίστοιχα η Αριστερά στους Ε/κ). Τα δυο αριστερά κόμματα, το Κοινοτικό Κόμμα Ελευθερίας (TKP) και το Ρεπουμπλικανικό Τουρκικό Κόμμα (CTP) υποστηρίζουν μια ομοσπονδιακή λύση για την Κύπρο στη βάση της ισοτιμίας των δυο κοινοτήτων, και είναι διατεθειμένα να μπουν σε ουσιαστικές διαπραγματεύσεις με την ε/κ πλευρά. Υποστηρίζουν επιπλέον την προοπτική ένταξης στην Ε.Ε. αποσυνδέοντάς τη (σε αντίθεση με τα δεξιά κόμματα) με την ένταξη της Τουρκίας στην Ε.Ε. (αυτός είναι ένας από τους κύριους λόγους αντιπαράθεσης με την Αγκυρα). Οι ψήφοι που παίρνουν τα δυο αυτά αριστερά κόμματα κυμαίνονται από 30-40%.²⁴³ Το πόσο προπαγανδιστικά προβάλλεται η διαμάχη «εποίκων – γηγενών Τ/κ» από την ελληνική πλευρά, φαίνεται χαρακτηριστικά και από το γεγονός ότι στις εκλογές το 1990, TKP και CTP συνασπίστηκαν με το «κόμμα των εποίκων» ενάντια στον Ντενκτάς αποσπώντας το 44,4% έναντι 55,5% του Ντενκτάς.²⁴⁴

Στη βόρεια Κύπρο υπάρχει μεγάλη παράδοση μαχητικού συνδικαλισμού. Ένα από τα πιο μαχητικά και αριστερά συνδικάτα, το Συνδικάτο Τούρκων Δασκάλων Κύπρου (KTOS) ιδρύθηκε το 1968. Είναι γνωστό για την μαχητικότητά του τόσο σε οικονομικά αιτήματα όσο και σε πολιτικούς αγώνες που αφορούν τον εκδημοκρατισμό της βόρειας Κύπρου και την πάλη για ειρήνη στην Κύπρο μέσω της επαναπροσέγγισης των Ε/κ και Τ/κ εργαζομένων.

Με την πάροδο του χρόνου ο συνδικαλισμός άνηθε στο βόρειο

τμήμα της Κύπρου. Το 1974 δημιουργήθηκε η συνδικαλιστική ομοσπονδία Turk-sen και στα 1976 ιδρύθηκε η Ομοσπονδία Επαναστατικών Συνδικάτων (Dev-Is). Αριστερά είναι επίσης το συνδικάτο δημοσίων υπαλλήλων KTMAS και το συνδικάτο των γιατρών TIP-IS.²⁴⁵

Το 1986 έγιναν μαζικές εργατικές διαδηλώσεις ενάντια στο νεοφιλελεύθερο πακέτο οικονομικών μέτρων που επιβλήθηκε στην βόρεια Κύπρο από την τότε κυβέρνηση της Τουρκίας υπό τον Οζάλ. Στις διαδηλώσεις που έγιναν κυριάρχησαν συνθήματα κατά της «οικονομικής προσάρτησης στην Τουρκία» της Δημοκρατίας της Βόρειας Κύπρου.²⁴⁶

Το κίνημα θα αποκτήσει μαζικότητα και αυτοπεποίθηση και το 1990 οργανώνεται μπιόκοτάζ της Βουλής της βόρειας Κύπρου από την αντιπολίτευση με την υποστήριξη των συνδικάτων.

Το κίνημα λοιπόν στο βόρειο τμήμα της Κύπρου είχε ήδη πίσω του μια μεγάλη παράδοση αγώνων, όταν από το 2000 άρχισε να κινείται μαχητικά ενάντια στο καθεστώς του Ντενκτάς με κύριο πλέον αίτημα την παραίτησή του και τον εκδημοκρατισμό, αντιμετωπίζοντας τον κατασταλτικό μηχανισμό του καθεστώτος και τους παρακρατικούς τραμπούκους του. Οι κατηγορίες που αντιμετωπίζουν οι Τ/κ αγωνιστές της Αριστεράς είναι της «προδοσίας» και ότι είναι «πράκτορες των Ελλήνων».²⁴⁷

Ωστόσο η Αριστερά στο βορρά θεωρεί, εκτός του Ντενκτάς, σαν το μεγαλύτερο της πρόβλημα τη στάση της ε/κ κυβέρνησης, αλλά και του ΑΚΕΛ. Θεωρούν ότι με την στάση που κράτησε το ΑΚΕΛ τα τελευταία χρόνια στην νότια Κύπρο, δεν βοηθάει καθόλου την επαναπροσέγγιση με όρους κινήματος, και δίνει «πόντους» στον Ντενκτάς και την Δεξιά.²⁴⁸

Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση των «εποίκων». Ο Ντενκτάς επιδιώκοντας την διάσπαση των Τ/κ εργαζομένων, εμφανίζεται «προστάτης» των «εποίκων». Πράγματι, ένα σημαντικό τμήμα τους αποτελεί εκλογική πελατεία για τον Ντενκτάς. Αλλά αυτό συμβαίνει γιατί είναι «παράνομοι» και γνωρίζουν ότι οι Ε/κ επιζητούν την απέλασή τους. Έτσι κυριολεκτικά οι Ε/κ καπιταλιστές τους σπρώχνουν στην αγκαλιά του Ντενκτάς. Οι συνδυασμένες ενέργειες Ε/κ καπιταλιστών και Ντενκτάς, έχουν κατορθώσει να δημιουργήσουν σύγχυση στις γραμμές του κινήματος στο βορρά. Ωστόσο ένα σημαντικό τμήμα του

κινήματος, ιδιαίτερα οι συνδικαλιστές, έχει αρκετά καθαρή θέση στο ζήτημα. Επειδή είναι μετανάστες «για λόγους αρχής, δεν μπορούμε να είμαστε εχθρικοί απέναντι σε αυτούς τους ανθρώπους»,²⁴⁹ δηλώνουν οι συνδικαλιστές του ΚΤΟΣ. Ο Αλή Γκουλέ, πρόεδρος της Dev-Is περιγράφει:

«Αρκετά μεγάλο μέρος τους βρίσκονται στην Κύπρο εδώ και 25 χρόνια. Έχουν κάνει παιδιά στην Κύπρο. Αυτοί οι άνθρωποι θα έπρεπε να έχουν επίσης δικαιώματα. Μερικοί/ες παντρεύτηκαν Τουρκοκύπριους/ες. Κάποια από τα παιδιά τους έχουν γεννηθεί στην Κύπρο και φέρουν την κυπριακή παράδοση. Βεβαίως, υπάρχουν και αρκετοί έποικοι χωρίς άδεια παραμονής που τους εκμεταλλεύονται ως φθινό εργατικό δυναμικό. Επίσης, υπάρχουν και μερικοί που έχουν έλθει στην Κύπρο τα τελευταία 10 χρόνια με διαφορετικές ελπίδες ο καθένας. Είναι εξαιρετικά δύσκολο να κατηγοριοποιήσεις όλους αυτούς σαν να ήταν ένα ίδιο πράγμα».²⁵⁰

Η τ/κ Αριστερά επιδιώκει επιπλέον, κοινούς αγώνες με την ε/κ Αριστερά ώστε σε μελλοντικό νέο κράτος στην Κύπρο, οι Τ/κ εργαζόμενοι να μην μετατραπούν σε πολίτες δεύτερης κατηγορίας. Ο Αλή Γκουλέ προτείνει πάλι για «ένα ενιαίο σύστημα απασχόλησης και εργασιακών σχέσεων. Ενιαίο σύστημα κοινωνικής ασφάλισης. Ενιαία στάνταρτς μισθών και αποδοχών».²⁵¹

Η τ/κ Αριστερά έχει αποδείξει, στην πράξη, ότι συγκρούεται με τους Τ/κ καπιταλιστές και τις «εθνικές» τους επιδιώξεις. Ακόμα σημαντικότερο, έχει βρεθεί σε μετωπική σύγκρουση με την Άγκυρα και τη χρησιμοποίηση του Κυπριακού από αυτήν στους ανταγωνισμούς με τους Έλληνες καπιταλιστές. Δυστυχώς, από την πλευρά της ελληνικής και ε/κ Αριστεράς δεν ισχύουν αντίστοιχες πρακτικές. Αυτό που εναγώνια πλέον επιζητά η μαχητική τ/κ Αριστερά, είναι μια ε/κ Αριστερά που να έχει ξεπεράσει τις αγκυλώσεις των «εθνικών δικαίων». Μια μάχιμη Αριστερά θα έχει την στρατηγική που περιγράφει ο γενικός γραμματέας του συνδικάτου των δασκάλων, Βαρόλ Ερτούγ:

«Δεν εμπιστευόμαστε τους ηγέτες μας, Τ/κ και Ε/κ. Θεω-

ρούμε πως όλοι τους είναι υπηρέτες του εθνικισμού και του ιμπεριαλισμού στη χώρα μας. Δικό μας αίτημα είναι να ανοίξουν οι πύλες για τον απλό κυπριακό λαό, έτσι ώστε να μπορέσουμε να γνωριστούμε μεταξύ μας και να βρούμε μόνοι μας μια λύση. Οι απλοί άνθρωποι, αυτοί μόνο μπορούν να επιβάλουν την πραγματική ειρήνη στην Κύπρο, αν τους δοθεί η ευκαιρία να αναπτύξουν μεταξύ τους μια καλή σχέση».²⁵²

Στροφή στον διεθνισμό

Η Αριστερά θα πρέπει να πάρει ξεκάθαρη θέση στο σχέδιο Ανάν. Παρ' ότι το σχέδιο Ανάν τελικά κατέρρευσε, το οποίο μελλοντικό σχέδιο «επίλυσης» του Κυπριακού από τον ΟΗΕ θα αποτελεί κάποιας μορφής παραλλαγή του. Η απόρριψη του σχεδίου αυτού δεν μπορεί να γίνει στη βάση των «εθνικών συμφερόντων», ούτε του υποκριτικού «αντιϊμπεριαλισμού».

Η Αριστερά πρέπει να διακηρύξει ξεκάθαρα το αυτονόητο (και ομολογημένο από τους ίδιους τους καπιταλιστές): ότι Έλληνες και Ε/κ καπιταλιστές σκόπευαν να χρησιμοποιήσουν το σχέδιο Ανάν για την αποκατάσταση (μακροπρόθεσμα) της κυριαρχίας τους σε ολόκληρο το νησί. Ότι η Αριστερά θα παλέψει για να μην γίνει το σχέδιο Ανάν (και οι μελλοντικές παραλλαγές του), ο «δούρειος ίππος» των καπιταλιστικών επιδιώξεων. Μια τέτοια διακήρυξη θα εμπεδώσει το αναγκαίο κλίμα εμπιστοσύνης μεταξύ Ε/κ και Τ/κ εργαζομένων.

Είναι βέβαιο ότι το σχέδιο Ανάν έκφρασε, όπως έχουμε ήδη αναλύσει, την ανάγκη των ιμπεριαλιστών να εξασφαλίσουν «τα νώτα τους» για τις επεμβάσεις τους στην περιοχή της Μέσης Ανατολής. Επιπλέον το σχέδιο επέβαλε στην Κύπρο μια κατάσταση «ασταθούς ισορροπίας», εμπλέκοντας ξανά σαν «εγγυήτριες δυνάμεις» Ελλάδα – Τουρκία – Βρετανία! Καμιά από τις χώρες αυτές δεν έχει καλή προϊστορία (το αντίθετο μάλιστα!) σε θέματα «εθνοτικών διαφορών». Επιπρόσθετα, οι γενικότερες ελληνοτουρκικές διαφορές σίγουρα θα μεταφέρονταν, για άλλη μια φορά, άμεσα στο έδαφος της Κύπρου. Οι δυο χώρες θα έβρισκαν «πεδίο λαμπρό» ανάπτυξης των αντιθέσεων τους σε ζητήματα που θα αφορούσαν την «σωστή» ερμηνεία και εφαρμογή των συμφωνιών για την Κύπρο.

Εκτός από τα παραπάνω, το σχέδιο προέβλεπε ότι «εμπειρογνώμονες – επίτροποι» με την έγκριση του ΟΗΕ θα επέβλεπαν την πιστή εφαρμογή των συμφωνιών*. Αυτό εγκυμονούσε τον κίνδυνο σε κάθε όξυνση των αντιθέσεων μέσα στον ίδιο τον ΟΗΕ την αναμόχλευση, από ανταγωνιζόμενες «μεγάλες δυνάμεις», των αντιθέσεων στην Κύπρο.

Γι' όλους αυτούς τους λόγους το σχέδιο Ανάν δεν μπορεί να αποτελέσει την πραγματική βάση για μια μακροχρόνια και βιώσιμη λύση του Κυπριακού προβλήματος.

Σε αντιπαράθεση με τα σχέδια «επίλυσης του Κυπριακού» από τους καπιταλιστές, η Αριστερά θα πρέπει να έχει να αντιπροτείνει μια άλλη διέξοδο. Αυτή η διέξοδος δεν μπορεί παρά να έχει δύο βασικές προϋποθέσεις: πρώτο, ότι το δημοκρατικό δικαίωμα να αποφασίζουν οι τουρκοκύπριοι για τον εαυτό τους ή αλλιώς το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης είναι ζωτικής σημασίας για την ισοτιμία των δύο εθνοτήτων στο νησί. Δεν μπορεί να υπάρξει εξ άλλου καμιά αριστερά, που σέβεται την ιστορία της, που αναγνωρίζει εθνικά προνόμια και διακρίσεις σε βάρος εθνικών μειονοτήτων. Δεύτερο: η Αριστερά θα πρέπει να κινηθεί στο δρόμο που έχουν χαράξει οι Τ/κ αγωνιστές – την προώθηση της ενότητας Ε/κ και Τ/κ εργαζομένων και την κοινή δράση με κοινές μαζικές κινητοποιήσεις. Ακριβώς επειδή η ενότητα αυτή δεν μπορεί να επιτευχθεί σε «εθνική βάση», μπορεί μόνο να επιτευχθεί στη βάση της ταξικής ενότητας, την έμφαση των ιδιαίτερων συμφερόντων των εργαζομένων που βρίσκονται σε απόλυτη ρήξη με τα συμφέροντα των καπιταλιστών.

Αυτή η πολιτική θα βρει την πλατιά υποστήριξη των εργαζομένων σε Ελλάδα – νότια Κύπρο. Ο ελληνικός λαός βρίσκεται (από τα μέσα της δεκαετίας του 1980!) υπό διαρκή σκληρά προγράμματα λιτότητας, με συνεχή μείωση των πραγματικών μισθών. Την ίδια ώρα που οι Έλληνες εργαζόμενοι δοκιμάζονται καθημερινά να καλύψουν ακόμα και

---

* Την επιτήρηση της εφαρμογής των συμφωνιών που προέβλεπε το σχέδιο Ανάν, θα αναλάμβανε «μια Επιτροπή Παρακολούθησης» υπό την προεδρία του ΟΗΕ. Το Ανώτατο Δικαστήριο, «που θα προασπίζει το Σύνταγμα», θα αποτελείτο από εννέα δικαστές, τρεις από κάθε «συστατικό κράτος», και τρεις μη Κύπριους διορισμένους από τον ΟΗΕ.

τις στοιχειώδεις τους ανάγκες, εκατοντάδες δισ. ευρώ πετιούνται κυριολεκτικά στον αέρα στην κούρσα των στρατιωτικών εξοπλισμών με την Τουρκία. Σήμερα η Ελλάδα και η Τουρκία έχουν περισσότερα τανκς στην κατοχή τους από όσα η Βρετανία, η Γαλλία, η Γερμανία, και η Ιταλία μαζί!! Αφιερώνουν το 4,7% (Ελλάδα) και το 3,8% (Τουρκία) του ΑΕΠ σε εξοπλισμούς (ο μέσος όρος των χωρών του NATO είναι 2,2%).²⁵³

Η ίδια η ελληνική κυβέρνηση αντιλαμβάνεται ότι οι «εθνικές επιτυχίες» δεν μεταφραζόταν άμεσα και σε «εσωτερική» επιτυχία. Οι δημοσκοπήσεις (επίμονα) αποδεικνύουν ότι για τον ελληνικό λαό άλλα είναι τα κρίσιμα θέματα: Οικονομική ανάπτυξη (31,1%), καταπολέμηση της ανεργίας (28,4%), βελτίωση της υγείας (13,2%), βελτίωση της παιδείας (7,2%), αντιμετώπιση των αγροτικών προβλημάτων (7,1%) και μόλις 3,7% η επίλυση του Κυπριακού.²⁵⁴

Το ίδιο συμβαίνει και με τους εργαζόμενους της νότιας Κύπρου με τις διαρκείς εισφορές για «τις ανάγκες της Εθνοφρουράς». Μόνο η ταξική ενότητα Ε/κ – Τ/κ εργαζομένων μπορεί να απαλείψει επιτέλους τον «βραχνά» ενός ελληνοτουρκικού πολέμου που τόσο συχνά επικρέμεται από πάνω τους (μην ξεχνάμε, τα γεγονότα στα Ίμια έγιναν μόλις το 1996!)*.

Χρειαζόμαστε, με άλλα λόγια, μια Αριστερά που αναγνωρίζει ότι το πρόβλημα στην Κύπρο το δημιούργησαν για τα ταξικά τους συμφέροντα, Έλληνες, Ε/κ, Τούρκοι και Τ/κ καπιταλιστές. Γι' αυτό ακριβώς το λόγο και οι μόνοι που μπορούν πραγματικά να το λύσουν είναι οι εργαζόμενοι σε Ελλάδα, Κύπρο, Τουρκία με ταξικούς αγώνες. Παλεύοντας για πραγματικές αυξήσεις να παλέψουν ταυτόχρονα και ενάντια στους εξοπλισμούς που ακριβώς περικόβουν τα μεροκάματα και τις

---

* Οι ελληνικές και ε/κ εφημερίδες υπογράμμιζαν μετά την Κοπεγχάγη, ότι δήθεν με την είσοδο της η νότια Κύπρος στην Ε.Ε. απαλλάσσεται από το φόβο μιας τουρκικής επέμβασης, γιατί πλέον η νότια Κύπρος γίνεται έδαφος της Ε.Ε.. Το παρελθόν είναι καλός οδηγός για τον έλεγχο τέτοιων υποθέσεων. Η πολιτική του Μακαρίου, της καταπίεσης της τ/κ μειονότητας, στήριζόταν σε μεγάλο βαθμό στην υπόθεση ότι οι ΗΠΑ και η Βρετανία δεν θα επέτρεπαν ποτέ μια τουρκική επέμβαση, για να μην γίνει ελληνοτουρκικός πόλεμος και καταρρεύσει η νοτιοανατολική πτέρυγα του NATO. Το 1974 η

κοινωνικές δαπάνες. Παλεύοντας ενάντια στα εθνικά μίση, παλεύουμε ταυτόχρονα ενάντια στον πόλεμο που προετοιμάζουν οι καπιταλιστικοί ανταγωνισμοί και στον οποίο, αν ξεσπάσει, οι εργαζόμενοι θα κληθούν να πληρώσουν με το αίμα τους τα καπιταλιστικά συμφέροντα.

βεβαιότητα αυτή κατέρρευσε. Σήμερα η Τουρκία είναι συνδεδεμένο μέλος με την Ε.Ε., και ενδεχομένως, σε λίγο να είναι σε διαδικασία ένταξης. Επιπλέον το σχέδιο Ανάν προβλέπει ότι η Τουρκία είναι εγγυήτρια δύναμη. Μια ενδεχόμενη μελλοντική επέμβαση δεν θα είναι ακριβώς «επέμβαση ξένης χώρας» στην Ε.Ε.. Βεβαιότατα, το ίδιο ισχύει, αλλά αντίστροφα, και για τους Τ/κ – ο φόβος μιας ελληνικής επέμβασης αν οι συνθήκες το επιτρέψουν...

Βιβλιογραφία

- Το Κυπριακό και τα διεθνιστικά καθήκοντα των ελλήνων επαναστατών**, Εκδόσεις Εργατική Δημοκρατία, 1989.
- Γιάννης Μηλιός και Τάσος Κυπριανίδης, Το Κυπριακό μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο η ελληνική και ελληνοκυπριακή στρατηγική**, Θέσεις, τεύχη 25, 26, 28, 29, 31.
- Θανάση Τσεκούρα, Σημειώσεις για τους ταξικούς αγώνες στην Κύπρο**, Θέσεις, τεύχη 7, 10.
- Νιαζί Κιζιλγιουρεκ, Κύπρος: Το Αδιέξοδο των Εθνικισμών**, εκδόσεις Μαύρη Λίστα, 1999.
- Αλέξης Ηρακλείδης, Κυπριακό: Σύγκρουση και Επίλυση**, εκδόσεις Ι. Σιδέρης, 2002.
- Αλέξης Ηρακλείδης, Η Ελλάδα και ο «εξ ανατολών κίνδυνος»**, εκδόσεις Πόλις, 2001.
- Καίσαρ Β. Μαυράτσας, Όψεις του ελληνικού εθνικισμού στην Κύπρο**, εκδόσεις Κατάρτι, 1998.
- Ν. Κρανιδιώτης, Δύσκολα χρόνια. Κύπρος 1950-1960**», 1981, εκδόσεις Εστία.
- Ν. Κρανιδιώτη, Ανοχύρωτη Πολιτεία, Κύπρος 1960 – 1974**, εκδόσεις Εστία, τόμος Α' και Β', Μάιος 2000.
- Ν. Κρανιδιώτη, Οι διεθνείς διαστάσεις του Κυπριακού**, εκδόσεις Θεμέλιο, 1983.
- Γιάννος Ν. Κρανιδιώτης, Το κυπριακό πρόβλημα 1960-1974**, εκδόσεις Θεμέλιο, 1984.
- Σωτήρης Ριζάς, Ένωση διχοτόμηση ανεξαρτησία**, εκδόσεις βιβλίοραμα, 2000.
- Σωτήρης Ριζάς, Οι Ηνωμένες Πολιτείες, η δικτατορία των συνταγματαρχών και το Κυπριακό ζήτημα 1967-1974**, εκδόσεις Πατάκη, 2002.
- Ανδρέα Φάνη, Κυπριακό 1960 – 1974**, τόμοι δυο, Λευκωσία 1999.
- Arnold Sherman, Κύπρος το μαρτυρικό νησί**, Εκδόσεις Ινδίκτος, 1999.
- Παύλος Ν. Τζερμιάς, Ιστορία της Κυπριακής Δημοκρατίας**, εκδό-

σεις Limbo, 1998, τόμοι δυο.

Σούλα Ζαβού, Τα πολιτικά κόμματα της Κύπρου στον 20^ο αιώνα, εκδόσεις Καστανιώτη, 2002.

Η Ελλάδα και το Ευρωπαϊκό μέλλον της Τουρκίας, συλλογή κειμένων, εκδόσεις Ι. Σιδέρης, 2001.

Οι Ελληνοτουρκικές σχέσεις, συλλογή κειμένων, εκδόσεις Γνώση, 1991.

Θεόδωρος Κουλουμπής, Κυπριακό, λάθη, διδάγματα και προοπτικές, εκδόσεις Ι. Σιδέρης, 1996.

Ρόμπερτ Χόλλαντ, Η Βρετανία και ο Κυπριακός αγώνας, 1954-1959, εκδόσεις Ποταμός, 2001.

Νίκου Ψυρούκη, Ιστορία της σύγχρονης Ελλάδας (1940 – 1967) εκδόσεις Επικαιρότητα, δυο τόμοι, Αθήνα 1983.

Τάσος Βουρνάς, Ιστορία της σύγχρονης Ελλάδας, Εκδόσεις Αφων Τολίδη.

Μακάριος Δρουσιώτης, ΕΟΚΑ η σκοτεινή όψη, εκδόσεις Στάχυ, 2000.

Μακαρίου Δρουσιώτη, Από το Εθνικό Μέτωπο στην ΕΟΚΑ Β', Λευκωσία 1994.

Μακάριος Δρουσιώτης, 1974 Το άγνωστο παρασκήνιο της τουρκικής εισβολής, εκδόσεις Αλφάδι, Λευκωσία 2002.

Μακάριος Δρουσιώτης, ΕΟΚΑ Β & CIA, εκδόσεις Καρδαμิตσα, Αθήνα 1993.

Σπύρου Λιναρδάτου, Από τον εμφύλιο στη χούντα, εκδόσεις Παπαζήση, τόμοι πέντε, Α', Β', Γ', Δ', Ε'.

Δημήτρη Κιτσική, Ιστορία του Ελληνοτουρκικού χώρου 1928-1973, Εκδόσεις Εστία, 1981.

Δημήτρη Κιτσική, Συγκριτική Ιστορία Ελλάδας και Τουρκίας στον 20^ο αιώνα, Εκδόσεις Εστία, 1978.

Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, Σύγχρονος ελληνισμός από το 1914 έως το τέλος του αιώνα, τόμος ΙΣΤ, εκδοτική Αθηνών Α.Ε..

Σημειώσεις

¹ Αλέξης Ηρακλείδης, Κυπριακό Σύγκρουση και Επίλυση, εκδόσεις Ι. Σιδέρης, 2002, σελ. 226.

² Αλέξης Ηρακλείδης, Κυπριακό Σύγκρουση και Επίλυση, εκδόσεις Ι. Σιδέρης, 2002, σελ. 202-203.

³ Αλέξης Ηρακλείδης, Κυπριακό Σύγκρουση και Επίλυση, εκδόσεις Ι. Σιδέρης, 2002, σελ. 203 και ακόμα: Πάυλος Ν. Τζερμιάς, Ιστορία της Κυπριακής Δημοκρατίας, εκδόσεις Limbro, 1998, τόμος Α', σελ. 58, 70.

⁴ Νιαζί Κιζίλγιουρεκ, Κύπρος: Το Αδιέξοδο των Εθνικισμών, εκδόσεις Μαύρη Λί-στα, 1999, σελ. 36.

⁵ Νιαζί Κιζίλγιουρεκ, Κύπρος: Το Αδιέξοδο των Εθνικισμών, εκδόσεις Μαύρη Λί-στα, 1999, σελ. 34-5.

⁶ Δημήτρη Κιτσικη, Ιστορία του Ελληνοτουρκικού χώρου 1928-1973, Εκδόσεις Ε-στία, 1981, σελ. 201.

⁷ Δημήτρη Κιτσικη, Ιστορία του Ελληνοτουρκικού χώρου 1928-1973, Εκδόσεις Ε-στία, 1981, σελ. 202.

⁸ Τα στοιχεία είναι από την επίσημη ιστοσελίδα στο Internet της ελβετικής κυβέρνη-σης.

⁹ Αντώνης Μανίκας, καθηγητής συνταγματικού δικαίου στο Αριστοτέλειο πανεπι-στήμιο Θεσσαλονίκης, Ελευθεροτυπία, 15/11/2002.

¹⁰ Τα Νέα, 2/11/2002.

¹¹ Τα στοιχεία είναι από την επίσημη ιστοσελίδα στο Internet της βελγικής κυβέρνη-σης.

¹² Αλέξης Ηρακλείδης, Κυπριακό Σύγκρουση και Επίλυση, εκδόσεις Ι. Σιδέρης, 2002, σελ. 144.

¹³ Arnold Sherman, Κύπρος το μαρτυρικό νησί, Εκδόσεις Ινδίκτος 1999, σελ 180.

¹⁴ Microsoft Encarta 2002.

¹⁵ Δημήτρη Κιτσικη, Ιστορία του Ελληνοτουρκικού χώρου 1928-1973, Εκδόσεις Εστία, 1981, σελ. 189.

¹⁶ Δημήτρη Κιτσικη, Ιστορία του Ελληνοτουρκικού χώρου 1928-1973, Εκδόσεις Εστία, 1981, σελ. 188.

¹⁷ Αλέξης Ηρακλείδης, Κυπριακό Σύγκρουση και Επίλυση, εκδόσεις Ι. Σιδέρης, 2002, σελ. 212.

¹⁸ Μακάριος Δρουσιώτης, ΕΟΚΑ η σκοτεινή όψη, εκδόσεις Σταχυ, 2000, σελ. 12.

¹⁹ Νιαζί Κιζίλγιουρεκ, Κύπρος: Το Αδιέξοδο των Εθνικισμών, εκδόσεις Μαύρη Λί-στα, 1999, σελ. 48.

²⁰ Μακάριος Δρουσιώτης, ΕΟΚΑ η σκοτεινή όψη, εκδόσεις Σταχυ, 2000, σελ. 16.

²¹ Μακάριος Δρουσιώτης, ΕΟΚΑ η σκοτεινή όψη, εκδόσεις Σταχυ, 2000, σελ. 15.

²² Πάυλος Ν. Τζερμιάς, Ιστορία της Κυπριακής Δημοκρατίας, εκδόσεις Limbro, 1998, τόμος Α', σελ. 82.

²³ Νίκου Ψυρούκη, *Ιστορία της σύγχρονης Ελλάδας (1940 – 1967)* εκδόσεις Επικαιρότητα, Αθήνα 1983, σελ. 185.

²⁴ Πάυλος Ν. Τζεργιάς, *Ιστορία της Κυπριακής Δημοκρατίας*, εκδόσεις Limbro, 1998, τόμος Α', σελ. 101.

²⁵ Πάυλος Ν. Τζεργιάς, *Ιστορία της Κυπριακής Δημοκρατίας*, εκδόσεις Limbro, 1998, τόμος Α', σελ. 98.

²⁶ Πάυλος Ν. Τζεργιάς, *Ιστορία της Κυπριακής Δημοκρατίας*, εκδόσεις Limbro, 1998, τόμος Α', σελ. 80-81.

²⁷ Arnold Sherman, *Κύπρος το μαρτυρικό νησί*, Εκδόσεις Ινδίκτος 1999, σελ. 21.

²⁸ Μακάριος Δρουσιώτης, *ΕΟΚΑ η σκοτεινή όψη*, εκδόσεις Σταχυ, 2000, σελ. 36.

²⁹ Ν. Κρανιδιώτης, *Δύσκολα χρόνια. Κύπρος 1950-1960*, 1981, εκδόσεις Εστία, σελ. 45-6.

³⁰ Ξενοφώντος Κάλλη, *κοινωνιολόγου-ερευνητή, Η Αριστερά και ο Μακάριος, Ελευθεροτυπία, Ιστορικά, Δεκέμβριος 2002*.

³¹ Μακάριος Δρουσιώτης, *ΕΟΚΑ η σκοτεινή όψη*, εκδόσεις Σταχυ, 2000, σελ. 59.

³² Μακάριος Δρουσιώτης, *ΕΟΚΑ η σκοτεινή όψη*, εκδόσεις Σταχυ, 2000, σελ. 178.

³³ Μακάριος Δρουσιώτης, *ΕΟΚΑ η σκοτεινή όψη*, εκδόσεις Σταχυ, 2000, σελ. 207.

³⁴ Μακάριος Δρουσιώτης, *ΕΟΚΑ η σκοτεινή όψη*, εκδόσεις Σταχυ, 2000, σελ. 62.

³⁵ Μακάριος Δρουσιώτης, *ΕΟΚΑ η σκοτεινή όψη*, εκδόσεις Σταχυ, 2000, σελ. 252.

³⁶ Μακάριος Δρουσιώτης, *ΕΟΚΑ η σκοτεινή όψη*, εκδόσεις Σταχυ, 2000, σελ. 107.

³⁷ Μακάριος Δρουσιώτης, *ΕΟΚΑ η σκοτεινή όψη*, εκδόσεις Σταχυ, 2000, σελ. 275.

³⁸ Γρίβας Διγενής Γ. *Απομνημονεύματα αγώνος ΕΟΚΑ 1955-1959*. Αναφέρεται στο: Γιάννης Μηλιός και Τάσος Κυπριανίδης, *Το Κυπριακό μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο η ελληνική και ελληνοκυπριακή στρατηγική*, Θέσεις, Μέρος Α', τεύχος 25, Οκτώβριος – Δεκέμβριος 1989.

³⁹ Μακάριος Δρουσιώτης, *ΕΟΚΑ Β' και CIA*, Αλφάδι, Λευκωσία 2002, σελ. 49.

⁴⁰ Αλέξης Ηρακλείδης, *Κυπριακό Σύγκρουση και Επίλυση*, εκδόσεις Ι. Σιδέρης, 2002, σελ. 58.

⁴¹ Μακάριος Δρουσιώτης, *ΕΟΚΑ Β' και CIA*, Αλφάδι, Λευκωσία 2002, σελ. 50.

⁴² Ξενοφώντος Κάλλη, *κοινωνιολόγου-ερευνητή, Η Αριστερά και ο Μακάριος, Ελευθεροτυπία, Ιστορικά, Δεκέμβριος 2002*.

⁴³ Πάυλος Ν. Τζεργιάς, *Ιστορία της Κυπριακής Δημοκρατίας*, εκδόσεις Limbro, 1998, τόμος Α', σελ. 94.

⁴⁴ Σούλα Ζαβού, *Τα πολιτικά κόμματα της Κύπρου στον 20^ο αιώνα*, εκδόσεις Καστανιώτη, 2002, σελ. 71-73.

⁴⁵ Νίκου Ψυρούκη, *Ιστορία της σύγχρονης Ελλάδας (1940 – 1967)* εκδόσεις Επικαιρότητα, Αθήνα 1983, σελ. 237.

⁴⁶ Άδωνι Φλωρίδη, *Το κυπριακό εργατικό κίνημα και το δηλητήριο του εθνικισμού*, Μανιφέστο, Νοέμβριος 2001.

⁴⁷ Άδωνι Φλωρίδη, *Το κυπριακό εργατικό κίνημα και το δηλητήριο του εθνικισμού*, Μανιφέστο, Νοέμβριος 2001.

⁴⁸ Νίκου Ψυρούκη, *Ιστορία της σύγχρονης Ελλάδας (1940 – 1967)* εκδόσεις Επικαιρότητα, Αθήνα 1983, σελ. 237, 243, 245 και 247.

⁴⁹ Πάυλος Ν. Τζεργιάς, *Ιστορία της Κυπριακής Δημοκρατίας*, εκδόσεις Limbro,

1998, τόμος Α', σελ. 111-114.

⁵⁰ Νιαζί Κιζιλγιουρεκ, Κύπρος: Το Αδιέξοδο των Εθνικισμών, εκδόσεις Μαύρη Λίστα, 1999, σελ. 82.

⁵¹ Άδωνι Φλωρίδη, Το κυπριακό εργατικό κίνημα και το δηλητήριο του εθνικισμού, Μανιφέστο, Νοέμβριος 2001.

⁵² Μακάριος Δρουσιώτης, ΕΟΚΑ η σκοτεινή όψη, εκδόσεις Σταχυ, 2000, σελ. 18.

⁵³ Άδωνι Φλωρίδη, Το κυπριακό εργατικό κίνημα και το δηλητήριο του εθνικισμού, Μανιφέστο, Νοέμβριος 2001.

⁵⁴ Μακάριος Δρουσιώτης, ΕΟΚΑ η σκοτεινή όψη, εκδόσεις Σταχυ, 2000, σελ. 85.

⁵⁵ Αλέξης Ηρακλείδης, Κυπριακό Σύγκρουση και Επίλυση, εκδόσεις Ι. Σιδέρης, 2002, σελ. 58.

⁵⁶ Μακάριος Δρουσιώτης, ΕΟΚΑ η σκοτεινή όψη, εκδόσεις Σταχυ, 2000, σελ. 219.

⁵⁷ Μακάριος Δρουσιώτης, ΕΟΚΑ η σκοτεινή όψη, εκδόσεις Σταχυ, 2000, σελ. 221-23.

⁵⁸ Μακάριος Δρουσιώτης, ΕΟΚΑ Β' και CIA, Αλφάδι, Λευκωσία 2002, σελ. 58-59.

⁵⁹ Πάυλος Ν. Τζεργιάς, Ιστορία της Κυπριακής Δημοκρατίας, εκδόσεις Limbro, 1998, τόμος Α', σελ. 528-9.

⁶⁰ Μακάριος Δρουσιώτης, ΕΟΚΑ η σκοτεινή όψη, εκδόσεις Σταχυ, 2000, σελ. 220.

⁶¹ Τάσος Βουρνάς, Ιστορία της σύγχρονης Ελλάδας, Εκδόσεις Αφων Τολίδη, σελ. 153.

⁶² Σωτήρης Ριζάς, Ένωση, διχοτόμηση, ανεξαρτησία, εκδόσεις Βιβλιόραμα, 2000, σελ. 17.

⁶³ Θανάση Τσεκούρα, Σημειώσεις για τους ταξικούς αγώνες στην Κύπρο, Μέρος 2, Θέσεις, τεύχος 10.

⁶⁴ Νίκου Ψυρούκη, Ιστορία της σύγχρονης Ελλάδας (1940 – 1967) εκδόσεις Επικαιρότητα, Αθήνα 1983, σελ. 230-31.

⁶⁵ Νιαζί Κιζιλγιουρεκ, Κύπρος: Το Αδιέξοδο των Εθνικισμών, εκδόσεις Μαύρη Λίστα, 1999, σελ. 85.

⁶⁶ Το κυπριακό και τα διεθνιστικά καθήκοντα των ελλήνων επαναστατών, Εκδόσεις Εργατική Δημοκρατία, 1989, σελ. 177.

⁶⁷ Το κυπριακό και τα διεθνιστικά καθήκοντα των ελλήνων επαναστατών, Εκδόσεις Εργατική Δημοκρατία, 1989, σελ. 176.

⁶⁸ Νίκου Ψυρούκη, Ιστορία της σύγχρονης Ελλάδας (1940 – 1967) εκδόσεις Επικαιρότητα, Αθήνα 1983, σελ. 231.

⁶⁹ Θανάση Τσεκούρα, Σημειώσεις για τους ταξικούς αγώνες στην Κύπρο, Μέρος 2, Θέσεις, τεύχος 10.

⁷⁰ Σωτήρης Ριζάς, Ένωση, διχοτόμηση, ανεξαρτησία, εκδόσεις Βιβλιόραμα, 2000, σελ. 38-9.

⁷¹ Αλέξης Ηρακλείδης, Κυπριακό Σύγκρουση και Επίλυση, εκδόσεις Ι. Σιδέρης, 2002, σελ. 103.

⁷² Μακαρίου Δρουσιώτη, Από το Εθνικό Μέτωπο στην ΕΟΚΑ Β', Λευκωσία 1994, σελ. 5-6.

⁷³ Σπύρου Λιναρδάτου, Από τον εμφύλιο στη χούντα, εκδόσεις Παπαζήση, τόμος Δ' σελ. 357-8.

- ⁷⁴ Μακάριος Δρουσιώτης, ΕΟΚΑ Β' και CIA, Αλφάδι, Λευκωσία 2002, σελ. 67.
- ⁷⁵ Arnold Sherman, Κύπρος το μαρτυρικό νησί, Εκδόσεις Ινδίκτος 1999, σελ. 44.
- ⁷⁶ Σπύρου Λιναρδάτου, Από τον εμφύλιο στη χούντα, εκδόσεις Παπαζήση, τόμος Δ' σελ. 363.
- ⁷⁷ Σπύρου Λιναρδάτου, Από τον εμφύλιο στη χούντα, εκδόσεις Παπαζήση, τόμος Δ' σελ. 365.
- ⁷⁸ Σπύρου Λιναρδάτου, Από τον εμφύλιο στη χούντα, εκδόσεις Παπαζήση, τόμος Δ' σελ. 367.
- ⁷⁹ Σπύρου Λιναρδάτου, Από τον εμφύλιο στη χούντα, εκδόσεις Παπαζήση, τόμος Δ' σελ. 428.
- ⁸⁰ Μακάριος Δρουσιώτης, ΕΟΚΑ Β' και CIA, Αλφάδι, Λευκωσία 2002, σελ. 45.
- ⁸¹ Νιαζί Κιζιλγιουρεκ, Κύπρος: Το Αδιέξοδο των Εθνικισμών, εκδόσεις Μαύρη Λίστα, 1999, σελ. 80-81.
- ⁸² Μακάριος Δρουσιώτης, ΕΟΚΑ η σκοτεινή όψη, εκδόσεις Σταχυ, 2000, σελ. 215.
- ⁸³ Σωτήρης Ριζάς, Ένωση, διχοτόμηση, ανεξαρτησία, εκδόσεις Βιβλιόραμα, 2000, σελ. 42.
- ⁸⁴ Αλέξης Ηρακλείδης, Κυπριακό Σύγκρουση και Επίλυση, εκδόσεις Ι. Σιδέρης, 2002, σελ. 258-9.
- ⁸⁵ Αλέξης Ηρακλείδης, Κυπριακό Σύγκρουση και Επίλυση, εκδόσεις Ι. Σιδέρης, 2002, σελ. 256.
- ⁸⁶ Νιαζί Κιζιλγιουρεκ, Κύπρος: Το Αδιέξοδο των Εθνικισμών, εκδόσεις Μαύρη Λίστα, 1999, σελ. 57-8. Αλλά και Δημήτρη Κιτσική, Ιστορία του Ελληνοτουρκικού χώρου 1928-1973, Εκδόσεις Εστία, 1981, σελ. 199.
- ⁸⁷ Νιαζί Κιζιλγιουρεκ, Κύπρος: Το Αδιέξοδο των Εθνικισμών, εκδόσεις Μαύρη Λίστα, 1999, σελ. 56.
- ⁸⁸ Νιαζί Κιζιλγιουρεκ, Κύπρος: Το Αδιέξοδο των Εθνικισμών, εκδόσεις Μαύρη Λίστα, 1999, σελ. 59.
- ⁸⁹ Για μια συνολική παρουσίαση της τουρκικής πολιτικής για την Κύπρο διάβαζε: Νιαζί Κιζιλγιουρεκ, Κύπρος: Το Αδιέξοδο των Εθνικισμών, εκδόσεις Μαύρη Λίστα, 1999, σελ. 54-83. Ακόμα: Αλέξης Ηρακλείδης, Κυπριακό Σύγκρουση και Επίλυση, εκδόσεις Ι. Σιδέρης, 2002, σελ. 271-299.
- ⁹⁰ Αλέξης Ηρακλείδης, Κυπριακό Σύγκρουση και Επίλυση, εκδόσεις Ι. Σιδέρης, 2002, σελ. 88-89.
- ⁹¹ Αλέξης Ηρακλείδης, Κυπριακό Σύγκρουση και Επίλυση, εκδόσεις Ι. Σιδέρης, 2002, σελ. 104.
- ⁹² Πάυλος Ν. Τζεργιάς, Ιστορία της Κυπριακής Δημοκρατίας, εκδόσεις Limbro, 1998, τόμος Α', σελ. 524.
- ⁹³ Ανδρέα Φάνη, Κυπριακό 1960-1974, Λευκωσία 1999, σελ. 143.
- ⁹⁴ Ν. Κρανιδιώτη, Ανοχύρωτη Πολιτεία, Κύπρος 1960 – 1974, εκδόσεις Εστία, τόμος Α', Μάιος 2000, σελ. 88-89.
- ⁹⁵ Αλέξης Ηρακλείδης, Κυπριακό Σύγκρουση και Επίλυση, εκδόσεις Ι. Σιδέρης, 2002, σελ. 99.
- ⁹⁶ Πάυλος Ν. Τζεργιάς, Ιστορία της Κυπριακής Δημοκρατίας, εκδόσεις Limbro, 1998, τόμος Α', σελ. 527.

⁹⁷ Arnold Sherman, Κύπρος το μαρτυρικό νησί, Εκδόσεις Ινδίκτος 1999, σελ 62.

⁹⁸ Το κυπριακό και τα διεθνιστικά καθήκοντα των ελλήνων επαναστατών, Εκδόσεις Εργατική Δημοκρατία, 1989, σελ. 80.

⁹⁹ Οι απαγορεύσεις αναφέρονται σε εφημερίδες της εποχής, διάβαζε: Το κυπριακό και τα διεθνιστικά καθήκοντα των ελλήνων επαναστατών, Εκδόσεις Εργατική Δημοκρατία, 1989, σελ. 187.

¹⁰⁰ Μακάριος Δρουσιώτης, ΕΟΚΑ Β' και CIA, Αλφάδι, Λευκωσία 2002, σελ. 67.

¹⁰¹ Σωτήρης Ριζάς, Ένωση, διχοτόμηση, ανεξαρτησία, εκδόσεις Βιβλιόραμα, 2000, σελ. 175.

¹⁰² Ν. Κρανιδιώτη, Ανοχύρωτη Πολιτεία, Κύπρος 1960 – 1974, εκδόσεις Εστία, τόμος Α', Μάιος 2000, σελ. 503.

¹⁰³ Νιαζί Κιζιλγιουρεκ Κύπρος: Το Αδιέξοδο των Εθνικισμών, εκδόσεις Μαύρη Λίστα, 1999, σελ. 43.

¹⁰⁴ Γιάννος Κρανιδιώτης, Το κυπριακό πρόβλημα 1960-1974, Θεμέλιο, 1984, σελ. 374-5.

¹⁰⁵ Arnold Sherman, Κύπρος το μαρτυρικό νησί, Εκδόσεις Ινδίκτος 1999, σελ 166.

¹⁰⁶ Αλέξης Ηρακλείδης, Κυπριακό Σύγκρουση και Επίλυση, εκδόσεις Ι. Σιδέρης, 2002, σελ. 238.

¹⁰⁷ Αλέξης Ηρακλείδης, Κυπριακό Σύγκρουση και Επίλυση, εκδόσεις Ι. Σιδέρης, 2002, σελ. 260.

¹⁰⁸ Αλέξης Ηρακλείδης, Κυπριακό Σύγκρουση και Επίλυση, εκδόσεις Ι. Σιδέρης, 2002, σελ. 274.

¹⁰⁹ Σπύρου Λιναρδάτου, Από τον εμφύλιο στη χούντα, εκδόσεις Παπαζήση, τόμος Ε', σελ. 67.

¹¹⁰ Σπύρου Λιναρδάτου, Από τον εμφύλιο στη χούντα, εκδόσεις Παπαζήση, τόμος Ε', σελ. 54.

¹¹¹ Σπύρου Λιναρδάτου, Από τον εμφύλιο στη χούντα, εκδόσεις Παπαζήση, τόμος Ε', σελ. 120-26.

¹¹² Σωτήρης Ριζάς, Ένωση, διχοτόμηση, ανεξαρτησία, εκδόσεις Βιβλιόραμα, 2000, σελ. 101.

¹¹³ Σωτήρης Ριζάς, Ένωση, διχοτόμηση, ανεξαρτησία, εκδόσεις Βιβλιόραμα, 2000, σελ. 103.

¹¹⁴ Σπύρου Λιναρδάτου, Από τον εμφύλιο στη χούντα, εκδόσεις Παπαζήση, τόμος Δ' σελ. 452.

¹¹⁵ Διάβαζε για την θέση των ΗΠΑ με βάση τα επίσημα έγγραφα του State Department: Σωτήρης Ριζάς, Ένωση, διχοτόμηση, ανεξαρτησία, εκδόσεις Βιβλιόραμα, 2000, σελ. 81- 164.

¹¹⁶ Σωτήρης Ριζάς, Ένωση, διχοτόμηση, ανεξαρτησία, εκδόσεις Βιβλιόραμα, 2000, σελ. 82.

¹¹⁷ Σωτήρης Ριζάς, Ένωση, διχοτόμηση, ανεξαρτησία, εκδόσεις Βιβλιόραμα, 2000, σελ. 96.

¹¹⁸ Σωτήρης Ριζάς, Ένωση, διχοτόμηση, ανεξαρτησία, εκδόσεις Βιβλιόραμα, 2000, σελ. 140, 155.

¹¹⁹ Σπύρου Λιναρδάτου, Από τον εμφύλιο στη χούντα, εκδόσεις Παπαζήση, τόμος Ε',

σελ. 34.

¹²⁰ Σπύρου Λιναρδάτου, Από τον εμφύλιο στη χούντα, εκδόσεις Παπαζήση, τόμος Ε', σελ. 41.

¹²¹ Σπύρου Λιναρδάτου, Από τον εμφύλιο στη χούντα, εκδόσεις Παπαζήση, τόμος Ε', σελ. 45.

¹²² Οι ελληνοτουρκικές σχέσεις, 1923-1987, συλλογή κειμένων, εκδόσεις Γνώση, 1991, σελ. 189-190.

¹²³ Σωτήρης Ριζάς, Ένωση, διχοτόμηση, ανεξαρτησία, εκδόσεις Βιβλιόραμα, 2000, σελ. 163.

¹²⁴ Μακάριος Δρουσιώτης, Από το Εθνικό Μέτωπο στην ΕΟΚΑ Β', Λευκωσία 1994, σελ. 23, 38.

¹²⁵ Σπύρου Λιναρδάτου, Από τον εμφύλιο στη χούντα, εκδόσεις Παπαζήση, τόμος Ε' σελ. 55, 73, 155-6, 373-4.

¹²⁶ Arnold Sherman, Κύπρος το μαρτυρικό νησί, Εκδόσεις Ινδίκτος 1999, σελ. 65.

¹²⁷ Ξενοφάντος Κάλλη, κοινωνιολόγου-ερευνητή, Η Αριστερά και ο Μακάριος, Ελευθεροτυπία, Ιστορικά, Δεκέμβριος 2002.

¹²⁸ Αλέξης Ηρακλείδης, Κυπριακό Σύγκρουση και Επίλυση, εκδόσεις Ι. Σιδέρης, 2002, σελ. 307.

¹²⁹ Γιάννης Μηλιός και Τάσος Κυπριανίδης, Το Κυπριακό μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο η ελληνική και ελληνοκυπριακή στρατηγική, Θέσεις, Μέρος Α', τεύχος 25, Οκτώβριος – Δεκέμβριος 1988.

¹³⁰ Γιάννης Μηλιός και Τάσος Κυπριανίδης, Το Κυπριακό μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο η ελληνική και ελληνοκυπριακή στρατηγική, Θέσεις, Μέρος Γ', τεύχος 28, Ιούλιος – Σεπτέμβριος 1989.

¹³¹ Γιάννης Μηλιός και Τάσος Κυπριανίδης, Το Κυπριακό μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο η ελληνική και ελληνοκυπριακή στρατηγική, Θέσεις, Μέρος Δ', τεύχος 29 Οκτώβριος – Δεκέμβριος 1989.

¹³² Θανάση Τσεκούρα, Σημειώσεις για τους ταξικούς αγώνες στην Κύπρο, Μέρος 2, Θέσεις, τεύχος 10.

¹³³ Θανάση Τσεκούρα, Σημειώσεις για τους ταξικούς αγώνες στην Κύπρο, Μέρος 2, Θέσεις, τεύχος 10.

¹³⁴ Πάνος Ν. Τζεργιάς, Ιστορία της Κυπριακής Δημοκρατίας, εκδόσεις Limbro, 1998, τόμος Α', σελ. 581.

¹³⁵ Σωτήρης Ριζάς, Ένωση, διχοτόμηση, ανεξαρτησία, εκδόσεις Βιβλιόραμα, 2000, σελ. 129.

¹³⁶ Α. Παπανδρέου, Η δημοκρατία στο απόσπασμα, εκδόσεις Καρανάση, Αθήνα 1974, κεφάλαιο 7, αναφέρεται στο: Σωτήρης Ριζάς, Ένωση, διχοτόμηση, ανεξαρτησία, εκδόσεις Βιβλιόραμα, 2000, σελ. 159.

¹³⁷ Σωτήρης Ριζάς, Ένωση, διχοτόμηση, ανεξαρτησία, εκδόσεις Βιβλιόραμα, 2000, σελ. 199.

¹³⁸ Μακάριος Δρουσιώτης, ΕΟΚΑ η σκοτεινή όψη, εκδόσεις Σταχυ, 2000, κεφάλαιο: Τα σάπια θεμέλια του νέου κράτους, σελ. 353.

¹³⁹ Μακάριος Δρουσιώτης, ΕΟΚΑ η σκοτεινή όψη, εκδόσεις Σταχυ, 2000, κεφάλαιο: Τα σάπια θεμέλια του νέου κράτους, σελ. 349-469.

¹⁴⁰ Γιάννης Μηλιός και Τάσος Κυπριανίδης, Το Κυπριακό μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο η ελληνική και ελληνοκυπριακή στρατηγική, Θέσεις, Μέρος Γ', τεύχος 28, Ιούλιος – Σεπτέμβριος 1989.

¹⁴¹ Σπύρου Λιναρδάτου, Από τον εμφύλιο στη χούντα, εκδόσεις Παπαζήση, τόμος Δ', σελ. 428-9.

¹⁴² Σπύρου Λιναρδάτου, Από τον εμφύλιο στη χούντα, εκδόσεις Παπαζήση, τόμος Δ', σελ. 440.

¹⁴³ Σπύρου Λιναρδάτου, Από τον εμφύλιο στη χούντα, εκδόσεις Παπαζήση, τόμος Δ', σελ. 461.

¹⁴⁴ Σπύρου Λιναρδάτου, Από τον εμφύλιο στη χούντα, εκδόσεις Παπαζήση, τόμος Δ', σελ. 439.

¹⁴⁵ Σπύρου Λιναρδάτου, Από τον εμφύλιο στη χούντα, εκδόσεις Παπαζήση, τόμος Δ', σελ. 439-440.

¹⁴⁶ Σπύρου Λιναρδάτου, Από τον εμφύλιο στη χούντα, εκδόσεις Παπαζήση, τόμος Δ', σελ. 457.

¹⁴⁷ Σωτήρης Ριζάς, Ένωση, διχοτόμηση, ανεξαρτησία, εκδόσεις Βιβλιόραμα, 2000, σελ. 90.

¹⁴⁸ Σωτήρης Ριζάς, Ένωση, διχοτόμηση, ανεξαρτησία, εκδόσεις Βιβλιόραμα, 2000, σελ. 155.

¹⁴⁹ Σωτήρης Ριζάς, Ένωση, διχοτόμηση, ανεξαρτησία, εκδόσεις Βιβλιόραμα, 2000, σελ. 156.

¹⁵⁰ Μακαρίου Δρουσιώτη, Από το Εθνικό Μέτωπο στην ΕΟΚΑ Β', Λευκωσία 1994, σελ. 35.

¹⁵¹ Σωτήρης Ριζάς, Ένωση, διχοτόμηση, ανεξαρτησία, εκδόσεις Βιβλιόραμα, 2000, σελ. 195-6.

¹⁵² Arnold Sherman, Κύπρος το μαρτυρικό νησί, Εκδόσεις Ινδίκτος 1999, σελ. 60.

¹⁵³ Μακαρίου Δρουσιώτη, Από το Εθνικό Μέτωπο στην ΕΟΚΑ Β', Λευκωσία 1994, σελ. 38.

¹⁵⁴ Το κυπριακό και τα διεθνιστικά καθήκοντα των ελλήνων επαναστατών, Εκδόσεις Εργατική Δημοκρατία, 1989, σελ. 86.

¹⁵⁵ Οι ελληνοτουρκικές σχέσεις, 1923-1987, συλλογή κειμένων, εκδόσεις Γνώση, 1991, σελ. 191.

¹⁵⁶ Μακαρίου Δρουσιώτη, Από το Εθνικό Μέτωπο στην ΕΟΚΑ Β', Λευκωσία 1994, σελ. 40.

¹⁵⁷ Αλέξης Ηρακλείδης, Κυπριακό Σύγκρουση και Επίλυση, εκδόσεις Ι. Σιδέρης, 2002, σελ. 133.

¹⁵⁸ Γιάννης Μηλιός και Τάσος Κυπριανίδης, Το Κυπριακό μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο η ελληνική και ελληνοκυπριακή στρατηγική, Θέσεις, Μέρος Γ', τεύχος 28, Ιούλιος – Σεπτέμβριος 1989.

¹⁵⁹ Σωτήρης Ριζάς, Οι Ηνωμένες Πολιτείες, η δικτατορία των συνταγματαρχών και το Κυπριακό ζήτημα 1967-1974, εκδόσεις Πατάκη, 2002, σελ. 189.

¹⁶⁰ Arnold Sherman, Κύπρος το μαρτυρικό νησί, Εκδόσεις Ινδίκτος 1999, σελ. 80.

¹⁶¹ Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, Σύγχρονος ελληνισμός από το 1914 έως το τέλος του αιώνα, τόμος ΙΣΤ, σελ. 481.

¹⁶² Παρατίθεται στο Ν. Κρανιδιώτης, Ανοχύρωτη Πολιτεία, Κύπρος 1960-1974, τόμος Β' σελ. 393-94.

¹⁶³ Μακάριος Δρουσιώτης, 1974 Το άγνωστο παρασκήνιο της τουρκικής εισβολής, εκδόσεις Αλφάδι, Λευκωσία 2002, σελ. 54.

¹⁶⁴ Αλέξης Ηρακλείδης, Κυπριακό Σύγκρουση και Επίλυση, εκδόσεις Ι. Σιδέρης, 2002, σελ. 178.

¹⁶⁵ Πάυλος Ν. Τζεργιάς, Ιστορία της Κυπριακής Δημοκρατίας, εκδόσεις Limbro, 1998, τόμος Β', σελ. 739, 743.

¹⁶⁶ Αλέξης Ηρακλείδης, Κυπριακό Σύγκρουση και Επίλυση, εκδόσεις Ι. Σιδέρης, 2002, σελ. 183.

¹⁶⁷ Αλέξης Ηρακλείδης, Κυπριακό Σύγκρουση και Επίλυση, εκδόσεις Ι. Σιδέρης, 2002, σελ. 184-185.

¹⁶⁸ Σωτήρης Ριζάς, Οι Ηνωμένες Πολιτείες, η δικτατορία των συνταγματαρχών και το Κυπριακό ζήτημα 1967-1974, εκδόσεις Πατάκη, 2002, σελ. 240.

¹⁶⁹ Arnold Sherman Κύπρος το μαρτυρικό νησί, Εκδόσεις Ινδίκτος 1999, σελ 114.

¹⁷⁰ Arnold Sherman Κύπρος το μαρτυρικό νησί, Εκδόσεις Ινδίκτος 1999, σελ 114-115.

¹⁷¹ Brendan O' Malley, δημοσιογράφος – συγγραφέας, εφημερίδα Times, Ελευθεροτυπία, Ιστορικά, 5 Δεκεμβρίου 2002.

¹⁷² Arnold Sherman, Κύπρος το μαρτυρικό νησί, Εκδόσεις Ινδίκτος 1999, σελ 133-4.

¹⁷³ Arnold Sherman, Κύπρος το μαρτυρικό νησί, Εκδόσεις Ινδίκτος 1999, σελ 133-4.

¹⁷⁴ Arnold Sherman, Κύπρος το μαρτυρικό νησί, Εκδόσεις Ινδίκτος 1999, σελ 133-4.

¹⁷⁵ Μακάριος Δρουσιώτης, 1974 Το άγνωστο παρασκήνιο της τουρκικής εισβολής, εκδόσεις Αλφάδι, Λευκωσία 2002, σελ. 174-175.

¹⁷⁶ Το κυπριακό και τα διεθνιστικά καθήκοντα των ελληνων επαναστατων, Εκδόσεις Εργατική Δημοκρατία, 1989, σελ. 106-7-8.

¹⁷⁷ Γιάννης Μηλιός και Τάσος Κυπριανίδης, Το Κυπριακό μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο η ελληνική και ελληνοκυπριακή στρατηγική, Θέσεις, Μέρος Δ', τεύχος 29, Οκτώβριος – Δεκέμβριος 1989.

¹⁷⁸ Μακάριος Δρουσιώτης, 1974 Το άγνωστο παρασκήνιο της τουρκικής εισβολής, εκδόσεις Αλφάδι, Λευκωσία 2002, σελ. 11-12.

¹⁷⁹ Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, Σύγχρονος ελληνισμός από το 1914 έως το τέλος του αιώνα, τόμος ΙΣΤ, σελ. 480.

¹⁸⁰ Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, Σύγχρονος ελληνισμός από το 1914 έως το τέλος του αιώνα, τόμος ΙΣΤ, σελ. 300.

¹⁸¹ Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, Σύγχρονος ελληνισμός από το 1914 έως το τέλος του αιώνα, τόμος ΙΣΤ, σελ. 296, 299-300. Επιπλέον διάβαζε για το ίδιο ζήτημα: Μακάριος Δρουσιώτης, 1974 Το άγνωστο παρασκήνιο της τουρκικής εισβολής, εκδόσεις Αλφάδι, Λευκωσία 2002, σελ. 66-67, 90, 104, 106, 169-70.

¹⁸² Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, Σύγχρονος ελληνισμός από το 1914 έως το τέλος του αιώνα, τόμος ΙΣΤ, σελ. 298-300.

¹⁸³ Μακαρίου Δρουσιώτη, Από το Εθνικό Μέτωπο στην ΕΟΚΑ Β', Λευκωσία 1994, σελ. 32.

¹⁸⁴ Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, Σύγχρονος ελληνισμός από το 1914 έως το τέλος

του αιώνα, τόμος ΙΣΤ, σελ. 300.

¹⁸⁵ Γιάννης Μηλιός και Τάσος Κυπριανίδης, Το Κυπριακό μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο η ελληνική και ελληνοκυπριακή στρατηγική, Θέσεις, Μέρος Δ', τεύχος 29, Οκτώβριος – Δεκέμβριος 1989.

¹⁸⁶ Arnold Sherman, Κύπρος το μαρτυρικό νησί, Εκδόσεις Ινδίκτος 1999, σελ 201.

¹⁸⁷ Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, Σύγχρονος ελληνισμός από το 1914 έως το τέλος του αιώνα, τόμος ΙΣΤ, σελ. 492.

¹⁸⁸ Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, Σύγχρονος ελληνισμός από το 1914 έως το τέλος του αιώνα, τόμος ΙΣΤ, σελ. 404.

¹⁸⁹ Ελευθεροτυπία, 22 Δεκεμβρίου 2002, Αφιέρωμα στην Κύπρο, Μ. Δρουσιώτη, Οικονομικό θαύμα από... ανάγκη.

¹⁹⁰ Του Χρ. Μιχαηλίδη, από ανταπόκριση στην Κύπρο, Ελευθεροτυπία, Σάββατο 30/11/2002, σελ. 16.

¹⁹¹ Arnold Sherman, Κύπρος το μαρτυρικό νησί, Εκδόσεις Ινδίκτος 1999, σελ 190.

¹⁹² Arnold Sherman, Κύπρος το μαρτυρικό νησί, Εκδόσεις Ινδίκτος 1999, σελ 212-3.

¹⁹³ Ελευθεροτυπία, 22 Δεκεμβρίου 2002, Αφιέρωμα στην Κύπρο.

¹⁹⁴ Γιάννης Μηλιός και Τάσος Κυπριανίδης, Το Κυπριακό μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο η ελληνική και ελληνοκυπριακή στρατηγική, Θέσεις, Μέρος Ε', τεύχος 31, Απρίλιος – Ιούνιος 1990.

¹⁹⁵ Το κυπριακό και τα διεθνιστικά καθήκοντα των ελλήνων επαναστατών, Εκδόσεις Εργατική Δημοκρατία, 1989, σελ. 304-5.

¹⁹⁶ Γιάννης Μηλιός και Τάσος Κυπριανίδης, Το Κυπριακό μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο η ελληνική και ελληνοκυπριακή στρατηγική, Θέσεις, Μέρος Ε', τεύχος 31, Απρίλιος – Ιούνιος 1990. Επίσης: Αλέξης Ηρακλείδης Κυπριακό Σύγκρουση και Επύλωση, εκδόσεις Ι. Σιδέρης, 2002, σελ. 190-91.

¹⁹⁷ Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, Σύγχρονος ελληνισμός από το 1914 έως το τέλος του αιώνα, τόμος ΙΣΤ, σελ. 496.

¹⁹⁸ Γιάννης Μηλιός και Τάσος Κυπριανίδης, Το Κυπριακό μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο η ελληνική και ελληνοκυπριακή στρατηγική, Θέσεις, Μέρος Ε', τεύχος 31, Απρίλιος – Ιούνιος 1990.

¹⁹⁹ Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, Σύγχρονος ελληνισμός από το 1914 έως το τέλος του αιώνα, τόμος ΙΣΤ, σελ. 393.

²⁰⁰ Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, Σύγχρονος ελληνισμός από το 1914 έως το τέλος του αιώνα, τόμος ΙΣΤ, σελ. 497-98.

²⁰¹ Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, Σύγχρονος ελληνισμός από το 1914 έως το τέλος του αιώνα, τόμος ΙΣΤ, σελ. 497.

²⁰² Γιάννης Μηλιός και Τάσος Κυπριανίδης, Το Κυπριακό μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο η ελληνική και ελληνοκυπριακή στρατηγική, Θέσεις, Μέρος Ε', τεύχος 31, Απρίλιος – Ιούνιος 1990.

²⁰³ Για μια πιο λεπτομερή παρουσίαση των πολιτικών δυνάμεων στην νότια Κύπρο διάβασε: Αλέξης Ηρακλείδης, Κυπριακό Σύγκρουση και Επύλωση, εκδόσεις Ι. Σιδέρης, 2002, σελ. 342-48.

²⁰⁴ Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, Σύγχρονος ελληνισμός από το 1914 έως το τέλος του αιώνα, τόμος ΙΣΤ, σελ. 485.

²⁰⁵ Γιάννης Μηλιός και Τάσος Κυπριανίδης, Το Κυπριακό μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο η ελληνική και ελληνοκυπριακή στρατηγική, Θέσεις, Μέρος Δ', τεύχος 29, Οκτώβριος – Δεκέμβριος 1989.

²⁰⁶ Αλέξης Ηρακλείδης, Κυπριακό Σύγκρουση και Επίλυση, εκδόσεις Ι. Σιδέρης, 2002, σελ. 217.

²⁰⁷ Γιάννης Μηλιός και Τάσος Κυπριανίδης, Το Κυπριακό μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο η ελληνική και ελληνοκυπριακή στρατηγική, Θέσεις, Μέρος Ε', τεύχος 31, Απρίλιος – Ιούνιος 1990.

²⁰⁸ Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, Σύγχρονος ελληνισμός από το 1914 έως το τέλος του αιώνα, τόμος ΙΣΤ, σελ. 486.

²⁰⁹ Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, Σύγχρονος ελληνισμός από το 1914 έως το τέλος του αιώνα, τόμος ΙΣΤ, σελ. 486.

²¹⁰ Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, Σύγχρονος ελληνισμός από το 1914 έως το τέλος του αιώνα, τόμος ΙΣΤ, σελ. 503.

²¹¹ Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, Σύγχρονος ελληνισμός από το 1914 έως το τέλος του αιώνα, τόμος ΙΣΤ, σελ. 488.

²¹² Ελευθεροτυπία, 22 Δεκεμβρίου 2002, Αφιέρωμα στην Κύπρο, Κυριάκου Πιερήδη Πως η διπλωματία υπερίσχυσε του Αττίλα. Ακόμα: Γ.Α. Μαγκάκη, Οι σκαπανείς της ένταξης, Ελευθεροτυπία, 4/1/2003.

²¹³ Ελευθεροτυπία, 22 Δεκεμβρίου 2002, Αφιέρωμα στην Κύπρο, Κυριάκου Πιερήδη Πως η διπλωματία υπερίσχυσε του Αττίλα.

²¹⁴ Για τις σχέσεις Τουρκίας Ε.Ε. και Ελλάδα διαβάξε: Η Ελλάδα και το Ευρωπαϊκό μέλλον της Τουρκίας, εκδόσεις Ι. Σιδέρης, 2001, σελ. 249-278.

²¹⁵ Ελευθεροτυπία, Σάββατο 30/11/2002.

²¹⁶ Ελευθεροτυπία, Σάββατο 15/12/2002.

²¹⁷ Ελευθεροτυπία, 12/11/2002.

²¹⁸ Ελευθεροτυπία, 16/11/2002.

²¹⁹ Ελευθεροτυπία, 9/12/2002.

²²⁰ Ελευθεροτυπία, 24/12/2002.

²²¹ Ελευθεροτυπία, 27/2/2003.

²²² Νίκου Ψυρούκη, Ιστορία της σύγχρονης Ελλάδας (1940 – 1967) εκδόσεις Επικαιρότητα, Αθήνα 1983, σελ. 159.

²²³ Ανδρέα Φάνη, Κυπριακό 1960-1974, Λευκωσία 1999, σελ. 23-32.

²²⁴ Μακάριος Δρουσιώτης, ΕΟΚΑ η σκοτεινή όψη, εκδόσεις Σταχυ, 2000, κεφάλαιο: Τα σάπια θεμέλια του νέου κράτους, σελ. 342.

²²⁵ Το κυπριακό και τα διεθνιστικά καθήκοντα των ελλήνων επαναστατών, Εκδόσεις Εργατική Δημοκρατία, 1989, σελ. 67-8.

²²⁶ Το κυπριακό και τα διεθνιστικά καθήκοντα των ελλήνων επαναστατών, Εκδόσεις Εργατική Δημοκρατία, 1989, σελ. 305.

²²⁷ Ανδρέα Φάνη, Κυπριακό 1960-1974, Λευκωσία 1999, σελ. 298.

²²⁸ Ανδρέα Φάνη, Κυπριακό 1960-1974, Λευκωσία 1999, σελ. 123-131.

²²⁹ Πάυλος Ν. Τζεργιάς, Ιστορία της Κυπριακής Δημοκρατίας, εκδόσεις Limbro, 1998, τόμος Β', σελ. 661-663.

²³⁰ Πάυλος Ν. Τζεργιάς, Ιστορία της Κυπριακής Δημοκρατίας, εκδόσεις Limbro,

1998, τόμος Β', σελ. 664.

²³¹ Γιάννης Μηλιός και Τάσος Κυπριανίδης, Το Κυπριακό μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο η ελληνική και ελληνοκυπριακή στρατηγική, Θέσεις, Μέρος Δ', τεύχος 29, Οκτώβριος – Δεκέμβριος 1989.

²³² Πάυλος Ν. Τζεργιάς, Ιστορία της Κυπριακής Δημοκρατίας, εκδόσεις Limbro, 1998, τόμος Β', σελ. 849.

²³³ Το κυπριακό και τα διεθνιστικά καθήκοντα των ελλήνων επαναστατών, Εκδόσεις Εργατική Δημοκρατία, 1989, σελ. 42.

²³⁴ Ελευθεροτυπία, 22 Δεκεμβρίου 2002, Αφιέρωμα στην Κύπρο, Μ. Δρουσιώτη, Οικονομικό θαύμα από... ανάγκη.

²³⁵ Ελευθεροτυπία, 29/12/2002.

²³⁶ Μακαρίου Δρουσιώτη, Από το Εθνικό Μέτωπο στην ΕΟΚΑ Β', Λευκωσία 1994, σελ. 72, 93.

²³⁷ Ελευθεροτυπία, 22 Δεκεμβρίου 2002, Αφιέρωμα στην Κύπρο, Το κόστος του Σχεδίου Ανάν.

²³⁸ Ελευθεροτυπία, 9/12/2002.

²³⁹ Ιός της Ελευθεροτυπίας, 9/2/2000.

²⁴⁰ Από συνέντευξη της Τ/κ δημοσιογράφου Σενγκιουλ Ουλουντανγκ που εργάζεται στην τ/κ εφημερίδα «Γενιντουζέν», στην Εποχή, 22/12/2002.

²⁴¹ Ιός της Ελευθεροτυπίας, 21/12/2002.

²⁴² Αλέξης Ηρακλείδης, Κυπριακό Σύγκρουση και Επίλυση, εκδόσεις Ι. Σιδέρης, 2002, σελ. 350.

²⁴³ Αλέξης Ηρακλείδης, Κυπριακό Σύγκρουση και Επίλυση, εκδόσεις Ι. Σιδέρης, 2002, σελ. 352.

²⁴⁴ Ιός της Ελευθεροτυπίας, 9/2/2000.

²⁴⁵ Μανιφέστο, Φεβρουάριος 2001.

²⁴⁶ Ιός της Ελευθεροτυπίας, 9/2/2000.

²⁴⁷ Εποχή, 22/12/2002.

²⁴⁸ Αλέξης Ηρακλείδης, Κυπριακό Σύγκρουση και Επίλυση, εκδόσεις Ι. Σιδέρης, 2002, σελ. 351.

²⁴⁹ Από συνέντευξη συνδικαλιστών του ΚΤΟΣ, Ιός της Ελευθεροτυπίας, 23/7/2000.

²⁵⁰ Εποχή, 1/12/2002.

²⁵¹ Εποχή, 1/12/2002.

²⁵² Ιός της Ελευθεροτυπίας, 9/2/2000.

²⁵³ Monde Diplomatique Niels Kadritzke, Σεπτέμβριος 1998.

²⁵⁴ Ελευθεροτυπία, 22/11/2002.